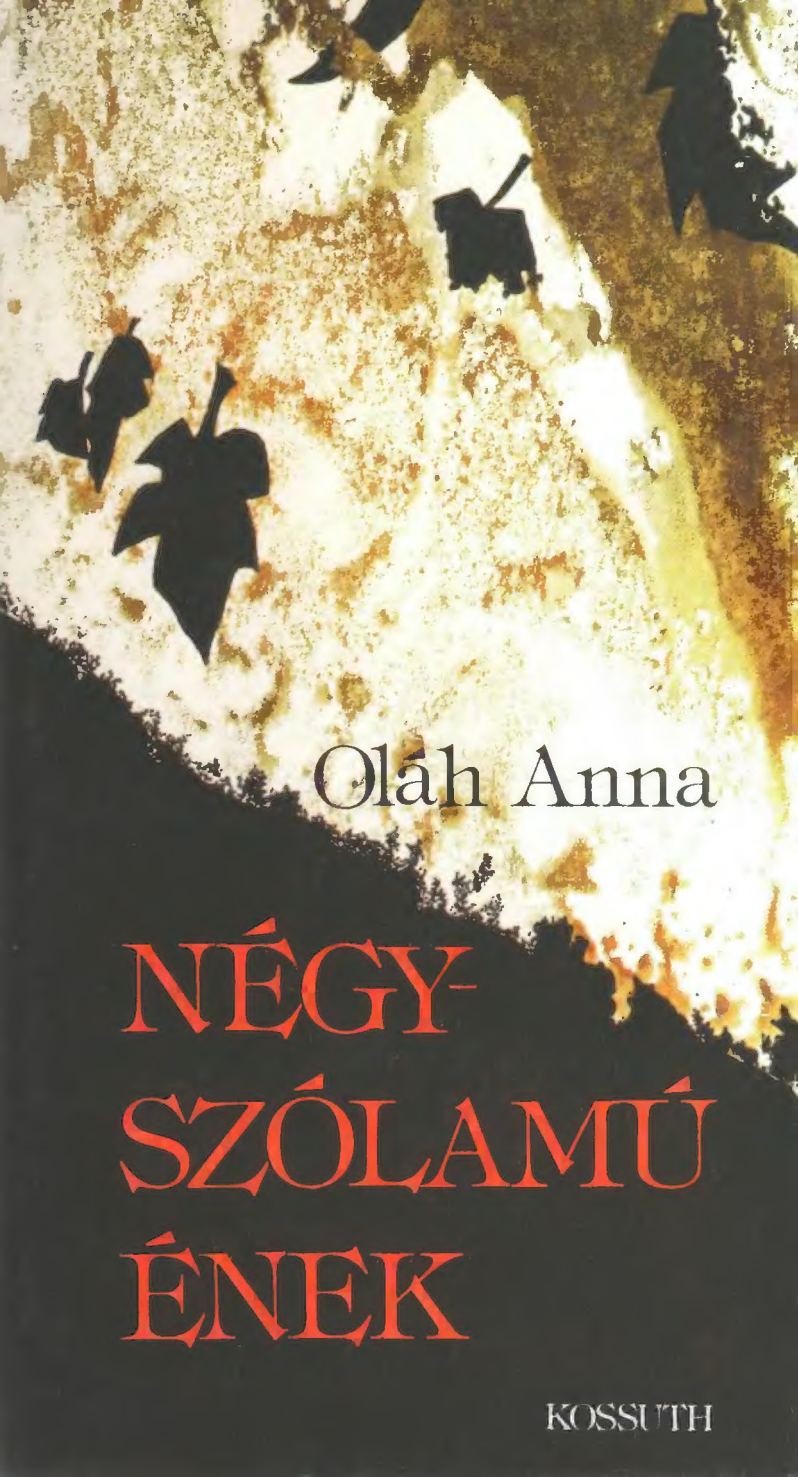

Oláh Anna

NÉGY-SZÓLAMÚ ÉNEK

KOSSUTH

Oláh Anna

NÉGYSZÓLAMÚ ÉNEK

Oláh Anna

NÉGYSZÓLAMÚ ÉNEK

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ · 1983

ISBN 963 09 2262 2

(3667)

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója
83.1048/1 – Zrínyi Nyomda
Felelős vezető Vágó Sándorné vezérigazgató
A kötetet Nyerges András szerkesztette
A borító Papp Klára munkája
Műszaki vezető Bereczki Gábor
Műszaki szerkesztő Hülber Péter
Terjedelme 13,3 (A/5) ív

KNOPP IMRE

Önéletrajz 28 sorban

Kihagyom a tényt, hogy megszülettem,
(Te is kihagytad volna jó Anyám)
mint gyermek indultam Jó és Rossz között
egy „szabályos" Őrangyal oldalán.

Sápadtan jártam furcsa iskolákba,
szundikálva a tan órák alatt;
nem tudom – mégis – ki felelős érte,
hogy néhány betű és szám rámragadt.

Aztán ráléptem az „életútra",
mert menni kell, akármilyen nehéz –
kereskedő lettem, később tapétázó;
volontőr és vidéken színész.

Voltam: boxtréner és hivatalnok,
ügyetlen-ügynök ingatlanokban;
(egyszer megvertek, mint bányász sztrájktörőt)
ekép válogattam sok rosszban.

Kenyerem javát jóízűen megette
helyettem sok rossz munkaadóm;
jelenleg csak gyárimunkás vagyok
és erőm elprédálom rossz bedón.

Hetenként, átlag három verset írok,
s bírálgatom kétségek között;
ismerem már jól az Igazságot,
de az is tudom, vannak börtönök.

Ha meghalok, nem lesz nagy nekrológom,
emléktáblám csak gyárkaput díszít,
szövege derűs lesz, egyszerű, rövid:
„Egy munkás azonnal felvétetik!"

Imre tízéves kora óta írogatott verseket. Születésnapra, évzáró ünnepélyre, vagy ha egy barátját ki akarta csúfolni. Az alkalom mindegy volt neki, egyszerűen élvezetet jelentett számára, ha odaült a papírhoz és verset formálhatott. A Német utcai polgári iskolában a tízes évek végén az önképzőkör reménysége volt; bármilyen alkalmi költeményre volt szükség, gyorsan megírta, esetleg két óra között, a szünetben. Ha megkérdezték tőle, író akar-e lenni, vállat vont és nevetett.

Ahhoz tehetség is kéne – mondta ilyenkor. – Szeretek írni, de nem érzem, hogy csak ez az, amire vágyom.

Szaladt a „grundra" játszani. Ez a játék már nagyon különbözött a régebbiektől. 1919 nyara volt, s ők persze fehéreket és vörösöket játszottak, de egyre többször hagyták abba, hogy megtárgyalják a valódi eseményeket, és elkószáljanak a városba, újabb hírekért.

Akadt a fiúk között több is, akinek az apja vagy idősebb testvére a vörösök között harcolt. A legtöbben nekik drukkoltak. Apa megígértette Imrével, hogy nem vesz részt semmiben. Sándorral együtt napközben is haza kellett menniük, hogy jelentkezzenek az anyjuknál. Kicsit lázadoztak ugyan, de apával nem lehetett vitatkozni. Csendes hangon elmondott utasításait végre kellett hajtani: „Míg az én kenyeremet eszed, és az én házamban élsz, azt teszed, amit mondok, vita nélkül"! Az idősebb Knopp is leszerelt egypár hónapja, és most önállóan vállalt munkát mint kárpitos kisiparos. Sok munkája volt. A fehér pénz ugyan nem sokat ért, mert a parasztok nem akartak érte árut adni, mégis elég jól éltek. Gyakran kapott természetbeni fizetést; a környező sváb falukból is voltak kuncsaftjai, akik néha egész hétre ellátták őket élelemmel.

Augusztusban egy reggel Imre Ráckevére indult, hogy krumplit és mákot hozzon el az egyik gazdától, apja kárpitosmunkája fejében. Hátizsákkal felszerel-

ve, vidáman intett búcsút az ablakból utánanéző anyjának. Elég későn indult, és hogy elérje a vicinálist, futva ment a Közvágóhídig. A jegyváltás után éppen csak fölszállt a kocsira, az máris indult. Csak a lépcsőre tudott leülni. Nem értette, miért ilyen sok az utas, hiszen máskor ilyenkor inkább a befelé jövő kocsik zsúfoltak, de amint egy ideig figyelte a beszélgetést, rájött az okára. Hazaküldték a munkásokat! Leálltak a gyárak! Mi történt vajon? Tegnap nem olvasott újságot, és a fiúkkal is másról beszélgettek ... Hogyan lehet, hogy apa nem mondott semmit? Igaz, nem szeret politizálni. Mi lesz most? Gondolkozott az eseményeken, s közben a mögötte utazó munkások beszéde lassan egybefolyó zsongássá vált, és ő elszundikált. Az egyik útkanyarulatnál a kocsisor nagyot rándult, az alvó Imre pedig a lépcsőről nagy ívben ráesett a sínek mellett felhalmozott kavicshalomra. Nem tért magához, mert a fejét ütötte meg. Szerencséje volt, mert ha nincs ott az útjavításhoz felhalmozott kavicshalom, szétmegy a koponyája. A nagy nehezen lefékező vicinálisról leugráltak az emberek, és alig húsz perc múlva Imrét sivítva szirénázó mentőkocsi vitte a Fehérkereszt-kórházba, majd a kötözés után haza.

Knoppné életében először ájult el, amikor meglátta a fiát hordágyon, viaszfehér arccal, fején hatalmas kötéssel, eszméletlenül. A mentők nem sokat tudtak mondani, Imre pedig akkor sem tudott volna beszélni a balesetről, ha magához tér, mivel akkor is aludt, amikor történt. Így csak sápítoztak Mayernéval, a szomszédasszonnyal, és meg kellett elégedniük annyival, hogy a sérülés nem súlyos, Imrének csak nyugalomra van szüksége, és kötözésre majd be kell vitetni a kórházba. Mozognia nem szabad. Anya elszalasztotta Sándort a doktorért, de az sem tudott mást mondani.

Két hétig feküdt Imre úgy, hogy még olvasnia sem volt szabad. Ezalatt olyan barátság fejlődött ki közte és a szomszédban lakó jóval idősebb Zsellér Bandi

között, ami mindkét családot meglepte. Az örökké mozgékony Imre és Bandi, akit csak a könyvei érdekeltek, tökéletes ellentét volt. Bandi már aznap, hogy Imre magához tért, meglátogatta, és nyugodt hangján felolvasott neki. Az Ady-versekhez olykor magyarázatot is fűzött. Mikor látta a fiú komoly érdeklődését, elővett más műveket is, és a második hét végén már irodalmi vitákba keveredtek.

Iskolába készülődtek, amikor Imre újból utcára mehetett. Első sétájára is Bandival indult. Betegsége mintegy választófalat vont régi, grundbeli pajtásai és ő közé. Még sokáig nem szabad futni, ugrani, verekedni, mondta az orvos. A fehér kötés változatlanul rajta volt, de már csak egész vékonyan, az agyrázkódás miatt azonban elég gyakran szédült. Délutánonként kiültek Bandival a Duna-partra. Bandi irodalmi törekvéseiről beszélt és saját verseit olvasta fel.

*

A szeptember új gondok elé állította az Ábel családot. Ábel Mihály már hónapok óta munka nélkül volt, abból éltek, amit Ábelné keresett varrással. Képtelenek voltak három gyerek – Béla, Magda és Kati – után tandíjat fizetni. Bélából szövőmunkás lett, Magda a második polgári után maradt ki az iskolából, és átvette anyjától a házimunkát, hogy az asszonynak több ideje jusson a varrásra. Kati már a második polgárit sem tudta befejezni; mesterséget kellett választania. Anyuka nem egyezett bele, hogy Kati is a szövőgyárba kerüljön. Tanuljon szakmát – így szólt végül is a családi döntés. Kati mindenáron kalaposlány akart lenni. Ügyes, könnyű keze volt, jó ízlése, a dolog megvalósíthatónak látszott. Némi utánjárással beszerződtették egy Váci utcai kalapszalonba. Hivatalosan ugyan még tanonc sem lehetett, hiszen csak tizenhárom éves volt, de a főnöknő megígérte, hogy az ipartestületi szerződést majd annál rövidebb időre állítják ki.

Aznap, amikor Katinak először kellett dolgozni mennie, már hajnalban felkelt, olyan korán, hogy a konyhában alvó Béla is csak morogva figyelte, mit neszez körülötte Magdával, aki persze fölkelt vele, hogy segítsen a készülődésben. Apuka, Béla és Magda végül mégis előbb indultak el hazulról a gyárba. Katinak még volt ideje, hogy rendbe hozza a konyhát, a kalaposműhelyben később kezdődött a munka, s az ő útja rövidebb is volt a Váci utcáig, mint a testvéreié a gyárig. Anyuka izgatottan téblábolt körülötte, hogy elég csinosan öltözzön fel, jó benyomást tegyen leendő munkatársaira. Végül ő is elindulhatott, életében először, dolgozni.

Fehér vászonruhában, fején szalmakalappal, kezében az anyuka készítette fehér vászontáskával ment az utcán. A férfiak már megfordultak utána, néha megjegyzéseket is tettek, de Kati csak rábámult az illetőre, és nem szólt semmit, mert azt sem értette, mit mondott. Vallásos szülei teljes tudatlanságban hagyták a nemek különbsége felől. Olvasott olcsó, érzelmes szerelmes regényeket, Marlitt, Croker és mások történeteit, de a szerelemről csak annyit tudott, hogy a férfi és nő közötti érzelem beteljesedése a csók. Korához képest magas, karcsú, fejlett kislány volt, növekvő melleit szégyellte, nagy igyekezettel próbálta leszorítani, elrejteni. Odahaza úgy nőttek fel, hogy fiútestvérének, Bélának csak teljesen felöltözve volt szabad belépnie húgai szobájába, s csakis akkor, amikor már Kati és Magda is ruhában volt.

A szeptemberi nap ragyogó fénnyel, melegen sütött, és Kati, amíg a kalapszalonba tartott, boldogan szaladt oda a Kálvin téren a szökőkúthoz. Megnedvesítette a kezét a sok színben csillogó, szikrázó cseppekkel, és máris szaladt végig a Kecskeméti utcán, majd befordult a Szerb utcába. Itt már kissé lassabban járt, hogy mire beér a műhelybe, a Váci utca 63-ba, kifújja magát. Ünnepnek érezte ezt a napot,

amikor dolgozni kezd, szakmát tanul, és meghatódott saját felelőssége tudatától.

A műhely, a kalapszalon csinosan berendezett, de sötét kis üzlethelyiség volt. Egész nap égetni kellett a villanyt. Pár lépcsőn kellett felmenni hátul, a pár négyzetméternyi kis kuckóba, amit műhelynek használtak. Az ablaktalan kis szobában alacsonyan lógó lámpa világított, és a bent ülők szeme örökösen fájt a csillogó selymekről és lakkozott szalmákról visszaverődő fénytől. Kati a naptól ragyogó utcáról belépve, szinte megvakulva állt meg a sötét üzletben, amit ilyenkor reggel csak gyengén világított meg a próbatükör fölött égő lámpa. A főnöknő volt bent és a másik tanulólány, aki takarított. Irma kisasszony, a főnöknő meglepően sipító hangú, középkorú, görbe hátú nő volt. Kapkodva elmagyarázta Katinak napi feladatát.

A takarítás Bözsivel, a másik tanulólánnyal együttesen végzendő munkájuk, azután tízórait vesz, majd ha már megtanulta, hogy hol mit lehet kapni, a „cugehőrök" beszerzése következik és a délelőtti szállítások. Két óra ebédidő, utána, ha nem kell megint vásárolni vagy szállítani, a műhelyben kap valami munkát. Azután, ha a „mamzelek" elmentek, kitakarítják Bözsivel a műhelyt, és hazafelé menet elvégzik az esti szállításokat. „Ez minden, és ha megbecsülöd magad, jó dolgod lesz nálunk!" – fejezte be Irma kisasszony, és feleletre sem várva, méltóságteljesen felment a lépcsőn, hogy elvégezze a napi könyvelést.

A két lány egymásra bámult, majd mielőtt még Kati elnevette volna magát, Bözsi odaugrott hozzá, és megszorította karját.

– Te, nehogy hangosan nevess, mert rögtön kidob! Rém érzékeny. Olyan könnyen sértődik, amilyen buta és gonosz!

Kati ijedten nézett a másik lányra.

– Gonosz?

– Nem úgy értem, hogy rossz szívű, csak mindig

csipkelődik, és nem törődik senkivel. A Mici mamzel mondta, hogy senkit sem szeret, csak saját magát. – A lány suttogva mondta mindezt, mert a műhelyt egyetlen posztófüggöny választotta el az üzlettől. – Azért nem kell megijedned, máshol sem jobbak a főnökök, és itt legalább a mamzelek rendesek, meg a szakmát is megtanuljuk három év alatt. Nem hoztál magaddal más ruhát?

– Dehogynem! Itt van a táskámban. – Az ámuló lány előtt kivett egy összehajtogatott fehér batisztköpenyt. – Ezt könnyű mosni, és mindig tiszta leszek.

Bözsi hangosan nevetett.

– Soha nem láttál még kalaposműhelyt? Egy percig sem leszel ebben tiszta. Már a takarításnál összekoszolod magad, ha meg belépsz a műhelybe, ha hozzáérsz valamihez, rögtön ragadni fogsz. Itt minden lakk, festék, spiritusz, meg színes és fekete bolyhok, szálak! Fehér köpeny! Jaj! Meghalok a röhögéstől!

– Bözsi! – sivított ki a függöny mögül Irma kisasszony hangja. – Nem azt mondtam, hogy beszélni tanítsd ezt a lányt. A munkáját mutasd meg! Egy szót se halljak többet!

– De Irma kisassz . . .

– Megmondtam! Takarítsatok, mert a mamzelek rögtön itt lesznek, és majd hallgathattok a por miatt!

Kati gyorsan átöltözött az üzlet egyik sötét sarkában. Itt minden nagyon tetszett neki. A sok tükör, a kisasztalok, rajta mindenféle apróság, a két sor egymásra rakott tapétázott kalapdoboz; ha felemelte felhajtható oldalukat, mindenfajta és mindeféle színű kalapot talált bennük.

Ügyesen és gyorsan kitakarítottak. Fél kilencre, mikor a mamzelek megjöttek, minden rendben volt. Katit szakértő szemekkel nézegették a kisasszonyok, barátságosan rámosolyogtak, és kijelentették, hogy ebben a szakmában jövője van egy ilyen csinos kislánynak.

Katit meglepte a kisasszonyok neve. Mici, Etu,

Kari még csak értelmesnek hangzott, ha furcsának is, de a főmamzel neve elképesztette. Jancsi kisasszony még a főnöknőnél is fölényesebb modorú volt, neki még Irma kisasszony sem mert ellentmondani, vele mindenki csak mosolyogva beszélt, és mindenki kéremmel kezdte mondanivalóját, ha szólt hozzá. A kisasszonyok megérkezése után a kis műhely mintha hadiszállássá változott volna. Miután mindenki átöltözött, körülülték a hosszú fehér asztalt, közben elmesélték, ki hol töltötte az előző estét, majd kis fiókjaikból kirakták szerszámaikat. Irma kisasszony elmondta, minek kell ma elkészülnie. Utána „Jancsi" kiosztotta a munkát, melyik kisasszony mihez kezdjen, és melyik kalapnak milyen állapotban kell hozzá kerülnie. Volt, amit neki kellett a „stok"-ra húznia, hogy utána átadja a kézilánynak. A karimák vasalását szintén csak ő csinálhatta. Olyan kalap is akadt, aminek már csak a díszítés végett kellett hozzá kerülnie. Mint Bözsi megsúgta Katinak, Jancsitól a legnagyobb kedvesség jele, ha valamelyik kisasszonynak átengedi egy-egy kalap díszítését. Ez kifejezetten dicséretnek számít nála!

Kati mindenre nagyon ügyelt, és rendkívül fontos embernek érezte magát, amikor Jancsi kisasszony odahívta magához, és felsorolta, hogy mit kíván tízóraira, megnézve előbb a kezét, elég tiszta-e. A főmamzel ezután cigarettára gyújtott, ami a munka kezdetét jelentette. Kati először látott cigarettázó nőt, és ezen annyira elbámult, hogy Bözsi gyorsan belecsípett. Mikor Bözsi levetette hosszú, kopott, szürke klottköpenyét, Kati meglepődött soványságán, hihetetlenül hosszú, esetlen lábain és karján. Hosszú, szorosan fejére tűzött vörös haja volt; csontos, szeplős arca egy kamasz kedves pimaszságával nézett mindenkire. Együtt indultak bevásárolni, hogy Kati megtanulja, mit hol kell vennie, és ki milyen felvágottat, mennyire barna zsemlét akar, melyik péknél, csemegésnél, gyümölcsösnél kell mindezt beszerezni. A két kislány végigrohant a Váci utcán, ki a Vámház körúti

nagycsarnokhoz, a Brauch henteshez, majd visszafelé a három házzal feljebb levő Ruzicska pékhez.

A tízórai-vásárlás elismerést és zsörtölődést váltott ki a kisasszonyokból. Bözsi előre mondta, hogy ki milyen megjegyzést fog tenni, és azt is, hogy ezzel nem kell törődni. Miután mindent megmosva, tányérra téve asztalra raktak, Kati nem győzte figyelni, milyen gyorsan és tévedés nélkül osztja szét a sokféle apróságot a másik kislány.

A műhelyfüggönyt most félig elhúzták, és így kiláttak az üzletajtóra, egyúttal némi levegő jött be a gőzzel teli, spiritusz- és benzinszagú kis műhelybe. Mindenkinek magas lábú, támla nélküli, hokedlihez hasonló széke volt. Kati is ilyent kapott. A két kislány félrehúzódva, a sarokban ette meg a tízóraiját, ami két vizeszsemléből állt. Még nem fejezte be Kati az evést, amikor elsötétedett az üzletbejárat, és valaki hangos köszönéssel belépett. Irma kisasszony olyan fürgén ugrott fel ültéből és sietett le a lépcsőn, hogy Kati elcsodálkozva nézett utána. Még jobban meglepte az a mézédes hang, ahogyan a láthatatlan hölgyet üdvözölte.

– Drága nagyságos asszonyom, ilyen korán méltóztatott befáradni? Igazán ilyen korán kezdi a napot! Hogy van, édes nagyságos asszony? – Irma kisasszony gyöngéd mosollyal arcán, kissé meghajolva állt az előtte ülő nővel szemben, így Kati csak főnöknője alakját és kissé féloldalt fordított arcát láthatta.

– Na, ezt a vén, kicsavart kuvaszt kár így dédelgetnie! – mondta félhangon Mici kisasszony, Jancsi felé fordulva. – Még mindig nem fizette ki a tavaszi kalapját!

– Nem értem, miért nem fizet; annyit keres az ura, hogy a barátnőjén kívül a felesége kalapját is ki tudná fizetni. – Jancsi kisasszony egy méregzöld tolldíszt tűzött egy fekete kis posztókalapra, és magától távol tartva gusztálta, hogyan hat.

– Ha hülye lenne – szólt bele Kari, egy kis gömbölyded, szőke hajú lány. – Azt mondja Malvin –

tudod, mamzel Molnár Gizánál –, hogy ennek a dögnek nagyon stramm barátja van, amellett még csoda pénzes pali is. Csak tudnám, mit esznek egy ilyen elhasznált kuvaszon a férfiak!?

– Este még nagyon mutatós, csak látnád, hogy ki van készítve! Nagy társasági rutinja van. Ezt nem merik csak úgy semmibe venni; olyan befolyásos családja van, hogy na! – Micike adta a jól értesültet.

Kati elhallgatta volna őket estig, bár úgy beszéltek, hogy a negyedét sem értette. Irma kisasszony hangja süvített fel.

– Te kislány, te aki ma jöttél, Kati! De nehéz megjegyezni ezt a sok nevet – fordult vissza a hölgyhöz újból negédesen mosolyogva. – Gyere csak ide – fordult Katihoz, aki a lépcső alján állt. – Gyere, fiam, próbáld meg a nagyságos asszony előtt ezt a hercig kis tokot. Várj, majd én teszem a fejedre! Neked még meg kell tanulnod, hogyan kell egy ilyen finom darabot kézbe venni. Így, ni! Méltóztatik látni, milyen sikkes? Csodás, remek darab, direkt a hölgy bájos arcához való! Nem is tudnék szebbet elképzelni. Nagyon jól mutat ezen a kislányon is, de a drága nagyságos asszonynak sokkal kisebb és finomabb az arcvonala, nem ilyen kerek, almaképű, így még szebb hatást fog tenni. Ha tetszik, a tolldísz helyett lehet egy kis finom, apart virággal díszíteni. Irma kisasszony, a hölgy unott arcát vizsgálgatva, hirtelen felkiáltott. – De ha valami egészen finom, új vonalú dolgot akar, nagyságos asszonyom, van itt nekem egy egészen különleges kis párizsi modellem. Mehetsz, fiam a dolgodra, nem, ezt nem a te fejedre próbálom, ezt csakis a nagyságos asszonyéra!

Intett Katinak, aki le nem vette szemét a puha karosszékben elnyúló nő arcáról. Erre mondják, hogy vén dög? Hiszen ez olyan gyönyörű, amilyet ő még soha nem látott! Fölszaladt a lépcsőn, és izgatottan fordult Bözsihez, aki a tízórai maradványait takarította el az asztalról.

– Te, ez a hölgy olyan szép és fiatal! Piros a szája, és az arca is szép színű, miért mondják, hogy vén?

– Csak ki van festve, és különben sem vén, csak kuvasznak az! – világosította fel Bözsi fölényes hangon. Mire Kati megkérdezte volna, hogy az mit jelent, újból felsüvített főnöknője hangja.

– Te lány, gyere csak le még egy kicsit!

– Na ezt kifogta! Micsoda mázlija van ennek az Irmának, hogy egy ilyen jó arcú próbababát kapott az új tanulólányban! – Kari kicsit irigykedve nézett Kati nyúlánk, karcsú alakja után, ahogy lefelé sietett a lépcsőn.

A kis üzlet minden bútordarabja tele lett különböző színű és formájú kalapokkal, mert a hölgy szeszélyes kedve nem könnyen talált magának valót. Vagy öt kalapot próbált Kati fejére Irma, azután suttogva odaszólt neki, hogy a nő ne hallja: „Jancsi küldje le a zöld nyúlszőrt, de gyorsan!" Kati felrepült a lépcsőn, és elhadarta az üzenetet, mire Jancsi kisasszony dühbe jött.

– Nekem meg ne üzengessen! Majd vár a hölgy, még nincs rajta a díszítés! – Nem is igyekezett, hogy a hangja se hallatsszon le, mire a függöny megbillent, és vagy két lépcsőt fellépett Irma.

– Jancsikám, meg kell mutatnom. Nem baj, ha nincs rajta a dísz, csak a formát szeretném, ha megnézné, a drága nagyságos asszony! – Majd suttogva tette hozzá, inkább csak a száját mozgatva, hang nélkül, szemét az égre forgatva. – Hogy ma mit szekál engem ez a dög! Szóval gyorsan, Jancsikám, tudja, hogy csak kivételesen kedves hölgynek mutatom meg ezt a modellt, nem akarom, hogy kettőnél több legyen belőle Pesten! – Az utolsó mondatot újból hangosan mondta, és visszalibbent az üzletbe.

– Na, te is megéred a pénzed!... Gyorsan, Bözsi, add ide a vasat, de ne legyen túl forró, és utána béleld ki szépen a nagy dobozt, a Fehérvári útra kell szállítani négy kalapot. Siessetek, mert amilyen jó kedvre derült a hölgytől, még ti isszátok meg a levét.

Jancsi kisasszony boszorkányosan gyors, ügyes mozdulatokkal csavarta a széles szalagot a zöld kalapra, ami a keze nyomán úgy átalakult, hogy Kati elbűvölve figyelte, hogyan csinálja. A zöld kalap pár perc alatt lekerült az üzletbe, ahol Irma kisasszony ájuldozva dicsérte szépségét és Jancsi „páratlan" ügyességét.

– Hát ez valami csodás! Engedje meg, drága nagyságos asszony, hogy Jancsi megnézze, milyen remekül áll. Ez a legnagyobb öröm a kisasszonyoknak, ha egy darab ilyen tökéletesen sikerül, és azt csak a megfelelő arc mutatja meg. – A függöny szétlebbent, és Irma, maga előtt tolva a hölgyet, diadalmasan mosolygva szólt fel: – Hát ezt nézze meg, Jancsikám! Látott már modellt így állni? Így kereteztzen egy arcot egy kalap! Ez igen! Na, mit szól hozzá?

– Remek! Nagyságos asszony, igazán remek! – Jancsi kisasszony kissé kemény, kurta parancsokhoz szokott hangja olvadóan ismételte. – Remek, ha mondom! – A mosoly olyan általános volt, hogy Kati, aki tanúja volt két perccel ezelőtt, hogyan nyilatkoztak a lányok erről a hölgyről, hangosan elkezdett nevetni. Bözsi erre megint olyat csípett belé, hogy a könnye is kicsordult.

– Te hülye! – súgta a szeplős lány. – Úgy kirúgnak, hogy ebben a szakmában, míg élsz, nem kapsz többé helyet! Gyere, béleljük ki a nagy dobozt.

A nagy doboz! Kati még soha senkinek sem merte bevallani, hogy emiatt akart kalaposlány lenni, úgy, ahogy itt mondták, „masamód". Lakott a közelükben egy hozzá hasonlóan magas, vékony lány, azt szokta látni ilyen nagy dobozzal, és ő is ilyennel akart járni. Mást nem is tudott erről a szakmáról, mint hogy női kalapokat varrnak, és ekkora dobozzal járnak! A doboz tényleg nagy volt, apró virágos kartonnal behúzva, a fogója egy széles piros szalag. Amikor megemelte, érezte, hogy ha négy-öt kalapot beletesznek, nem is olyan könnyű vinni. De az nem baj, fő, hogy viheti!

A nagyságos asszony elvonulása után Irma kisasszony saját kezűleg csavargatta be selyempapírba a kalapokat.

– Bementek, köszöntök, visszaköszönnek! Aztán szépen kirakjátok a kalapokat. Átadjátok üdvözletemet és a számlát. El ne gyertek pénz nélkül! Ha nem tud fizetni, mondjátok, hogy én nem mondtam semmit, de soha sehol nem szoktak pénz nélkül otthagyni kalapot. De fog fizetni! A pénzt számoljátok meg, és el ne veszítsétek! Kati, mindenre figyelj, hogy ne kelljen sokáig párosával járnotok! Mindent ügyesen, jól intézzetek el, különben meglátjátok, mi lesz! – Ezzel útjukra bocsátotta őket.

– Már azt hittem, beteg, hogy ma először mondja ezt – árulta el Bözsi, ahogy nagy kezit csókolom után kiléptek az üzletből. – Ez a legnagyobb fenyegetése: „Különben meglátod, mi lesz!" Most mondd már, hogy meglátom, mi lesz! De megijedek tőle!

A Fehérvári útra gyalog mentek, a pontos cím és a számla Bözsinél volt, Kati a csomagot vitte. Villamosra nem engedték őket felülni a dobozzal, ezért – mikor nagy szállítás volt – időben kellett elindulniuk. A vevő egy földbirtokos felesége és két lánya volt, akik csak a bevásárlások miatt szálltak meg a pesti rokonoknál. Kati még soha nem látott ilyen szép lakást. Hosszú szobasor, tele szőnyegekkel, képekkel, selyem- és csipkefüggönyökkel. Fehér bóbitás szobalány nyitott ajtót, és azt mondta, hogy rögtön szól a méltóságos asszonynak. Kati majd elájult attól a gondolattól, hogy rögtön előtte lesz egy valódi méltóságos asszony! De csak nevethetnékje támadt, mikor meglátta a kis, kövér asszonyt, aki lornyonon keresztül mérte végig a két lányt.

– Nem a mamzel hozta el a kalapokat? Ki fogja felpróbálni nekünk? És mi lesz, ha nem jó rajtuk valami? He?

– Minden jó lesz, méltóságos asszony, kezét csókolom! Irma kisasszony üdvözletét küldi, és reméli, mindennel meg tetszik elégedve lenni. Parancsoljon

felpróbálni! – Bözsi a főnöknőjétől eltanult hangon mondta mindezt, miközben gyors, ügyes kézzel pakolta ki a kalapokat.

– Hívja ki a méltóságos kisasszonyokat! – fordult a szobalányhoz a kis kövér. – Jöhetnek pongyolában is, mondja meg nekik, hogy csak ezek vannak itt.

– A franc essen a pofájába! – súgta Bözsi Kati fülébe, míg az asszony a szobalánnyal beszélt. – Ezek! A ringyó! – Katinak sejtelme sem volt e szó jelentéséről, de tudta, hogy valami szidalmat jelent, és egyetértően bólintott, mert őt is elöntötte a méreg.

– No, lássuk, megint mit varrtak a nyakunkba! – az asszony odasuhogott a tükörhöz, prémes, halványlila pongyolája lebegett minden mozdulatára. – Bezzeg a számlát biztosan elküldte? He?

– Parancsoljon! – Bözsi máris nyújtotta a számlát.

– Tudtam, hogy arról nem feledkezik meg a kisasszony! Jól van, tegye csak le oda az asztalra! – Kezében tartott egy élénk kék színű kalapot, körbeforgátta, megcibálta a szalagcsokrot rajta, aztán elégedetlen arcot vágva felpróbálta. A kalap úgy állt neki, mint egy bohócsapka. Sehogy sem ment rá a fejére. Lila pongyolájához, téglavörös arcához és szalmasárga színű ritka hajához, annyira nem illett, hogy még beképzeltsége sem tudta elfedni előle a látvány komikus voltát.

– Tudtam, hogy becsapnak! Mindent megígérnek, mikor az ember rendel valamit, de soha nem azt kapom, amit rendelek! – Dühösen fordult a kislányok felé, de hirtelen belépett a szobalány, kitárta az ajtót, és belibbent két szép fiatal lány. Mindkettőjükön rózsaszínű pongyola volt, kedvesen bólintottak Katiék felé, és ujjongva vetették magukat a kalapokra.

– Jaj, de édes, ami rajtad van, mama! Add ide, hadd próbáljam fel! – kérte az alacsonyabbik lány; hosszú barna haja befonva lógott a hátán. – Milyen szép színe van! Ugye, az enyém lehet?

– Mária, nem látod, milyen rossz a formája? Hi-

szen rá sem megy az ember fejére! Tessék, próbáld meg, majd meglátod, hogy milyen rongy. Semmi ez, nem kalap!

Mária feltette a becsmérelt kalapot, és olyan bájosan nézett ki benne, hogy még Katiék is meglepődtek. A szobalány összecsapta a kezét:

– De gyönyörű benne a méltóságos kisasszony! Igazán nagyon jól áll!

– Gondolja? Én is nagyon szépnek látom. – Mária jobbra-balra forgatta fejét, úgy gyönyörködött saját képmásában. Még rosszkedvű anyja sem mondhatott semmit. Azután sorba vették mind a négy kalapot, mindegyiknél megpróbált valami rosszat felfedezni a „méltóságos", de végül is semmi ok nem maradt, hogy a lányokat tovább szekírozza vagy megtagadja a számla kifizetését. Még borravalót is kaptak, és boldog megkönnyebbüléssel köszöntek el. A kapu alatt nekiestek a falnak, és hangosan, oldalukat fogva nevettek, közben egy-egy szót ismételve.

– A ménkü csapjon valamennyi vénasszonyba, amelyiknek nincs jobb dolga, mint a kalaposlányokat szekálni! Most mondd, milyen egy ronda dög volt!

– A lányai annál helyesebbek – mondta Kati, aki mindig talált valami vigasztalót a rossz mellett.

– Azok sem lesznek jobbak, ha olyan idősek lesznek, mint az anyjuk! A jó dolguktól elromlanak, és az lesz az örömük, hogy másokat szekáljanak! De gyere, siessünk, „mert majd meglátod, hogy mi lesz!" – utánozta főnöknőjük fenyegető jelmondatát, és ezen megint nevettek. Alig húsz perc alatt visszatértek az üzletbe, ahol Bözsi újabb meglepetést okozott Katinak. Megérkezésük után az egész műhely leállt, hogy meghallgassa Bözsi beszámolóját az átadásról. Olyan ügyesen utánozta a kis kövér asszonyt, hogy mindenki oldalát fogta a nevetéstől. Irma kisasszony a könnyeit törölgette, és időnként rikácsolva közbe kiáltott:

– Jaj! Meghalok! . . . Pont így beszél . . . az a vén

bestia... hahaha... de jól adod... te Bözsi... ne nevettess már... így szokta, a vén majom!... Lila pongyola... és a kék kalap... Megőrülök!...

Végre lecsillapodtak, és Kati csodálkozva nézte a szeplős lányt; mintha újból a Fehérvári úton lennének, olyan élethűen adta elő a jelenetet. Úgy érezte, hogy neki ez sohasem fog sikerülni.

*

– Anya kérlek, a fehér ingemet szeretném felvenni. Légy szíves azt készítsd ki. – Imre derékig mezтelenül állt a konyhaajtóban, rövid alsónadrágjához tartva szürke nadrágját, vizsgálgatva, milyen éle van.

– Hová készülsz már megint? – Knoppné letette a varrást, és indult a szobába fia kérését teljesíteni. – Egy este sem vagy itthon! Apád tegnap szólt a vacsoránál, hogy úgy látszik, már csak ágyrajárók vagytok itthon.

– Nincs igaza, enni is hazajárunk! Mikor fogja apa megszokni, hogy felnőtt fiai vannak? – Imre nagy zajjal locsolta magára és a konyha kövére a vizet. – Vidosékhoz megyek Esztiért, este a Zeneakadémiára van hangversenyjegyünk – mondta törülközés közben.

– Imre, azt hallottam, hogy az a Vidos Eszti nagyon beteg. Igaz ez?

– Igaz, de nem szeretik, ha valaki beszél róla. Engem még ismeretségünk elején megkért Eszti – maga mesélte el, hogy súlyos tüdőbaja van –, viselkedjek úgy, mintha semmit sem tudnék.

– Aztán miért titok ez? A szegény Zsellér Bandi is nagyon beteg, mégsem csinálnak titkot belőle! Furcsa népek lehetnek. Gazdagok! Szégyellik, hogy egyetlen gyerekük beteg. Képesek elcipelni valami reprezentatív estélyre, ahol agyonfárasztja magát, csak hogy ne kelljen bevallani a betegségét, vagy csak azt, hogy rosszul van. Csak egyszer láttam veled az utcán; nagyon helyes kislány. És milyen fiatal! Nagy kár érte. Ezt a Bandit is úgy sajnálom. Az any-

ja mutatott múltkor egy verset, amit a fia írt. Nagyon szép volt; én ugyan nem nagyon értem, meg nem is rajongok a versekért, de az anyja azt mondta, hogy tehetséges. Jaj, de nagy baj, ha nincs egészség! – Knoppné a fehér inget szétteregetve, mandzsettagombokkal ellátva nyújtotta fiának; büszke mosollyal nézett végig rajta.

Imre az elmúlt négy év alatt kifejlődött, és a csúnya, sovány kisfiúból nyúlánk, karcsú, kellemes arcú fiú lett. Rendszeresen úszott, bokszolt, no meg természetesen dolgozott, amitől az izmai kifejlődtek. Imre a Német utcai kísérleti polgáriba járt, amit a hatodik osztály után megszüntettek. Nem iratkozott át a gimnáziumba, ahová Sándor járt, hanem az apjánál dolgozott mint tapétázósegéd. Jól éltek, és ez talán egyikükön sem látszott meg annyira, mint Imrén. Apjának bevált az önállóság, olyan sok munkája volt, hogy már segédet is tartott. Knopp ügyesen számítva felhagyott a kárpitossággal, és csak tapétázási munkát vállalt. Knoppné még mindig varrt, bár az egész család ellenezte, de az asszony egy kicsit kételkedett szerencséjük tartósságában.

Imre elkészült az öltözködéssel, és anyját gyöngéden átölelve búcsúzott.

– Ne várd apáékat, anya. Egyél és feküdj le. Ismerem az ipartestületi összejöveteleket, tíz előtt nem végeznek. És milyen unalmasak! Szegény Sándor. – Nevetve intett még egyszer búcsút anyjának, mielőtt kiment. Leszaladt a lépcsőn, a kapun kilépve csaknem összeütközött Manyival; hogy a lány el ne essen, átfogta.

– Na, te szeleburdi, majd felborítasz! – Manyi tréfásan mellbe bokszolta Imrét. – Megint kicsípted magad! Most éppen hová mégy?

– Hangversenyre, ha tudni akarod. És te mit csinálsz este, ma kit szédítesz? Egyszer úgyis megjárod! – Imre nekitámaszkodott a falnak és úgy nézett gyerekkori barátnőjére, mint egy szigorú apa.

– Á, semmi rendes ügyem nincs! Halálra unom

magam ezekkel a mamlaszokkal! – Manyi csinos orrát összeráncolva grimaszt vágott. – Tudod, már arra is gondoltam, hogy más társaságot kellene keresnem, mert ez a mostani... Na, jobb, ha nem is beszélünk róla.

– A vége mégis az lesz, hogy nekem adsz igazat. Menj férjhez egy rendes fiúhoz!

– Ha hülye leszek! Pénz nélkül ki vesz el? Csak egy munkás vagy legfeljebb egy kereskedősegéd. Aztán moshatok, főzhetek, szülhetek évente, mint a mutter! Nem, én ebből nem kérek! Inkább hetyegek. – Manyi nevetve rázta meg a fejét. – Most már a te mutterod sem pofoz fel, ha véletlenül meglát, mikor valakivel smacizok! Igaz, sose mulasztja el, hogy utána leszidjon, de tudja, úgyis hiába prédikál nekem!

– Ja, anya még a szemlesütős udvarolgatás híve! – Imre nevetve csapta össze bokáját, komikusan komoly, ünnepélyes arcot vágott, és meghajtva magát a lány előtt, folytatta. – Manyi nagyságod, bár nehezen elviselhető bánat lesz úrrá rajtam, ha megszűnök kegyed boldogító közelségében tartózkodhatni, mégis a szürke kötelesség elszólít ön mellől. Csak az a boldogító tudat teszi számomra ezt elviselhetővé, hogy a remény megmarad: miszerint rövidesen újból élvezhetem bájos társaságát.

Manyi fuldokolva nevetett, nekidőlt Imrének, és azon törte a fejét, mit feleljen neki.

– Mit szólnál ahhoz te, a franzstadti simiző lánya, ha így udvarolnának neked? – folytatta Imre, és nevetve nézett le Manyira, aki a könnyeit törülgette.

– Halálra röhögném magam! Nem is hiszem, hogy valaha is akadt lány, aki ilyen beszédet komoly arccal végig tudott hallgatni. Na, eredj már, ne várakoztasd meg a kislányt, mert megharagszik! – Kicsit elgondolkozva nézett a fiúra, mielőtt folytatta. – Te, nem szívesen ártom magam más dolgába... de ez a Vidos Eszti nem hozzád való... nagyon beteg lány az, nehogy komolyan beleessél!

– Jól van, nővérkém! Ne félj, nem lobbanok olyan könnyen, mint te. Eszti nagyon jó barátnőm, komoly, okos lány, sokat tanulok tőle és vele.

Hátuk mögött sikítás, kiabálás hallatszott. Mindketten odaszaladtak. Az udvaron egy asszony kapaszkodott a bal oldali sarokajtóba, valaki pedig bentről visszafelé húzta a lakásba. Az asszony sikított, hosszú haja kibomolva, vállát, hátát beborítva lobogott, a mellén kinyílott a beszakított ruha. A folyosókon kint álltak a lakók, a földszint is tele volt emberekkel, ahogy vacsorájuktól felugorva kiszaladtak a kiáltozásra. Imre odaugrott az asszonyhoz, és lefejtette róla a kezet, amely visszahúzta.

– Na, ha olyan nagy legény, hogy nekiáll egy asszonyt verni, jöjjön ki! Én jobban bírom az ütést, és vissza is tudok ütni! – Imre arca lángolt a dühtől, hangja fojtottan és keményen csengett. Az ajtóban megjelent egy férfi derékig meztelenül, nadrágja gyűrötten lógott rajta, az arca vörös volt, eszelős szeme mereven Imrére szegeződött.

– Mi közöd a más dolgához... te taknyos! Eredj a kurva anyádba... – Imre arcát elöntötte a vér, keze hatalmas lendülettel csapódott a káromkodó férfi szájára, majd anélkül, hogy az magához tért volna a meglepetésből, még egyszer arcul vágta.

– Majd megtanulja, hogy ne verjen asszonyt, és ne szidja senki anyját!

A férfi a második ütésre már felocsúdott, és nagy, izmos kezével torkon ragadta Imrét. Pillanatok múltán már a földön feküdtek, és ütötték egymást. Imre fürgén mozgott, kevesebbet kapott, de a másik erősebb volt, nagyobbakat tudott ütni. A ház udvara sikításokkal, jajgatásokkal telt meg, férfiak rohantak a verekedők szétválasztására, ami nehezen sikerült, mert mindegyik még egyet és még egyet akart ütni. Végre sikerült őket szátválasztani. A férfi a földön térdelve törülte meg vérző arcát, mikor Manyi odaugrott, és olyat rúgott a sípcsontjába, hogy arcra bukott.

Knoppné a lépcső alján állt sápadt arccal, és mérgesen szidta a fiát.

– Soha nincs nyugta tőled az embernek! Miért állsz le verekedni egy részeges sehonnaival! Nem a te dolgod, intézzék el egymás között. – Imre rámeredt az anyjára, közben a ruháját porolta.

– Előttem asszonyt nem ver meg senki, míg emelni tudom a kezem! Intézzék el egymás között? Igazad van, anyám, de ne verekedéssel intézzék el, és ne az én tudtommal, hanem amikor már egymás között vannak. Most mehetek másik inget felvenni! – Imre elhúzta a száját, és felszisszent, mert az egyik ütés felhasította az ajkát.

– Miből lesz a cserebogár! – ütött a vállára Manyi apja, mikor felértek a második emeletre, ahol Imrét rögtön körülvették a szomszédok. – Jól van, öcskös, sose hagyd bántani a gyöngébbet! Micsoda bivaly férfi, oszt nem szégyell megütni egy ilyen cingár asszonyt!

– Jaj, Mayer bácsi, ünnepeljenek máskor, mert ha most nem engednek átöltözni, elkésem a randevúról. – Imre nevetve belépett a konyhaajtón, és gyorsan ledobálva ruháit, újból megmosdott. Knoppné szótlanul készítette ki neki a friss inget, a másik nyakkendőt, mivel az előbbi elszakadt. Végre Imre tisztára kefélt ruhában, arcán két jókora kékespiros duzzadással elviharzott. Hármasával ugrált le a lépcsőn. A Boráros térig futott, aztán kicsit lelassított, mert a fegyverműves boltja előtt meglátta a lányt.

– Ne haragudj, Eszti, de egy kis verekedésbe keveredtem, amint mellékelt ábrázatom is mutatja. – Imre nevetve mutatta az egyre dagadtabbá váló foltokat az arcán. A lány rémült szemmel nézett rá. – Szóval ezért késtem, pedig igazán nem szokásom.

– Mi történt, Imre, nagyon fáj? – Vidos Eszti szép, lágy hangja remegett. Imre annyira szerette a lány hangját, hogy néha beszéd közben elfelejtette, mit is beszél, csak a hangja csengését élvezte.

– Alig érzem már! Akkor, amikor kaptam, azt

hittem, szétesik a fejem, akkora ütéseket adott az a marha! Nem lesz semmi bajom tőle. Kérlek, ne foglalkozzunk az egésszel, annyira nem érdekes.

– Majdnem kiüttetted a szemed valamiért, utána pedig azt mondod, hogy nem érdekes! Furcsa fiú vagy. Legalább azt mondd meg, hogy miért verekedtél.

– A házban egy lakó megverte a feleségét, én pedig megvertem a férfit. – Imre kicsit elgondolkozva nézett maga elé. – Nem bírom elviselni, ha egy nőt megüt valaki! Egyébként nem voltam és nem vagyok verekedős.

– Csak a gyengébbik védelméért, vagy valami külön oka is van ennek a helyes elhatározásnak?

– Freud hűséges követője, eltaláltad, külön okom is van rá! Beszéltem neked Julisról, első kis szeretőmről, akinek a gyermekkorát és lányságát olyan durván szétrombolta a sógora. Mindig ő jut eszembe, ha látom, hogy ütnek egy nőt. Az a kevés gyöngédség, amit tőlem kapott, megváltoztatta az egész életét. – A fiú elhallgatott, és egy ideig szótlanul mentek. A Ferenc körút már elmaradt mögöttük, mikor újból beszélni kezdett. – Mikor Julisnak meghalt a nővére, odautaztam, hogy Julist lebeszéljem a sógorával kötendő házasságról, ami a két nővér szerint elkerülhetetlen volt a tisztesség miatt. Féltettem attól a komisz, erkölcstelen vadállattól. De Julis szilárdan és szelíden csak azt mondta minden vádamra, félelmemre: „Tudom már, mit tegyek, hogy jó legyen hozzám, és nem leszek szerencsétlen." Most már két éve a felesége, és Jani azt írja, hogy jókedvű, megelégedett asszony. Én csak egyszer beszéltem vele azóta, amikor az Antal Jóska esküvőjén voltunk lent. Magam is úgy láttam, hogy elégedett. Mikor megkérdeztem, hogyan élnek, azt mondta, hogy egyszer sem ütötte meg, mióta a felesége.

– Azt értem, hogy elégedett, de mivel érte el ezt a változást?

– Engem is az érdekelt, bár nem egészen hittem el, hogy boldog. Azt hittem, csak a látszat kedvéért viselkedik úgy. Azután elmondta, hogy olyan az urához, mint hozzám volt, tehát odaadó, szelíd és vidám. Bátorság és nagylelkűség kellett hozzá, hogy elfelejtse, amit ellenük vétett a férfi, de úgy látszik, ösztönösen is eltalálta, mit kell tennie, és rendbe hozta az életüket.

– És te meg sem próbáltad felújítani a viszonyotokat? Vagy ő nem várta ezt?

– Helyes kislány volt, most pedig szép menyecske, de nem lett volna értelme a nehezen elért nyugodt életét megbolygatni. Nekem nem jelentett már többet, mint bármelyik kedves, szép asszony, hiszen sohasem szerettem különösebben. Jó volt hozzám, és én ezt soha nem fogom elfelejteni ... de ez minden, ami hozzáfűz. Illetve nemcsak ez. Arra is ő tanított, hogy soha ne legyek durva egy nőhöz. – Imre megfogta a lány karját, amíg átmentek a Baross utcánál, majd nevetve folytatta. – Nem tudom, mit szólna édesanyád őnagysága, ha meghallaná, hogy az én kis paraszt kedvesem életéről tartok neked szabadelőadást.

A lány is vele nevetett. Végignézett a fiún.

– Olyan jó, hogy ennyire fiatal vagy, én pedig öt évvel idősebb vagyok nálad. Megtaníthatlak mindarra, amit tudok, elmondhatom neked azokat a gondolatokat, amik kínoznak vagy foglalkoztatnak. Te pedig mesélhetsz az élményeidről, mert azok nekem ismeretlenek, sőt tudom, hogy soha meg sem ismerhetem őket. Én nem voltam és nem leszek szerelmes, nem lesz szeretőm, sem férjem, nem fogok szenvedni durva férfiaktól, irigy nőktől. Nem is túlságosan érdekel, úgy értem, csöppet sem fáj, hogy ez így van. De tudni szeretném, hogyan viselnek el az emberek ilyen, általam ismeretlen örömet, bánatot.

– És mindezt rajtam keresztül akarod megtudni? A világirodalom nagyjai nem mérvadóbbak erre?

– Tudod, hogy nagyon sokat olvasok, és sok mindent a könyvekből ismerek. Elhiszem, hogy olyan az

élet, amilyennek írják... hiszen megcáfolni nemigen tudnám. De ha te mondasz el valamit Julisról vagy bármiről, ami megtörtént, az életközelségben van, azt nemcsak megértem, de át is élem szinte. Az a zárt világ, amibe a szüleim, a társadalmi helyzetünk, a vagyonunk juttatott, semmit nem hasonlít ahhoz az élethez, amit rajtad keresztül ismerek meg.

– Csakhogy én sem ismerem azokat a helyeket, ahol te már jártál, és azt a fajta társadalmi életet, amiben neked részed volt!

– Csak idő kérdése, és azokat is ismerni fogod. Mikor én tizenkilenc éves voltam, mint te most, érettségi ajándékként kaptam az olaszországi körutat. Attól kezdve minden évben más országban töltöttem az év egy részét. Volt, hogy egy évben két országban is voltam. De még soha nem láttam magyar falut, még soha nem beszéltem magyar parasztlánnyal! Falusi parasztlánnyal nem, mert a szobalányaink már sok éve Pesten vannak, mire anyám felveszi őket. Csak csiszolt modorú, városi ízléssel öltözködő lány kerülhet hozzánk, mert apánk előkelő klientúrája nem bír el mást.

Imre figyelmesen nézett végig a mellette sétáló lány elegáns, karcsú alakján. A sötétszürke kosztüm, a finom szürke cipő és a szürke bőrkesztyű mind drága belvárosi szalonok remeke volt. A kis piros nyúlszőr sapka szinte lázadásnak látszott ebben a hangsúlyozottan disztingvált, előkelő ízlésű összeállításban. A lány kissé tojásdad alakú arca halvány volt az élénk színű sapka alatt, szőke haja, világoskék szeme színtelenné tette az arcát. A fiú vizsgálódását nem értve, összeráncolta a homlokát.

– Megmondanád, mit nézegetsz rajtam? Az előbbi beszélgetésünk semmi okot nem adott rá!

– Azon gondolkozom, tulajdonképpen miért határoztad el, hogy kívül maradsz az életen? Műveltséged, csinos külsőd semmi okot nem ad rá. Egyedül a betegségedre hivatkozhatnál, de ez sem olyan ok, ami elfogadhatóvá tenné, hogy lemondj mindenről.

A lány megállt, a fiú karjára tette a kezét.

– Valószínűleg nem gondoltad meg, mit mondasz. Gyávának tartasz, mert nem török ki ebből a zárt világból, pedig másra volna kedvem. Ez az egyik vád. Lemondok a szerelemről, tehát az élet, a női élet értelméről, mivel mással nem pótolhatom. Ez a másik vád. Úgy ismersz, mint aki ezt alapos megfontolás nélkül tenné?

– Nem, éppen azért kérdezlek!

– Mert olyan emberek között élek, akik között hideg számítás, jó modor uralkodik, és kevés az emberi hang. Volt kérőm, nem is egy, és cseppet sem kellemetlen férfi is akadt köztük. Apám klientúrájába beházasodni, vagyonának örökösévé lenni nem rossz üzlet, de a legnagyobb érték mégis a tekintélye. Apámnak olyan megbízható híre van, ami egy jogásznak, aki nagybankok megbízott jogtanácsosa, a legnagyobb érték. Mégsem kívánnék olyan élettársat, aki apámra hasonlít; ők viszont csak olyan házasságba mennének bele, ha magukfajtájút választanék.

– Mindig azt hittem, hogy ilyesmi csak az arisztokráciánál létezik, de a ti családotok polgári származású.

– Éppen azért ügyelnek kínosan mindenre! Nem tudom levezetni, kik voltak az elődeim, de az biztos, hogy polgárok, amióta polgárság létezik, és azok is maradnak, míg valami földrengés ki nem mozdítja pozícióikból. Veled sem barátkozhatnék, ha a legkisebb lehetősége is lenne annak, hogy beszélgetéseken, sétákon, hangversenyre kísérgetéseken kívül más is lehet közöttünk.

– Miért olyan kizárt az, hogy más is lehet közöttünk?

– No, csak ne sértődj meg! Mindig mondtam, hogy a legnagyobb hibád a hiúság. Hozzám képest kisfiú vagy... Tizenkilenc éves. Azért ne félj, így is eleget hallgatok a barátságunkért. Egzal-

tált lány vagyok, mondják ők, mert hozzám illőbb társaság helyett téged választalak barátkozásra.

– Szerencsémre! – Imre nevetve hajtotta meg magát, és kinyitotta a lány előtt a Zeneakadémia üvegajtaját. – Hála isten, ruhatárba nem kell mennünk, még csak annyit várj, míg egy műsort és cukorkát veszek. – Eszti közben ismerősöket fedezett fel, vagyis azok fedezték fel őt, és egy kis társasággal beszélgetve várta, míg Imre előkerül. Mikor a fiú megérkezett két apró csomaggal a kezében, egyiket a lánynak nyújtotta, hogy kezet foghasson a társaság tagjaival. Örömére a bemutatkozás közben már megszólalt a harmadik csengetés, és mindenki sietett a helyére.

Mikor felhangzott a IX. szimfónia első akkordja, Eszti a fiú karjára tette a kezét, és egymásra mosolyogtak. Mindketten arra gondoltak, hogy három évvel ezelőtt ennek a csodálatos zenének a hatása alatt ismerkedtek meg. Imrének egy osztálytársa beteg lett, és az egyik jegyét neki adta. A másik jegyet a velük egy házban lakó és zenekedvelő Esztinek vitte le a beteg fiú nővére. Eszti nagyon sokszor hallotta már, de mindig örömmel hallgatta meg újból, így kerültek Imrével egymás mellé. A fiú addig még soha nem hallott komoly zenét. Eszti a befelé élő emberek jó megfigyelőképességével észrevette a fiú meghatottságát. Tetszett neki Imre őszinte elragadtatása, és beszélgetni kezdett vele. Közel laktak egymáshoz, így együtt sétáltak hazafelé. Ettől az estétől kezdve gyakran találkoztak. Eleinte főleg hangversenyre jártak, mert Eszti minden szép, számára kedves zeneművet meg akart ismertetni a fiúval. Könyveket adott kölcsön, melyekből tanulmányozhatta a zeneirodalom klasszikusainak életét, munkásságát. Később áttértek a színház és a prózairodalom, majd a költészet egyes darabjainak megbeszélésére. Ez utóbbiban Imre olyan jártasságot mutatott, ami meglepte a lányt. Imre összeismertette Esztit Zsellér Bandival is, s azontúl többször hármasban sétáltak

és vitáztak. Leginkább azért mégis kettesben érezték jól magukat. Nem volt olyan téma, amit egymás között ne mertek volna megbeszélni. Imre nagyon sokat tanult Esztitől, aki végre értelmét látta a maga sok tanulásának, az olvasásnak, és lelkes örömmel adta át tudását a fiúnak. Szerették és kölcsönösen megbecsülték egymás jó tulajdonságait, ideális barátság alakult ki közöttük, és csak Eszti betegsége juttatta néha eszükbe, hogy kapcsolatuk nem lehet hosszú életű . . .

*

Amikor Kati elérte a tizennegyedik évét, megkötötték az ipartestületi szerződést két évre s így most már hivatalosan is tanonc lett.

Otthoni életük egyre romlott. Sehogy sem tudtak megélni apuka fizetéséből. Béla és Magda keveset kerestek, alig számított valamit. Anyuka éppen csak elvégezte a kis háztartást, de olyan gyenge volt, hogy nem bírt varrást vállalni. Ennivalóra meg a lakbérre csak jutott volna, de a három gyerek sok cipőt szaggatott, főleg Kati, aki reggeltől estig szaladgált. Ruhájukat gyorsan kinőtték, annyira, hogy leengedni sem lehetett. Béla már olyan magas volt, mint az apja, és ő is borotválkozott! Étvágyuk akkora volt, hogy napi három kiló kenyér sem bizonyult elégnek.

Kati naponként könnyített anyuka apró gondjain. Sokat szállított, sok borravalót kapott, s ebből kosztolt napközben. Aszerint költött, hogy este minél több pénzt tehessen a konyhaasztalra. Délben, mikor nekiült ebédjének, a kis műhelyben mindenki odanézett, és egymást lökdösve mondták:

– Na, te kis lóbelű, ma hány kiló kenyeret eszel meg együltödben?

Rendszerint fél kiló rozskenyeret evett öt deka vajjal vagy gyümölccsel. Volt olyan nap, hogy 8–10 pengőt is összeszedett, de ez csak ritkán fordult elő. Pár hónappal a műhelybe kerülése után szövetséget

kötött Bözsivel, hogy esténként elosztják a borravalót. Erre azért volt szükség, mert ravasz főnöknőjük rájött, hogy a jó modorú, kedves arcú Katinak jobban sikerülnek a szállítások, az ő modorában éppen csak annyira érezni a kamaszlány pimaszságát, amennyire el is várják egy masamódtól.

Már ő is tudta úgy elmesélni a szállítások történetét, hogy mindenki élvezettel hallgatta. Csak utánozni nem tudott senkit. Néha azonban még mulatságosabb lett a mese ezáltal, hogy ártatlan, mit sem sejtő arccal mondott ki olyan szavakat, amiknek az értelmét nem is sejtette.

Egy délelőtt, amikor az őszi szezon olyan iramot diktált a kis műhelynek, hogy mindenki ideges volt az állandó sürgetésektől, Katinak a Ritz Szállóba kellett kalapokat vinnie. Karján a nagy dobozzal végigsietett a Váci utcán, a Régiposta utcán, és hogy a korzót elkerülje, a Mária Valéria utcán ment a szállóig. A portás már ismerte, így nem szólt egy szót sem, tudta, hogy Kati figyelmeztetés nélkül is a hátsó lépcsőn megy majd. Azért mégis utána nézett a biztonság kedvéért, és a szeme megakadt egy férfin, aki a sietős lány után fordult. Hát van is rajta mit nézni, az igaz! Kati magas szárú barna cipőben, formás lábára feszülő flórharisnyában, a kislányok táncoló lépésével sietett fel a lépcsőn. Kicsit kinőtt sötétkék ruhája feszesen simult nyúlánk testére, és titkolni-rejteni próbált mellei gömbölyű almákként feszítették a szövetet. A sietéstől kifulladva ért fel a második emeletre. Rövid kopogás után benyitott a félig elsötétített szobába, amely üres volt. Kicsit tétovázva állt, majd a másik szobából hangzó hívásra belépett a hálószobába. A hölgy még feküdt, csipkés rózsaszínű selyeminge félig meztelenül hagyta felsőtestét. Kati elpirult, mert a szobában egy férfi is volt, igaz, teljesen felöltözve, utcai ruhában. Saját testét Kati még soha nem látta tükörben, szégyenteljes dolognak érezte a meztelenséget. A hölgy intett a férfinak, aki elfordult, és Katit nézte, míg a nő ki-

ugrott az ágyból, és egy pehelykönnyű selyempongyolába bújt; csakhogy meztelenségét az sem takarta jobban. A fiatalasszony leült a tükörasztalhoz, és Kati egymás után szedte ki a kalapokat a dobozból.

– Méltóztassék, ezt a kis fekete esti kalapot ajánlja Irma kisasszony a nagyságos asszonynak. Azt üzeni, hogy később más díszítést is lehet rátenni. – Kati, ahogy a kalapokkal foglalkozott, minden másról megfeledkezett, így a férfi zavaró jelenlétéről sem vett tudomást. – A szürke kiskosztümhöz ezt a piros sapkakalapot javasolja főnöknőm, és ezt a zöldet is méltóztassék felpróbálni.

A hölgy előbb mindhárom kalapot megnézte, forgatta, kicsit eltartva magától, majd valamennyit felpróbálta. Könnyű barna haja valószínűleg ma már egyszer meg volt fésülve, mert szép hullámokban körítette az arcát. Mindegyik kalap jól állt az arcához, még a pongyola sem rontott a hatáson. Mikor mind végignézte, odafordult a kislányhoz.

– Több nincs, drágám? Csak hármat küldött Irma?

– De igen, hoztam még kettőt. Csak Irma kisasszony ezeket ajánlja elsősorban. – Kati kivett egy szürke és még egy fekete kalapot, majd azokat is odanyújtva, kissé a férfi felé fordult, mert érezte, hogy az erősen nézi őt.

– Uraságod is bizonyára úgy találja, hogy kitűnően állnak a kalapok a nagyságos asszonynak, ugye?

A férfi, még mindig Katin tartva szemét, halkan felelt.

– Az én nővérkémnek mindig, minden jól áll! Ezek a kalapok meg különösen nagyon szépek rajta.

– Hiszen nem is láttad! – nevetett kedves hangon az asszony. – Rám sem nézel, csak kényeztetsz még mindig, mintha gyerek volnék! De a kalapok tényleg szépek. Jaj, hogy válasszak közülük?

– Hát ne tessék választani! Mindet tessék megvenni, hiszen olyan szépek! – Kati vidáman nézett

a hölgyre, és rábeszélőn nyújtotta a kezében tartott kalapokat, amiket a hölgy már visszaadott.

– Na látod, milyen egyszerű – nevetett a férfi –, mindig hallgass a jó tanácsra. Vedd meg őket!

– Ugyan, Tom! Otthon azt hiszik majd, hogy megbolondultam! Egyszerre öt kalapot venni!

– Kettőt én veszek neked, egyet te magadnak, és kettőt igazán vehet az urad is!

Kati ámulva hallgatta; ő csak viccből ajánlotta, hogy vegye meg mind az ötöt. Te jó isten! Ha tényleg megveszi, nem fogják neki elhinni otthon. Jaj istenem, vegye meg! Az még soha nem történt meg a szakmában, hogy egy tanulólány egyszerre öt kalapot adjon el! És nem is olcsók. Van közöttünk olyan – a nyúlszőr –, aminek az árán két másik finom kalapot adna Irma kisasszony! Izgalmában már azt sem érezte, hogy a férfi továbbra is őt nézi. A hölgy közben válogatva nézegette, gusztálta a kalapokat, hol az egyiket téve le asztalára, hol a másikat, míg végül kacagva odafordult a fivéréhez.

– Látod, tényleg nem tudok választani közülük.

– Rendben van! A kisassszony megmondja, mibe kerülnek, és kifizetem. Majd otthon elszámolunk.

Kati az izgalomtól alig tudott gondolkodni, de végül összeadta az öt kalapról kiállított számlát. Odanyújtotta a férfinak, még mindig félve, hátha az a hatalmas végösszeg láttán meggondolja magát. De nem, kényelmesen elővette a pénztárcáját, és kivette belőle a pénzt, illetve sokkal többet. Kati szelesen megfordult, hogy váltani menjen, mint ezt már megszokta, ha nem adtak aprópénzt. Nála még egy pengő sem volt. A férfi megfogta a karját.

– A dobozt is itt hagyja?

– Csak a visszajáró pénzt megyek fölváltani!

– Az a magáé, kisasszony, mert ilyen szép kalapokat hozott a nővéremnek.

Kati nem éppen értelmes arcot vágott. Hogy a csudába, hiszen a borravaló egy hatodik kalap árának is beillett! De volt annyi esze, hogy nem vitat-

kozott. Gyorsan összeszedte a dobozt, mély pukkedlit csinált, és hangos kezét csókolommal kiment. Azt sem tudta örömében, hogy került ki a szobából. A folyosón megállt, nekitámaszkodott a falnak, és gyorsan kiszámította, hogy mennyi jut neki ebből a hatalmas összegből, mire elosztja Bözsivel. Még így is szép pénz, ennyit még soha nem tudott összeszedni! Pár percig állt, mikor hirtelen nyílt az ajtó, és sietve kilépett a férfi. Kati meglepetten és kissé ijedten nézett rá. Csak nem akarja visszacsinálni az üzletet? Harciasan kiegyenesedett, nyúlánk alakja szinte megnőtt, úgy kihúzta magát.

– Valami baj van, kisasszony? – kérdezte a férfi, és a kislány ijedtségében fehérre vált arcát nézte. – Talán nem jól adta össze a számlát?

– Nem, dehogyis. – Kati örömmel lélegzett fel, és már újból nevető szemmel nézett a férfira. – Nem, csak nagyon örülök, hogy sikerült a nagyságos asszonynak ilyen szép kalapokat hozni, és... a főnököm is örülni fog. – Azután félretéve minden félelmét, vidáman hozzátette: – Még soha nem adtam el ennyi kalapot!

Szavaiban annyi gyerekes büszkeség volt, hogy a férfi elnevette magát.

– Én tulajdonképpen maga után jöttem. Jöjjön, menjünk innen el, majd beszélgetünk valahol. Jó? – Megfogta kicsit a karját, és Kati engedelmesen indult vele a lépcsőn lefelé.

– Jó, útközben beszélgethetünk, de nekem vissza kell sietnem az üzletbe. Ma még sokat kell szállítanom. Jaj, ne menjünk arra, nekem csak a melléklépcsőn szabad!

A férfi nevetve húzta egy kicsit Katit.

– Ha velem van, a főlépcsőn is mehet. – Máris a széles, vastag, piros szőnyeggel fedett lépcsőhöz értek. Olyan puhán esett rajta a lépés, mintha nem volna az emberen cipő. Az utcára kiérve Kati elindult a műhely felé, meg sem kérdezve kísérőjét, hogy

az hova akar menni. A férfi elgondolkodva ment mellette, és időnként rápillantott.

– Tessék, most beszélgethetünk. – Kati nevető szeme, hangjának kihívó csengése kicsit kihozta sodrából a nyugodtan lépegető férfit.

– Úgy látszik megszokta, hogy mindig akad partnere a beszélgetéshez; nincs is meglepve, hogy beszélni akarok magával.

A kislány végigmérte.

– Mindig akad, akinek éppen kedve van beszélgetni velem, de én az utcán soha nem válaszolok senkinek. Legfeljebb kinevetem őket.

– Engem is kinevet majd?

– Maga nem az utcán szólított meg, ahogy az aszfaltbetyárok szoktak. Szóval, mit akar nekem mondani? – Kíváncsian nézte a férfi erős vonású, öreg, legalább harmincéves arcát, elegáns barna ruháját és kis aranyfogantyús sétapálcáját.

– Azt, hogy nagyon tetszik nekem, és szeretnék magával sokat találkozni.

Kati megállt, és rábámult a férfira. Gondolatai vadul keringtek a fejében. Hiszen mondták neki, hogy ne legyen mafla! De most mit mondjon, hogyan ne legyen az? És mikor akar ez a férfi találkozni vele? Ha szállítani megy, mindig sietnie kell, ha meg benn van, nem ér rá, este biztosan nem engedi el anyuka, hát hogy ne legyen mafla?!

– A barátom akar lenni? – kérdezte merészen, gondolva, hogy az egyenes út a legbiztosabb.

A férfi meglepetten nézett a kislányra, azután elnevette magát.

– Maga aztán nem kertel! Úgy értsem, hogy volt már barátja?

– Még soha! De biztosan lesz, mert minden rendes nagy masamódnak van. És én is az akarok lenni! Kari azt mondta, ha csak egy kicsit is lesz eszem, karriert fogok csinálni.

A férfi mulatva nézett rá.

– Ebben nem is kételkedem! Nem tudom, ki az

a Kari, de okos lehet. Azért nem biztos, hogy mindenben szót kell neki fogadnia.

– Inkább magának fogadjak szót? – nyelvelt Kati, aki minden mamzelt tekintélynek tartott, és amit tőlük hallott, mérvadónak tartotta.

– Lehet, hogy azt jobban tenné, bár az sem bizonyos. Ahhoz maga túlságosan tetszik nekem, hogy komoly, okos tanácsokat adhatnék. Ha elmondja, hogy mit vár a barátjától, aki majd lesz, talán sikerül segítenem.

– Szóval maga nem akar a barátom lenni? – Kati hangja kicsit csalódottan csengett. Hogy is ne, ha ő most az öt kalap eladása után még azt is megmondaná, hogy az a gazdag, csinos és előkelő férfi a barátja, elképednének bent a mamzelek!

A férfi megint nevetett, most ő állt meg, és mindkét karját megfogva Katinak, erősen a szemébe nézett.

– Nagyon szívesen leszek a barátja, ha egyáltalán tudja, hogy az mit jelent magára nézve.

Kati csak nézett rá, és nem tudott semmit sem mondani. Arról soha nem beszéltek a műhelyben, hogy mit jelent a barát. Istenem, barát az barát! Mit kell erről beszélni?

– Majd megmondja, hogy mit jelent. Nekem még nem volt, így hát nem is tudom, hogy mit kell tennem... Különben azt hiszem, hogy ha maga a barátom lenne, akkor én a barátnője lennék! – vágta ki magát, úgy érezve, hogy most eltalálta az egyetlen helyes választ. – Nagyon kedves lennék magához... és nagy rutinra tennék szert... hogy magát jól szórakoztassam...

A férfi úgy nevetett, hogy a szeme is könnybe lábadt. Kati zavartan hallgatott.

– Hány éves, maga, kislány? – kérdezte a férfi, mikor egy kicsit magához tért a nevetéstől. – De nehogy többet mondjon!

– Tizennégy már múltam!

A férfi eltakarta a szemét egy pillanatra, azután elkomolyodva végignézett Katin.

– Kislány, maga igazi kísértés? Becsapja a férfiakat, anélkül, hogy akarná. Nem baj, hogy ezt sem érti, higgye el, hogy így van. Most pedig figyeljen ide! Mondjon a Kari vagy mit tudom én, ki, amit akar. Még várjon arra a barátra egy pár évet! Most pedig jöjjön, beviszem ide a cukrászdába, az való magának! – A férfi nevetve megfogta Kati karját, és húzta volna be az előttük levő üzletbe, de Kati makacsul, elkomorult arccal állt egy helyben.

– Nem megyek be! Sietnem kell már vissza.

– Jó, akkor várjon egy pár percig, becsomagoltatok süteményt, majd otthon megeszi. De megvárjon! – Kati bólintása után bement a cukrászdába. Rövid ideig volt benn, s egy nagy csomaggal jött ki.

– Igazán nagyon sajnálom, hogy olyan fiatal vagyok! – mondta Kati csöndesen, de nevető szemekkel. – Maga olyan kedves... biztosan jó lenne barátnak...

– Egészen biztos, hogy jó lennék magához. És még... a rutinról is lemondanék... ne is beszéljünk erről. De azért ne feledkezzen meg rólam és arról, amit mondtam. Várjon még egy pár évig... és ne sajnálja, hogy olyan fiatal.

A Molnár utca és a Sörház utca sarkán álltak, a férfi megfogta Kati karját, anélkül, hogy közelebb húzta volna magához, megcsókolta a kislány arcát, mindkét oldalon, mint egy gyerekét. Azután levette a kalapját, és a sarkon állva nézett a szelesen elszaladó Kati után, míg az a Váci utca sarkáról, mielőtt befordult volna, nevetve visszaintett.

*

A konjuktúra hatása nagyot lendített Imre apjának kis vállalkozásán is. Több német és angol tapétagyár lerakatát vállalta. Knopp egy év alatt két alkalommal is kiutazott Lipcsébe, ahol nagyobb mennyi-

ségű kötésre szerződött. Kis üzletet bérelt a Régiposta utcában, ahová beültette a feleségét. Sándor és Imre pedig a szakma ismert, jó szakmunkásai voltak, akiket „fiatal főnök úr"-nak szólítottak a megrendelők és az inasok, de a segédekkel továbbra is tegeződtek. Mind a két Knopp fiú sokat keresett, jól öltözködött, sokat szórakozott. Az ötórai teák ismert alakjai lettek. Társaságuk a gyorsan gazdagodó kereskedő- és iparoscsaládok fiataljaiból került ki. Mindketten kitűnő táncosok voltak. Sándort kellemes modora, Imrét csípős stílusa avatta szívesen látott vendéggé a polgári zsúrokon. Sándort könnyen lángra gyúló szíve sodorta néha kényelmetlen helyzetekbe, és Imrének nem is egyszer kellett elhódítania egy-egy szerelmes kislányt, csak azért, hogy bátyját megmentse az elkerülhetetlennek látszó eljegyzéstől. Gyermekkorukban Imre volt az agent provocateur, és Sándor volt, aki a verekedést vállalta. Most ez a szerep felcserélődött, és Imre vállalta Sándor meggondolatlanságaiért a jóvátételt. Mindig kihúzta a csávából, még akkor is, ha hetekig kellett egy számára közömbös lánynak udvarolnia.

Alig múlt el a tél, Imrében tetőfokára hágott a nyugtalanság. Nem bírta az őszt, sem a telet. A napsugártól azonban a kedve felújult, igazán csak ilyenkor élvezte az életet. Hangulata egy csapásra megváltozott. Amint beköszöntött a napos évszak, megkezdhette vándorlásait. Tizenhét éves kora óta minden évben kora tavasszal nekivágott a vidéknek egy kis hátizsákkal. Annak idején először Diósjenőre indult, de már Nógrádverőcénél leszállt a vonatról, és gyalog bebarangolta a hegyeket, az útba eső falvakat; egy-két napot töltött el a favágókkal, szénégetőkkel, és csak úgy tíz nap után ért Diósjenőre. Azóta is így csinálja; előbb „szétnéz" a hegyek között, s csak azután egyenesíti ki az útját.

Mostani kóborlása előtt az utolsó estéjét Zsellér Bandival akarta tölteni. Bandi érte ment az üzletbe, mert Knoppné mézespogácsát sütött fiának az

útra, és valakinek addig is helyettesítenie kellett a boltban. Bandi is csak esténként ért rá, napközben kevés fizetésért könyvelt, üzleti levelezést végzett az öreg Knopp egyik üzlettársánál. Amint hajlott, magas alakja megjelent az ajtóban (arcán a szenvedés örökös rajzával), Imre tüstént bezárta az üzletet, lehúzta a redőnyt, és miután lelakatolta, tréfásan belerúgott.

– Na, most egy pár hétig te sem tartasz fogva – belekarolt barátjába, és elindultak a Pilvax kávéházba.

– Te vándormadár, alig várod meg, hogy elolvadjon a hó, és máris itt hagyod a várost. Végül is, mi az, ami ilyenkor vidékre vonz? Ott minden csupa sár, rendes ételt is csak ritkán kapsz, gyümölcs sincs még. Minden évben reménykedek, hogy leteszel erről a kamasz kedvtelésedről.

– Unom a várost összes kávéházaival, táncoló lányaival, akik nem érik be azzal, hogy egy délután jól szórakoznak valakivel, hanem mindenféle ravaszkodással, rögtön egy életre próbálják lekötni az embert, még az olyat is, mint én vagyok. Munkám még nincs, elmélkedni jobban tudok vándorlás közben, az emberek ott sokkal egyszerűbbek és színesebbek, mint ebben a füstös városban ... Mindezeken kívül szeretem bejárni az ismeretlen utakat, szeretek ismeretlen emberekkel ismerkedni ...

– Még érteném, ha idegen országokba kívánkoznál, ismeretlen népek közé. De soha nem hallottam tőled ilyen kívánságot. Csak a vidék, a parasztok meg a hegyek!

Imre ingerülten válaszolt barátjának. – Soha sem hittem volna, hogy procc vagy. Miért lennék kíváncsibb idegen országok népeire, mint a sajátomra? Vagy tán azt hiszed, hogy a pestiek életéből meg az irodalomból megismerheted a vidék életét? Természetesen idővel szeretnék eljutni külföldre is. De ahhoz, hogy megértsem majd azokat is, és legyen összehasonlítási alapom, előbb itthon akarok látni,

amennyit csak lehet. – Nevetve folytatta. – Egyébként nem hiszem, hogy Knopp Imrét eddigi élete feljogosítaná külföldi utakra! Ha az apám Lipcsébe jár, üzleti érdekből teszi, lipcsei útja üzleti érdek, de „a fiatal főnök úr" szívesen lemond az ilyen utazásokról.

Közben elérték a kávéházat. Mindenfelől ismerősök köszöntek rájuk, részben Imre üzleti vagy társasági kapcsolatai, részben Bandi irodalmi társaságából valók. Volt asztal, ahol szétteregetett papírlapokon írt valaki, mások, a legtöbben, akik egyedül voltak, újságot olvastak, és az órájukat nézegették. Imre szerette a kávéházat, megfigyelni a sok embert, hallgatni a poharak és csészék zaját, a beszélgetések néha nagyon is zavaró zsongását, a nők nevetését... Csak a pincérek hajlongása keltett benne feszélyező, kínos érzést.

Bandi a kávé után végeláthatatlan irodalmi fejtegetésbe kezdett. Imre gondolatai pedig ezalatt a másnapi indulásra terelődtek, és nem tudta követni Bandi szavait. Nemsokára megérkezett Sándor, és jókedvűen, nagyokat nevetve mesélt egy filmről, amit most látott.

– Bandi, tudod, kivel találkoztam a moziban? Vajda Lacival, emlékszel rá? Ő az a fiú, aki kimaradt a hatodikból, mert elesett az apja. Akkoriban nagyon jóban voltatok, őt is az irodalom érdekelte, tevékeny tagja volt az önképzőkörnek. Na, emlékszel már? – Sándor kék szeme, mint egy gyereké, kíváncsian figyelte Bandi arcát.

– Emlékszem rá – szólalt meg Bandi. – Nagyon rendes fiú volt, és tehetségesnek is látszott. Én ugyan úgy tudtam, hogy inkább kritikus akart lenni. Emlékszem, mennyire elkeserített mindnyájunkat, hogy abba kellett hagynia az iskolát. Most mi van vele?

– Valami Mákvirág nevű társasággal bajlódik. Teljesen műkedvelők, azt mondja. Megígérte, hogy jelentkezik. Úgy látom, elég nehezen él, nem sokat beszélt magáról, inkább rólatok akart hallani.

– Sokat gondoltam rá, vajon mi lett vele? Nem is tudom, egy vagy két testvére volt és özvegy anyja. Nehéz lehetett tizenhat évesen ekkora családot eltartani!... Erről jut eszembe, beszéltem már neked a nagynénémékről, Ábelékről? Amióta férjhez ment, a család haragban volt vele.

– Tudom, mesélted, hogy mennyit sírt nagyanyád a nyomoruk miatt, mikor náluk voltál. Mi van most velük?

Imre már nagyon szeretett volna hazamenni, de a másik kettő semmi jelét nem adta, hogy befejezhetik a búcsúestét.

– Képzeljétek, tizennyolc évig nem is látták egymást, tegnap pedig a nagycsarnokban egymás mellett álltak a sorban. Csak a hangjukról ismertek egymásra. Anyám ugyan azt mondja, hogy a húga semmit sem változott, de amíg meg nem szólalt, észre sem vette.

– Kibékültek?

– Sírva borultak egymás nyakába! Mindenki azt hitte, hogy valami szerencsétlenség történt, meséli anyám. Minket mindenesetre a hideg rázott Klárival, hogy mi történt anyukával, olyan soká maradt el. Ők kibékültek ugyan, de az én Piroska nagynénám, úgy látszik, nagyon gőgös asszony, mert arra kérte anyukát, egyelőre ne menjen el hozzájuk, mivel kicsit nehezen élnek. Rövidesen jobbra fordul a sorsuk, azt mondta, és majd akkor. Szegény, már amikor férjhez ment, figyelmeztették, hogy nem lesz jó dolga a férje mellett.

– Persze, tele volt panasszal? – Sándor jószívűen érdeklődött.

– Sőt, úgy dicsérte a férjét, mint akinek semmi oka a megbánásra. Eddig is tudtuk, hogy három gyereke van, de hogy olyan gyönyörűek és olyan nagyszerűek, azt csak egy anyától hallhattuk!

– Fiúk, azt javaslom, menjünk haza, mert korán indul a vonatom. Már fizettem a cehhet, így hát mehetünk is. – Imre még egyszer körülnézett, és kicsit

megbiccentette fejét, mintha elbúcsúzna a kávéháztól, mikor kiléptek az ajtón . . .

Az utak bizony elég rosszak – gondolta Imre, amikor másnap Nógrádverőcénél befelé indult a hegyekbe. De a földeken már dolgoznak, és a nap úgy süt, mintha nem március lenne, hanem június. Vastag harisnyában, nagy bakancsaival kényelmesen lépegetve ment a csúszós ösvényen, időnként megállt, nagyot lélegzett, és hallgatta a madarak csivitelését. Mosolyogva indult el újból, halkan dúdolgatva. Jó élni! – szögezte le magában, és mulatott rajta, hogy minden évben ezzel vág neki a gyaloglásnak. Nemsokára egy kis forrást fedezett fel, ahol megreggelizett. A kulacsát megtöltötte forrásvízzel, kiöntötte a jó pesti vizet is, hogy minden, ami városi, elmaradjon tőle. Megállás nélkül ment órákig, tempósan, nyugodtan, és figyelte a fák, a bokrok mozgását, kereste a madarak fészkét, és lehajolva nézegette a hangyák, gyíkok és bogarak nyüzsgését. Senkivel nem találkozott. Tudta, hogy még nem vándorolnak a parasztok messzi helyekre dolgozni, ilyenkor a falu határában is akad munka. Majd később, amikor a kukoricát kell kapálni meg aratni, gyűjteni, akkor érkezik el az idő, akkor bukkannak fel az ösvényeken a kis hegyi falvakból útra kelő, kommenciós munkát vállaló parasztok. Mire dél lett, sok hegyen ment már át, és jóleső éhséggel ült le megint enni. Viharkabátját szétterítve végignyúlt a hegytetőn. Melegen sütött a nap, kigombolta ingét a mellén, és nézte a kék eget. Elaludt; arra ébredt, hogy valaki erősen nézi. Egy parasztember állt a lábánál, görbe botra támaszkodva, és figyelte, hogy alszik a fiú.

– Jó napot, atyus! – köszönt rá Imre felülve. – Hová igyekszik?

– Hát csak Perőcsénybe, merthogy ottan lakok.

– Hol van Perőcsény? Arra még sohasem jártam. – Imre örömmel gondolt az ismeretlen falura, elhatározva, hogy oda is elmegy. – Messze van innen?

– Dehogyis! Itt van egy félóránvira. Leülök én is egy kevéskét, mert jókora utat mentem már ma. – A bácsi ledobta botját, rongyos bekecsét levetette, és hosszú sóhajjal leereszkedett a földre. Kis házivászon tarisznyájából kis darab kenyeret vett elő, amit a bicskájával falatonként vagdosott. Rossz fogaival nehezen rágta a láthatóan száraz kenyeret. Imre a maga ennivalóját kínálta az öregnek.

– Kóstolja meg, atyuskám, milyen a pesti koszt. Igaz, hogy ott is csak akkor készítenek ilyet, ha kirándulni megyek, de jó!

– Má hogy enném el egy diákgyerektől az elemózsiát! Csak tegye el, jó ez a kis kenyér, bár csak sok volna belőle! – Egy ideig hagyta magát kéretni, azután mégis kivett egy fasírtot. Mozgott a nagy harcsabajusza, amit már alaposan tarkítottak a szürke szálak. Jóízűen evett, hallgatott, a fiú meg csak nézte. Befejezésül az öreg összeszedte a morzsákat, szőrkulacsából nagyot húzva nyelte a hideg forrásvizet. Öklével végigtörölte száját, majd ujjaival kétoldalra simította a bajuszát, köhintett egy párat, és azt kérdezte:

– Aztán hová igyekszik? Már befejeződött az iskola?

– Nem vagyok már diák. Csak még nincs munka a szakmában, addig meg körülnézek egy kicsit a világban.

– Jó is az. Abból tanul csak az ember. Én is sokfelé dolgoztam már. Mindenütt másfélék a népek szokásai. – Az öreg maga elé bámult, mintha a bejárt vidékeket vette volna számba. – Hát azért csak indulok, mert haza akarok időben érni.

– Ha nem bánja, én is arra mennék, atyus. – Imre felugrott ültéből, és várakozóan nézett a parasztemberre.

– Jó lesz . . . nagy látnivaló ugyan nincs mifelénk.

– Nem kell nekem nagy látnivaló. – Imrén már a hátizsák is rajta volt. Elindultak. Nagy ritkán meg-megszólalt az öreg, elmondta, hogy milyen hí-

res volt a Salgó-vár, amelynek a romjai mellett el fognak menni. Már sötétedett, mikor a szép hegyi útról a falu felé kanyarodó szekérúthoz értek. Útközben senkivel sem találkoztak. Csak amikor leértek a kis völgybe, és eléjük tárult a falu alig negyven házával, akkor értette meg Imre ennek okát. A szántóföldek a cseh határ felé húzodó, szélesen elterülő síkságon és dombokon voltak.

A faluba érve kísérője meghívta, hogy nézzen el hozzájuk.

– Ágyunk nincs, csak az asszonynak meg a gyereknek, de tiszta a szénapadlás. Annál jobban sehol sem lehet nyugodni! – mondta mély meggyőződéssel az öreg.

Imre örömmel fogadta el a felajánlott szállást, amit sokkal jobban szeretett, mint a rendszerint nyirkos levegőjű, alacsony parasztszobák keményre tömött szalmazsákú ágyait.

A falu szélén egy kis zsupfödeles vályogházban lakott a kísérője, és vagy egy fél tucat gyerek szaladt ki elé a hosszú, kerítés nélküli udvarból. Megtorpantak a vele érkező idegen láttán, míg csak Imre fel nem kapta az egyik maszatos képű kislányt, és nevetve megkérdezte:

– Szereted-e a cukrot? Mert ha igen, és nem sírsz, akkor adok neked.

Hamarosan megbarátkozott a gyerekekkel, akik még alig láttak városi embert. Imre a gyalogtúrára többnyire sok cukorkával indult, tudván, hogy a parasztok legfeljebb azt fogadják el tőle a gyerekeik részére.

Két napig maradt a faluban, s ez idő alatt annyit megtudott, hogy szegényebbek, mint a diósjenőiek. Igaz, vasútjuk sincs és a termőföld is kevés. Nyáron majdnem kiürül a falu, csak a gyerekek és a kisgyerekes anyák, meg a dolgozni már nem tudó öregek maradnak itthon. A többiek a Monostor-szigetre meg egyéb helyekre szerződnek el, hogy az évi kenyerüket megszerezzék, no meg egy kis pénzt. Módos

gazda itt alig akadt, az is csak olyan, hogy legfeljebb aratáskor tudott fölfogadni egy-két embert.

A búcsúzás ezúttal is elszomorította Imrét. Mindig szíven ütötte az az egyszerű beletörődés, ahogy a parasztok utána néztek, annak tudatában, hogy a maguk élete megváltozhatatlanul nehéz, mégis minden keserűség és irigység nélkül. Vendéglátójának egyik fia kísérte fel a dombra, és hosszan, kissé zavarosan magyarázgatta, hogy kerülhet le Imre a Kemence patak völgyébe, „hisz az ide csak egy fél óra . . ."

A Kemence patak, amely nyáron kis vízzel, szeszélyes kanyarodókkal, váratlanul előbukkanó apró hídjaival lepi meg a vándort, most a tavaszi olvadástól, esőzéstől medrének teljes szélességét elborító folyóvá dagadt, amilyennek Imre még nem látta. A szomorúfüzek friss, világos zöld színükkel és a rügyező bokrok virágként ható ágaikkal olyan szépek voltak, hogy két napig bolyongott a szemének-szívének oly kedves völgyben. A kis iparvasút, amit a fakitermelés miatt építettek a völgyből a hegyeken át, alig látszott a magas, harmattól csillogó fűben. Az egyik őrkunyhóban kapott éjjeli szállást, miután nyárson pirított, ínycsiklandozó szalonnát és zsíros kenyeret vacsorázott. Megtudta házigazdájától, hogy ezek a hegyek – egy tagban tizenhárom ezer hold erdő – a Sváb báróéké, akiknek a kastélya Diósjenőn van. Imre hallott már róla, hogy van ott egy kastély a hegy alján, közel a faluhoz, de ez csupán afféle nyári kúriának készült a hatalmas vagyonú család pár hetes tartózkodása idejére. Eleget hallotta falubeli barátaitól meg az ott szolgáló lányoktól, hogy alig három-négy hónapot töltenek az országban, és abból is csak pár hetet hol egyik, hol másik kastélyukban.

– Hát így élnek a gazdag urak mind – elmélkedett a barázdás arcú ember, a tűz mellett ülve. – Nekem elég lenne tizenhárom hold is, de még tíz is! Akkor velük sem cserélnék! Szép vidék ez, meg jó a föld is erre . . . de hát a báróék ezt nem értik . . . Nekik csak a pénz a fontos, amit ebből kapnak.

– Magának mennyi földje van?

– Nekem semennyi! Csak bérelünk az asszonnyal három holdat, mert a gyerekek is tudnak már segíteni megművelni. Csak hát sok a feles rész, amit le kell adnom belőle. – Az ember kicsit bólogatott a fejével, az eget vizsgálva. – Holnap jó lesz az idő. Kell is, mert jön az asszony, oszt' nincs cipő a lábán... hozza a hétrevalót... meg kimossa a patakban az inget.

Imre nem tudott mit mondani. Ültek egy ideig még, azután betakarták földdel a parazsat, és lefeküdtek a szalmazsákra. Imre szemére nem jött álom. Találgatta, hogy a nehezen lélegző parasztember harminc, negyven vagy hány éves lehet. Hány éve él így, hogy egyszer egy héten, pár óráig férj és havonta egyszer apa...?

Hajnalban indult útnak, megígérve szállásadójának, hogy ha erre jár, benéz hozzá. Az útkanyarodónál még sokáig integetett, mert az öreg hosszan nézett utána. Délre elérte a Kemence patak forrását. Szívesen elnézte volna a kristálytiszta vízben kergetőző ebihalakat, de úgy tervezte, hogy meglepetésként toppan be Diósjenőre, Lidi mamához, akit még kisgyerekként ismert meg. Állami nyaraltatás keretében üdült itt, több száz más gyerekkel együtt, s mert mindig éhesek voltak a sovány koszttól, végigkutatták a falut, hol egy gyümölcsfa, amelyről – még ha éretlenül is – meg lehet dézsmálni a termést. Lidi mama akkor látta meg a vézna kis pesti fiút, s mindjárt át is költöztette magához, lévén neki egy hasonló korú fia, Jani, akivel Imre hamar össze is barátkozott.

Ahol jut egynek, ott kettő sem marad éhen, mondta, a jószívű, fiatal hadiözvegy, s attól kezdve évről évre nála töltötte a nyár kisebb-nagyobb részét a Knopp gyerek. Később, ahogy Imre nőtt, kapcsolata Lidi mamával és Janival barátsággá fejlődött. Túráinak célpontja ezért volt mindig Diósjenő, s már a falubéliek is mind ismerték, sőt kisebb-nagyobb

ügyeikben segítségül igénybe is vették Imrét. Az elmúlt évben szeretője is akadt egy Bora nevű fiatalasszony személyében. A gazdag Baloghék egyik unokáját, Erzsikét pedig az mentette meg a vakságtól, hogy Imre magával vitte pár hétre a fővárosba, hogy a kislány mindennap kórházi kezelést kaphasson. A birtok gazdája, az öreg Balogh sajnálta a pénzt unokája gyógyíttatására, s hiába akart bármit a fia, Károly, aki már hadat viselt, háromgyerekes özvegyember volt, neki szava sem lehetett pénzdolgokban. Károly egyébként Lidi mama szeretője volt, s azért nem vehette feleségül, mert egy „kódist" az öreg Balogh nem volt hajlandó befogadni a családjába. Imrét idén ezek a gondok várták Disójenőn, de tapasztalnia kellett, hogy pajtása, Jani és Lidi mama között is feszültségek vannak, mert a legénysorba került fiú úgy érezte, hogy az anyja „kétes" helyzete miatt nem fog vele szóba állni egyetlen eladósorba került, tisztességes lány sem. Imre megpróbált békekövet lenni anya és a fiú közt, még Lidi mama és az öreg, fösvény Balogh között, aki mindenáron nagygazda-lányt akart a fiának, de az utóbbi esetben semmit sem ért el. Azért a diósjenői nyár mégsem csupán emiatt maradt emlékezetes Imre számára. Egyik régi, falubeli pajtásából erdész lett, s most hívta, töltsön vele két napot az erdőben. Ahogy visszatértek a faluba, egymást követte két lakodalom, meg egy keresztelő – ezekről Imre természetesen nem hiányozhatott. Részt vett egy disznóölésen is, ahol ismét békeszerzőként kellett fellépnie. Bicskával estek egymásnak az alaposan beivott, féltékeny legények, s Imre ugrott szétválasztani őket, de egyikük szúrása az ő vállát érte. Nem volt mély a seb, de azt is látták, hogy kis híján a szemébe fúródhatott volna a kés. Imrét egyik legény sem akarta bántani – attól józanodtak ki, hogy mégis őt sebezték meg. Imre körül sürgött-forgott a fél falu. Bora orvost hívott, bekötözték, attól fogva a széltől is óvták, de a tekintélye még inkább megnőtt a falubeliek

szemében. Eddig többé-kevésbé gyereknek tartották, most azonban végérvényesen „legénysorba" lépett. A vállán csak kis heg maradt emlékül, de ahhoz elég volt, hogy változtasson a tervein; Pestre már nem gyalogosan ment haza, hanem – kivételesen – vonaton.

*

Minden erőlködésük ellenére Ábeléket háromhavi lakbértartozásuk miatt kilakoltatták a Baross utcai lakásukból. A bútorok már a kocsin voltak, még a ládákat, a teknőt és az összekötött kisebb csomagokat kellett a kapualjból az egylovas stráfkocsira rakni. Ábelné vörösre sírt szemmel állt a csomagok mellett, Béla, Magda és Kati segítettek felpakolni a holmit. Már nem volt sok hátra, de Ábel Mihály még mindig nem volt sehol, a család pedig nem tudta, hová vitessék a holmit, hol lesz az otthonuk. A szomorúság, hogy meg kell válni régi lakásuktól, mindegyiküket elöntötte, a szégyent csak az anyjuk érezte át. A három gyerek úgy érezte, hogy boldog gyermekkorát hagyja itt. Már nem emlékeztek a lakás hibáira, a sok nélkülözésre, emlékeikben csak a vidám hancúrozásuk, a sok pajtás, a régi iskolaévek kaptak helyet. Már az utolsó darabokat is felrakták, mikor a sietségtől lihegve, fehér arccal megérkezett Ábel.

– Itt vagyok. Minden rendben van, fiam – fogta át felesége vállát. – A Soroksári úton kaptunk lakást; kis ház, udvara is van ... jól fogjuk magunkat érezni, Piroska, meglátod. A gyerekeknek is jó lesz, van veranda is. Ne sírj, majd rendbe jövünk. Gyertek, gyerekek, üljetek fel a kocsira, mi anyukával villamoson megyünk.

Béla az egyik rakodóemberrel a kocsi végére ült, a két lány a kocsis mellé, a bakra. Könnyes szemekkel nézték a távolodó ismerős utcákat. A Nagykörút, az a szép egykori október 31-e az őszirózsákkal ... A kedves, ismerős mozi. A rideg Ferenc körút, az ismeretlen Soroksári út ... Most meg mintha egy má-

sik városba kerülnének. Pedig ez itt még csak Pest külvárosa, alig fél órára a ragyogó belvárostól. Milyen más itt minden! Mennyi gyár, milyen kevés üzlet, az egyik oldalon csak a véget nem érő léckerítés ... Már a Közvágóhíd kis kertjénél jártak, és még mindig nem értek az új lakásukhoz. A HÉV-állomással szemben, a vasúti híd mellett állt meg a kocsi egy földszintes, hosszú ház előtt, amelynek ablakain rács volt. Ábel kint állt a falusias nagy deszkakerítés kapujában. A kocsi behajtott a füves, elhanyagolt udvarra; hátul valami hordóraktár volt. Ábel még mindig fehér arccal, de már nyugodtan csengő hangon dirigált, mit hova tegyenek, ő maga is segített a nehéz darabokat emelni. Ábelné összeszorított szájjal, mintegy álomban, érzéketlenül rakosgatta a lerakott holmikat.

Két szoba, konyha, kamra volt az egész lakás, no meg az előtte végigfutó tornác. A falak piszkosak, az ablakrács rozsdás, az egész lakás rideg és elhanyagolt. Pénzük nem volt, hogy kifestessék. Ábel különben is azt mondta, hogy csak átmenetileg jönnek ide, amíg jobbat nem találnak.

Ábelné gyorsan készített valami ennivalót Bélának, aki délutáni műszakban dolgozott. Katin kívül csak ő keresett. Ábel és Magda hetek óta megint munka nélkül voltak. A lányok anyjuk vigasztalására énekelve rakosgatták helyre a bútorokat, és időnként ilyesmiket mondtak: „Milyen helyes ez a kis lakás meg a tornác!" „Pont ilyenre vágytunk!"

Estére minden bútor a helyére került. Kati még a terítőket is előráncigálta valahonnan, hogy otthonosabb legyen. Villanyuk nem volt. Míg a régi lakás villanyszámláját ki nem fizetik, itt nem kapcsolják be az áramot.

Az asztalon fehér abrosz, a közepén gyertyatartó. A vastag gyertya halvány, pislákoló fényt adott. A vacsora ugyanaz volt, mint az ebéd, vajas kenyér hagymával. Fáradtan ültek le, akkora étvággyal,

hogy a két lány vigyázva nézegette, marad-e Bélának, mikor éjjel hazajön a gyárból.

– Látod, anyuka, a filmeken is minden előkelő vacsorához meggyújtják a gyertyákat. Most aztán itt van! Mi is előkelőek lettünk!

– Hát igen, neked mindig előkelő kívánságaid voltak! – jegyezte meg Magda.

– Egyszer már meg kellene kóstolni, milyen lehet a felvágott! – Kati tudta, hogy ez a megjegyzése vihart kavar, de most nem bánta, csak elterelje vele anyuka figyelmét.

– Már megint nem férsz a bőrödbe, Kati! – anyuka tényleg kikelt magából a felháborító kívánság hallatán. – Egyszer már vettünk neked felvágottat, te pedig nem akartad megkóstolni, mert nem volt benne szalonna! Neked csak az a fontos, hogy megszegd az előírásokat.

– A szalonnát is szeretném megkóstolni. Azt mondják, nagyon finom! – Kati felugrott, megkerülte az asztalt, átfogta méltatlankodó anyja nyakát, és hízelgően dugta hozzá az arcát. – Csak tréfáltam! Nem akarom én igazán. Menjünk, feküdjünk már le, nagyon fáradt vagyok, és reggel korán kell kelnem.

Ceremóniásan karját nyújtotta anyjának, Magda apukát fogta karon, elkísérték őket a szobájukba, egész az ágyukig, ott mély pukkedlit vágtak, azután nevetve a nyakukba ugrottak és összecsókolták szüleiket. Apuka nevetve borzolta hajukat, anyuka pedig végre elnevette magát.

– Ti bolondok! Menjetek szépen, feküdjetek le...

– Kezétcsókolom! – a lányok táncolva mentek ki, csendben vetkőztek le, és bebújtak az ágyba.

– Vacak egy kulipintyó, az szentigaz! – Magda suttogva beszélt, hogy ne hallatsszon át a másik szobába.

– Majd meglátod, milyen lakályossá teszi anyuka! Tudod, hogy boszorkányos keze van. Csak egy kicsit térjen magához. Igazán nehéz lehetett neki ma!

– Hát el tudok képzelni jobb szórakozást is, mint egy kilakoltatás! És legalább dolgozhatnék már! Holnap még itthon maradok, segítek mindent elrendezni – mondta Magda. – Te is siess haza, tudod, hogy anyuka szereti, ha azt mondod, hogy tegyen valamit ide vagy oda, mert úgy szebb! Csak már megérném egyszer, hogy őt is gond nélkül lássam, ugyanolyan vidámnak, mint amikor kicsik voltunk . . .

Másnap Kati – habár szerette a műhelybeli életet – egész nap azt leste, mikor mehet már haza, az új lakásba segíteni anyukának, vagy földeríteni, ha szomorú. Amikor végre elengedték, útban hazafelé még szállítania kellett – a Baross utcába vitt két kalapot. Irma kisasszony is rábízta, hogy vigye el a lakására az ételhordóját. „Úgyis útba ejted" – mondta. Irma kisasszony a Baross utca végénél lakott egy kis zsákutcában, a Visi Imre utcában. Onnan az Orczy úton, Haller utcán átvágva jutott Kati a Soroksári útra. Mivel hazafelé vivő út volt, villamospénzt nem kapott, Irma kisasszonynak pedig eszébe sem jutott, hogy a kislány a Váci utcából felénél is rövidebb úton mehetne haza. Kati leszállította a kalapot, de senkit sem talált otthon, így még borravalót sem kapott. Hazavitte az ételhordót, és sietve nekivágott az Orczy útnak. Már hét óra is elmúlt, világosban akart hazaérni, hogy megnézze a lakást. Útközben vajat és liptóit vett, hiszen nem tudhatta, hogy mit ettek otthon a többiek. Még így is maradt öt pengője, amit odaadjon anyukának. Béla csak a jövő héten kap fizetést, s addig abból a kevés pénzből él a család, amit ő visz haza esténként. Az Orczy úton alig jártak, az egyik oldala meg egészen néptelen volt, s így már itt is dúdolva mehetett.

A Vágóhíd előtti kis kertbe néhány lépcső vezetett le. Úgy látta, teljesen üres, csak később vette észre, hogy pár fiú ül az egyik padon a bokrok között. Átvágott a kavicsos úton, de mielőtt a kapuhoz ért volna, valaki megfogta a karját.

– Ne siess úgy, nem szalad el, aki rád vár, ne félj! – Az egyik fiú állt mellette.

– Nem vár engem senki! Eresszen el! – Kati dühösen kirántotta volna a karját, de a fiú erősen fogta.

– Ha meg nem vár, akkor pláne ne siess! Inkább gyere smacizni! Te kis vadmacska.

– Mi az, hogy smacizni? – Katiban a kíváncsiság kerekedett felül. Különben is csak az elegáns férfiakkal nem állt szóba, mert azok aszfaltbetyárok.

– Te kis dög! Velem akarod elhitetni, hogy nem tudod, mi a smacizás?

– Ha mondom, hogy nem, akkor nem! És ne nevezzen kis dögnek, mert kikaparom a szemét! Eresszen el!

– Te nem vagy pesti, ha nem tudod, mi a smacizás – mondta a fiú mély meggyőződéssel. – Na, ne kéresd magad, vagyok olyan legény, mint más! – azzal magához rántotta Katit.

A kislány mindkét kezével nekiesett a fiú arcának, s belemélyesztette körmeit. A fiú meglepetésében elengedte, ő pedig szélvészként száguldott a pár lépésre levő kapuhoz, és míg a HÉV-végállomáshoz nem ért, meg sem állt. Ott egy kicsit kipihente magát, nem akart így hazamenni, mert anyuka mindentől megijed.

– Előbb bolondnak néztek, azután smacizni hívtak! – Kati úgy robbant be a kis lakás ajtaján, hogy mindenki felugrott.

– Hogy ezzel a lánnyal mindig történik valami! – anyuka kétségbeesetten csapta össze a kezét.

– Ki nézett bolondnak? – Apuka nevető szemmel nézett kedvencére. – Megjegyzem, jó szeme lehetett az illetőnek.

– Egy bácsi nézett bolondnak, mert hangosan nevettem az utcán, de tényleg nem tudtam abbahagyni. Apuka, te tudod, mi az a smacizás?

– Én tudom! – Magda a gyertyát készítette az asztalra.

– Nahát, hogy te milyen vagy! És miért nem mondtad meg nekem, hogy mit jelent? Én ma hallottam először ezt a szót.

– Ne fecsegjetek annyit, inkább gyertek vacsorázni. – Anyuka idegesen rakta a tányérokat az asztalra.

Anyuka nem akarja, hogy Magda megmagyarázza nekem – gondolta Kati. – Mindig így csinál, ha valamit el akar mismásolni.

Intett Magdának a szemével, aki visszabólintott.

– Hoztam vajat meg liptóit, nem tudtam, hogy mi van itthon. És még öt pengőm is van! – Kati kirakodott az asztalra, s még egy kis zacskó stollwerk is akadt nála. – Jaj, ezt meg tegnapelőtt kaptam, de elfelejtettem odaadni! – Körülszimatolt a konyhában. – Krumplileves van! Nagyszerű, de jó lesz! És friss kenyér is van! Igazán finom vacsorát készítettél, anyuka. De előbb megnézem, mit csináltatok a lakással, mert már sötét lesz.

Kati végigszaladt a két szobán, kellően megcsodált és megdicsért mindent, s időnként a szeme sarkából az anyjára lesett, hogy lássa, hogyan derül fel az arca minden elismerő szóra. A lakás tényleg csinosan, ügyesen volt elrendezve. Az ablakok ragyogtak, a padló tisztára sikálva, és mindenütt fehér terítők villogtak.

– Ugye, jól néz ki? – anyuka büszkélkedve mosolygott. – A függöny feltevésével várjunk vasárnapig, mert kisebbre kell felhajtanom. Majd ti Bélával felteszitek. Apátok mindig megrántja a derekát, valahányszor függönyt vagy képet rak fel.

– Mi ez a szag? – Kati a konyhaajtóban állt és szimatolva húzta az orrát.

– A Spódium-gyárból jön, enyvet készítenek. Rém büdös, ugye? – Magda, aki már vásárolt ma a szomszéd fűszeresnél, több dolgot megtudott, többek között a kellemetlen szag okát is.

A két lány csak akkor jutott hozzá, hogy megbe-

szélje kis bizalmas titkait, amikor már egymás mellé búvva feküdtek az ágyban.

– Na mondd el végre, hogy mi az a smacizás! – Kati belecsípett nővére karjába. – Én azt hittem, hogy tőled mindent meg fogok tudni!

– Hogy te milyen buta vagy! Először is, ha én minden szót, amit hallok, elmondanék, akkor örökké csak beszélnék, amikor együtt vagyunk, és azt te nem bírnád ki. – Magda olyan édesen tudott nevetni, hogy Kati rögtön vele nevetett. – És ne kérdezd meg az ilyen marhaságokat anyukáék előtt! Tudod, milyen kényesek arra, hogy csak illedelmes dolgokról beszéljünk, illedelmesen!

– Anyuka olyan finomkodó! Pedig ő is szegény lány volt. Nem is tudom, miért lett ilyen kényes. Talán, mert olyan szép volt mindig és kényeztették? Olyan most is mellettünk, mint valami baba, olyan kicsi és törékeny. Te! Ne akard elbliccelni a választ, mert olyat csípek beléd, hogy sikítasz!

Magda nevetve védekezett Kati éles körmei ellen, és közben kérlelte a húgát.

– Te Kati ... leszakad ez a szerencsétlen ágy ... ne csípj! Jaj, milyen kis dög vagy!

– Nahát! Az a fiú is pont ezt mondta, hogy kis dög vagyok. Ez a két dolog, úgy látszik, összetartozik, a kis dög és a smacizás. Mondod már, hogy mi az?

Kati harciasan belemélyesztette Magda karjába a körmeit, jelezve, hogy bármelyik pillanatban végigkarcolja.

– A smacizás csókolózást jelent. Na, most boldog vagy?

– Csókolózást? Miért mondják akkor másképpen? Csókolózni csak a szerelmesek szoktak! Miért hívott az az idegen fiú, aki először látott engem?

– Csókolózni a szerelmesek szoktak, de a smacizást szórakozásból csinálják.

– Szép kis szórakozás! Pfuj! Hiszen összenyálazzák egymást! Mindig sajnálom a filmszínészeket, hogy

milyen kellemetlen lehet nekik. Disznó volt az a fiú! Sajnálom, hogy nem karmoltam össze. Velem így ne akarjon szórakozni senki! – Kati dühösen csapkodott a párnáján. – És te honnan tudod ezt? Te már smaciztál?

– Hülye vagy! A gyárban hallottam a lányoktól. Kivel csókolóztam volna? Láttad már, milyen olajos ruhát hoz haza Béla, és milyen a keze meg a haja? Na, hát olyanok nálunk a fiúk, de akik ott dolgoznak, inkább bácsik, mint fiúk. Azt sem tudom, milyenek rendesen megmosdva, nemhogy csókolózni lenne kedvem velük. Hülye egy kislány vagy te! – Tréfásan pofon vágta, mire Kati birkózni kezdett vele.

– Gyere le a földre, ha verekedni akarsz.

Kiugrottak az ágyból, és nevetve dögönyözték egymást, mint a kölyökkutyák. Mikor Magda már unta a hempergést, rákiáltott Katira:

– Ott egy svábbogár!

Kati és Magda ijedten ugrott be az ágyba. Arcukat a párnába nyomva nevettek, hogy ne hallatsszon át a falon. Egy idő múlva Kati elgondolkodva megkérdezte:

– Magda, lehet, hogy az a férfi, aki a cukrászsüteményt vette nekem, tudod, amelyik az öt kalapot vásárolta, hogy az is smacizni akart velem?

– Biztosan! A férfiak mind azt akarják, legalábbis azt mondják a lányok. De lehet, hogy mást is akart.

– Még mást is lehet? – Kati érdeklődve ült fel az ágyban.

– Azt hiszem, mást is lehet. Mikor az asszonyok összesúgnak, mindig azt mondják, ne figyeljek oda, mert az nem az én fülemnek való. Így én sem tudom, hogy még mi az, amit csinálni lehet . . .

– Kit kéne megkérdezni? – Kati minden titkot egyszerre tudni akart. – Te, talán Béla tudja!

– Ilyesmit nem kérdez meg egy lány egy fiútól! Én is szeretném tudni, de még az asszonyokat sem mertem soha megkérdezni.

– Ígérd meg, ha megtudod, szólsz nekem, nem úgy, mint most a smacizással.

– Jó, de már álmos vagyok, aludjunk. Holnap megint elkezdek munkát keresni.

Elcsendesedtek, és Magda rövidesen elaludt, Kati azonban még soká feküdt álmatlanul, elgondolkozva. Mennyi minden van még, amiről nem tud semmit . . .

A Soroksári útnak ezen a felén nagyon kevés lakóház volt. A két vasúti töltés között ék alakban feküdt a HÉV-végállomás és a vele szemben levő oldalon a szennyvíztisztító telep, mellette a Flóra gyertya- és szappangyár, azután következett egy földszintes épület, amiben egy fűszerüzlet és egy gyógyszertár is volt. Ebben a házban rengeteg a lakó; Magda azt mondta, hogy legalább százan laknak ott, igaz, felváltva. Minden lakásban egy sereg ágyrajáró, legtöbben a fegyvergyárból és a szövőgyárakból. Ezek a munkások váltott műszakban dolgoztak, és így egy ágyra több lakó is jutott. Kati ezt nagyon praktikus dolognak tartotta. Ez után a ház után kis utca vezetett le egy rétre és ki a zsiliphez. Az utca másik sarkán volt Katiék háza.

Egy vasárnap, semmi más szórakozásuk nem lévén, Magda átvitte Katit Liához. Így hívták új ismerősét, akivel a fűszeresnél ismerkedett meg. Lia nagyon tetszett Katinak is, különösen a nagyvirágos pongyola, amiben a díványon heverészett. Szép vöröses haja volt és nagyon piros szája. Kati, akinek már voltak tapasztalatai a női arc kikészítéséről, sejtette, hogy nem természettől ilyen. Nagyon fiatalnak látta Liát, aki épp olyan vidám volt, mint ők. Megtudta tőle, hogy jóban van a házban lakókkal, és hogy náluk is sokan laknak.

– Bátyám barátai laknak velünk – mondta a szép Lia. – Mindig jókedvűek vagyunk, ha mindenki itthon van. Egyik este gyertek át ti is. Néha az udvaron ülünk, még táncolunk is.

Kati nagyon szeretett táncolni, de még soha nem táncolt fiúval, csak lányokkal vagy egyedül. Nagy

szemekkel hallgatta Lia beszédét, szeretett volna ő is így élni, esténként ennyi emberrel beszélgetni vagy hallgatni őket. Napközben egyre több ideje ment el a szállításokra. Valami lázas divatőrület lett úrrá a hölgyeken. Mindenki két-három kalapot rendelt egyszerre. Alig győzték a rendelések elkészítését. A kis műhelybe rajta kívül még egy kézilányt kellett felvenni, de ketten is alig győzték a munkát. Szállítottak, bevásároltak, mindig úton voltak. Csodálatos lakásokban járt Kati a Belvárosban és a Lipótvárosban, finom kis magánpalotákban a Várban és az Andrássy úton, modern, ragyogó villákban a Pasaréti úton és a Rózsadombon. Megcsodált és megfigyelt mindent, elraktározta magában, és eljátszott gondolatban a megcsodált szép lakásokkal, amíg hazafelé tartott a szürke, unalmas bérkaszárnyák között. Egy esős októberi estén a Pannónia utcába szállított. Dúdolva ment fel a lépcsőn, hogy leadja a dobozt a kalapokkal; kiválasztásra kell otthagynia, majd reggel érte jön. Rossz napja volt ma, sehol nem volt aprópénze a nagyságos asszonynak, ezért alig két pengő borravalót szedett össze. Ebédre egy fél kiló friss kenyeret evett, de nem mert több pénzt kiadni, mert akkor ezt a két pengőt is fel kell váltania. A hosszú csengetésre végre kinyílt az ajtó. Egy fiatalember állt a küszöbön, és csodálkozva nézett a megázott Katira.

– Mi tetszik?

– Elhoztam a kalapokat a nagyságos asszonynak. Majd reggel értük jövök. Hová tehetem le? – Kati kutatóan nézett körül a tükrös, szőnyeges, szép előszobában.

– Tessék, jöjjön be! – A fiatalember végignézte, ahogy Kati az egyik sarokba lerakta a dobozt. – Jöjjön be, hiszen agyonázott!

– Á, nem törődöm én az esővel, inkább szeretek esőben járni. – Kati vidáman fecsegett és nézelődött a szép szalonban, ahová közben bevezette a férfi.

– Gyönyörű ez a szoba! Maga is itt lakik?

– Én is itt lakom – nevetett a férfi –, de nem olyan kényelmes, mint amilyen szép. Jöjjön ide a kis asztalhoz, és igyon meg egy pohárral, akkor nem fog fázni.

Kati tanácstalanul állt a szoba közepén, fekete esőköpenyéről csöpögött a víz, zöld svájci sapkája teljesen átázva tapadt a homlokára. A férfi közben töltött neki és rászólt:

– Gyorsan igya ki, és vegye le a kabátját meg a sapkáját. Hogy is engedhették el ebben az időben!

– Nem válogathatunk. Ma egész nap úton voltam, most van a nagy szezon. – Kati engedelmesen megitta a kis pohár italt, de rögtön fuldoklón köhögni kezdett. – Hű, de csíp! Mi ez, olyan, mintha tüzet nyeltem volna! – kérdezte, mikor kiköhögte magát. – Ettől tényleg melegem lett. Pedig édes is volt, mégis csípte a torkomat.

– Igyon még egy pohárral – kínálta a férfi, és közben lesegítette Katiról az esőköpenyt, elvette a sapkáját és kivitte az előszobába. Mikor visszajött, megfogta Kati karját, odavezette egy karosszékhez és leültette. Újból töltött neki egy pohárkával.

– Ez nagyon finom, csak egy kicsit csíp. – Kati nevetve, csillogó szemmel nézett a férfira. – Maguk mindig ilyet isznak? – Kicsit nehéznek érezte a fejét, és sehogy sem bírta visszatartani a nevetését. Üres gyomorra ivott, a szesz hamar a fejébe szállt.

– Jaj, nekem indulnom kéne haza, mert még sokat kell mennem! Viszont odakint tényleg nagyon esik . . . – megint nevetett, és a férfi harmadszor is teletöltötte a poharát. A férfi leült egy kis kanapéra, és odahívta maga mellé a kislányt. Kati engedelmesen felállt, de egy kicsit elszédült, úgyhogy a férfinak kellett megfognia, nehogy elessen. Átkarolta és szorosan maga mellé ültette.

– Most meséljen magáról, miért választott ilyen sok szaladgálással járó pályát? Biztosan tudott volna valami jobbat is csinálni, amilyen szép kislány maga! – Kati bódulatában észre sem vette, hogy a fér-

fi keze végigsiklik rajta, s hol a mellén pihen meg, hol a combján időzik el. Kati nevetett, és elmesélte, hogy milyen szép helyekre szokott járni és menynyire szereti a kis műhely minden tagját, miket mesélnek a „mamzelek", s hogy a lelkére kötötték: karriert kell csinálnia, és fog is, ha nem lesz mafla.

Egy szép hangú óra a másik szobában nyolcat ütött, mire Kati hirtelen felugrott. Kicsit bizonytalan lábon állt. Izgatottan nézett körül a holmija után.

– Jaj istenem! Már rég el kellett volna indulnom! Most semmit sem tudok venni. Hol a kabátom és a sapkám?

A férfi is felugrott, s elkapta Kati karját.

– Dehogy megy még el! Hiszen csak most kezd a beszélgetésünk igazán érdekes lenni.

Kati azonban kezdett magához térni, és csak az otthoniakra gondolt. Talán még ad valamit a fűszeres, ha siet. Kiszaladt az előszobába, és már a kabátját is felvette, amikor a meglepett férfi utána sietett.

– Na, ne bolondozzon már! Most akar itthagyni, mikor ennyire felizgatott? Micsoda kis bestia! – Erőszakkal magához húzta, és két kézzel megfogta a kislány fejét, hogy megcsókolja.

– Ha nem enged el, akkorát sikítok, hogy összeszalad a ház! – kiabálta Kati félelemtől tágra nyitott szemmel.

– Te kis dög, az ellen semmi kifogásod nem volt, hogy a combod simogattam! Te tényleg karriert fogsz csinálni. Ne félj, megkapod jól az árát, csak ne komédiázz! – A férfi újból Kati szájához hajolt, de ő a körmeit belevájta a férfi nyakába, aki erre felkiáltott fájdalmában, és elengedte. Kati szélvészként ugrott az ajtónak, és egy pillanat alatt kint termett. Nyitott köpenye lebegett, laza kontya kibomlott és elborította a vállát. Csak az utcán, néhány házzal arrább vette észre, hogy a sapkája fent maradt. Szíve úgy dobogott a mellében, hogy meg kellett állnia. Az eső ömlött, s kellemesen hűsítette égő arcát. Bement egy kapu alá, begombolta a kabátját, harciasan

szorosra húzta a széles övet. Zsebéből elővett egy nagy zsebkendőt, azt kötötte a hajára. Az egyik kirakat üvegében megnézte magát, és a látványon mérgében is jóízűt nevetett.

*

Vidos Eszti hosszú külföldi útjáról betegebben jött haza, mint ahogy elment. Amikor Imre először meglátta, megdöbbent. A lány világoskék szeme körül mély, fekete árnyékok voltak, s ijesztő volt ez a lefogyott, halvány, kísértetiesen keskeny arc. Eszti, látva a fiú megdöbbent arcát, bágyadtan elmosolyodott.

– Nagyon hiányoztál, Imre! Nem akartak hazahozni, míg össze nem szedem magam. Én azonban itthon és a te közeledben akarok meghalni. – Rátette egyik ujját a fiú szólásra nyíló szájára. – Ne akarj vigasztalni. Tudom, hogy nincs már sok hátra. Tízéves korom óta tisztában vagyok vele, hogy fiatalon kell meghalnom, megszoktam a gondolatot.

– Gyakran vagy rosszul? – Imrének megsajdult a szíve, ahogy a lány fájdalmaira gondolt. – Miért nem írtál erről?

– Nem lett volna értelme. Segíteni senki nem tud rajtam. Állítólag már kísérleteznek műtéti beavatkozással, de azt én nem fogom megérni, hogy a kísérleteknek eredménye is legyen. Ne búsulj! Legyél okos, tudtad ezt te is. Inkább igyekezz, hogy minél több időt tölthessünk együtt. Annyi a mondanivalóm! Majd egy fél éve gyűjtöm neked a mesélnivalót, a sok szépet, amit odakint láttam.

Imre igyekezett összeszedni magát, de egyre a lányt fenyegető veszedelem járt az eszében. Tudta eddig is, hogy sokat jelent a számára Eszti, de váratlanul érte, hogy ennyire fáj közeli halálának gondolata. Hiszen olyan jó és okos és olyan fiatal a halálra! A lány hangjának muzsikája újból örömet okozott neki, de ez is csak fájdalmát fokozta, mint ezen a napon minden, ami hozzá kapcsolódott.

Eszti szobájának erkélyén ültek, kényelmes, fonott karosszékben, előttük az alacsony asztalon finom porcelán készletben illatozott a feketekávé. Eszti az elmúlt hónapokban bejárta a francia és az olasz Riviérát, volt Rómában, Firenzében, Párizsban és egy hónapig Londonban. Egy csomó szép kötésű, kitűnően illusztrált könyvet hozott Imrének világhírű múzeumok képanyagából és egy fekete bőrkötésű, különlegesen finom papírú naplót.

– Ezt azért hoztam neked, mert kérni akarok tőled valamit, és azt szeretném, hogy erről mindig jusson eszedbe az ígéreted – mondta a lány, mikor a fekete naplót megmutatta neki. – Majd elmondom a kérésemet is, de most előbb mesélni akarok, hiszen odakint folyton erre vágyódtam! – És beszélt, beszélt órákon át, a fiú pedig arra gondolt közben, hogy ezek a külföldi városok nem lehetnek szebbek, legalábbis ő biztosan nem látná szebbnek őket, mint ahogyan a lány elbeszéléséből kibontakoztak. Az áprilisi nap magasan járt az égen, amikor Eszti beszélni kezdett, és már alkonyodott, mire a lány anyja kijött hozzájuk, de még mindig ő beszélt. Mohón, gyorsan, tudva, hogy nem sok ideje van, és mindent el akart mondani a fiúnak . . .

Knoppék műhelyében még nem kezdődött el a nagy szezon, így Imre teljesen szabaddá tehette magát. Esztinek sokat kellett pihennie, ezért legtöbbször a lány szobájában vagy az erkélyen beszélgettek. Pár héttel hazaérkezése után Vidos ügyvéd bekérte Imrét az irodájába, mondván, hogy tapétáztatni akarja a lakás egy részét.

Vidos Kálmán vagyonos, tekintélyes, konzervatív ügyvéd volt, s ezt nyomban meg is állapíthatta róla bárki. Feketecsíkos finom öltönyt hordott, szélesen megkötött nyakkendőt, hófehér kemény gallérja alól soha nem hiányzott a gyöngytű. Kemény vonású arca halvány volt, haja sötétezüst. Miután megbeszélte Imrével a munkával kapcsolatos kérdéseket, a fiú fel

akart állni, az ügyvéd azonban egy kézmozdulattal maradásra intette.

– Imre, még valamiről akarok beszélni magával. A lányom túlságosan rossz állapotban van ahhoz, hogy neki említsem meg a dolgot. A maguk barátsága, bármennyire ártatlan, kellemetlen következményekre vezetett. Eszter mindenki elől elzárkózik, magán kívül senkivel nem érintkezik. A mi társaságunk pedig nem érti ezt, és tulajdonképpen nem is magyarázható, hogy egy fiatal fiú barátsága miatt senkire sincs szüksége. – Kis szünetet tartott, és a fiú érezte, hogy most más, kényesebb kérdésen töri fejét az ügyvéd. – A maga fiatal kora, a nagy korkülönbség mind ez idáig megnyugtatott afelől, hogy ami maguk között lehet, az csak barátság, pajtáskodás, semmi több. Mégis nyugtalanná tett most Eszti lázas hazakívánkozása, holott odakint annyi szép és egészségére nézve kitűnő helyre vittük. Nem magyarázható a Pest utáni vágyódásával sem, hiszen ki sem teszi a lábát a lakásból. Senkivel nem hajlandó érintkezni, sem a rokonságból, sem ismerősei köréből. Csak magával! – A férfi elhallgatott, a fiú arcát figyelte.

– Szerettem volna én is beszélni Esztiről az ügyvéd úrral. – Imre kissé sápadtabb lett, igyekezett tapintatosan feltenni a mindkettőjüknek fájdalmas kérdést. – Az ő rémlátása csupán, vagy tényleg súlyosabbra vált az állapota?

– Miért kérdi? – szólt az ügyvéd, és vizsgálódva figyelte a fiú arcát.

– Ha úgy van, ahogy Eszti hiszi, akkor kérem, hagyja meg ezt a barátságot úgy, amint van. Ne akarja elvenni ezt az örömét kicsinyes látszatok, pletykák és hasonlók miatt.

– Figyelmeztetni akarom, hogy semmilyen okból, semmiféle elsietett, romantikus házassággal nem fog célt érni nálam. Lányom ugyan nagykorú, de vagyona nincs, és én még betegségére való tekintettel sem hagyom magam befolyásoltatni!

Imre felugrott, hogy kikérje magának a gyanúsí-

tást, de még idejében lecsillapította a gondolat, hogy Eszti apjával nem szabad összevesznie, mert többé nem jöhet a lányhoz. Visszaült hát a helyére, és nyugodt hangon igyekezett meggyőzni a minden mozdulatát figyelő férfit.

– Igyekszem lenyelni ezt a sértő feltételezést, de csak Eszti kedvéért, mert különben bármilyen sokat jelent nekem a barátsága, közölném önnel a véleményemet. Ezt viszont az ő állapotára való tekintettel nem teszem most. Jól gondolja, ügyvéd úr, hogy kettőnk között mit sem számít az a pár év korkülönbség. Azt is eltalálta, hogy énmiattam akart hazajönni. Nagyon sajnálom, hogy ennyire nem ismeri a lányát. Kérem, nem akarom bántani önt, de ez az igazság. Ha Eszti és én szerelmesek lennénk egymásba, akkor nem sokat jelentene, hogy ez ellen önnek van-e kifogása. De köztünk csupán barátság van, mégpedig olyan, amilyet ritkán kap ajándékba ember. Akkor sem lehetne semlegesebb, ha egyneműek lennénk, és akkor sem lehetne mélyebb, ha mindketten férfiak volnánk. Ha akarja, írásba is adhatom, hogy soha, semmilyen igénnyel nem állok ön elé! Hogy nem fogunk összeházasodni? Erről el kell fogadnia kijelentésemet, hogy ilyesmi fel sem merült egyikünkben sem! Másképpen, mint testvéri, baráti érzéssel, sohasem gondoltunk egymásra.

– Biztos benne, hogy a lányom is így érez?

Imre meglepetten nézett a férfi kutató szemébe.

– Egészen biztos! Egyébként legjobb, ha ezt tőle, magától kérdezi meg, ügyvéd úr.

– Talán megkérdezem. A lányok, különösen az ilyen érzékeny, beteg lányok romantikusabbak, mint egy magafajta fiatalember, Imre! De hát nem tehetek mást, hiszek magának. – Az orvosok szerint nagyon súlyos az állapota . . . Pár hónap . . . esetleg csak hetek vannak hátra.

Imre felállt, odament az ügyvédhez és a kezét nyújtotta.

– Sajnálom, hogy felizgattam. Kérem, engedje,

hogy annyi időt legyünk együtt, amennyit csak lehet! Semmilyen formában nem fogok visszaélni az ön engedélyével, sem az ő vonzalmával, ha ugyan érez ilyesmit Eszti. Ne fossza meg ettől az örömtől, ha neki így szebb elmennie . . .

Az idős férfi felnézett, nehézkesen felállt, kezét a fiú vállára tette, és némán bólintott . . .

Eszti fáradtan dőlt hátra, és Imre ijedten ugrott oda hozzá.

– Mondtam, hogy ne folytassuk a tanulást! Ugye, hogy nagyon fáraszt? – A fiú hangjában annyi aggodalom volt, hogy a lány elmosolyodott.

– Úgy kell élnem, amíg tudok, hogy ne gondoljak mindig arra, mit nem szabad. Ne ijedezz rögtön, ha egy kicsit fáradtabbnak látsz. Anyámékkal volt ma hosszú, kellemetlen és igazán fárasztó beszélgetésem. – A lány hangja nagyon keserűvé vált. – Néha úgy érzem, nem is én vagyok fontos nekik, hanem csak az, hogy jó vagy rossz színben tűnök-e fel a társaság előtt! Anyám még mindig nem látja tisztán az állapotomat. Reménykedik, hogy „megjön az eszem", és ezen ő egy „jó parti" megkötését érti. Képzelheted, milyen kínos úgy beszélnem erről, mintha csak szeszélyből nem akarnék férjhez menni. – Nevetve nézett Imrére. – Képzeld, apám nem is viccesen azt kérdezte, vajon ha te akarnál feleségül venni, akkor is ragaszkodnék-e lányságomhoz?

– És te mit válaszoltál?

A lány csodálkozva nézett a fiúra. – Hogyhogy mit válaszoltam? Tán nem tudod?

– Mégis?

– Azt feleltem, ha idősebb lennél vagy tíz évvel, és nemcsak barátság, hanem szerelem lenne köztünk, akkor feleségül mennék hozzád, feltéve, hogy el akarnál venni. Megmondanád, miért érdekel a válaszom?

– Mert engem is megkérdezett apád. Nyilván egyeztetni akarta, hogy ugyanazt mondjuk-e.

Ezen nevettek, azután Eszti a fiú kezére tette a kezét.

– Na, fejezzük is be ezt a témát! Folytassuk inkább az angol leckét. Meg kell dicsérjelek, mert míg nem voltam itthon, szépen haladtál.

Imre felállt, és kezet nyújtott a lánynak. – Ma már nem engedem, hogy tovább fáraszd magad. Különben is el kell mennem . . . Várnak otthon . . .

Az utcán felhajtotta felöltőjének gallérját, kicsit esett az eső, ő pedig sétálni akart. Szükségét érezte, hogy most egyedül legyen. Annyit kapott a lánytól ismeretségük négy éve alatt . . . és oly keveset adhatott cserébe. Műveltségének legalább kétharmadát a lánynak köszönheti. A zeneirodalom, a képzőművészet minden ismeretét, sőt: szeretetét is tőle szerezte. Barátsága, gyöngéd, kedves lénye pótolhatatlan lesz, ha eltűnik az életéből. Egyet tehet csupán: könnyebbé, szebbé varázsolhatja azt a kevés időt, ami Esztinek még hátra van.

Noha időközben a Knopp-műhelyben is elkezdődött a főszezon, Imre mindennap, amint lehetett, sietett Esztihez. A lány csakis az estéknek élt, és a fiú tudta ezt. Imre ebben az időben senkivel sem találkozott rajta kívül. Barátai közül csak Bandival akadt össze néha a lépcsőházban. Neki megmondta, hogy Eszti nagyon beteg, s amíg él, ő minden idejét vele tölti. Bandi ezek után nem tett szemrehányást. Csak Knoppné nem volt képes megérteni: mit keres Imre fiatalember létére egy nagybeteg lánynál? Ha Imre azt mondta volna, hogy feleségül akarja venni a gazdag Vidos ügyvéd lányát, azt természetesen megértette volna. De ha csak az idejét fecsérli rá, és a kapcsolatuknak nem lehet semmiféle jövője . . . ?

Eszti két hete tüdővérzést kapott, és azóta fekszik. Látogatója egyedül Imre volt, mást nem akart látni. Sokat nem szenvedett, csak az első két napon volt nagyon gyenge, most már egy pár órára kiült a nagy karosszékbe, ott várta Imrét, aki újabban gyakran írta verseit a lánynál. Elmondta témáit, s amíg beszélt, a vers máris formálódni kezdett a száján. Eszti észrevette ezt, és nyújtotta is rögtön az

előkészített papírt, ceruzát. Egy este elővette a szép fekete naplót, amit Imrének hozott.

– Mondtam, hogy majd szeretnék tőled kérni valamit, mielőtt odaadnám ezt. Azt akarom, hogy vedd komolyan az írásra való felkészülést! Sokat, nagyon sokat kell még tanulnod. Ha nem tartanálak tehetségesnek, nem kérnélek erre. Okosabb és műveltebb vagy az átlagnál, még ha nem is veszem figyelembe a korodat. De ez nem elég, hogy jó költő legyél. A tehetségedtől lehetsz az, de egyelőre felületesen veszed a költészettel járó kötelezettségeket. Jó szemed van, de amit meglátsz, néha egy-két sornyi gondolatként jelenik meg írásaidban... és nem dolgozod fel, ahogy tudnád és ahogy kellene.

– Nem látsz te engem, illetve a képességemet túlságosan szép színben?

– Nem! Sejtettem, hogy szentimentálisnak fogsz tartani a kérésem miatt. Gondoltam, ha majd elég közelinek látszik az elválásunk, talán nem veszed másnak, mint aminek én akarom. Most komolyan kérlek, a régi barát komolyságával. – Eszti szeme kicsit könnyes lett, kimerülten dőlt hátra. Imre felugrott, felemelte a lány hátrahajló fejét.

– Esztikém, mi baj?... Rosszul vagy? – Aggódó hangjára a lány mosolygó szemmel nézett föl, és a fejét rázta.

– Még nem válaszoltál. Megígéred, hogy tanulsz, és nem méred szűken a verseidre szánt időt?

– Ígérem! De mit írjak a naplóba? Verseket vagy jegyzeteket arról, amit tanulok?

– Csak azért kell a könyv, hogy eszedbe juttassa az ígéretedet. És még valamit akarok kérni, amiről egyszer már beszéltünk. Írd meg a vándorlásaidat! Olyan élvezetesen beszélted el egy-egy utadat, az embereket, hogy vétek volna elveszni hagyni ezeket az élményeket. Hidd el, kevés író van, aki ilyen örömét leli a vándorlásban, aki meg nem író, az nem tudja másoknak továbbadni, hogy mit látott.

– Hiszen ha neked írhatnám!... Ha tudnám, hogy

te olvasod és bírálod az írásaimat! – Imre a lány kezére hajtotta a fejét...

Éjjel Eszti újabb tüdővérzést kapott. Imre munkába készült, amikor reggel érte jött Vidosék szobalánya, hogy az ügyvéd úr hívatja. Knoppné sírva fakadt, amikor a szobalány elmondta, hogy mi történt. Imre sápadt arccal, szó nélkül szaladt el.

Eszti már magához tért, de oly gyenge volt, hogy beszélni sem tudott. Fehérebb volt a finom batiszt ágyneműnél, és nagy árnyékos szemeinek fénye már megtört. Imre az ágy mellé térdelt, közel a lány arcához. Amikor Eszti észrevette, hogy ott van a fiú, elmosolyodott, és valami lágy, titokzatosan szép kifejezés ült ki a vonásaira. Mosolygott még akkor is, mikor a fiú szeméből visszatarthatatlanul ömlöttek a könnyek, és az orvos szelíd erőszakkal emelte fel Imrét, majd tenyerével lefogta a lány szemét.

*

Már egy hete, hogy Ábelné kosztosoknak főzött. Liáék egyik lakója a finánccokkal együtt kosztolt egy kis kifőzésben, ahol csúnyán becsapták őket, s ezért új helyet kerestek. Lia szaladt át megkérdezni Ábelnét, hogy vállalná-e vagy tizenkét finánc és a Herz szalámigyár három munkásának az ebédeltetését. A feltételek olyanok voltak, hogy az asszony boldogan mondott igent, hiszen így biztosítva volt az Ábel család ebédje is. A finánccok egyszerre kapták meg havi zsír-, cukor-, liszt- és szárazfőzelék-fejadagjukat, amit átadtak az asszonynak, és fizettek a főzésért meg a többi nyersanyagért. A „herzesek", ahogy hívták őket, havonta öt kiló szalámitölteléket kaptak nyersen, amiből finom fasírtot, töltött káposztát és sok minden egyebet lehetett készíteni. Később még két vágóhídi mészároslegény is csatlakozott a kosztosokhoz.

Ábel Mihály a közeli Mechanikában dolgozott mint kisegítő lakatos, így most egy kicsit könnyebben él-

tek. Szabad idejük úgyszólván nem volt, mert ha éppen nem főztek vagy mosogattak, akkor bevásároltak és takarítottak. Kati csak délben tudott segíteni, azt is nehezen verekedte ki, hogy arra a két órára elengedjék. Már villanyuk is volt, a finánccok pedig nekik adták át a tüzelőjük nagy részét, így meleg is volt a kis lakásban. A lányok szobájába beállított nagy ebédlőasztalon terítettek, fehér abroszon, csinosan és mindig nagyon tisztán. Ábelné minden kosztosa szerint ízletesen főzött. A pénzből, amit a férje, valamint Béla és Kati hazahozott, ki tudtak váltani néhány holmit a zálogházból, és mindenki kapott végre egy jó talpú cipőt.

Az, hogy állandó kosztosaik voltak, más tekintetben is teljesen megváltoztatta az Ábel család életét. Mindeddig görcsösen ragaszkodtak hozzá, hogy szigorú „kóser" háztartást vigyenek, s éppen ezt kellett feladniuk; a „Herzesek" meg a mészárosok disznóhúst hoztak a vágóhídról, és főzni is disznózsírral kellett részükre. Így került sor arra is, hogy Kati megkóstolja a régen áhított szalonnát. Most derült ki, hogy Béla már evett ilyet, csak gondosan eltitkolta az otthoniak elől, hogy meg ne bántsa a szülőket. A szalonna ízlett Katinak, de az első olyan szombatot, amikor anyukának főznie, apukának dolgoznia kellett, hatalmas könnyekkel siratta. Csak néztek a többiek, hol van az a nagyszájú, a vallási dolgok értelmében kételkedő kislány, akit eddig ismertek? Lelke mélyén – ő maga is most jött rá, hogy így van – szerette az elavultnak érzett vallási ceremóniákat: a péntek esti gyertyagyújtást, apuka áldását meg a többi dolgot. Mégsem tartott nála sokáig az elhagyott szokások feletti búslakodás; belátta, hogy a megélhetésük függ a változtatástól, kénytelenek áttérni a „tréfli" háztartásra. Nem esett nehezére, hogy jó képet vágjon a kosztosok előtt, sőt, mindenkinek minden ügyes-bajos dolgára odafigyelt, észben tartotta gondjaikat, és nem mulasztott el érdeklődni utánuk. Amikor délben – saját ebédszünete alatt hazalohol-

va – segített felszolgálni, úgy beszélgetett az emberekkel, mintha valamennyien családtagok volnának. Ez a szívélyesség Katinak a természetéből is fakadt, de belejátszott a hála is, amit kosztosaik iránt érzett, hiszen sokkal könnyebbé tették az Ábel család életét.

A műhelyben nagyjából egyformán teltek a napok, egyszer azonban Bözsi megbetegedett, s így őt is helyettesítenie kellett. A Királyi Pál utcai szalonba vitt választékot, ahol a lányok mindig kedvesek voltak hozzá, és sok borravalót adtak.

– Kati, meglátod, nem fogsz tudni időben hazamenni, ha ennyit téblábolsz – rikácsolta a főnöknő. – Indulj már! Megígértem, hogy kilencre ott lesznek a kalapok!

Kati szó nélkül rendbe hozta magát. Soha nem volt szabad köpenyben szállítania. Befogta hát az egyetlen ünneplő ruháját, amit már alaposan kinőtt. Az elmúlt pár hónap alatt, hogy jobban evett, kissé megtelt, és a barna matrózruha, kivágásánál a piros masnival, kicsi lett ennek a teljesen kifejlett, női formákkal bíró fiatal lánynak. Itt is, ott is jobban feszült rajta a kelleténél. Pedig Ábelné ebből is mindent kiengedett és leengedett; de hát négy év egy fejlődő kislánynál több, mint amit egy közönséges szövetruha elbír.

– Te Kati, ha valahol férfi van, ne nagyon hajolgass ebben a ruhában! – Berta a magas szárú cipőfűzővel bajlódó kislány lábszárát, combjait nézegette, ahogy a berakott szoknyából egész a harisnyacsatig kilátszott. – A dobozhoz úgy hajolj le, hogy szemben legyél mindenkivel, mert a derekadig alád látni!

A kislány vörösen emelkedett fel, felkapta fekete esőköpenyét, és szaladt le a lépcsőn Irmához. Meghallgatta az utasításokat, elvette a számlát, és felkapva a nehéz dobozt, elviharzott.

A Királyi Pál utca és a Bástya utca sarkán álló ház annyiban különbözött a többi egyszerű bérháztól, hogy itt mindig csönd volt, itt soha nem látott gye-

reket, feltűnő tisztaság uralkodott benne, és a kapunál portás ült. Most is ismerősként bólintott a kislánynak, aki egyenesen felrohant az első emeletig. A folyosóról egy függönyös, kétszárnyú üvegajtón át jutott be a szobába, ahol több fiatal nő tartózkodott. Katinak tetszett, hogy itt a „lányok" mindig szép selyempongyolában vannak, és a virágos, hímzett anyaghoz illő szalagot viselnek a hajukban. A legtöbbször papucs volt a lábukon. Volt, aki hímzést, horgolást tartott a kezében, volt aki rámán varrt kézimunkán dolgozott. Kati most gondolt először arra, hogy a szomszédjuk, Lia is hasonlóan öltözködik. Ezek a lányok is cigarettáztak, csak nem voltak mind olyan fiatalok, mint ő, és sokkal szebb volt a kezük, mert mind rózsaszínűre lakkoztatta körmét. Katit most is, mint mindig, kedvesen fogadták.

– Ülj le, te kislány! Biztosan ma is sokat szaladtál – jött oda hozzá egy égővörös pongyolás lány, akinek szabálytalan vonású arca mindig mosolyogva nézett Katira. – Múltkor is láttalak ezzel a dög dobozzal, mentél esőben a Körúton.

Kati leült a fal mellett egy székre, onnan figyelte, hogyan próbálják fel sorban a kalapokat, egymást körülállva és gusztálva, kinek mi hogyan áll az arcához. Kati abban reménykedett, hogy mire ideér, a lányok eldöntötték már, ki milyet akar. Megint elnézegette a szoba berendezését. Mennyivel kellemesebb lehet egy ilyen szép berendezésű helyiségben dolgozni, mint az ő sötét, soha napfényt nem kapó műhelyükben. Okos asszony lehet a „madám", hogy csak apró asztalokat, kényelmes székeket és virágállványokat tesz ide. Ő csak annyira ismerte, hogy amikor számlával jött, mindig a „madám" fizetett, akármelyik lányé volt is a kalap. Ez tetszett neki, és nevetnie kellett a gondolatra, vajon milyen arcot vágna a kicsinyes, zsugori Irma kisasszony, ha neki kéne fizetni a „lányai" számláját! Istenkém, csak sietnének már jobban! Irma sipítani fog, hogy ilyen sokáig időzött egy helyen. Valahol megszólalt egy csengő, és a

lányok elhallgatva összenéztek. Az éles hang mintha megbénította volna őket, kezük megállt félúton, ahogy éppen felvenni vagy letenni készültek egy-egy kalapot. Néhány pillanat múlva egy kibontott hajú lány szaladt be, nyitott pongyolában, mely látni engedte meztelen testét.

– Itt a razzia! A felügyelő is eljött! – Hangja rekedten, lihegőn hangzott, mintha sokáig szaladt volna. Kati tágra nyílt szemmel figyelte a lányt, és elpirult meztelenségén. Ahogy levetette magát egy székre, az egész combja kilátszott.

– A kislány! – sikította el magát a piros pongyolás. – Jesszusom! Elviszik, ha itt találják!

– El kell dugni! De gyorsan, mert sokan vannak, és hamar ideérnek! – A félmeztelen lány sírva fakadt. – Piszok, nyomorult élet!

A lányok már letették a kalapokat, rémülten néztek egymásra. Kati, bár nem értette a zavar okát, és eszébe sem jutott, hogy róla van szó, felugrott és résztvevően kérdezte:

– Segíthetek valamit? Mit kell eldugni? – A lányok mind rámeredtek, egyikük hisztérikusan nevetni kezdett.

A következő percben kinyílt az ajtó, s a szoba megtelt egyenruhás férfiakkal. Néhány lány sikítozni kezdett, mások sírtak. Egy szürkülő hajú, aranycsillagos gallérú rendőr a sápadt „madámhoz" fordult.

– Ezt a lányt még nem láttam itt soha! Ki ez? – Katira mutatott, aki a kemény hangra felkapta a fejét, és merészen a férfi szemébe nézve, szilárd hangon felelt.

– Masamódlány vagyok, kalapokat hoztam a hölgyeknek!

– Úgy! Masamódlány? Persze, mind így kezdi! Aztán mióta vagy köztük? – A rendőrtiszt végigmérte Katit. – Elég fiatalon kezded! Van engedélyed?

– Nagyságos felügyelő úr! Ez a lány csak kalapokat hozott, választani, mert a lányok nem érnek rá

lemenni a boltba. – A „madám" alázatos hangja kis ijedtséggel töltötte el Katit.

– Nem érnek rá! Olyan jól megy az üzlet? Ki kell bővíteni, mi? Nem is rossz fogás egy ilyen friss csitri! Hány éves vagy? – Újból Katit kérdezte, akiről le nem vette a szemét. – Hiába próbálsz hazudni, mi az irataidat is megnézzük. Na?

– Soha nem hazudok! Tizenöt éves vagyok! – Katiban a félelemnél nagyobb volt a felháborodás. Hogyan beszél vele ez a rendőrfelügyelő?

– Tizenöt éves! – odafordult a „madámhoz" és gúnyosan, megvetően végigmérte. – Erre rámehet a bankbetétje, de lehet, hogy az engedélye is!

A lányok megrettenve néztek a madámra, aki sápadtan leroskadt egy székre.

– Mindenesetre velünk jössz! – fordult újból Katihoz a felügyelő. – A többit majd később elintézzük.

A lányok sikongva vették körül a felügyelőt. Volt, aki megfogta a karját, és összevissza kiabálva kérlelték.

– Drága jó, nagyságos felügyelő úr! Ne vigye el ezt a kislányt! Csak a kalapokat hozta nekünk. Ne vigye el!

– Hagyjatok békében, mit képzeltek! Csak úgy elengedek egy ilyen csitrit? Lesz még elég ideje az elzüllésre! Várjon egy pár évet!

– Adunk biztosítékot, míg megkeresi a főnöknőjét, aki igazolja őt! – kérlelte az egyik lány, akit egy rendőr megfogott, hogy ne tudjon a felügyelőhöz érni.

A pirosruhás lány a sarokban álló kis szekrényből türelmetlenül kirántott egy kis fiókot, s tartalmát az asztalra borította. Szipogva tolta az egészet a felügyelő felé.

– Itt van! Vigyék el letétbe! – Ideges kézzel morzsolgatta az asztalon heverő karkötőt, nyakláncot, gyűrűket. – Ne vigyék el a kislányt az ER-be, csak oda ne vigyék... – hangja sírásba fulladt. Kati

ámulva nézte, és nem értette az egészet. Hová akarják vinni? Hiszen semmit sem csinált!

– Na, elég volt a komédiából, nekem más dolgom is van, mint a ti siránkozástokat hallgatni! Ha nem csinált mást, mint kalapot hozott, úgyis elengedjük, előbb azonban megvizsgáljuk. Mindenesetre a madám, meg aki ideküldte, nem ússza meg szárazon!

– De nagyságos uram! Miért akarja, hogy tönkremenjek? Hát tehetek róla, hogy kit küldenek ide? – A madámnak még a szája is elfehéredett a fenyegetésre.

– Azt mindenesetre tudnia kell, hogy ebbe a házba kiskorú nem teheti be a lábát, különösen, ha lány. Na, emberek, ti tovább mentek, végigjárjátok az egész épületet! Ha van valami, idejöttök. Különben a kapuban találkozunk.

A három rendőr kiment, és a lányok újabb rohamot indítottak a felügyelő ellen.

– Hát maga, hogy került ide? – kiabálta valaki az ajtóban, és Kati meglepetten ismerte fel a Ritz Szállóból ismert férfit.

– Jó, hogy jössz, Tom! Ez neked való téma! Tessék, erről írhatsz riportot. – A felügyelő odalépett a férfihoz, és belekarolt. – Azt mondják, hogy ez a tizenöt éves lány csak kalapokat szállított ide. De hát mondani mindent lehet!

– Én sohasem hazudok! Mi egyebet csináltam volna itt? Nem tudok olyan szépen hímezni, mint az itteni hölgyek, hát mire használtak volna? – Katit újból elöntötte a felháborodás, ráadásul elkeserítette, hogy ismerőse, aki múltkor kedves volt, most milyen komoran néz rá, mintha nem hinné el, amit mond. Fütyülök rá, ha nem kedves hozzám – gondolta dacosan –, akkor én sem leszek az! Türelmetlenül elfordult, ajkait összeszorította, amitől durcás gyerekképe lett.

– Várj egy kicsit, hadd beszéljek vele! – kérte a felügyelőt a Tomnak nevezett férfi. – Én ismerem,

a nővéremnek is ő szállította a kalapjait a Váci utcából.

A felügyelő udvarias kézmozdulattal engedett utat barátjának, aki a kislányhoz lépett.

– Figyeljen rám, kislány. Tudja, hogy jót akarok magának. Mondja el szépen, mikor jött ide és mit csinált itt? – Felemelte a durcásan hallgató Kati állát, és a szemébe nézett. A kislány makacsul és dühösen nézett vissza rá.

– Már elmondtam néhányszor, hogy kalapokat szállítottam ide! Még hányszor mondjam?

– Ez milyen pimasz! – mérgelődött a felügyelő, de Tom szelíd határozottsággal félretolta, és így szólt:

– Én felelek érte, hogy csak kalapokat szállított. Kérlek, engedd el. De aki felelős érte, hogy itt lehetett, azt alaposan büntessétek meg! Ha nem, tényleg riport lesz az esetből, és azt ti sem teszitek ki az ablakba!

– Bízd csak rám! Ezek a disznó divatszalonosok erre a boltra – én garantálom – ráfizetnek! – Te pedig – fordult Katihoz – pakolj és indulj, de gyorsan! Még egyszer ilyen helyen ne találjalak, mert azt nem úszod meg!

Kati gyorsan összeszedte a kalapokat. A lányok azt sugdosták neki, hogy majd bemennek az üzletbe. A pirosruhás pénzt csúsztatott Kati kezébe, de a minden mozdulatára figyelő rendőrfelügyelő kikapta a kezéből és visszadobta az asztalra. Kati felvette az esőköpenyét, fejébe húzta a sapkáját, hetykén végignézett a felügyelőn, köszönt a lányoknak, s kilépett a folyosóra. Tom vele ment. Míg a kapuhoz nem értek, egyikük sem szólalt meg. A kapunál álló rendőr tisztelegve engedett utat nekik. Az utcán a férfi maga felé fordította a duzzogó kislányt.

– Most nem siet! Akármennyi dolga van, velem jön ide a cukrászdába. Beszélni akarok magával!

– A nyáron is akart velem beszélni, de semmi sem lett belőle! – nyelvelt Kati.

– Lehet, hogy ha akkor beszélek, inkább észre tért

volna. Most megpróbálom! – Átvágtak az Egyetem téren és a cukrászdába mentek be. A sarokban egy kis asztalhoz ültek, ahová azonnal odajött a kisaszszony, és rosszallón végignézett Katin meg a dobozán. Felvette a rendelést, aztán kelletlenül elvonult.

– Tudja, hová akarták magát vinni? – kérdezte a férfi, és szigorúan nézett a kislányra. Mikor az tagadóan rázta a fejét, folytatta: – Az erkölcsrendészetre.

– És az olyan borzasztó hely? – kérdezte Kati.

– Ha valami az erkölccsel van kapcsolatban, már nem lehet olyan rettenetes – okoskodott tovább.

– De az csak elég kellemetlen, ha egy ilyen kislányt bevisznek, és megvizsgálják, hogy lány-e még! – A férfi igyekezett tapintatosan beszélni, de Kati hihetetlen naivsága kizökkentette megszokott modorából.

– Micsoda marhaság! Minek ehhez odavinni és megvizsgálni! Nézzenek rám, és akkor láthatják! Vagy azt hiszik, lányruhában járnék, ha nem lány lennék?

– Lányruhában járnak az asszonyok is! Azért vizsgálják meg, hogy lány-e vagy már asszony!

– Na, de ha nincs férjem! – Kati diadalmasan nézett a férfira. – Mondja, bolondnak néz engem, vagy az erkölcsrendészetnek elment az esze?

– Kislány, maga soha nem hallott a nemek közötti különbségről? Soha nem hallott a gyerekszülésről és ehhez hasonlókról? – Hitetlenkedve nézett a vele szemben ülő, már-már érett nővé fejlett lányra, akinek sem a kora, sem a külseje, sem pedig a foglalkozása nem tette hihetővé, hogy megmaradhatott ennyire naivnak.

Kati elgondolkozva nézett rá, és valami nyugtalanságot érzett.

– Tudom, hogy minden rendes lány férjhez megy egyszer. Azt is tudom, hogy az asszonyoknak gyereküк születik, a szegényeknek több, mint a gazdagoknak. Azt is tudom, mert olvastam már ilyen re-

gényeket, hogy ha lánynak születik gyereke, az szégyen, de én ezt nagy igazságtalanságnak tartom. Hány lány különbül neveli a gyerekét, mint egynémely részeges, verekedős apa. Miért ne lehessen lánynak is gyereke, ha úgy szereti a gyerekeket! Nem igaz?

– Az nem igaz, hogy maga ennyire tudatlan, kislány! Mit csináljak, hogy megértsen? Hiszen csak azt akarom, hogy a naivitása miatt ne kerüljön bajba. Hogy nevelték magát? Hol lakik itt Pesten, hogy semmi nyoma magán a városi életnek? És mire tanította a kalapszalon, ahol arról már hallott, hogy aki nem mafla, az karriert csinál, de felvilágosítani nem tudták! Mihez kezdjek magával?

Kati öntudatlan kacérsággal húzta ki magát, kicsit hátradobta a fejét, s félig nyitott szájjal nevetett, édesen, jókedvűen. E percben a férfi mindent elfelejtett és csak a kívánatos, szép fiatal nőt látta. A keze önkéntelenül elindult Kati felé . . .

Egyszer csak ott termett az asztaluknál a kiszolgálónő, s a férfi visszahúzta a kezét, és megint ráncba szaladt a homloka. Amikor újból kettesben maradtak, újrakezdte a faggatást:

– Tudja maga, hogy hol volt?

– Persze, hogy tudom, Királyi Pál utca tizenkettő, első emelet öt – felelte Kati hetykén.

– Azt is tudja, hogy az egy nyilvánosház? – A férfi erősen figyelt, de Kati csak nevetgélt a kérdésen.

– Ne mondja! Melyik ház nem az Pesten? Még a paloták is azok, nemhogy a bérházak! Valami ijesztőbbet mondjon, hogy én is szörnyűlködjek, ne csak maga! – A férfi elképedve nézett rá, majd elnevette magát, és megveregette a kezét.

– Milyen szemtelen kis csitri maga, és milyen fantasztikusan együgyű!

– Én vagyok a szemtelen, mikor maga nevez együgyűnek? És még maga mondja, hogy jó barát-

tom! Mondjon valami értelmeset arról a házról, ha annyi baja van vele, ne kerteljen!

– Rendben van. Abban a házban „rossz" nők élnek. Magát meg azért akarta elvinni a rendőrkapitány, hogy ne legyen olyan, mint ezek. Érti?

– Szép kis mesével traktál itt engem, mondhatom. Ha azok rosszak, akik az ékszereiket is felajánlották, hogy engem megmentsenek a maga erkölcsrendészetétől, milyen rossz lehet a kapitány, aki minden sírás, kérés és ékszerletét ellenére el akart vinni?

– Micsoda logika! – A férfi nevetve nézte a harciasan támadó Katit. – Nagyon helyes kislány maga, csak az a baj, hogy túl fiatal és túl naiv. Lelkiismeret-furdalás nélkül még komisz se lehet magával az ember!

A kislány arcán kedves, meleg mosoly terült szét, nyíltan nézett a férfi szemébe.

– Maga úgysem tudna komisz lenni senkihez! Most is csak azért beszél így, hogy féljek magától, de én nem félek, mert tudom, hogy nagyon is jó ember.

– Hallja, ne főzzön még jobban! – A férfi nevetve nézte a kislányt. – Sürgősen elutazom megint, mert még valami bolondságba visz a nagy naivságával meg a csinosságával.

Végigmérte Katit kócos sötét hajától a cipője orráig. – Tudja-e, hogy milyen csinos? Vagy ezt is elhallgatták maga előtt?

– Nos, mindig mondják a mamzelek, hogy csinos vagyok, de a Bözsi azt is mondja, nem vagyok elég kövér. – Kati nevetve, pimaszul hunyorított a férfira. – A Kari meg azt mondta, hogy csak egy kis eszem legyen . . .

– Tudom, akkor karriert fog csinálni! – folytatta a férfi. – Most én is mondok valamit. Szépen visszamegy a műhelybe, és megkéri a Karit vagy valaki mást a kisasszonyok közül, hogy magyarázzák meg magának, mi az a nyilvánosház, és miért nem ajánlatos odamennie. Ha ezt nem teszi meg, sokszor fog

még bajba kerülni, és nem mindenki fog visszariadni attól, hogy kihasználja a maga tudatlanságát. A napokban majd megkeresem a maguk műhelyét, és ellenőrzöm, hogy megkérdezte-e a Karit?

A férfi búcsúzóul a kislány kezébe tett egy süteményes csomagot. Kati vidáman, táncoló lépésekkel távolodott, és eszébe sem jutott, hogy visszanézzen.

Mire a műhelybe ért, a rendőrségtől már jártak ott, s így nem volt titok, miféle kalandot élt át a kislány. Kétségbeesve várták, mikor kerül elő. Annyira megörültek neki, hogy Kati meghatódott. Szívesen felelgetett a rengeteg kérdésre, és alaposan kiszínezte a történetet. Ő volt a nap hőse, aki megmenekült a veszedelemből, bár ezt Irma kisasszony elég drágán fizette meg...

– Igaz is, Kari kisasszony, mondja már el nekem, mi az a nyilvánosház, és miért nem mehetek én oda?

– Miért éppen én mondjam meg neked?

– Mert az a Tom úr azt mondta, hogy magát kérdezzem meg.

– Mit, hogy éntőlem...? Hát mit mondtál te annak az úrnak, hogy azt hiszi, én tudom a legjobban megmagyarázni? – Kari magából kikelve kiabált, a többi kisasszony pedig kissé kárörvendő arccal, kuncogva hajtotta le a fejét.

– Semmi rosszat nem mondtam Kari kisasszonyról. Inkább dicsértem, hogy milyen jó hozzám, és mindig a javamat akarja. Ezért mondta, hogy magát kérdezzem meg.

– Az más! Ha csak ezért mondta, az egészen más!

– Végignézett a lányokon, és összehúzta a szemét.

– De hát ezt nem is olyan egyszerű elmagyarázni. Majd inkább holnap... vagy nemsokára. Mára igazán elég lehetett a tapasztalatokból neked is, azt hiszem.

*

Eszti halála után egy héttel Imre már újból eljárt dolgozni, csak kissé halványabb lett, és nehéz volt

szólásra bírni. Sándor hiába hívogatta különböző táncos összejövetelekre. Szülei és Zsellér Bandi kísérletei is eredménytelenek maradtak. Ha nem dolgozott, addig járkált, míg fáradt lábai leülésre nem kényszerítették. Ilyenkor sem ment haza, hanem beült valamelyik kiskocsmába vagy egy üres kávéházba, és néha záróráig írt. Szakított régi társaságával, de Sándorral is csak keveset volt együtt, mivel Sándor nem tudott és nem is akart változtatni az életmódján. Régi barátai közül Bandi volt az egyetlen, akihez pár hónap után visszatért. A komoly, érzékeny fiatalember tapintatosan, a legkisebb utalás nélkül tért napirendre Imre átmeneti elzárkózása felett. Megint együtt járkáltak a Duna-parton, hosszú vitáikat néha be sem tudták fejezni, eltették a folytatást másnapra. Egyetlenegyszer beszéltek Esztiről. Bandi nem volt Pesten a lány temetése napján, és ki akart menni a sírjához. Imre végigmondani sem hagyta a kérését, hogy menjenek ki együtt.

– Kimehetsz, amikor akarsz, de nélkülem. Mit keressek ott? Nekem mindig értelmetlennek látszott a sírok látogatása. Nem Eszti az az oszlásnak induló valami, ami valaha az ő teste volt... Eszti a Kilencedik Szimfónia akkordjaiban van, egy Munkácsy- vagy egy Tizián-kép színeiben van, és persze, a verseimben. Mindenütt, csak ott nem, a virágokkal borított kis földhányás alatt!...

Egyik nap Bandi és Imre ismét a Duna-parton sétált.

– Figyelj csak ide – mondta Bandi, és egy újságot vett elő a zsebéből. – Van itt egy apróhirdetés, amiben felkérik a fiatal írókat, festőket és mindenféle művészettel foglalkozókat, hogy jelentkezzenek a megadott címen, egy kávéházban. Mit szólsz ehhez?

– Gondolod, hogy komoly emberek, akik így akarnak fiatal művészeket verbuválni?

– Azért említettem, hogy megbeszéljük. Ne néz-

zük meg, mifélék? Eldönteni, hogy hozzájuk csapódjunk-e, ráérünk azután is.

– Mi történhet? Legfeljebb hiába áldoztunk egy-két órát, de az is lehet, hogy társakra találunk. Menjünk el! – felelte Imre.

A hirdetés négy órára szólt, a Schering kávéházba, a Kálvária tér és Baross utca sarkán. A két barát már kicsit korábban beült, hogy zavartalanul megfigyelhessék: kik azok, akik a társaságot toborozzák? Leültek egy asztalhoz, kávét rendeltek, de még mielőtt körülnéztek volna, Bandihoz lépett egy alacsony fiatalember, és a kezét nyújtotta.

– Bandikám, de örülök, hogy látlak! Remélem megismersz!

– Természetesen, Lacikám. Imrét ugye nem kell neked bemutatnom?

– Vajda László vagyok, nem emlékszem, hogy találkoztunk volna. – Zavart mosollyal nézett Imrére.

– Én mindjárt rád ismertem, és azt hiszem, te is emlékezni fogsz rám, ha megmondom a nevem: Knopp Imre vagyok. Ugye emlékszel már?

– Na de hát nem is értem! Ennyire megváltoztál? Te vagy Knopp Imre? A legcsúnyább fiú voltál, akit életemben láttam! – Mind a hárman nevettek. Vajda kicsit zavartan átölelte Imrét, aki így válaszolt:

– Ja, utolsókból lesznek az elsők! Én csak azt tettem, amire mindenki biztatott: kifejlődtem, hús rakódott a csontjaimra. Most, hogy majomból sikerült emberré vedlenem, régi barátaim nem ismernek rám.

– A bátyáddal mi van? Őt nem hoztad el? – kérdezte Vajda.

– Nem, ő a művészetet csak művésznők formájában szereti. Feltéve, hogy elég csinos formájú a művésznő.

Vajda nevetett, aztán megmagyarázta, hogy kerül éppen most ebbe a kávéházba.

– Tudjátok, én adtam fel ezt az újsághirdetést, amire – gondolom – ti is jöttetek. Pontosabban Rába Sándor költő barátommal találtuk ki a dolgot. Nem

nagyon hittem benne, hogy lesz eredménye, de ha ti is eljöttetek, már megérte!

Végre körülnézhettek. Kevesen voltak a kávéházban, akikről azt gondolhatták, hogy hasonló céllal vannak itt. Tőlük nem messze egy fiatal pár üldögélt, s feltűnő gyakorisággal pillantgatott az asztaluk felé. Valamivel négy óra előtt sietve érkezett egy férfi, szúrósan megnézte Vajdáék társaságát, azután némi habozás után mégis a fiatal pár mellé telepedett le. Imre észrevette, hogy izgatott, fojtott hangú vita indul közöttük, aztán a később érkezett férfi feláll és nagy elszánással feléjük indul. Addigra már Rába Sándor is közöttük ült.

– Monostory István vagyok! – mutatkozott be a jövevény. – Ha nem tévedek, az urak adták fel a hirdetést! – Kabátja zsebéből a hirdetéssel kifelé fordított újságot vett elő, és mint ismertető jelet mutatta nekik. Magas, szőke, értelmes arcú fiatalember volt; jólöltözött és határozott fellépésű.

Vajda üdvözölte, és megtörténtek a kölcsönös bemutatkozások. Ezt követően Monostory az öccsét és egyik kolléganőjét, akik a szomszéd asztalnál várakoznak, szintén áthívta ehhez az asztalhoz. Amíg értük ment, Rába Sándor szólt a pincérnek, hogy toljon még egy asztalt az övékéhez, mert nem fognak elférni.

A Monostory fivérek nem hasonlítottak egymásra. Sándor fekete hajú, olajos barna bőrű fiatalember volt, de nemcsak külsejében ütött el Istvántól, hanem a viselkedésével is. István, mint egy diplomata, sima arccal, mindig meglelve az udvarias formulákat, fölényesen tudott társalogni, Sándor ellenben gyakran elpirult, zavarba jött, s ha nagy ritkán megszólalt, akkor is lenyelte a szavak felét, hogy jóformán csak találgatni lehetett, mit is mondott.

István kolléganőjét Benkő Ilonának hívták. A társaság férfitagjai egyöntetűen csinosnak találták, feltűnően szép, barna szeme volt, és megkapóan fiatal. Verseket írt, csakúgy, mint Monostory István, Sándor

viszont festőnek készült. Polgári foglalkozásuk szerint is különböztek egymástól: István orvostanhallgató volt, Sándor és Ilona tisztviselők egy vállalatnál. „Kollégának" tehát csak a művészet iránti rajongásuk alapján minősülhettek.

Később még egy jelentkező akadt: Váci János, hosszú hajú, szalagnyakkendős fiatalember, fején széles karimájú, fekete kalappal, hóna alatt mappát szorongatva. Ő is verseket írt, egyébként fényképész volt. A társaság úgy sejtette, hogy különös öltözködésével művész mivoltát kívánta szembeötlővé tenni.

Amint Vácit megismerték, máris újabb három vendég érkezett. A pincérek alig győzték kihordani a rendeléseket. Mint pillanatokon belül kiderült, a három újonnan jött csak véletlenül állított be egyszerre, valójában nem ismerték egymást. Legalábbis Baróti György nem ismerte a két csinos, fiatal nőt, akivel egyszerre érkezett. Baróti joghallgató volt, színtelen hajú, vékony, csöndes fiatalember, aki dzsessz-zongoristaként kereste a kenyerét, és zeneszerző akart lenni. A két fiatal nő szavalóművész volt, ám ehhez képest olyan félszegek, hogy mindenki csak mosolyogni tudott rajtuk. Váci János meg is jegyezte:

– Ha most ennyire lámpalázasak a művésznők, mit fognak kezdeni fent a színpadon?

Most már elegen voltak ahhoz, hogy meginduljon a leendő társaság ismerkedő beszélgetése. A férfiak máris tegeződtek, de a nők egyelőre feszélyezetten önözték egymást, s ez a korukat tekintve nagyképűségnek tűnt fel, amellett gátolta is őket abban, hogy igazán összebarátkozzanak.

A szomszéd asztalnál négy fiatalember ült egy feltűnően jól öltözött lánnyal. Sört ittak és feketekávét. Időnként összehajoltak, Vajdáék társasága felé pillantottak, megtárgyalták őket. Aztán egyikük felállt és odasétált hozzájuk.

– Bocsássanak meg, hogy nem ültünk rögtön ide magukhoz, de szerettünk volna előbb tájékozódni. Be-

nedek Imre vagyok, a többiek pedig a barátaim. Szeretnénk csatlakozni az önök társaságához.

Rába már eddig is alig bírt magával örömében, hogy a toborzás ilyen jól sikerült, most pedig az újabb jelentkezők láttán valósággal mámoros lett, szorongatta Benedek kezét, és lelkesen invitálta őket az asztalhoz. A jövevényekkel már annyian lettek, hogy minden irányban meg kellett toldaniuk az asztalt.

Pontosan hét órakor felállt Vajda, aki Rábával együtt az asztalfőn helyezkedett el, üdvözölt mindenkit, mint egy született elnök, és átadta a szót Rábának, hogy ismertesse az egybegyűltekkel a társaság célkitűzéseit. Rába szavaiból az az elképzelés bontakozott ki, hogy az irodalmi életben szokásos marakodás ellenében szeretne létrehozni egy olyan társaságot, amelyben ismeretlen a féltékenység, az irigység, az egymás iránti közömbösség. További újdonság lehetne, hogy nem kizárólag írókat toboroznak, hanem szívesen látják minden művészeti ág képviselőit, hiszen a zeneszerzők megzenésíthetnék költőbarátaik verseit, a festők készíthetnek illusztrációkat műveikhez, a szavalók pedig felkészülten adhatnák elő a műveket, hiszen köztudomásúlag senki sem tudja rosszabbul bemutatni a maga írását, mint éppen az alkotó.

Rába sokáig beszélt, de a művészetet halálos komoly ügyének tekintő fiatal társaság áhítattal hallgatta. Egyéb vendég alig lévén a kávéházban, még a két öreg pincér is őket figyelte. Amikor Rába a mondanivalója végére ért, Vajda bejelentette, hogy most vezetőséget fognak választani. Őt magát természetesen egyhangúlag megválasztották, nemkülönben Rábát. Ő lett az elnök, Vajda a titkár, a titkár helyettese pedig – egyhangú szavazás eredményeképpen – Monostory István. A következő napirendi pont, a társaság nevének megválasztása, váratlanul nagy vitát váltott ki. Százféle javaslat is elhangzott, s végül az adta a megoldást, hogy Vajda érdekes észrevételt tett: szinte minden ötletben szerepelt valamilyen for-

mában az „út" szó. Így aztán sikerült megállapodniuk abban, hogy társaságuk neve ez lesz: „Új Útkeresők Irodalmi Társasága". Amikorra ez az eredmény – mindenki tetszésével találkozva – megszületett, már igencsak későre járt. Elbúcsúztak egymástól a Kálvária tér sarkán, de rögtön meg is állapodtak abban, hogy másnap délután négy órakor újra találkoznak, hiszen még tömérdek megvitatnivalójuk van.

A következő napon már jó ismerősökként üdvözölték egymást. Két újabb jelentkező is akadt, akiknek már a felvétel feltételeként mondhatták el a társaság célkitűzéseit, nevét, vezetőségét; ha mindezt tudomásul veszik, maradhatnak, akár már ezen a napon is. Az egyik, akinek nagylelkűen megengedték, hogy hivatalos felvételéig is részt vehessen az üléseken, Sárkány Ferenc volt, egy lobogó hajú fiatal író, aki nyomban át is adott egy paksaméta írást Vajdának azzal, hogy szeretne bírálatot hallani róluk. A másik új jelentkezőt Sík Andrásnak hívták. Magas, sápadt, szőke, művészies külsejű ifjú volt, aki még saját bevallása szerint sem döntötte el, hogy költő vagy festő akar-e lenni, mindkettőhöz érzett magában tehetséget. Költeményeket hozott magával, és ugyancsak átadta Vajdának.

Ez a délután alapjában véve a nagy egyetértés jegyében telt el, habár akadtak forrófejű javaslatok, amelyeket csak hosszas, higgadt érveléssel lehetett leszerelni. Így például valaki azzal állt elő, hogy nagyszabású irodalmi estet kellene rendezniük, méghozzá a Bristolban, azzal mutatkozzanak be a világnak. Vajda és Monostory István vállvetve fejtegették, hogy ezzel még várhatnak, előbb meg kell bizonyosodniuk: valóban érdemesek-e arra, hogy kilépjenek a nyilvánosság elé. Már csak egy probléma maradt: hol tartsák az összejöveteleiket? Kivéve a ma jelentkezett fiatal festő-költőt, mindenki a családjánál lakott, és ez nem látszott megfelelőnek egy ilyen nagyszámú, furcsa társaság hangos vitáinak lebonyolítására. Ad-

dig is, amíg találnak megfelelőbb helyet, itt, a kávéházban fognak találkozni, ebben állapodtak meg, és az összejövetel napjának szerdát választották. Azt is eldöntötték, hogy a legközelebbi szerdán Benkő Ilona, Monostory és Váci olvasnak fel költeményeikből, és az előadóművésznők egyike Ady-verseket fog szavalni.

Kis csoportokba verődve indultak hazafelé. Lassan ment az ismerkedés, de a hasonló művészi elveket vallók kezdték már megtalálni, kiválasztani egymást. A két festő is talált vitatémát; Picasso legújabb stílusát boncolgatták. Csak Váci János álldogált félszegen, egyedül, szinte árasztva magából a magányosság légkörét. Időnként Knopp Imre felé pillantott; délutáni asztalszomszédja találó, szellemes közbeszólásai tetszettek neki, örült volna, ha barátkozhatnak. Imre azonban Vajdával merült nagy beszélgetésbe, és Váci nem akarta megzavarni őket. Rába volt az, aki mindezt észrevette, és gyorsan befejezte diskurzusát Évával, a kis szavalónővel, Vácihoz lépett.

– Kedves barátom, te nagyon elhúzódol a többiektől. Sietsz valahová?

– Hogy van az, hogy te pedig mindent észreveszel, még az ilyesmit is, ráadásul törődsz is vele?

– Nekem ez a társaság nemcsak az alapszabályt meg a többi formaságot jelenti – felelte Rába. – Egy kicsit az életcélom is. Tudod, barátom, ami a velem egykorú férfiak számára az élet értelmét adhatja, az számomra csupán utópia. Tébécés vagyok. Egyébként ne hidd, hogy ebben a társaságban mindenki egyformán érdekel. – Szárazon nevetett, aztán leintette magát. – Én se vagyok mentes az emberi gyöngéktől, sőt! Sok hibám van, és mondhatom, nem is a legenyhébb hibák. Például itt van mindjárt az, hogy túlságosan is befolyásolnak az egyéni rokon- és ellenszenveim. Mindenesetre igyekszem elkerülni, hogy ez itt a társaságban, elnöki minőségemben is érvényre jusson.

Váci az egészséges fiatalember ösztönével idegenkedett ettől az embertől, nem szűnő gunyorosságától, cinikusnak vélt mosolyától. Most azonban, hogy tudomást szerzett betegségéről, meleg szánalom támadt fel benne, hiszen rá kellett jönnie, hogy Rába szellemileg éppenséggel egészséges, tettre kész, tisztán látó ember. Már-már baráti volt a mosoly, mellyel Rábára nézett.

– Ami azt illeti, én meg egyedül élek, magányosabban, mint hinnéd. Gyerekkorom óta anyámmal kettesben lakom. Barátaim soha nem voltak. Majd egyszer talán elmondom, miért nem, ha érdekel. Ezért annyira nehéz nekem elkezdeni a barátkozást itt a társaságban. Elég sokan vagyunk, és bevallom, ami a barátságot illeti, én is meglehetősen válogatós vagyok. Azzal, hogy ide tartozhatok, mindenesetre sokat segítettetek rajtam, hiszen most legalább van kik között válogatnom! És ez tulajdonképpen többet jelent nekem, mint az, ha az írásaim stílusát segítenék javítgatni.

Rába – talán mert maga is érzékeny és zárkózott természetű volt – pontosan átérezte, mekkora erőfeszítésre volt szüksége Vácinak, hogy így kitárulkozzék valaki előtt. Meghatódott, s hogy ezt leplezni tudja, átfogta a fiatalember vállát, és egyetlen szó nélkül odavezette Vajdáék kis csoportjához. Aztán egy pillanatra megtorpant, és Vajda felé intve a szemével, azt súgta Vácinak:

– Itt a legmelegebb szívű ember, akit valaha ismertem. Az egyetlen barátom. Ha van kedved, maradj velünk!

Amikor megálltak mellettük, azt hallották, hogy Vajda igyekszik rávenni Imrét és Zsellér Bandit, ne menjenek még el, üljenek be vele a Simplon kávéházba. Imre Bandi miatt aggodalmaskodott.

– Már itt is éppen elég füstöt szívtál! Gondolod, jót tesz a tüdődnek, ha most elmegyünk egy még füstösebb helyre?

– Ne légy nehézkes, kis komám, ne félts engem!

Legfeljebb egy fél évvel előbb kapartok el. – Zsellér Bandi szikár, hajlott alakja, sápadt, szenvedéstől barázdált arca nem hagyott kétséget az iránt, hogy a jóslat beteljesülése nem sokat fog késni.

– Hoztam még egy társat – mondta Rába. – Így már öten vagyunk, és jó lesz indulni, mert elég hűvös van ahhoz, hogy itt ácsorogjunk.

Miklós Vácival tartott, Vajda pedig két barátjával követte őket. Imre csendesen mélázott Bandi előbbi kijelentésén. Sehogy sem tudott belenyugodni, hogy ennyire ne törődjék a körülötte élők, különösen édesanyja féltő szeretetével. Annak az asszonynak, mióta csak a fia él, az érte való aggódás tölti ki az életét. Bandi húga úgy nőtt fel, hogy beteg bátyjához szabták minden tevékenységét, és a család jövedelméből a fiatal lányra csak annyi jutott, amennyit Banditól el tudtak vonni. Zsellérék érte éltek, dolgoztak, aggódtak, ő pedig csak ilyen könnyedén kimondja: „legfeljebb egy fél évvel előbb kapartok el!"

Már a Körúton jártak, mikor Vajda észrevette, hogy Imre egész úton hallgatott. Látva elmerült arcát, azt kérdezte:

– Ifjú költőnk most verset ír magában, vagy egy elkésett randevúról ábrándozik?

– Az ifjú költő e pillanatban nagyon éhes! Lehet, hogy romantikus dolog az éjfélig tartó séta, de mi a fenének nem megyünk villamoson, amikor ti sem ettetek dél óta? Ülve is nagyon jól lehet beszélgetni, habár egész délután be nem állt a szátok; az a csoda, hogy még mindig van erőtök tovább gyakorolni ezt a műveletet. Különben is utálom az őszt és a telet! Ilyenkor amúgy sem szeretek sétálni, hát még üres gyomorral!

Rába nevetve nézett a fiatalos hevességgel, hangosan beszélő Imrére.

– Lehet, hogy nekem is ezért fáj a gyomrom?

Imre tréfás szemrehányással kérdezte Banditól:

– Miféle kelekótya társaságba hoztál engem? Ezek még a szimpla emberi szükségletek felismerésére sem

alkalmasak! Hogyan fogják a bonyolult emberi lélek rejtelmeit feltárni? Mit gondolsz, nem lenne jobb időben meglépni innen, mielőtt minket is megfertőznek? Viszont közel van már a Simplon, és ha idáig eljöttünk, inkább odabent vegyük fontolóra javaslatomat.

Nevetve nyitottak be a sűrű füsttel teli, meleg, áporodott levegőjű terembe. Egy sarokasztalt kaptak, ahol gyorsan kiszolgálták őket. Imre végül is csak kávét rendelt, látva, hogy a többiek nem akarnak vacsorázni. Mindenki tejeskávét ivott, de fejenként három-négy vizeszsemlét kértek hozzá. Imre tartotta szóval a társaságot, csúfolódva adott találó képet újdonsült barátairól.

– A professzor úr, szeretett elnökünk helyettese ma nagyon apart volt. Ilyen méltósággal akár az Akadémián is elnökölhetne, s a tehetsége sem ütne el – gondolom – az ottani színvonaltól. Énrám nyakkendőinek az alkalomhoz illő megválasztása tette a legmélyebb benyomást. Tegnap, amikor fiatal költőként jelentkezett kisded körünkben, pettyes nyakkendőt viselt, ma már azonban, mint elnök, sötétszürkét, halvány csíkozással. Csodálatos! Egyenesen csodálatba ejt ez a stílusérzék! Vajon a versei is ennyire kiszámítottak? Mert akkor nyugodtan készülhet az akadémiai székfoglalójára. Nála nagyobb hatást csak kis költőnőnk tette rám. Törékeny alakja, kis madárarca jelentéktelennek mutatná, ha nem lenne olyan csodálatos a szeme, amit oly módon forgat, ahogy csak a tükör előtt lehet megtanulni. És a hangja! Egyenesen elbűvölő! Az a halk beszéd, az a tökéletes hangsúlyozás, az a finom, választékos szóhasználat roppant nőies! Már nevet is adtam neki, azt hiszem, találóbbat, mint a kedves keresztszülei.

Elhallgatott, mint aki nem biztos benne, hogy barátait érdekli mindaz, amivel szórakoztatja őket. Nevetve, kérdőn néztek rá a többiek, mert Imréből kibújt a színészi véna: pontosan úgy meresztgette a szemét, úgy finomkodott és mórikálta magát, mint a kipécézett kis költőnő, aki szinte megjelent előttük.

– Nos, te ördögfióka – mondta Vajda –, hát halljuk, azt a találó nevet!

– Halk szavú bestia! Ugye illik rá? – kérdezte Imre, és már ő is nevetett. – Vagy ti jobbat tudtok?

*

A szomszéd házban tartott egyik razzia alkalmával Ábelné megtudta, hogy Lia utcalány. Anyuka ugyan Katinak is elmondta Lia ügyét, de olyan homályosan, annyi szemérmes körülírással, hogy abból semmi sem derült ki számára, így hát Kati jobbnak látta, ha magától Liától kérdezi meg az igazságot.

Lia nem akarta elhinni, hogy Kati ennyire tájékozatlan lehet. Itt él Pesten, és nem tudja, mi az, hogy „rossz" nő? Nem sok kedvet érzett ugyan a kislány felvilágosítására, de mert kedvelte őt, nem akarta, hogy ilyen butuskán szaladgáljon a világban. „Az a liba anyja még biztosan gólyamesével traktálja" – mesélte később a szomszédainak.

Kati nem hallgatta végig, amit Lia magyarázott, mert elszégyellte magát a hallottaktól. Sírva elszaladt, mielőtt teljesen megértett volna mindent. Ritkán gondolt erre a beszélgetésre, de mindig fülig pirult, mert eszébe jut Tom úr, akinek azt mondta, hogy legyen a barátja, persze nem volt tudatában, hogy mit mond. Utólag nagyon szégyellte magát. Már nem akart gazdag barátot. Gyűlölte a szegénységet, mert úgy gondolta: az vitte Liát meg a hozzá hasonló, jobb sorsra érdemes lányokat abba az életbe, amiről anyuka azt mondja, hogy szörnyűség! Lia azt is mondta, hogy egy férfi, ha köze van egy nőhöz, levetkőzteti meztelenre, és azt csinál vele, amit akar. Nem várta meg, tulajdonképpen, mi is az, amit a férfi akar, de fogadkozott magában, hogy ővele senki sem bánhat így! És egyáltalán: jobb lett volna férfinak születni!

*

Évek óta húzódó vitának vetett véget egy városházi határozat: „Az új nagyvásártelep építkezését még ebben az évben megkezdik." Ennyi volt az újságban, de ez a rövid hír egy sereg szegény embernek, többek között Ábeléknak is az otthonuk elhagyását jelentette. A zsilip mellett húzódó hatalmas terület volt kijelölve a csarnok és a kikötő felépítésére. A vasúti töltés melletti saroktelek, amelyen Ábelék háza állt, a telephez vezető, újonnan kijelölt úton volt. Az út megépítése minden egyebet megelőzött, hogy a teherautóknak legyen hol szállítaniuk az anyagot, a gépeket. Mindazoknak, akik ezekben a régi, kényelmetlen, de nagyon olcsó lakásokban laktak, egy hónapon belül el kellett költözniük. Ábelék tehát megint kilakoltatás előtt álltak, ha ezúttal nem is lakbértartozás miatt.

Ábelné megint egész nap veszekedett és sírt. A kis, törékeny asszonyban hihetetlen energiák voltak, ha jajveszékelni vagy veszekedni kezdett. Nehéz volt otthon a gyerekeinek, de még nehezebb volt, ha nem voltak otthon. Tudták, hogy szüleik, ha kettesben vannak, úgy marják egymást, mint két régi ellenség, aki mindig talál valami kifogásolnivalót a másikban. A testvérek is gyakran összevesztek, de leginkább azon, hogy melyikük kinek fogja pártját. Mindhárman tudták, hogy csak a nyomorúság miatt veszekednek az öregek. Türelmes elnézéssel, magyarázták egymásnak, hogy „Anyuka mindenért a plafonon van", vagy „Apuka egészen cinikus lett". Ezen aztán rendszerint egymásnak ugrottak ők is, míg valamelyikük nevetve közbe nem szólt: „Ne játsszunk apukát és anyukát!"

Ezúttal Kati volt, aki lakást talált. A Ferenc József rakpart egyik bérházának kétszobás udvari lakását hirdették a kapura akasztott cédulán, amit ő szállítás közben vett észre. A lakás nem volt kifogástalan, de jobb, mint amit otthagytak, és ami a fő: a Duna-parton volt! A bére sem túl magas. Amikor kiderült, hogy apró gyerek már nincs az Ábel családban, a háziúr kiadta nekik.

Eladott bútoraik árából még némi vásárlásra is tellett. A két lány életében először kapott télikabátot. Természetesen készen vették, s hogy ki ne nőjék egyhamar, akkorát vettek, hogy majdnem a bokájukig ért. Kaptak még egy-egy ruhára való anyagot is, meg cipőt, Béla pedig öltönyt. Ennyi vásárlás egyszerre még soha nem fordult elő az Ábel család életében, így joggal érezhették, hogy új életet kezdenek. A nyár szép volt a Duna-parton. A lányok legkedvesebb helye a parti lépcsősor lett, ahol esténként órákig nézték a szemben levő Gellért-hegyet, gyermekkoruk kedves játszóhelyét. Felfedezték a Károlyi-kertet is, ahol nyaranként esti hangversenyeket adtak, s ők állva, a kerítésen kívül hallgatták a mindaddig ismeretlen komoly zenét. Számukra korábban csak a népdalok, a slágerek meg a filmdalok léteztek. Egyszer voltak a Városi Színházban operaelőadáson; Béla tizenhatodik születésnapjára kapták ajándékba a jegyeket szüleiktől. Gyanútlanul beültek a nézőtérre, és várták, hogy valami szépet halljanak, ehelyett azonban csupa olyasmiben volt részük, amin nevetniük kellett. Ki hallott olyat, hogy „íme, a levél", vagy „egy pohár vizet kérek"-szerű szövegeket énekeljenek! Az meg egyenesen röhögnivaló, hogy szinte mindent többször mondanak el, képesek egy-egy szót négyszer is ismételni. A vége az lett, hogy kivezették őket, de ha eszükbe jut az az este, még ma is nevetőgörcsöt kapnak. A Károlyi-kerti hangversenyek azonban megfogták a három fiatal szépre éhes szívét. Magdának kitűnő hallása volt, megjegyezte a neki tetsző részeket, és szép hangján még napok múlva is dudorászta.

Kati már két hónapja ült a műhelyben, és tanulta a kalapvarrást; a télen segédvizsgát kell tennie. Most már ritkán ment szállítani; őt csak a fontosabb helyekre küldték, a többire betanította Gizit, az új tanulólányt. Kati diétázott, s ettől egy kissé lefogyott, az alakja megnyúlt. Kari jobban irigyelte a karcsúságáért, mint valaha, de nem győzte szidni, mert úgy

látta, nincs tisztában a bája és fiatalsága adta lehetőségekkel.

– Amilyen mafla vagy, férjhez fogsz menni valami kis senkihez, és akkor hiába volt ilyen szép alakod! – szokta mondani, valahányszor Kati beszámolt egy-egy aszfaltbetyárral történt kalandjáról, akiken változatlanul csak nevetett.

*

Hat héttel az alakuló összejövetel után egy vasárnap délelőtt az Új Útkeresők Irodalmi Társasága teljes létszámban ott szorongott a szőke festő-költő Petneházy utcai műtermében. A tetővilágítású, meglehetősen nagy szoba nehezen fogadta be mindannyiukat, de mert az elsőnek érkezők rögtön letelepedtek a nagy díványra, a később jövőknek is maradt hely. Szék csak kettő volt, ezért akik nem kaptak helyet a díványon vagy a két szék egyikén, azok a földre ültek. A díványon és a két széken kívül egy festőállvány, egy kisasztal, egy régi konyhahokedli (tele festőecsettel, krétával, rongydarabokkal) – ennyi volt a szoba bútorzata. A falakon keretezetlen képek lógtak. Úgy beszéltek erről az összejövetelről, mintha a festmények megtekintése volna a cél, valójában a műtermet akarták szemügyre venni: alkalmas-e arra, hogy itt találkozzanak rendszeresen. A Schering kávéházban ugyanis egyre kényelmetlenebbé váltak a szerdai felolvasások. Nem mintha nem látták volna szívesen őket. Sőt! Nagyot lendítettek a kávéház üzletmenetén. A környéken elterjedt a híre, hogy fiatal írók társasága tartja itt rendszeres összejövetelét. Erre a hírre sok kíváncsi ember odaszokott a kávéházba a környék lakói közül. Mindez nem volt kellemetlen, amíg távoli asztalokhoz ültek, és onnan figyelték őket; még valami hízelgő is volt benne. Később azonban a felolvasások idején a hivatlan vendégek már egyenesen az ő asztaluk köré telepedtek, és teljes figyelmüket rájuk fordították. Kezdett a dolog na-

gyon zavaró lenni. Scheringnek nem volt különterme, ahová félrehúzódhattak volna. Most azután itt voltak terepszemlén, és rögtön megállapították egymás között:

– Remek kis hely ez nekünk! Majd szorogunk, de legalább senki sem zavar.

A falakon lógó képek nagy része rikító színezésű és meghatározhatatlan tárgyú volt. Akadt néhány szép, szelíd színekkel festett tájkép is, ahogy a művész bemutatta: „neoprimitív" stílusban festve. Imre természetesen kifejtette véleményét alkotójuk képességéről.

– Öregem, zseni vagy! Remekül festesz, és kitűnően írsz! Csak arra ügyelj, hogy a költőknél azt mondd, festő vagy, a festőknél pedig, hogy költő!

Az általános nevetésből legjobban maga a házigazda vette ki a részét, hiszen Vajdán kívül éppen Imrét, ezt a mindig mindenkit kigúnyoló fiút találta a legrokonszenvesebbnek.

– Kedves házigazdánk! – Rába a szoba közepén állva igyekezett szónoki pózba vágni magát. – Mindannyiunk nevében köszönjük a szíves vendéglátást. Megbízható információim alapján közölhetem, hogy a helyiség megfelel heti összejöveteleink céljára. Tehát mint a társaság elnöke, a szíves felajánlást ezennel elfogadom, s ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy szerda estéken a bérlemény minket illet. Téged, kedves barátom, természetesen mindenkor szívesen látunk körünkben. Viszonzásul kijelenthetem, hogy a házon egykor még tábla fog díszelegni . . .

– . . . lakás azonnal kiadó! – szólt közbe gyorsan, a kínálkozó tréfát ki nem hagyva Imre. Taps és nevetés jutalmazta Rába beszédét meg Imre közbeszólását, majd egyszerre kezdték énekelni:

Nem, nem, nem, nem, nem, nem,
Nem megyünk mi innen el . . .

A Társaság megalakulása óta eltelt hat hét során nagyon összebarátkozott az immár húsz főnyi fiatal művészgárda. Mindenki felolvashatta már egy-két írását, s ennek alapján kölcsönösen megállapították egymásról, hogy tehetségesek, sőt, némelyiküknek – így a merészen egyéni hangú novellákkal jelentkező Váci Jánosnak, az Ady versein nevelődött, de mind önállóbb Knopp Imrének és a szintén Ady-rajongó, de melankolikus, életidegen versekkel előálló Rábának – nagy jövőt jósoltak. Meglepetésszámba ment, hogy a szép szemű költőnő, a „halk szavú bestia" a várakozással ellentétben tehetségesnek mutatkozott írásaiban. Verseinek hallatán Imre felkiáltott:

– Lehet, hogy ezektől a szép versektől tud ilyen szépen nézni?

Mindenki nevetett, s maga Benkő Ilona is kedves bóknak vélte a megállapítást. Csak azok öten tudták, hogy valami más is rejlik mögötte, akik tanúi voltak, amikor Imre „elkeresztelte".

A Monostory fivérekről eltértek a vélemények. István szabályos formájú, ügyes verseket írt. Nem volt újszerű mondanivalója, miért keresett volna hát ehhez a szokványostól eltérő formát? Amit írt, jeles osztályzatra méltó iskolai stílusgyakorlatnak hatott. Öccséről, a festőről még csupán közvetett formában alakíthattak ki véleményt; képeit nem látták, de olvastak egy rövid méltatást az egyik hetilapban a fiatal festők kiállításáról, s ott őt is megemlítették.

Éva, a szerény fellépésű előadóművésznő, mindannyiuknak nagy örömöt szerzett, amikor gyönyörűen zengő alt hangján, megrázó erővel mondta el Ady három versét, akkora sikert aratva, hogy azontúl – a gúny minden árnyalata nélkül – művésznőnek szólították.

Egyik alkalommal Baróti Gyuri, a jogász nagy meglepetésben részesítette a társaságot. Pisszegve csendet kért, hogy az általános zsivajban, a keresztbe-hosszába folyó, heves vitatkozások lármájában magára vonja a közfigyelmet, s akkor a szoba sarkába

sietett, ahol egy pokróccal letakart, alaktalan valami állott, amit eddig senki sem méltatott figyelemre. Amikor végre mindenki elhallgatott, Baróti színpadias mozdulattal, akár egy bűvész, lerántotta a pokrócot, és egyszeriben ott állt a társaság álmélkodó tagjainak szeme előtt – egy pianinó! A lelkesedés általános tapsban tört ki. Baróti leült a hangszerhez, és gyors kézzel eljátszott rajta egy divatos dzsessz-számot. Hatásos záróakkordja után felpattant, és hajlongani kezdett, a többiek pedig újra tapsoltak, és „hogy volt!", „hogy volt!" kiáltásokban törtek ki. Baróti Évára kacsintott, aki úgy látszik, elértette a célzást, mert odasietett a pianinóhoz, kissé rátámaszkodott, s amint Baróti ujjai alól felhangzott a lassú, szomorkás dallam, ő is énekelni kezdett vonzó alt hangján:

Istenem, Istenem, áraszd meg a vizet,
Hadd mosson el engem apám kapujához . . .

Amikor a végére értek, néhány pillanatra áhítatos csönd uralta a szobát. Először Rába tért magához a megilletődöttségből, szó nélkül kezet csókolt Évának. Ezt követően kitört az újjongás, ölelgették Barótit meg Évát felváltva, szinte fürdőzött a társaság a lelkesültségtől. Egyedül Knopp Imre volt az, aki meghatottságát egy kis csipkelődés mögé tudta rejteni:

– Maga ugyanaz nőben, mint a mi festőnk. Vagyis épp úgy kétoldalú művész, mert szavaló is, meg énekesnő is, csak az a különbség, hogy maga mindkettőt bátran vállalhatja, egyik területen sem fogják elvitatni magától a pálmát! Gyurikám – fordult egy lélegzettel Barótihoz –, mindnyájunkat meggyőztél zenei elhivatottságodról, s engem még külön is, hiszen ott voltam Mozart-hangversenyeden! Legfeljebb egyet kívánhatok ezek után: sose kelljen kipróbálnom jogászi tehetségedet! Mert azt őszintén szólva nem hinném, hogy ügyvédnek is olyan jó lennél, mint zongoristának. Az ügyvédek különben is rendszerint száraz, ak-

tarágó alakok, vagyis: te semmiképp sem tartozhatsz a vérbeli jogászok közé!

– Imre, maga kicsit könnyen ítélkezik, úgy látom! – Benkő Ilona szép barna szeme ábrándozva meredt Imre csibészes mosolytól fénylő arcára. – Mindenkire haragszik, vagy csak szegény ügyvédeket tünteti ki annyira?

Knopp Imre magának sem tudott számot adni róla, miért érez hamisságot a lány megejtő tekintetében csakúgy, mint búgó, halk hangjában és finom érzésekről való verseiben. Nem volt több az egész, mint megérzés, de óvatosságra intette, így hát ezúttal is tréfával ütötte el a kérdést:

– Kedves Ilona, magát még nem figyelmeztették, hogy engem nem szabad komolyan venni? Az ilyen szép szemű és szép verseket író ifjú hölgyekkel pedig, mint maga, még külön is óvatos vagyok!

– És minek köszönhetik ezt „szegény ilyenek"?

– Annak, hogy szeretek biztosan állni a lábamon, a szédülés viszont nem az én kenyerem. Márpedig az ember könnyen megszédül, ha azt hiheti, hogy egy vers vagy egy pillantás neki szól.

Benkő Ilona arcát halvány pír futotta el, és Imrének az a benyomása támadt, hogy megharagította a lányt. Az incidensnek az vetett véget, hogy Éva nevetve magával vonszolta Ilonát, és maga mellé ültette a díványra.

– Ide hallgass, Imrét tényleg nem kell komolyan venni! Legfeljebb akkor, ha jópajtásra van szükséged, de akkor nagyon is. Egyebekben teljesen olyan, mint egy nagyra nőtt, tehetséges kamasz!

Imre félfüllel még ezt is hallotta, és nem bírta megállni, hogy meg ne köszönje a segítséget:

– Sose felejtem el magának, kis dupla művésznő, hogy a védelmébe vett! Alkalomadtán számíthat viszontszolgálataimra, no és természetesen örök hódolatomra is, amiben persze eddig is része volt.

Amíg ők így évődtek, beszélgettek, Baróti újra a zongorához ült, és saját szerzeményű zenei paró-

diáit mutatta be a társaságnak. Mozart Török indulóját játszotta el édeskés szerenádstílusban, dzsessznek feldolgozva s még számtalan más változatban. Ahogy ennek végére jutott, Rába csendet kért és közölte, hogy az összejövetelt befejezettnek nyilvánítja.

– Mindenki térjen meg ősei asztalához!

Szavazásra bocsátotta az indítványt, s noha mindenki egyetértett vele, további egy órába is beletelt, mire a kis lakás ajtaja az utolsó vendég után is becsukódott.

A műterem jó otthonnak bizonyult az ifjú művészek számára. A társaság létszáma továbbra is gyarapodott; Vajda régi körének, a Mákvirág Asztaltársaságnak a tagjai is hozzájuk csatlakoztak. Bán Tibor, Klein Rózsa, Engel Margit és mások állandó hallgatói lettek a felolvasásoknak, sőt Tibor megtanulta Knopp Imre néhány versét, hogy egy későbbi alkalommal előadja őket. Az együttlétek túlnyomó részét azonban mégis vitatkozással töltötték. A leghevesebb, legtovább tartó csatározásokat ez a téma váltotta ki: mi előbbre való, mi fontosabb a művészetben, a szép vagy a jó? A költők voltak számbeli fölényben, s ezért magától értetődően azok kerültek túlsúlyba, akik a szépre szavaztak. A vitát persze nem lehetett ilyen alapon lezárni, ezért újra meg újra fellángolt.

A társaságba két újabb zenész került, mindketten hegedűn játszottak, de zenét is szereztek. Hozzájuk csapódott Karácsonyi Vera is, egy már nem éppen fiatal, de fiatalos külsejű, okos, jó kedélyű énekesnő, s hozta magával két színész-barátját is. Mindhármójukat Vajda ismerte még régebbről, a MIMOSZ-ból. Karácsonyi Vera a nővérével lakott a Munkácsy utcában egy tágas, kétszobás lakásban, ahol szintén volt zongora, de sokkal több szék fért el, mint a műteremben, amit időközben teljesen kinőtt az Új Útkeresők Irodalmi Társasága. Így hát mindenki termé-

szetesnek tartotta, hogy szerdáik színhelyét ide helyezzék át.

A felolvasások szabályszerű kis házielőadásokká alakultak át. Minden estén elhangzottak szavalatok, voltak zene- és énekszámok, s ezt a kis műsort követték a viták. Ez az immár huszonöt fiatal férfi és nő rendíthetetlenül hitt egymásban, összejöveteleik legfőbb varázsa éppen ebben állt mindannyiuk számára. Felejthetetlennek érezték ezt a nyarat, amely összehozta és összekovácsolta őket, a magányosokat megszabadítva magányosságuktól, a kishitűeket kishitűségüktől.

Ahogy telt az idő, bátrabb terveket is szövögetni kezdtek. Megbízták a társasági életben jártas, mindig elegáns, mindig kifogástalan modorú Monostory Istvánt, hogy hívjon meg ismertebb, divatos írókat egyik-másik szerdára, hadd hallják a véleményét műveikről. Monostory nem az írók művészi értékét tartotta szem előtt, hanem arra ügyelt, hogy olyasvalakit hívjon meg körükbe, akinek a neve sokat forog közszájon, divatban van, egyszóval az éppen felkapottak közé tartozik. Így került a fiatal művészek közé elsőként Forró Pál, az erotikus regényeivel híressé vagy inkább hírhedtté vált író, akiről úgy tudták, hogy kedveli a fiatalokat. Forró meg is jelent körükben, rutinosan végigtársalogta az estét, feloldotta vendéglátóinak gátlásos merevségét, vitába bocsátkozott velük, s ez utóbbi annyira sikerült, hogy a felolvasást inkább el is halasztották egy másik alkalomra. Forrónak tetszett a fiatal társaság lelkesedése, magabiztossága, élénk érdeklődése. A következő szerdán már úgy érkezett közéjük, hogy a puszta udvariasságnál több: őszinte figyelem áradt magatartásából. Meghallgatta írásaikat, és megállapította, hogy magabiztosságuk alapja nem más, mint a kétségbevonhatatlan tehetség. Rábeszélte őket, hogy lépjenek a nyilvánosság elé. Hosszasan elvitatkozott Vajdával, aki félt ettől a lépéstől, de végül vele is meg tudta értetni, hogy a munkájuk-

nak fog ártani előbb vagy utóbb, ha túlságosan sokáig élnek magukba zárkózva; meddőnek érzik majd egész tevékenységüket.

A szerdák ettől kezdve a nyilvános előadás szervezésével teltek el. Megállapodtak, hogy a Bristol halljában fogják megtartani műsorukat mint teaestélyt. Monostory és Baróti tárgyalt a szállodával, és elérték, hogy a teremért magáért ne kelljen fizetniük, azt azonban vállalniuk kellett, hogy egy meghatározott összegű fogyasztást garantálnak. Rába és Halas Jóska meghívókat készített és küldött szét a tagok által megadott címekre.

A próbák nemcsak szerdánként folytak a Munkácsy utcában (ezt kevésnek érezték volna), hanem hetenként még további három alkalommal, s mindig egetverő vidámság közepette. Az utolsó héten már minden áldott nap próbáltak, mígnem elérkezett az előadás várva várt napja. Nyolcra beszélték meg a találkozót a Bristol halljában, fél tízre hirdették az előadást. Vajda és Rába kölcsönvett fekete öltönyben érkezett, természetesen elsőként. Váci János nem mert egyedül beállítani az előkelő szállodába, megkérte a Knopp fivéreket, hadd tartson velük. Zsellér Bandi is hozzájuk csatlakozott, így négyesben már biztonságosabbnak találták a belépést, habár a két Knopp fiú gyarkan járt ötórai teára táncolni, különböző szállodákba. Utánuk a Monostory fivérek érkeztek Benkő Ilonával. A három zeneszerzőről kiderült, hogy már régóta a „tett színhelyén" tartózkodnak, és a zongora lehető legelőnyösebb elhelyezésével bíbelődnek.

Meg kell adni, a terem valóban ünnepélyesnek hatott. A sok pálma és más dísznövény, a ragyogó kivilágítás, a süppedő szőnyegek megtették a magukét; fellépők és vendégek egyaránt kissé megilletődötten várták az előadást. Kilenc óra tájban szinte teli volt a terem, már csak azok részére maradt hely, akiknek érkezésére számítani lehetett, s foglaltak

számukra széket. Imre most sem tagadta meg önmagát, csipkelődve fordult Rábához:

– Úgy látom, nagy sikerünk lesz! Megjelentek az összes Malvin nénik, minden résztvevőnk menyasszonya, illetve udvarlója. Legalább senki sem marad taps nélkül, ha más nem, a rokon biztosan elkezdi, s ha egy elkezdte, a többség már csatlakozik. És mit szólsz ahhoz, hogy milyen elegánsak vagyunk valamennyien? Egyesek pedig kifejezetten csinosak! – Váratlanul a háta mögött álló Benkő Ilonához fordult. – Nem is szólva a hölgyekről, akik még egy kis sértést is tartogattak a számunkra.

Ilona összeráncolta a homlokát, nagy szemeket meresztve nézett, mert nem tudta mire vélni a megjegyzést.

– Úgy értem – folytatta Imre –, hogy amikor egymás között voltunk, nem tartották érdemesnek megmutatni, mennyire csinosak, milyen hódítóak tudnak lenni! Habár az is lehet, hogy attól féltek, ha túlságosan vonzóak, ezt a szellem rovására könyveljük el . . .

– Nézze, Imre ha magát csak az ünnepi ruhánk ébreszti rá a csinosságunkra, akkor mi úgysem tehetünk semmit! – felelte a lány, és átható, szigorú pillantással nézte Imrét. – Próbálja meg talán jobban kinyitni a szemét. Lehetséges, hogy minket is észre fog venni, nemcsak a verseiben élő álmait.

Ilona néhány pillanatig még némán nézett rá, aztán sarkon fordult, és faképnél hagyta Imrét, akit ezúttal cserbenhagyott a szellemessége, a meglepetéstől elakadt a szava, és álmélkodva nézett Ilona után.

Megkezdődött az előadás. Egyik taps a másikat követte, s ahogy figyelték a közönséget, úgy tűnt, nemcsak a „Malvin nénik" tapsolnak. A szünetben általános ismerkedés, bemutatkozás zajlott, a művészek családtagjai szerettek volna minden közreműködővel szót váltani, gratulálni a már látott produkcióhoz vagy kérdezősködni egyik-másik alkotás

felől. Az előadás után két táborra szakadt a társaság: Monostoryék a Százévesbe mentek vacsorázni, velük tartott – egyebek közt – Ilona is. Rábáék inkább a Simplont választották. Knopp Imre az utóbbiakkal tartott, Váci János pedig, aki már leplezetlenül kimutatta, hogy vele szeretne barátkozni, őt követte hűségesen. Imre – tőle meglepő módon – szótlanul baktatott az utcán. Váci valahogy ráérzett, mi lehet a néma töprengés oka.

– Megijesztett a kis nő?

Imre a vállát vonogatta.

– Egyszerűen nem értem, mi baja velem. Igaz, hogy én bizalmatlan vagyok vele szemben, kételkedem a képességeiben is, csakhogy minderről ő semmit sem tudhat! Akkor meg mit akar?

– Téged! – vágta rá Váci nevetve, hogy az okos, éles eszű Imre ezt az egyszerű dolgot nem képes felfogni. – Téged akar! – ismételte meg, és hozzátette: – Hallod-e, akárhogy adod is a cinikust, a fölényest, azért még nagyon, de nagyon fiatal vagy ám . . .

– Neked meg túl erős a fantáziád! – vágta rá Imre, de a mosolyán érződött, hogy kényelmetlenül érzi magát, hátha igaza van Vácinak? – Ugyan már, fenét kellek neki éppen én! Egy ilyen mesterkélt cukorbabának! Tudod, ki kell neki? Az István úr! Akiből doktor lesz, és mellette ő doktorné lehetne. De rendben van, tegyük fel, hogy tényleg szemet vetett rám. Akkor is, mire kellenék én? Hízelegne a hiúságának, hogy egy ilyen örök gúnyolódó őutána epekszik. Ettől aztán írna egy sor finom, hangulatos költeményt. Egyebekre azonban, hidd el, barátom, másvalakit választana. Különben, minek izgatom magam? Én vagyok az ostoba, miért engedem, hogy ugrasson egy piszkos fantáziájú, vidéki fényképész, akit véletlenül Váci Jánosnak hívnak? Tedd meg a kedvemért, barátom, hogy többé a nevét sem említed előttem.

Belekarolt Váciba, és megint a régi, jókedvű gu-

nyoros szellemű Imre volt. Hangulata a barátjára is átragadt, mert most ő vitte tovább a csipkelődést.

– Meglátszik, hogy a grund volt a gyerekszobád! Így beszélni egy hölgyről, aki tudtodra adta a vonzalmát . . .!

– Hát bizony, fő az illem, az anyja istenit!

Imre és János olyan hangosan nevettek, hogy magukra vonták a többiek figyelmét is. Vajda mosolyogva szólt rá:

– Na, te ördögfióka, férj már a bőrödbe. Igazán szép sikered volt ma este, nincs szükséged rá, hogy megint mindenen gúnyolódj . . .

– Jól van, jól van, mostantól komoly leszek – felelte Imre –, és egészen komolyan mondom, hogy ha még sokáig csak beszélünk és kószálunk, meg fogok halni az éhségtől! – azzal belekarolt egyik felől Évába, másik felől Váciba, s öles léptekkel vonszolni kezdte őket a Simplon felé, ahol végre vacsorázni is lehet.

*

Ezen a nyáron nyílt meg a pesti Duna-parton a női uszoda. Kati, ha csak tehette, mindig itt töltötte el két órányi ebédidejét, mert szenvedélyesen szerette és élvezte az úszást, amióta csak az apja megtanította rá, még annak idején, a csepeli Duna-ágában. Magda is gyakran kijött ide, mert hetenként csak három napot dolgozhatott. A nővérek nem sejtették, hogy ezek a derűs, békés nyári napok jóformán az utolsók életükben, amikor örülhetnek a fiatalságuknak – az ősz csupa olyasmivel köszönt be, ami már gondot és bajt, de mindenképpen felnőttséget jelent. Szeptembertől Magda éjszakai műszakba került, s így egész héten foglalkoztatták, mert kevesen akadtak, akik vállalták ezt a megterhelést. Az Ábel család mégsem tudott fellélegezni a nyomasztó gondok alól, mert ugyanakkor Bélát sztrájkszervezés címén kitették a gyárból. Nem volt elég a baj magában, ráadásul a szülők elől titkolniuk kellett, hogy Béla Ja-

nek, a cseh fiú miatt került az utcára. Janeket Magda révén ismerték meg, őt várták esténként a rakparton, ő kísérte a Károlyi-kerti hangversenyeket hallgatni a kerítésen túlról. A sztrájk kezdeményezője és fő szervezője is Janek volt, de ennek nem volt szabad kitudódnia, mert akkor a cseh fiút mint idegen állampolgárt, a hatóságok rögtön kiutasították volna az országból, s ezt Magda sem bírta volna elviselni. Sokáig persze nem lehetett rejtegetni apa elől a dolog magyarázatát, de nagy megkönnyebbülésükre Ábelre jól hatott a hír, hogy Béla kiért és miért vállalt áldozatot. „Őrá még szükség van!" – mondta Janekkel kapcsolatban, s ezzel az ügy el volt intézve.

Sűrűsödtek a komor felhők Kati feje fölött is. A műhely egyre-másra veszítette el legkomolyabb vevőit, s ami eleinte csak újsághír volt a kislány számára: „itt a tőzsdekrach!" – kezdte érinteni az ő kis életét is. A lányok folyton arról meséltek egymásnak, ki mindenki lett öngyilkos a pénzügyi csőd miatt, mitől szűnt meg a konjunktúra és vajon mikor térhet vissza... Kati egy ideig azzal legyintett az egészre, hogy az ő családja a konjuktúra alatt sem élt jól, most sem él annál rosszabbul, nekik semmi közük az egészhez. Annál inkább felháborította, ha arról hallott, hogy vannak emberek, akik képesek azért eldobni az életet maguktól, mert vége a gazdagságnak! Hát aztán, vonogatta a vállát Kati, legfeljebb elmegy dolgozni a nagyságos asszony! Nem kárörömből gondolt ilyesmit, természetes volt számára, hogy pénz miatt öngyilkosnak lenni – marhaság. Hiszen Ábeléknek hányszor kellett volna már ehhez a végső megoldáshoz folyamodniuk, ha csak a jómód miatt érdemes élni?

Amíg csak magában töprengett efféléken, nem volt semmi baj, de egyszer hangosan is kifakadt, méghozzá Kari kisasszony füle hallatára, aki így válaszolt:

– Könnyű nektek, akik mindig szegények voltatok! De az a szerencsétlen méltóságos asszony, aki

sosem ismerte a nélkülözést, és azt sem tudta, mi a munka, miért éljen ezentúl? Mi öröme volna neki?

– Akkor dögöljön meg! – fakadt ki Kati hirtelen haraggal. – Azt képzeli, Kari kisasszony, hogy a szegénységhez hozzá lehet szokni? És azért, mert mi régóta így élünk, az a dolgok rendje, hogy örökké így éljünk? Szerintem meg sem érdemli az életet, aki nem tudja másképp elképzelni, csak gazdagságban!

Kati maga sem tudta, hogy ezek a gondolatok, még kevésbé, hogy ekkora indulatok élnek benne. Ha csak eszébe jutott, hogy valaki a munkát szerencsétlenségnek, csapásnak tekinheti, elfogta a harag. Abban a világban, amelyben ő élt, munkához jutni a legfőbb jónak számított. Amellett dolgozni – ez a legérdekesebb dolog. Ő például mi mindent látott és tanult a kalaposműhelyben, szállítás közben, hallott a varrónőktől és a vevőktől! És Béla milyen szeretettel tudott beszélni a jacquard-gépéről, mintha a saját tulajdona vagy teremtménye lett volna. És mégis kirúgták, sok más társával együtt, csak mert két fillér órabérjavítást kértek. Két fillért! Hát mi az a két fillér például egy olyan kalap árához képest, amit a gazdagok csak úgy, minden megerőltetés nélkül megvehetnek, sőt szezononként többet is! Kati egyszerre úgy érezte, nem is akarna gazdag lenni, ezek közé az emberek közé tartozni. Igaz, elképzelte már sokszor, amint fekete bársonyruhában, zöld selyemlószőr kalapban kilibben egy hintóból, méghozzá nem is akárhol, hanem a Ritz Szálló előtt, ahol találkája lett volna Tom úrral... Hangosan felnevetett, ahogy eszébe jutottak ezek a gyermeteg ábrándok. A kisasszonyok megütközve néztek rá: mi ütött ebbe a lányba, az előbb kiabál, most meg magában nevetgél?

Ő tudta csak, hogy minden oka megvan rá. Eldöntötte magában, hogy mit akar és mit nem, s ettől a lelke megkönnyebbült, úgy érezte, tudja a helyét a világban, s ez nagy dolog. Izgatottan készült a segédvizsga közelgő napjára – az már aztán igazán

a felnőttség bizonyítéka lesz. Maga a vizsga szinte csalódást okozott, annyira nem adott okot izgalomra. A bizottság el volt foglalva valami időszerű gazdasági probléma megvitatásával, éppen csak egy-egy pillantást vetettek a három, remegő kézzel elébük tett kalapra, és bólintottak is, nem érdekelte őket tovább a segédjelölt.

– Megfeleltem! Megfeleltem! – rohant be Kati a műhelybe, és mindenki láthatta rajta, hogy csak úgy repes a boldogságtól. A kisasszonyok sorra megcsókolták és gratuláltak neki. Tortát, virágot, cukorkát kapott ajándékba a lányoktól. Érezhette, hogy mindenki szereti. Ebédidőben hazaszaladt, hogy otthon is elújságolja a jó hírt. Az egész család vele örült, s annak persze külön is, hogy vége van a tanoncidejének, amikor csak borravalót hoz haza: ezentúl rendes, „biztos" keresete lesz, fizetést fog kapni.

– Te maradj még itt egy kicsit! – szólt oda neki este Irma kisasszony, amikor Kati is hazafelé készülődött, mint a többiek. Vidáman várta, mit készül mondani a főnöknő, hiszen amikor Bözsi egy fél évvel ezelőtt ugyancsak letette a segédvizsgát, tíz pengőt kapott jutalmul. A meglepetések egymást követték, mert Irma kisasszony először nem tíz, hanem húsz pengőt adott át neki, aztán viszont így szólt:

– Sajnos, fiam, nem tudlak megtartani a műhelyben. Magad is tudod, hogy egyre rosszabbul megy az üzlet, a hölgyek sorra mondják le a megrendeléseket. Meg kell értened, hogy ilyen körülmények között nem tudok még egy kézilányt alkalmazni. – Látta Kati rémülettől tágra nyílt szemét, ijedt arcocskáját, s ezért rögtön vigasztalni is próbálta: – Azért nem kell elkeseredned, ha csak kicsit is föllendül az üzlet, üzenek érted! Tudod, nekünk nemcsak a gazdasági csőd csökkenti a munkánkat, de külön szerencsétlenség, hogy a legújabb divat: nem hordani kalapot. De hát ez az ostoba hóbort csakis átmeneti lehet. Mit mondjak még: ebben a negyedévben arra sem tellett, hogy kifizessem az adómat. Ezt nálad job-

ban senki sem tudhatja, hiszen te vitted el a halasztási kérvényemet!

Kati falfehéren, szótlanul érkezett haza. Lerogyott az asztal mellé, mint akin halálos fáradtság vesz erőt egy pillanat alatt. Összecsukott kezét széttárta, benne volt az Irma kisasszonytól kapott húsz pengő. Képtelen volt megszólalni.

– Kislányom, mi bajod van? – Ábel rémülten faggatta Katit. – Mi történt? Beszélj már, hiszen délben még annyira boldog voltál! Mi a baj?

– Irma kisasszony ... – Kati először csak ennyit tudott kipréselni magából, aztán megpróbálta elmagyarázni letörtsége okát. – Az üzlet ... a gazdasági csőd miatt ... nem vesznek kalapot ... Szóval nem vesznek fel ... a krach miatt ...

– Az istenit a rohadt világnak! – Béla ökölbe szorított kézzel ütött a levegőbe. – Három évig rohangált ingyen, napi tizenkét órában, tanulni éppen csak annyit tanultál, hogy a vizsgát le tudd tenni, most meg föl se vesznek? A frász törje ki azt a dögöt! Nincs joga rögtön a felszabadulásod után elküldeni! Hol szerezd meg a gyakorlatot, hol? Katikám, ne hagyd, hogy kitoljanak veled!

A többiek elkeseredve hallgattak. Ábelné sírdogálni kezdett. Olyan szépen eltervezték már, hogyan fognak élni most, hogy mindkét lányuk keres! A papa is összehoz valamit az alkalmi munkákból, és Béla, ha a szakmájában nem tud elhelyezkedni, szerez majd valami segédmunkát, akármit, amivel segíthet a család helyzetén. Ábeléknál valósággal családi jelmondatnak számított ez: „Addig is megleszünk valahogy, amíg javul a helyzet!" Igen ám, gondolta Kati, de mitől javulna? És mikor lesz az? Ő még csak tizenhat éves, de amióta él, folyton azt tapasztalja, hogy a helyzet egyre csak romlik.

A veszekedés ettől kezdve mindennapossá vált az Ábel családban, habár ezt senki nem akarta. Megesett, hogy az öreg munkakerülőnek nevezte a fiát elkeseredésében. Máskor meg Magda ellen fakadt

ki, amikor rájött, hogy Janeket nem egyszerűen barátság fűzi hozzájuk, hanem szereti a lányát, az meg őt. Éktelenül felháborodott ezen, az ő lánya, aki mélységesen vallásos nevelést kapott, éppen egy keresztény fiúba szeretett bele? Magda nem vágott vissza az apjának, mint Béla, aki a „munkakerülő" elnevezés hallatán alaposan kifakadt, hanem csak sírt és rágta magát. Kati mindezt nem bírta szó nélkül nézni, megmondta a véleményét.

– Vedd tudomásul, apuka, ha én lennék Magda helyében, nem törődnék veled, sem istennel, hanem egyből hozzámennék Janekhez! A te istened nem tud mást, csak nehezíteni az életünket a szabályaival és egyáltalán, úgy tesz, mintha nem lenne minden ember egyforma! És még munkához sem segít, felőle akár éhen is halhatunk!

– Kati, hogy beszélsz apáddal! – sikított fel Ábelné, de a férje addigra már lekevert egy jókora pofont a lányának.

– Akkor sincs igazad, ha agyonversz miatta! – kiabálta Kati dacosan, Ábel pedig végignézett a családon, aztán szó nélkül bement a másik szobába, és csak imádkozott egész nap, mormolta az imákat, időnként kihallatszottak fájdalmas kiáltásai, de látni aznap nem látták többet.

Mint rokonnak, Zsellérnének is elmesélték a családi háborúság történetét. Zsellérné, meglepetésükre, Ábelnek adott igazat.

– Nézd – mondta Bélának –, én ugyan nem hiszem, amit apád, hogy munkakerülő volnál. De annyit mondhatok: a mai világban egy zsidó ne akarjon politizálni, hanem örüljön, hogy él és van munkája. Láthatod, mit értél el a sztrájkszervezéssel: nemhogy két fillérrel többed volna – semmi kereseted nincsen! És Magda is, lehetne annyi esze, hogy nem pont egy idegen nemzetiségű, keresztény fiúval kezdjen, aki ráadásul külföldre vinné, ha elvenné feleségül! Gondoltál már rá, hogy mihez kezdenél egy idegen országban?

Megint Kati felelt bátyja és nővére helyett.

– Nem kell félteni Magdát, Janek még sose beszélt arról, hogy el akarná vinni tőlünk! És ha nem kap letelepedési engedélyt, úgysem házasodnak össze!

Azt már el sem árulták Zsellérnének, hogy Janek családja katolikusnak éppolyan bigott, mint amilyen vallásos zsidók ők, Ábelék. Nem tenné meg azzal a lánnyal, akit szeret, hogy abba a környezetbe viszi, ahol már pusztán a vallása miatt is mindenki örökké csak szekálná, nem is beszélve egyebekről. De hát mindenről kár is meditálni, hiszen ők már tudták, hogy Janek kérelmét a letelepedésre elutasították, mivel a gyárvezetés nem kívánatos elemként tartotta nyilván. Egy hónap múlva el kell utaznia, s akkor úgyis magától vége ennek a szép kapcsolatnak.

Kati egyelőre azzal kísérletezett, hogy tudna-e keresni otthoni kalapvarrással? Nemigen ment a dolog: a lehetséges megrendelők nem bíztak egy kis masamódlányban, aki éppen csak felszabadult, de még semmit sem bizonyított a szakmában. Hogy mégse üljön tétlenül, segített a nagytakarításban, ruhákat varrt és alakított, s igyekezett mindenféleképp hasznossá tenni magát.

Eltelt egy hónap, és Janeknak valóban el kellett hagynia az országot. Magda némán bánkódott, napról napra kevesebbet evett, rohamosan fogyott és valósággal búskomorrá vált. Egy éjjel aztán a mentők hozták haza a gyárból. Másnap derült ki, hogy gyomorgörcse volt, amit a gyomorsüllyedése okozott. Nemcsak, hogy szigorú (és költséges) diétát írtak elő számára, de a legnagyobb csapás az volt, hogy nem is dolgozhatott.

*

A Bristolban tartott est sikerén felbuzdulva az Új Útkeresők Irodalmi Társasága úgy határozott, hogy tekintettel az időközben amúgy is felduzzadt létszámra meg a növekvő hallgatóságra, összejöveteleinek

székhelyét átteszi a Belvárosi Kávéház emeleti különtermébe. Kéthetenként, vasárnap délelőtt nyilvános felolvasást és vitát rendeztek, szerdánként pedig előkészítették a következő vasárnapi műsor programját. A társaság életének ez a felpezsdülése még különösebbé tette, hogy Vajda kezd elmaradozni az összejövetelekről. Még a legjobb barátai sem tudták, miért marad távol mind gyakrabban. Imre először egy kirándulást beszélt meg vele, hogy majd a budai hegyek között kiszedi belőle az igazságot, de Vajda az utolsó pillanatban lemondta a találkozást. Ezzel azonban nem rázhatta le a barátját; Imre nyomatékosan arra kérte, hogy akkor jelenjen meg szombat este a Simplonban, mert feltétlenül beszélniük kell. Gondolt egyet, és a találkozóra magával vitte Rábát is. Nem sokat teketóriáztak, rögtön nekiszegezték a kérdést:

– Halljuk, mi bajod velünk? Miért nem jössz közénk, talán eleged van belőlünk?

Vajda előbb cigarettára gyújtott, mint aki nem akarja elhamarkodni a választ, aztán előbb kissé kényszeredetten, később mind jobban belelendülve kifejtette az álláspontját.

– Nézzétek, az embernek időnként választania kell a barátai meg az életszemlélete, a célkitűzései között. Nem könnyű dolog, és amíg nincs igazán lezárva bennem, nem akartam beszélni róla. De azt sem akarom, hogy titkolózónak higgyetek, úgyhogy megmondom, miről van szó. Mielőtt még irodalmi társaságok alapításánál bábáskodtam volna, a MIMOSZ-ba jártam, el is végeztem egy színjátszó tanfolyamot. Akkoriban én is azt mondtam, amit ti szoktatok hangoztatni, hogy a politika piszkos dolog, semmi közöm hozzá, engem csak a szép és jó érdekel az életből. Éppolyan naiv, lelkes fiatalember voltam, mint most jóformán az egész Új Útkeresők Társasága. Fogalmam se volt a reális életről, csak ábrándoztam, és összekevertem a valóságot az ideáimmal. Nehogy félreértsétek, amit mondok: most

sem állítom, hogy amit így együtt csináltunk és csinálunk, az fölösleges! De abban már kételkedem, hogy ezek a mi elvont vitáink igazán elvezetnek-e minket az emberibb élethez? Heteken át tárgyaljuk például, hogy mi a fontosabb: a szép vagy a jó... Ez persze roppant fontos kérdés. De az elmúlt hetekben történt valami, ami rádöbbentett, hogy van ennél sokkal fontosabb is! És mielőtt bárki másban, először magamban kezdtem kételkedni, vajon megtettem-e minden tőlem telhetőt, hogy egy új, igazabb irodalmat segítsek létrejönni? Azt tettem-e valóban, ami ehhez a legfontosabb? De mielőtt folytatnám ezt a gondolatmenetet, meg kell hogy kérdezzelek titeket: mióta nem láttátok Sík Andrást a Társaságban, mit tudtok róla?

Vajda lepöccintette a hamut cigarettájáról, és feszült figyelemmel nézte, vizsgálgatta Imre és Rába arcát. Rába felelt neki, könnyed hangon, de már a puszta kérdéstől némi belső szorongással, rossz előérzettel.

– Hetek óta semmi hírünk róla. De hát te vagy az, aki vele lakik, gondoltuk, te biztosan tudod, miért kerül minket, sőt, mivel te is eltűntél körünkből, azt hittük, ketten együtt találtatok valami jobb szórakozást...

Vajda tekintetében megvillant valami furcsa keserűség.

– Rendben van, megmondom, miért nem láttátok őt mostanában... Körülbelül két hete egy este korábban értem haza, ezért időben vágtam le a kötélről András – ennek köszönheti, hogy még él. Kórházban van, súlyos idegösszeroppanással. Hát erről beszéltem az előbb. Sem én, aki vele laktam, sem ti, akiket a barátainak tudott, meg sem próbálkoztunk vele, hogy jobban megismerjük őt. Elkönyveltük, mint szeszélyes, vidám, bohém fiút, aki ráadásul szép is, mint egy szent. De a szentek szenvedésének jelét már nem voltunk képesek felfedezni az arcán! Arra meg végképp nem gondoltunk, hogy ez a fiú gyak-

ran napokig egy falatot sem evett. Magától persze nem mondta el, mi pedig nem kérdeztünk tőle ilyesmit. Most már tudom, hogy hajnalonként lejárt a rakpatra kosarakat trógerolni, azért kosarakat, mert a zsákoláshoz nem volt elég ereje ilyen legyöngült szervezettel. Újságkihordással is próbálkozott és még rengeteg mindennel. De mi, mi a barátai, minderről az égvilágon semmit se tudtunk. Ez a gondolat döbbentett meg. Ismerjük mi egymás életét? És ha ismerjük, tudunk rajta változtatni? Van fogalmunk arról, közülünk hánynak kilátástalan az élete, hány új útkereső van eleve arra ítélve, hogy a tehetsége semmivé foszoljék, mert tönkreteszi a nyomor? A többiekhez pedig, a Monostory-féle jól szituált úriemberekhez, akik írogatással ütik el unalmukat, mi közöm? Talán velük fogjak össze, ha az emberekért tenni akarok valamit?

Vajda súlyos kérdései úgy érték két barátját, mint akikre kövek záporoznak. Sokáig nem is jutottak szóhoz; megrendítette és elgondolkodtatta őket ez a szenvedélyes kifakadás. Rába volt az, aki előbb tért magához, és töprengve, lassan vitatkozni kezdett.

– Sok mindenben igazad lehet... – mondta kínlódó arckifejezéssel. – De azért volt a szavaidban igazságtalanság is. Mi nem az emberiség megváltására vállalkoztunk. Bevallom, én erre nem is érzem magamat elhivatottnak. Azt sem hiszem, hogy az emberek maguk vállalnák mindazt, ami a megváltásukhoz elengedhetetlen. Hogy van bennük annyi önfeláldozás, lelkesedés... De erre azt mondhatnád, hogy cinikus vagyok. Nem vagyok az! Talán egyszer megvalósulnak ezek a magasztos eszmék, az viszont biztos, hogy addigra belőlem legfeljebb maroknyi por marad. Nekem ahhoz, hogy harcoljak, fizikai erőm sincs. Engedd meg, barátom, hogy ami még hátravan számomra, azt a tollammal vívjam meg. Végül is, mi írók és költők, a szavakkal tudunk legjobban harcolni...

– Helyes, harcolj a szavakkal! – csapott le rá Vaj-

da. – De akkor harcolj és ne simogass velük! Igen, lehet harcolni a szóval, de akkor ne csak a saját életed siratására legyen szavad, hanem mások bajaira is. Írj azokról, akiket például nem a háború öl meg, hanem az élet, az az élet, ami itt van, ma, ebben az országban! Akik éhen vesznek, megőrülnek, elnyomorodnak a nélkülözéstől!

Vajda homlokán verejtékcseppek csillogtak, a hangjában eddig sosem hallott keménység érződött. Imrére egészen másként hatottak Vajda szavai, mint Rábára; amint felpillantott, a tekintete már egy felnőtt emberé volt, nem a mindenből tréfát csináló, szertelen kölyöké.

– Azt hiszem, sok értelme nincs, hogy vitatkozzunk. Ha Vajda Laci úgy érzi, hogy az emberibb életért egy politikai pártban kell harcolnia, ám tegye. De miért szükséges emiatt szakítani velünk? Ami engem mindennél jobban izgat: mondd meg nekem, Laci, tehetünk-e valamit, és ha igen, mit, Sík András gyógyulásáért? Azért, hogy talpra álljon?

Vajda szemlátomást meghatódott e kérdésétől.

– E pillanatban legfeljebb azt tehetjük, hogy mindennap meglátogatja valamelyikünk a kórházban. És aki teheti, vigyen valami csekélységet. Hadd érezze, hogy nincs egyedül! Lehetőleg senki se kérdezze arról, mi történt. Beszélgessetek a terveiről, a munkájáról, legyen a tudatában, hogy számítunk rá! Egyébként a Szent István-kórházban fekszik, és aki holnap ráér, bejöhet velem is.

Rábára nézett, de az nem szólt semmit, látnivaló volt, hogy a sértettségével küszködik, roszszulestek neki Vajdának azok a szavai, melyeket a saját élete siratásáról mondott. Imre a noteszába lapozott, aztán kijelentette:

– Megyek veled, délután szabad vagyok. De még hadd mondjak valamit az előbbihez is. Nem értem, miért húzol ilyen éles határvonalat a régi meg az új barátaid közé? Nekünk a Társaságban feltételenül szükségünk van rád, ezt tudod. De honnan tudhatod,

hogy közülünk néhány embert nem győzhetsz-e meg a te utad helyességéről? Hátha akadnak köztünk olyanok, akiknek „odaát" is hasznát vennék?

Imre ismét a régi kölyök volt: rákacsintott Vajdára, mert előre érezte, hogy a javaslata tetszeni fog neki. Úgy is volt; Vajda elégedetten nézett rá, és meg is hökkent attól, mennyire a fején találta a szöget ez az ördögfióka: kézenfekvő a megoldás, valóban, miért ne találhatna társakra régi barátai közt az újabb célokhoz is?

*

Sík Andrást kiengedték a kórházból, és újra eljárt az Új Útkeresők közé. Volt állása is, habár éppen csak annyit keresett, hogy ki tudja fizetni a lakbérét és szűkösen fedezhesse a kosztját. Nem sokkal ezután viszont Zsellér Bandin tört ki a betegség, súlyos rohamai voltak, kórházba kellett vonulnia. Rendszeres látogatása komoly problémát jelentett, mert a Knopp-műhely számára éppen ez idő tájt volt a legnagyobb szezon; Imre annyit dolgozott, hogy estére már beszélni sem igen volt kedve. Verseket azonban munka közben is írt rendíthetetlen kedvvel – ha más nem akadt, a munkába fogott tapéta egy-egy darabkájára írta műveit. A Társaság élete a szokásos rendben zajlott; összejöveteleik végén hosszú, közös séták az Andrássy úton, ilyenkor erősödtek meg a barátságok, sőt, még szerelmek is szövődtek olyannyira, hogy rövid időn belül két eljegyzést is ünnepelhettek. Újabb nyilvános előadásra is készültek, amelynek az volt a szomorú érdekessége, hogy mindannyian tudták: ennek a szervezése és rendezése egyben Vajda búcsúja is tőlük.

Így érkezett el a szilveszter, amely nemcsak az évet zárta le, de újabb lehangoló események bevezetője is lett. Sík András az új évben megint munkanélküli lett, Zsellér Bandinak pedig ismét kórházba

kellett mennie, ráadásul most nem egy-két hétre, mint az ősszel, hanem hónapokra.

Imre, ahányszor csak tehette, meglátogatta, annál is inkább, mivel Zsellér Bandi neki örült a legjobban: egészen felélénkült, ha a készülő újabb műsorról, a többiek életének kisebb-nagyobb eseményeiről faggathatta Imrét. Ritkán tudtak igazán meghitten beszélgetni, mert mindig ott volt valaki Bandi családjából, vagy más ismerősei közül. Így aztán Imre egy szép napon azzal állított be a kórterembe, hogy „kitiltotta" erre a napra a Zsellér-família tagjait, hiszen Bandi már régóta jelezte neki, hogy nemcsak diskurálni szeretne vele, de le is diktálna egy-két verset, amit fejben már megírt.

Imre éppen csak beszámolt Bandinak az előző napi megbeszélésről, a próbáról, a Társasággal történt apróbb eseményekről, ki mit ad elő, hogyan áll a megzenésített versek ügye, majd azt kérdezte:

– Mire vagy még kíváncsi?

– Biztosan énrám! – szólalt meg Imre háta mögül egy üde kislányhang, és hidegtől pirosra csípett arccal bevágtatott Kati, mint a szélvész: – Szervusz, Bandi, csókoltat az egész szentcsalád, jobbulást kívánnak, Béla pedig ezt küldi maga helyett, mert ő sajnos nem tudott jönni! – Kati az ágyra dobta a magával hozott könyvet, szelesen széket hozott magának, leült és csodálkozva nézte, miért hallgatnak a férfiak. Bandi bosszankodott is, nevetett is. Imre kíváncsian méregette a huncut szemű, különlegesen élénk kislányt. Kati hirtelen észbe kapott, és felpattant, kezet nyújtott neki:

– Kati vagyok, Bandi unokahúga.

Amikor cserébe meghallotta Imre nevét, tetőtől talpig végigmérte és felkiáltott:

– Magáról már rengeteget hallottam!

Imre elámult a szemtelen csitrin, aki így berontott ide, és egyfolytában foglalkoztatja őket, miközben eszébe sem jut, hogy netán zavarhat. A kitartó, hosszú szemrevételezés határozottan ingerelte. Mindjárt fel-

ajánlom neki, hogy egészen levetkőzöm, gondolta bosszúsan; habár ahhoz legalább csinosnak kéne lennie, de nem is az!

Kati végre levette a szemét Imréről, unokabátyjához fordult, és úgy kezdett társalogni vele, mint akinek eszébe sem jut, hogy más is akarhat itt beszélni, nemcsak ő.

– Képzeld el, Béla azért nem tudott bejönni, mert munkát kapott a Mechanikában, és ma ment be először! Pedig nagyon készült ám hozzád... Én meg össszevesztem anyukával, és otthagytam mindent, elrohantam hazulról, útközben meg eszembe jutott, hogy akkor már meg is látogathatnálak, különben is, ez a nap a legjobb, hogy bejöjjek, ugyanis – fordult hirtelen Imre felé – Bélától tudom, hogy maga mindig csütörtökön jön látogatóba!

A kislány őszinteségén már csak nevetni tudtak. Kati zavarba jött.

– Most megint valami olyat mondtam, ugye, amit nem kellett volna!

Béla nevetve fordult Imréhez:

– Most aztán láthattad, milyen rokonaim vannak. – Katira nézett: És te mit szólsz Imréhez? Férjhez mennél hozzá?

Kati a kérdésre elkomolyodott, és újra szemügyre vette Imrét, mint aki nem tekinti tréfának a kérdést, hanem valóban fontolóra veszi. Az anyád ne sirasson, de pimasz vagy – káromkodott magában Imre.

– Bizony! – szólalt meg a kislány, befejezve a vizsgálódást. – Férjhez fogok menni hozzá! Majd egyszer... – A vihogástól szinte fuldokolva fordult Imréhez: – Magának tudnia kell, hogy a mi családunkban az a szóbeszéd járja: amit Kati akar, azt meg is teszi. Úgy vigyázzon!

A kislány szavaiban semmi kacérság nem volt, érezni lehetett, hogy a maga gyermeki módján teljesen őszinte. Imrének hirtelen megtetszett a lány, ellenszenve maradéktalanul elpárolgott. Na persze,

mondta magában, nem nő ez még, csak gyerek. Hangosan pedig így szólt:

– Legalább tudom, ki veszélyezteti a szabadságomat! Tudja-e, kislány, hogy ezentúl a saját érdekemben kerülnöm kell magát?

– Á, nincs arra szükség! – felete Kati. – Soká lesz még az, mikor én férjhez megyek. Különben pedig akkorra magának már éppen az lesz a „saját érdeke", hogy elvegyen feleségül.

– És én mikor és miből fogom megtudni, hogy most már az az érdekem?

– Jaj, ne féljen semmit, majd én elmagyarázom magának! De addig ne féljen tőlem, még rettentő sokáig lány szeretnék maradni. Tudja, az asszonyoknak nagyon rossz ám . . .

Imre észrevett a kislány szája szegletében egy kesernyés kis ráncot, és eszébe jutott, miket hallott a családjáról. Nem lehetett valami könnyű élete ennek a gyereknek! Akkor viszont megkapó dolog, hogy ilyen derűs és természetes tudott maradni. Pillanatról pillanatra jobban kibékült Kati szeleburdi lényével, már csöppet se bánta, hogy megzavarta a beszélgetésüket Bandival. Amikor a kislány egyszer csak felpattant, hogy ő már megy is, mert megbánta, hogy otthagyott csapot-papot anyukának, siet haza segíteni, ő is felkelt, kijelentette, hogy neki is mennie kell. A kórház kapujában Kati a kezét nyújtotta, de Imre megrázta a fejét.

– Nem, nem. Ha már eldöntötte a sorsomat, akkor haza is kísérem. Hiszen úgyis együtt fogunk járni az élet útján, ahogy maga kitervelte, vagy nem?

Kati ettől az ajánlattól komolyan zavarba jött. Először fordul elő, hogy egy fiatalember kettesben akar sétálni vele az utcán. Azazhogy Tom úrral már sétált egy kicsit, de az egészen más volt. Hirtelen bugyogva feltört belőle a nevetés:

– Mondja, maga engem tényleg nagylánynak néz? Olyannak, akit érdemes kísérgetni?

– Na hallja! – felelte Imre. – Aki már azt is tud-

ja, hogy kihez fog férjhez menni, az nagylány. Árulja el, hány éves, nekem igazán bevallhatja. De semmi túlzás, legyen őszinte!

– Tizenhat. Ugye, már nem is vagyok annyira kislány?

– Pont hozzám való. És most meséljen nekem valamit, mit szokott csinálni, ha éppen nem veszekszik sem az anyukájával, sem a testvéreivel. Mert nekem olyan értesüléseim vannak, hogy a körmével kikézimunkázza annak a képét, aki nem ismeri el a maga igazát! Hallottam rebesgetni valamit, hogy volt egy kis vitája Bélával, és maga a meggyőzésnek ezt a módszerét választotta. Igaz ez?

Kati mérges lett, amiért csúfolják, s olyan képet vágott, mint egy durcás kisgyerek. Megtorpant, és haragosan így szólt:

– Lehet, hogy nem tudok úgy viselkedni, mint a társaságbeli hölgyek, mégsem szép magától, hogy gúnyolódik. Igen, én sokat nevetgélek, és komolytalannak látszom, de tudok komoly is lenni meg dolgozni, ha van mit. És hazudni se hazudok soha! És nem is kell tovább kísérnie, hazatalálok egyedül is.

Imrének ebben a pillanatban tetszett meg igazán, alaposan Kati. Engesztelően nyújtotta felé a kezét és azt mondta:

– Ne haragudjon, tréfáltam. Jöjjön szépen és béküljön ki! Semmi se lesz a tervezett házasságunkból, ha mindjárt először összeveszünk!

Kati megint nevetett.

– Milyen furcsa maga! Úgy kezel, mintha olyan sokkal fiatalabb lennék, pedig nem is . . . Tudja meg, hogy én nem a kora miatt tisztelem magát, hanem mert még sose láttám más . . . írót!

– Nincs az írókon mit tisztelni, azok is csak emberek, mint a többi. De hogy is állunk a maga igazmondásával? Hiszen Bandi, az unokabátyja is író, vagyis nem én vagyok az első, akit lát . . .

– Ugyan! – legyintett Kati. – Én szeretem a ver-

seket, de nem bírom, ha valaki csak nyavalyog a verseiben. Intézze el magában a bánatát, és ne nevezze művészetnek!

A kislány harciasan nézett Imrére, ő pedig meg is lepődött, mulatott is rajta: nicsak, a csitrinek önálló véleménye van az irodalomról! Azért még, hogy próbára tegye, nem csupán szajkózza-e valaki másnak a szavait, megkérdezte:

– Adyról is így gondolkodik? Hiszen ő is sokat írt szenvedésekről, halálról . . .

– Hogy említheti egy napon Bandi nyavalygását Ady verseivel? – csattant fel a kislány. – Ady harcolt a halállal, lázadt minden ellen, ami nem az életet jelentette. Nagyon szeretem a verseit, habár sok van köztük, amit nem értek . . . – Kati elpirulva vallotta be ezt, és rögtön ki is nevette magát. – De azért nagyon szeretek olvasni, és tisztelem az írókat! És magával is emiatt akartam megismerkedni.

– Aha. Csupa tiszteletből akar a feleségem lenni! – ugratta Imre.

– De nagyon megjegyezte, hogy mit akarok! Nyugodjon meg, mondtam már, hogy az még soká lesz . . .

– Várjunk csak, várjunk. Nyugodjak meg, vagy nyugodjak bele? Ez két külön dolog.

– Mind a kettő! – felelte Kati, lezárva a témát, s átvillant az agyán, hogy ennek a tréfának egyszer majd valósággá kell válnia.

Amíg Imre hazáig kísérte, meg is tudott mindent az Ábel családról. Ki mit dolgozik, hogyan lett Katiból masamódlány, és miért nem dolgozhat a szakmájában, milyen szokások uralkodnak otthon. Beszélt a kislány szülei mélyen vallásos felfogásáról is, de rögtön azt is bizonygatni kezdte, hogy ő maga már felvilágosodottabb, túlvan ezen.

– Tudja, azt szeretnék, hogy rabbi legyen a férjem. De én még a rabbiról is lemondtam – a maga javára.

Imre megállt, és egy tréfás kézcsókkal nyugtázta Kati kijelentését, a lelke mélyén azonban őszintén

meghatódott. Kati elképedt a szokatlan gesztustól, meghökkenve nézegette kivörösödött, kicsit szutykos, mégis kézcsókkal illetett kezét.

– Hallja-e, miket művel maga! Ne főzzön engem ilyesmivel, mert abból még ki tudja, mi minden következhet...

Amikor a kapuban elbúcsúztak, és Imre még egyszer utánanézett a kislánynak, úgy találta, ha ügyesebben öltözködne, nem is volna formátlan ez a gyerek, sőt...

*

Az Új Útkeresők Irodalmi Társaságának második estje nagyjából hasonlóan zajlott le, mint az első, csak éppen a szerzők és a közreműködő művészek voltak valamivel elegánsabbak, ugyanakkor könnyedebbek, kevésbé izgatottak, hiszen már tudták, miben lesz részük – és a siker volt valamivel meghittebb, nagyobb, mint a múltkor.

A Knopp és a Zsellér család együtt ült egy hosszú asztalnál. Bandinak jutott az asztalfő; nemrég engedték ki a kórházból, éppen csak lábadozóban volt, ezért egy tekintélyes karosszékbe ültették. Imrének már nem jutott hely a családi asztalnál, ezért aztán a terem oldalába húzódva várta a kezdést, és figyelte az érkezőket. Már csaknem teli volt a nézőtérré átalakított szállodahall, amikor nagy sietve két fiatal lány érkezett egy alig idősebb férfi társaságában. Alaposan szemügyre vették őt, de hamarjában nem tudta hová tenni a jövevényeket, különben is türelmetlenkedett, hogy kezdődjék már a műsor. Később jött csak rá, amikor javában peregtek a számok, hogy az egyik lány alighanem az a csitri lesz, akivel a kórházban ismerkedett meg, ha pedig Kati az egyik, a másik a nővére, Magda, a fiatalember pedig, aki kíséri őket, csakis Béla lehet, a fivérük. Kati külseje fölöttébb előnyös változáson ment át ahhoz képest, amilyennek a kórházban látta. Rózsaszínű ruhája jól állt neki, fedetlenül hagyta szép fehér karját. A haja

rövidre volt vágva, s ez illett az egyéniségéhez. Sötét szeme valósággal tündökölt. És a nyaka, sóhajtott magában Imre, a nyaka egészen gyönyörű! Egyáltalán, a kislány ápolt, nagylányos megjelenése teljesen áthangolta, és amikor a műsor végén odament az asztalukhoz, meghívta, nővérével és bátyjával együtt tartson velük a Mátyás-pincébe, ott lesz a műsort követő bankett.

– Maga aztán jól becsapott engem! – mondta tréfás szemrehányással. – Megismerek egy vihogós, komolytalan csitrit, és alig egy hónappal később megjelenik az estünkön mint komoly és szép ifjú hölgy!

Kati nyíltan, egyenesen nézett a fiúra, de a szíve úgy vert, mintha ki akarna ugrani a mellkasából. Ez igaz sem lehet, gondolta, itt ez a fiatal költő, akinek olyan szép sikere volt a verseivel, és ő maga is szép, ráadásul az sem titok, hogy a társaságába tartozó nők mind mohó tekintettel bámulják, mindegyik szívesen fogadná, ha nekik bókolna, velük törődne, s akkor ez az Imre éppen körülötte forgolódik, neki mond szépeket... Izgatottságában nevetni kezdett:

– Ugyan, maga ezt csak úgy mondja, ahogy a kislányoknak szoktak ilyet mondani, hogy ne legyenek zavarban a felnőttek között! Pedig mi Magdával igenis elhatároztuk, hogy mától kezdve valódi nagylányoknak tekintjük magunkat, és akinek ez nem tetszik...

– Az pukkadjon meg, ugye? – fejezte be helyette Bandi a mondatot. – Mit gondolsz, Imre, elég nagylányok már ahhoz, hogy elvigyük őket a Mátyás-pincébe?

– Hát, ha te mint a család legidősebb jelenlevő férfitagja azt mondod... – kacsintott a barátjára Imre.

Kati egyikükről a másikukra nézett, aztán boldogan felkiáltott:

– Jaj de jó! Akkor tényleg megyünk? Mi még sose voltunk vendéglőben! És zene is lesz ott?

Kati gyerekes ujjongásán csak nevetni lehetett. Im-

rét újabb kellemes meglepetés érte: a kislány alig fél fejjel volt alacsonyabb nála, pedig ő kifejezetten magas férfi volt, csak éppen azt se figyelte meg a múltkor, hogy Kati sudár növésű teremtés, mint ahogy azt is csak most fedezte fel, hogy szép formájú lába van. Az viszont feltűnt neki, hogy Ilona, a „halk szavú bestia", kedvetlenül nézeget feléjük; sehogy sincs ínyére, hogy Imre annyi időt pazarol a két ismeretlen lányra, az ő kabátjukat segíti fel a ruhatárban, és mindennek a tetejébe még meg is hívja őket a bankettre.

Kati meglepő könnyedséggel illeszkedett bele a társaságba, Vajdával például mihamar élénk beszélgetésbe merült, olyannyira, hogy Imre tréfás féltékenykedéssel volt kénytelen elragadni tőle. A kislány olyan jól érezte magát ezen az estén, mint még soha. Ha nem ezt hívják boldogságnak, kérdezte magában, akkor ugyan mi a csudát? Akit csak megismert, mindenki tetszett neki, még Ilonára is úgy gondolt, mint aki szebb nála, különösen a szeme káprázatos, nem is egészen érthető, hogy Imre mért nem őt tünteti ki figyelmével... Élvezte, hogy mindenki szép ruhában van, hogy egész este irodalomról, művészetről folyik a szó, elbűvölték a Mátyás-pince kis bokszai, mindenáron egy ilyenbe szeretett volna betelepedni Imrével, semmi kedve se volt átmenni a nagyterembe, a közös asztalhoz. Imre kénytelen volt úgy rászólni, mintha mégiscsak gyereknek tekintené:

– Egy nagylány ám mindig oda ül, ahol kijelölték a helyét meg az asztalszomszédjáét!

– Igen? – nevetett Kati csilingelő hangon. – Ez maguknál ilyen ceremóniásan megy? Tisztára, mint a regényekben! Sejtettem, hogy maguk nem normális emberek...

Nem vette észre, hogy közben összegyűlt a hátuk mögött a társaság egy része, meghallották a szavait, és fergeteges hahotába fulladt mindaz, amit még mondani akart volna.

Kati zavarba jött, elhallgatott. Attól félt, hogy

megharagította ezeket a kedves embereket. Mérges volt, hogy már megint nem tudott vigyázni a szájára, pedig hányan és hányszor intették: nem kell mindig mindent kimondani, amit az ember gondol! Vergődésének Vajda vetett véget, aki egy gáláns kézcsók kíséretében így szólt:

– Teljesen igaza van, én is folyton azt mondom nekik, hogy nem normálisak. És képzelje, nekem se hajlandók elhinni! Persze, az is igaz – tette hozzá hamiskás mosollyal –, hogy én nem az asztali ülésrend miatt beszélek így róluk...

Végre megérkezett mindenki, ott ült az egész társaság a hatalmas U-alakú asztal mellett. Emelkedett volt a hangulat, még azok is vidáman koccintottak – mint Monostory és Knopp Imre –, akik egyébként nem állhatták egymást. Egyaránt örültek a sikernek, örültek annak, hogy együtt vannak. Talán csak Ilona volt kivétel az általános vidámság alól. Most már Váci János is, mások is észrevették, hogy Imrét és Katit méregeti, alig leplezett ellenséges indulattal. Végképp eltorzult az arca a méregtől, amikor egy virágárusnőtől Imre megvette az egész kosarát, és úgy, ahogy volt, teli ibolyacsokrokkal, Katinak adta.

– Ez mind a magáé és a nővéréé, nagylányságuk ünneplésére!

Kati elpirult örömében, szólni képtelen volt, de sötét szeméből leplezetlenül áradt a csodálat és a hála. Imre önfeledten gyönyörködött benne. A következő pillanatban Katiból ismét kitört a szeleburdi kislány; felpattant, körbejárt az asztalnál, és minden nő elé letett egy csokor ibolyát. Ilonát sem hagyta ki, hiszen talán ő volt az egyetlen, aki mit sem sejtett a „halk szavú bestia" érzelmeiből.

Rába odahajolt Imre füléhez, és azt súgta neki:

– Ez a vidám, melegszívű kislány illik hozzád, sokkal inkább, mint Ilona!

– Szerintem is! – válaszolta Imre. – De azt hiszem, ennek a kislánynak örök ellenséget szereztem Ilonában... Nos, szétosztogatta az ibolyáit? – for-

dult a visszatérő Katihoz, aki vidáman mutatta, hogy hat-hét csokor még így is megmaradt.

– Ez a kettőnké Magdával! – felelte a kislány. – Mert mi most ünnepeljük a nagylányságunkat, a többiek pedig már rég túlestek ezen, és kaphattak azóta épp elég ibolyát . . .

– Sokat kell még izgulnia, hogy valóban felnőtt számba vehessék magát . . . – korholta Imre. – Mit gondol, öröm azt hallani a hölgyeknek, hogy idősebbek, mint maga?

– Miért ne lenne öröm? – kötötte az ebet a karóhoz Kati. – Én például csakis akkor leszek boldog, ha már legalább húszéves leszek. Akkor talán maga sem fogja ezt csinálni velem, hogy nagylánynak mond, de kislányként kezel . . .

Imre elmosolyodott, s amit válaszolt, Kati fülébe súgta, mert ehhez már semmi köze nem volt a társaságnak.

– Én szíves-örömest kezelem magát nagylányként, de mit fog ehhez szólni az anyukája?

Kati olyan őszinte elképedéssel bámult vissza, annyi gyermeki csodálkozás, értetlenség volt a tekintetében, hogy Imrének egy csepp kétsége sem maradhatott: ez a lány olyan valószínűtlenül naiv, amilyennel még nem találkozott. Ismerte a pesti lányokat, tudta, mennyi idős korukban általában mit várhat tőlük. Azzal meg különösen tisztában volt (vagy legalább azt hitte mostanáig), hogy a masamódok nem tartoznak a legerkölcsösebb teremtések közé. Egyszerűen nem értette, miképp lehetséges, hogy éljen ebben a városban egy tizenhat éves lány, aki nem ért meg egy ilyen célzást. Vagy lehet, hogy az ártatlanságnak ez a kihívó tettetése nem más, mint rafinált kacérkodás?

Amíg Imre ezen töprengett, Kati már el is foglalta magát másokkal: Vajda évődésén nevetgélt, ugratta Magdát, kacsingatott az asztal túloldalán ülő Béla felé. A kislányt mindenki etetni akarta, de egy falatot sem fogadott el. Senki sem sejtette, hogy kifogásai mögött mi rejlik: sem nála, sem testvéreinél nincs

pénz, de ha lenne is, nem tudja, hogyan kell rendelni, hogyan illik enni az ilyen előkelő helyen. Az ivással nem volt gondja, málnaszörpöt elfogadott, később egy pohárka édes bort is. Nem tudhatta, hogy amit éhgyomorra iszik, bármilyen kevés is, rögtön a fejébe száll. Imre szünet nélkül figyelte Katit, hogy eligazodjék rajta, és mindenki másnál előbb jött rá, mi történhetett a kislánnyal. Egyre többet beszélt, egyre hangosabban nevetett, egyszóval semmi kétség: becsípett. Imre süteményt rendelt, és – csodák csodája – neki sikerült elérnie, hogy Kati egyék néhány falatot. Közben olyan szemeket meresztett rá, hogy mindenki láthatta, ez a lány beleszeretett Imrébe.

Hajnal felé járt az idő, mire szétoszlott a társaság. Imre, Vajda és még néhányan kapuig kísérték Katit és testvéreit. A búcsúzásnál Kati kezet nyújtott Imrének, és mintegy mellékesen azt kérdezte:

– Mikor látom?

– Vasárnap délelőtt felmegyek magukhoz, és ha van kedvük, eljönnek velem a Belvárosi Kávéházba, az összejövetelünkre. – Imre hirtelen ötlettől vezérelve lehajolt, kezet csókolt a kislánynak, s amikor újra felemelkedett, még megtoldotta a szavait: – Addig pedig legyen jó kislány, és ne felejtsen el . . .

Azon a vasárnapon, amikor Imrét várták, már hat órakor felkeltek a lányok, és megszállottan takarítani, mosdani, öltözni kezdtek, mintha bálba készülnének. Mindketten sötétkék szövetruhát vettek fel, melynek egyetlen dísze egy kis fehér gallér volt, de az örömtől annyira ragyogott Kati is, Magda is, hogy a máskor mindig csipkelődésre kész Béla is csak ennyit tudott mondani:

– Nézzenek oda, hogy kicsípték magukat a csitrik! – Aztán mégis hozzátette vigyorogva: – Te Kati, most nehogy hegyezd a körmeidet, mert ha választott lovagod meglátja, hogy mit tudsz művelni velük, biztosan kereket old, nem lesz bolond egy vadmacskának udvarolni . . .

Kati panaszosan nézett az anyjára:

– Látod, mindig ő kezdi!

– Én? – csodálkozott Béla nagy ártatlanul. – Én csak azt mondtam, hogy fenemód tetszik neked az a fiú, ha így kicsípted magad . . .

– És mi közöd hozzá, ha tetszik?

– Bár tetszenél neki te is! Legalább megszabadítaná tőled szerető családodat. De ne légy csacsi, minek ugrasz rögtön, ha ugratlak? Tényleg örülnék, ha összekerülnétek. Ez az Imre rendes fiú, okos is. Épp ezért vigyázz, hogy ne légy vele olyan nagyszájú, mint itthon, legalább addig ne, amíg hozzá nem mész feleségül!

Katit ezek a szavak éppenséggel nem csillapították, hanem ingerelték; már ugrott volna a bátyja felé, hogy mégiscsak kidíszítse az ábrázatát, amikor megérkezett Imre, s így beérte egy szelíd nyelvöltögetéssel.

Imre a kötelező udvariaskodáson túl nem sokat beszélgetett a családdal; sürgette a lányokat, hogy induljanak, mert kezdődik a Belvárosiban az összejövetel. A lányok egész úton kérdezgették, milyen egy kávéház, igaz-e, hogy vannak emeletes kávéházak is, mit csinálnak ott az emberek, mivel telik egy délelőtt? Imre elmondta a legfontosabbakat, de a többire azt felelte, majd meglátják, ha ott lesznek.

Az egybegyűltek között Kati és Magda már ismerősöket is talált, voltak, akik emlékeztek rájuk a bristolbeli estélyről. Igazi élményt a lányoknak főképp a szokatlan program jelentett, mert maguk a felolvasott művek részint hidegen hagyták őket, részint szégyenkezésre és megbotránkozásra késztették, mint Váci János erotikus novellája, amely meglehetős alapossággal részletezte egy meztelen nő testének simogatását és a szeretők felgerjedt csókjait. Kati és Magda nyakig elvörösödve, lehorgasztott fejjel ült, és a világért nem nézett volna egyikük sem a jelenlevő férfiakra. Ilona szépelgő, bánatos verseinek hallatán aztán szinte megkönnyebbültek, a vitából pedig, ami az írásokat követte, jóformán egy szót sem értettek, csak azt

látták, hogy ki-ki olyan hévvel csatázik az álláspontja elismertetéséért, mintha a sorsa függene ettől.

A délelőtt legszebb pillanata akkor következett el számukra, amikor Imre megkérdezte, ráérnek-e délután, mert ha igen, ismét értük jönne, és elmehetnének csavarogni. Kati úgy rohant haza, mint a szélvész, sorra mindenkinek a nyakába ugrott, és egyebet se tudott mondani, csak azt hajtogatta mámorosan: „Értünk jön! Értünk jön!" Apuka nem állhatta meg szó nélkül a nagy lelkesedést:

– Ha értetek jön, hát értetek jön. Olyan nagy szó az, hogy sétálni mentek egy fiatalemberrel?

– Nem egy fiatalemberrel, hanem Imrével! Érti apuka? Imrével? Azt hittem, fél év is beletelik, mire sétálni fog hívni . . .

Nem lehetett nem nevetni a kislányon, ennyi örömnek azok is csak örülhettek, akik szerették Katit.

Így telt el az egész nyár: Imre naponta megjelent a lányokért, vitte őket ide-oda, szerdánként a Társaság összejöveteleire, a többi napon csak sétálni, mászkálni, nézelődni. Magda mindig velük volt, anyuka ehhez a feltételhez kötötte a beleegyezését gyakori együttléteikbe, s így kapcsolatuk annak ellenére tisztán baráti maradt, hogy Imre néha – tréfából – azt magyarázgatta egy-egy kirakat előtt, hogy amit az üveg mögött látnak, feltétlenül meg kell majd venniük a közös lakásukba. Kati úgy fogta fel ezeket a megjegyzéseket, mint Imre jókedvének biznyítékait; nem mert, nem akart igazi jelentőséget tulajdonítani nekik. Később kirándulni is el-elmentek a budai hegyekbe, természetesen akkor is hármasban. A két lány álmélkodva hallgatta, mi mindent tud Imre a természetről, mennyire ismeri a növényeket, a bogarakat, hogy eligazodik az ösvények és utak között.

Egy alkalommal az Új Útkeresők Társaságának összejövetelén Mária, aki mozgásművészetet tanított (s amúgy mellesleg doktorátusa volt filozófiából és esztétikából), meghívta őket Szentpál Olga csoportjának bemutató matinéjára. A mozgásművészet különös

élményt nyújtott a lányoknak: nem volt balett, de torna sem, hanem e kettő sajátos, modern vegyüléke. Tánc volt, amelyet nem annyira a klasszikus alakzatok egymásutánja jellemzett, hanem valami kifejezendő gondolat s az annak megfelelő hangulat szabta meg a mozdulatok jellegét és ritmusát. Mária meghívta valamennyiüket, ha van kedvük, vegyenek részt a próbákon, neki is van egy csoportja. Nem sokat gondolkoztak az ajánlaton, hanem a legközelebbi alkalommal elmentek hozzá az Almássy térre. A csoport tagjai mind ez idáig kizárólag lányok voltak, így érthetően nagy örömmel fogadták, hogy Imre személyében végre egy fiú is lesz közöttük. Imrét azonban kínos meglepetés érte: a csoportnak tagja volt a „halk szavú bestia" is, aki ezekkel a szavakkal köszöntötte őt:

– Szóval ide is utánam jött . . .

Imre először mérges lett, aztán egy vállrándítással intézte el a dolgot, ha ettől könnyebb a lelke Ilonának, gondoljon, amit akar.

Kati és Magda életében a mozgásművészeti órák azt jelentették, hogy jóformán a hét minden estéjére akadt programjuk. Mária bevonta őket a következő bemutató előkészítésének munkájába is, meg kellett tanulniuk az újfajta lépéseket és mozdulatokat, melyeknek egészen más volt a technikája, mint bármely ismert táncnak. El kellett sajátítaniuk a pantomim kifejezőformáit, hiszen a mozgásművészetnek ez volt az egyik alapvető összetevője, és meg kellett szokniuk, hogy nincs más rajtuk, csak a combjukig érő ingszerű lepel, amit kitonnak hívtak. Eleinte idegenkedtek tőle, a beléjük nevelt szemérem gátlásossá tette őket, aztán látva, hogy körülöttük a többiek is magától értetődő természetességgel viselik ezt próba és fellépés közben, lassanként elmúlt a zavaruk.

Mária elvitte a csoportot a Zeneakadémiára, ahol a kisteremben Niddy Impekoven, a világhírű táncosnő, az egykori csodagyerek lépett fel, és bemutatta, milyen csúcsokat hódíthat meg a mozgásművészet, ha

ezen a szinten művelik. A csoport tagjai letörten jöttek ki a teremből, úgy érezték, ezek után nem lesznek képesek fellépni, hiszen hol vannak ők attól, amit itt láttak? És ha azt is mozgásművészetnek hívják, amit Impekoven bemutatott, akkor az, amit ők tudnának produkálni, nem is érdemel nyilvánosságot.

Mária igyekezett visszaadni az önbizalmukat.

– Kislányok, hát mit képzeltek? Olyan művész, mint Impekoven, az egész világon talán ha még egy akad! Ez nem jelentheti azt, hogy senki másnak nincs joga fellépni... Azért hoztalak el ide titeket, hogy figyeljetek és tanuljatok!

Beletelt még némi időbe, amíg Mária lelket rázott a társaságba, de végül is sikerült. Közeledett az ő bemutatójuk napja, gyakorlati gondok kötöttek le mindenkit, nemigen maradt idő töprengésre, búslakodásra. Termet kellett biztosítani, megrendelni a jegyek kinyomtatását, gondoskodni zongorakíséretről (ezt végül Baróti vállalta), és legfőképpen ott volt maga a műsor, amivel természetesen nem akartak szégyent vallani.

Amikor eljött végre a nagy nap, s mind együtt voltak a parányi öltözőben, a nézőtéren ülő ismerősök egymás után rohantak be a rémisztőnél rémisztőbb hírekkel:

– Itt van a nézőtéren Madzsar Alice!

– Dienes is itt van!

– Eljöttek Szentpál Olgáék!

Mária kezdhette megint nyugtatni a társaságot.

– Gyerekek, csak semmi pánik! Az, hogy ennyien eljöttek, nem feltétlenül azt jelenti, hogy ránk kíváncsiak. De a szakmának össze kell tartania, ismernie kell kinek-kinek, mit csinál a másik! Erre gondoljatok és legyetek nyugodtak.

A legtöbben úgy érezték, könnyű ilyet mondani, de nehéz nyugodtnak lenni, ha a mozgásművészet hazai legkiválóbbjai mind ott ülnek a nézők között és árgus szemekkel figyelik őket. Katiban is tetőzött a szorongás, de ez csak addig a pillanatig tartott, amíg meg

nem hallotta a zenét, akkor egyszerre – bár remegett még a bokája – pontosan tudta, milyen lépés következik, hol áll a partnere, és egyáltalán, mit kell neki itt csinálnia.

Az első részt nagy taps köszöntötte. A szünetben a „nagyok" sorra bejöttek az öltözőbe, és gratuláltak Máriának, de nem maradtak meg az udvarias elismerésnél; a műsor befejeztével komoly és elmélyült vita alakult ki a különböző lépéskombinációkról, a képi-összképi hatásról és egyebekről. Kati addigra már csak végtelen fáradtságot érzett, no meg kitörő éhséget. Azon meg csak nevetett, hogy Imre is, Baróti is „művésznőnek" szólítja, akárcsak a többi fruskát. Hogy a dolog mégis több, mint fáradságos játék, akkor derült ki, amikor egy-két nappal a bemutató után kritikák jelentek meg néhány újságban, és egytől egyig elismerően említették, hogy egy új művészi csoport mutatkozott be.

Imre persze most sem tagadta meg gúnyoros természetét: paródiát gyártott a mozgásművészetről is, annak ellenére, hogy ő maga is szívesen, nagy kedvvel vett részt benne. Katit elgondolkoztatta a fiatalembernek ez a többször tapasztalt, különös képessége. Sokat gondolkodott rajta, és azt is megkérdezte magától, vajon akkor, amikor Imre őrá gondol, ugyanígy megvizsgál mindent a fonákjáról is? Lehetséges volna, hogy az én érzéseimet is kiforgatja, és nevet rajtuk? Erre nemsokára írásbeli választ kapott, habár Imre maga nem sejthette, hogy a teleírott papírlap, amit egy este a búcsúzásnál Kati kezébe csúsztat a kapualjban, mire ad feleletet a kislánynak.

– Kérem, olvassa el ezt a belőlem kitépett lapot! – mondta kissé fellengzősen, és nagy sietve elment.

Kati ezt olvasta a papíron:

„Aki vaságyban születik, az nehezen lesz szent. Apró kis göndörkés haja a nyakára kunkorodott (mint az régi fényképeken is látszik), szemében korai értelem csillog, egyébként olyan volt, mint a többi gyermek. Egyszer megütötte a kis kezét, és ezért na-

pok után is visszasírt, bár azt elfelejtette már, hogy melyik keze is fájt. Ezt a tulajdonságát különben megtartotta élete végéig, sokszor megsiratta magát a fájdalmat önmagáért. A vidék nem sok csomót gombolyított le az életfonálról, és így a gyermekkor viaszpuhaságú emlékfelületén sem nyomódott le túl sok kép. Nem csupán dajkamese és szájhagyomány az, hogy egy szekér keresztülment rajta, és boldog játszadozásban ezt észre sem vette. Ennek az epizódnak semmi köze a bátorsághoz, mert később keresztülment rajta napjában kétszer az Élet, és azt sem vette észre, mert nem akarta. Mikor megtanult nevetni, ez lett a narkotikum és egyben hályog a tisztánlátás ellen is. Az iskola volt az első sín, persze ez is szélesebb nyomtávval, mint a dacos, lázadó gyermeki kerekek. Azután két szerepet játszott, nappal harlekin volt, este és éjjel tengeren hánykódó csónak. Az utcán utána fordultak már lassan a férfiak, de az éhes szemek keresztüze csak kíváncsiságot gyújtott, nyugtalanság nem maradt vissza soha. Regényolvasással készült fel az eljövendő életharcra, és hitt az istenben. Ételszag és péntekesti gyertyagyújtás voltak az állomások. Gyermekszerelem tornádója nem volt soha, hiányzott a mozisztár-ideál is, nála: Kárpáthy Zoltán is megmaradt regénycímnek.

A vidék belereflektorozott valami új értelmet jelentő szépséget: azt, hogy süt a nap, és kettesben is lehet lenni. De a mindennapi masamód-pletyka eltakarta előle a hegyeket, nem látott még éretten ringó búzatáblát sem. A sors ide-oda csapta az ágat, és a fakó kis virág (mert nem volt szép) reszketett az éjszakában. A nyugtalan nevetés most mindenné lett, sebtapasz, meleg leves, vigasztalás és egyben a szebb jövő záloga is. Az éhtifusz és a skorbut között van a koplalástól származó idegbaj. Megoldásnak jött megint a Vidék. A változás új éhséget hozott: a vágyat, a szebb életre való vágyódást, és még valamit, az összehasonlítás fájó igazságát: milyen kevés vagyok! Visszatérve elsüllyedt minden, új szenvedés nyújtotta

ki ölelő karjait, és Ő belédőlt. Tizenhat és fél éves korában született meg másodszor, a régi Valaki kevesebb fájdalommal halt meg, mint az új megszületése és a szív alakú sírkőre már ketten írták rá, hogy:

Itt nyugszik Az, Aki nem tehet arról,
Ami ezután fog következni."

Imre leveléről sosem beszéltek egymás közt, de kapcsolatuk azontúl még meghittebbé vált. Kati úgy érezte, még a gondolatát is képes kitalálni Imrének. Ha például a fiú szótlanul rápillantott felolvasás közben, Kati habozás nélkül felkelt a helyéről, és hozott neki egy pohár vizet, Imre pedig oda se nézett, csak nyújtotta érte a kezét, nem tévesztette el, hol áll a lány. Ha viszont úgy állított be Ábelékhoz, hogy a két lányt munkában találta – például nagymosást rendeztek –, Imrének gondja volt rá, hogy aznap ne maradjanak túl soká az Új Útkeresők összejövetelén, hanem még a felolvasások előtt bejelentette, hogy ők hárman elmennek, mert „a kislányok fáradtak". Mindenki megértéssel nézett rájuk ilyenkor, kivéve Ilonát, akinek szeméből most már leplezetlenül sugárzott a gyűlölet. Képtelen volt elhinni, hogy Imre, a tehetséges költő, a jómódú fiatalember komolyan foglalkozzék egy olyan csitrivel, mint Kati, aki embernek éretlen, beszélgetőtársnak műveletlen – az egyetlen elképzelhető magyarázatnak azt tartotta, miszerint Kati feltétel nélküli csodálata kellemesen legyezgeti Knopp Imre hiúságát: másról köztük aligha lehet szó.

Nem sejthette, hogy Imre és Kati kapcsolata éppen ez idő tájt kezdett – nem visszafejlődni, hanem ellenkezőleg: puszta barátkozásból valami félreérthetetlenül mássá átváltozni. Egy nyári estén, amikor szokás szerint hármasban ücsörögtek a rakparti lépcsőn, Imre, Kati és Magda, a fiú odahajolt Kati füléhez, és bizalmasan azt súgta neki, hogy másnap a Ludovika-kertben fogja várni, de ha lehet, egyedül

jöjjön. Kati szíve annyira nekilódult, hogy majd kiugrott a mellkasából. Bólintott habozás nélkül, de nem tudta, miféle csellel fog elszabadulni hazulról. Aztán – legnagyobb meglepetésére – könnyebben ment a dolog, mint hitte volna. Anyuka megértőnek mutatkozott, csak egyet kötött ki:

– Nappal sétálhattok kettesben is, nem bánom, de este erről szó se lehet! És akkor se, ha szórakozni mentek!

Imre három könnyvel várta a Ludovika-kertben. Megfogta Kati kezét, tőle szokatlan komolysággal nézett rá, és így szólt:

– Katikám, legyenek ezek a könyvek a maga új bibliái. Olvassa el őket, és utána megbeszéljük a verseket. Egy Kosztolányi Dezső nevű költő műfordításait hoztam el magának, ezekből megismerheti mindazokat a művészi irányzatokat, amelyekről mi a társaságban annyit vitatkozunk.

– Meddig lehetnek nálam?

– Mától ezek a maga könyvei. Mostanáig az én legkedvesebb könyveim voltak.

Kati gyorsan lehajtotta fejét, mert kibuggyant szemén a könny. Eddig is kapott már ajándékokat Imrétől – ceruzát, virágot, kis naptárt –, de tudta, hogy ez most sokkal többet jelent. A saját kedvenc könyveit hozta el neki! Nem tudta, milyen szavakkal köszönje meg, ezért csak szótlanul rátette a kezét a fiú kezére. Imre megérezte ebben a kis mozdulatban a feltörő gyöngédséget, és a lány kezét két tenyere közé fogta; így üldögéltek hallgatagon egymás mellett. Aztán Imre egyszer csak felkelt a padról, és húzta maga után Katit is. Miközben sétáltak, elmondott valamit, amivel magában már sokat küszködött, s most jólesett hangosan is töprengenie rajta.

– Vajda keresett meg a napokban. Azt mondja, szüksége volna a segítségemre az új társai között is.

Kati kérdőn nézett rá. Tudta, hogy Vajda a Szociáldemokrata Párt egyik alapszervéhez csatlakozott. Hogy ez pontosan mit jelent, arról nem voltak egé-

szen világos elképzelései, de azzal tisztában volt, hogy politizálás van a dologban.

– És maga mit felelt neki?

– Hát ez az! – sóhajtott Imre gondterhelten. – Még nem tudom, mit feleljek. Annak idején én biztattam Vajdát, hogy a régi barátait is bátran hívja el az újak közé, de most egy kicsit bizonytalan vagyok . . .

– De miért?

– Mert nem tudom, érdekelni fog-e, amit ők csinálnak! És ha érdekel is, tudok-e a segítségükre lenni? Kati, jönne velem oda is?

– Én szívesen, csak nem tudom, mi hasznomat vennék. Semmit se tudok róluk.

– Hát sokat én se. De Vajda egy kultúrcsoportnak a vezetője vagy rendezője és ebben számít rám . . . Ha megyek, az ő kedvéért mennék. És ha maga is jön, annak biztosan örülni fog!

– Akkor jó! – bólintott Kati. – Szóljon majd, ha szükség lesz ránk . . .

*

Szeptember elején egy este a Tisza Kálmán téren találkoztak Vajdával: Kati, Magda és Imre. A Kőris utca 6-ba mentek, ott volt a Kocsikerékgyártók Szakszervezetének helyisége, ahol egyúttal a VIII. kerületi ifik is tarthatták összejöveteleiket; rendszerint itt próbált a szavalókórusuk. Amikor Vajda kalauzolásával ők is beállítottak, éppen próba folyt a rosszul világított, hosszú, keskeny és túlzsúfolt helyiségben. Kati azt látta, hogy egy apró termetű, kopasz férfi ingujjban hadonászva vezényel vagy húsz fiatalnak, s azok torkuk szakadtából, ordítanak valami szöveget, ami lehet, hogy vers, lehet, hogy nem az.

Amikor vége lett a próbának, megtörténtek a köcsönös bemutatkozások. Az ificsoport tagjai hasonló korúak voltak, mint Kati és Magda; magától értetődő természetességgel tegezték egymást mindannyian,

közvetlen és felszabadult hangnemben folytak a beszélgetések, s ettől Kati mindjárt jobban érezte itt magát, mint akár a Belvárosi Kávéházban, akár a Munkácsy utcai lakásban, ahol ugyan szebb és lakályosabb volt a környezet, de feszélyezett és kényszeredett a tónus. Ezek között a fiatalok között Katinak nem voltak gátlásai; valahányszor megszólalt, nem félt attól, hogy esetleg rosszul fejezi ki magát, s akkor gúnyoros pillantásokkal találkozik; tudhatta, hogy akikhez beszél, hasonló környezetből jöttek, mint ő, és nagyjából ugyanaz a szókincsük, műveltségük. Amikor megkérdezték tőle, van-e kedve rendszeresen lejárni a csoport foglalkozásaira, örömmel mondott igent, ahogyan Magda is, csak azon izgultak, vajon akar-e idejárni Imre is? Amikor lelkendezve elújságolták neki, hogy ezentúl részt fognak venni a csoport kultúrmunkájában, Imre kissé sértődötten nézett rájuk; igent mondott ugyan ő is, de azt némileg zokon vette, hogy a lányok önállóan döntöttek, és eszükbe sem jutott kikérni az ő véleményét.

Ez az újabb elfoglaltság alaposan megváltoztatta mindhármójuk életét. Most már sokfelé voltak elkötelezve, alig maradt idejük, hogy kettesben is legyenek néha, és Imre még fizikailag is fáradt volt ekkortájt, mert apja műhelyében rengeteg volt a munkája. Üldögéltek a rakparton, nézték a vizet, a lámpák fényének visszaverődő sugarait, és alig beszéltek. Néha lejött Magda is, meg újabban egyre többször Béla. Ezek a négyesben eltöltött csendes esték mégis varázslatosan szépek voltak számukra. Arra azonban mind ritkábban jutott idő, hogy részt vegyenek az Új Útkeresők szerdai összejövetelein.

A társaság – immár szemmel láthatóan – bomlani kezdett. Meghalt Zsellér Bandi, akinek egy közönséges megfázásból tüdőgyulladása lett, a magas láz a szívére ment, s ezt a megpróbáltatást már nem bírta gyönge szervezete. Végképp elmaradt Vajda, aki lényegében összetartotta a társaságot. Rába egyre kedvetlenebb és enerváltabb lett, nem tudta, de talán

nem is akarta pótolni Vajda energikus lényét. Hiányzott Imre a maga csípős megjegyzéseivel, fiatalos lendületével. Szövődtek szerelmek és születtek házasságok is a társasághoz tartozók között, de sem ez, sem az előbbi okok nem magyarázták igazán, miért lanyhult el annyira a kezdetben igencsak pezsgő és élénk összetartozás. Jöttek ugyan időközben újabb tagok, de a régieket nem pótolhatták. A felolvasások, a viták meddősége, üressége volt az, amire bevallottan vagy titokban mindenki rájött. Két tábor alakult ki az alapítók között is. Monostoryék a nyilvános fellépéseket erőltették, ezt tartották az együttlétek lényegének, s aminek nem vagy csak kevés köze volt a szerepléshez, azt mellékesként kezelték. A többiek pedig éppen ellenkezőleg, a beszélgetéseket, a barátokkal való meghitt együtteléteket értékelték, s egy idő után nemigen tudtak szót érteni a Monostoryhoz húzókkal.

Az ifik szavalócsoportja – pár héttel a belépésük után – Knopp Imrét választotta meg a Barátság-kórus és kultúrgárda vezetőjének. Vajda azt akarta, hogy rendezzenek műsoros estet, és arra biztatta Imrét, hogy ő maga írja meg a bemutatandó jelenetek többségét. A fiatalok örültek a jelenlétének; tiszteltek is mint írót, de vonzódtak is hozzá mint emberhez, aki teli volt ötletekkel, részt vett minden játékban, s néhány találkozás után arról is leszokott, hogy fölényesen kezelje a nála műveltségben, tájékozottságban alacsonyabb szinten álló ifjúmunkásokat. Rá kellett döbbennie, hogy ezek a fiatalemberek, akik munka után jönnek ide és tanulnak meg verseket, szerepeket, áldozatot vállalnak ezzel, s egyben bizonyítékát adják minden szépre és jóra való fogékonyságuknak.

Katival a Corso moziba jártak, és mind ritkábban sétálni. Imre nappal is sokat dolgozott. Ahogy közeledett az esős idő, a tapétázások egyre sürgősebbek lettek, minden munkát be kellett fejezni még a szezonban. Egész nap létrán állt, estére néha olyan kime-

rült volt, hogy csak üldögélni volt kedve, a kószálásnak a gondolata is fárasztotta. Kezdtek rászokni arra, hogy Kati elment Imréért, oda, ahol éppen dolgozott, legalább a hazafelé tartó úton legyenek együtt. Egy októberi estén a kislánynak a Gellérthegyre kellett mennie a fiúért, Imre ott dolgozott valamelyik előkelő villában. Másfél órát várt a megbeszélt időhöz képest, és már kezdett megijedni, hogy talán elkerülték egymást, amikor Imre egyszercsak megjelent a kapuban.

– Ne haragudjon, kedves, be kellett fejeznünk a munkát, különben egy órányi dologért két embernek újra ide kellett volna jönnie holnap! Ugye, nagyon sokat várt? És át is fázott . . . – magához ölelte Kati vállát. – Ez a vékony esőkabát nemigen melegíthette! Menjünk le a Döbrentei térig, ott beülünk egy cukrászdába, iszunk egy forró teát, attól majd átmelegszik!

A kezét Kati derekára csúsztatta, így mentek lefelé a hegyről. Szótlanok voltak mindketten. Megilletődöttek a gyönyörű látványtól, ahogy a szerpentin út kanyaraiban elébük tárult a kivilágítva ragyogó Budapest, de a mindeddig szokatlan testi érintéstől is kicsit zavartak, áhítatosak. Imre egyszer csak megtorpant, elkapta Kati derekát, és felültette egy kis sziklára, mint valami gyereket. Kezét a lány hajára csúsztatta, úgy simogatta, s közben kicsit hátrahajtotta a fejét. Kati lehunyt szemmel fogadta élete első csókját. A szíve olyan vadul vert, hogy a férfi is érezte, s egy pillanatig attól tartott, rosszul lesz a lány az izgalomtól. Annyira féltette, hogy nem is merte rögtön újra megcsókolni. Önmagától is megijedt, hirtelen tudatára ébredt, hogy a kettőjük közti ártatlan pajtásságnak vége. Ruganyos testű, izgalmas fiatal nőt tartott az imént a karjában, akihez az érzékek is vonzzák, nemcsak derűs, kedves fiatal lénye.

Kati, mintha nem is hinné el magának, mi történt vele, újra meg újra azt gondolta: „Megcsókolt! Imre megcsókolt!" Azon álmélkodott, hogy izgatottságában

meg sem figyelte, tulajdonképpen mit érzett csók közben. Hogy leküzdje zavarát, hirtelen felkiáltott:

– Egész elgémberedtem, fussunk egy kicsit!

Imre nevetve pillantott rá, és meg is nyugodott egy kicsit, képzelgés volt csak, hogy azt hitte, a csóktól egészen más lett ez a lány, mint annak előtte volt, lám, megmaradt vidámnak és szeleburdinak, még ha ezentúl nőszámba kell is vennie. Szaladt Kati után, s amikor nagy nehezen sikerült utólérnie és elkapnia, megcsókolta újból, most már hosszabban és kevesebb aggodalommal. A cukrászdába úgy ültek be, hogy egy pillanatra el nem engedték egymás kezét. Imre az asztal fölött ujjával végigsimította a lány ajkát, tűnődve nézett rá, és így szólt:

– Most jöttem rá, hogy én már régen beleszerettem magába. Nem is tudom, tulajdonképpen, mikor. Csak azt tudom, hogy eddig minden olyan szép volt köztünk. De vajon milyen lesz ezután?

– Ugyanolyan szép! – felelte Kati habozás nélkül. – Miért lenne más? Én is régóta szeretem magát, de én mindig is tudtam, hogy így van. Ezentúl még szebb lesz!

– Maga egy kislány, én pedig férfi vagyok! – nézett rá Imre olyan pillantással, hogy Kati belepirult. – Nem mindig olyan egyszerűek a dolgok, mint maga hiszi ... A szerelemben az embernek kívánságai is vannak. Magánál talán még egy ideig, de biztosan nem sokáig, kívánságmentes, merőben lelki érzés lesz a szerelem, de nálam nem az, már most, ebben a pillanatban sem. – Imre hirtelen félbeszakította magát, felderültek gondterhelt vonásai. – És ha így van? Az se baj! Ugye nem, drágám?

Kati ragyogó szemmel bólintott. Kimondhatatlan boldogság töltötte el ezen az estén, amit önmagának is nehezen tudott elhinni. Másnap azonban Imre újabb levelet nyomott a kezébe, s ebből bármikor újra meggyőződhetett arról, hogy ami köztük történt: valóság. Ez a levél sem volt kevésbé zaklatott és költői, mint az első. Ez állt benne:

„Kisasszony! Meglátni és megszeretni Önt, úgyszólván egy pillanat műve volt . . .

. . . volt ugyan köztünk egy kórházi ágy, egy okos beteg és az én részemről annyi előítélet zöldsapkás és hosszú, készenvett télikabátban járó zsidólányok iránt, amennyi előítélet három generáció gondolatközösségét is megölhette volna.

. . . én háttal ültem a világosságnak és Te szemben, a kórházudvaron már tavaszról álmodtak a fák és a padok, ahol beteg szerelmesek szoktak üldögélni; de a naptárban még sokat kellett lapozni, míg a májushoz ért az ember.

. . . és néztelek; nem szépségideál, sőt; szemei mélyen benne ülnek az arc húspárnái között, az orrnak nincs határozott vonala, a száj . . . hát igen a szájjal azután komoly bajok vannak, mert ez a száj, úgy látszik, csak nevetni tud. Az ajkak szögleteiben egy kis keserű ránc, ez ugyan lehet, hogy csak véletlenül került oda . . . és . . . és semmi több. Ha beszél is, nem mond semmit, ha meg elhallgat, az az érzés marad vissza, hogy belül halkan nevet.

. . . nem emlékszem a kezeire . . . és azt hiszem, nem is volt lába . . . ez Ő . . .

Később a zene hangjai hoztak engem Önhöz mindközelebb . . .

. . . a kis szobában volt egy zongora is, illetve csak a zongora volt ebben a szobában, meg egy vaságy, amely a »páratlan szerdák« alatt biztos szomorkodott, mivel széknek használták.

. . . a »Beteg Költő«, a »Szerelmes Költő« a »Zeneszerző Doktor«, a »Törpe Színész«, a »Gyermekszemű Zenész« és Én, a »Nyugtalan Zseni« voltunk a férfiak. Néha még megjelent a »Még betegebb Költő« is és a »Jubiláns Halott« is, aki hol költő volt, hol meg festő, de ha talált olyanra, aki elhitte, hát »Filozófusnak és Zenésznek« vallotta egyben magát.

. . . mondom, a nagyzongora minden szerdán szólt,

a Század beteg zenéje túlbőgte a múlt Század szirupos nyögdécselését.

... és én gondolkoztam: mit keres itt? Ő tésztagyúrásban kifáradt karjaival a zongorára dől, és hallgat... hallgat, Wagner alatt épp olyan az arca, mint mikor Verdit nyúzzák. Van-e lelke, vagy mit ringat ilyenkor a zene hullámain?

... a hang átcsap a plafonon, kiárad a szobából, elönti az utcát, a városrészt, ott hömpölyög a Körutakon, olyan széles, mint a Duna és olyan mély, olyan mély... igen, olyan mély, mint a gyakran fehér ruhás... fehér vászonruhás lány szeme...

... tetszik Magának ez a zene, kérdeztem egy Grieg után, hogyne... de mikor a »Pro Zeneszerző« paródiának játssza, akkor sokkal jobban.

... és már nem folyam a zene hangja, talán ki sem hallatszik a szobából, csak idebenn viharzik a húrokat taposó billentyűk alatt. Nem, nem is viharzik, csak nyögdécsel, halkan és unalom-pók szövi be a nyolc hallgatót, akik idegenek ezen az estén, mert

Ő és Ő nem értik meg egymást, ha szól a zene...

... és soha nem fogom elfelejteni az esti sétákat...

... soha olyan rövid nem volt az Andrássy út, mint azon a nyáron. A villanyújság soha még érdekesebb hírekkel nem rontotta a bámészkodó szemeket... hogy miről beszélgettek... hm... a fiú olvasott, igazságot prédikált, és kopogó léptű párja mindent elhitt neki.

... de még messze volt az erdő, még messze, messze volt a szenvedés, a szenvedés, az Élet."

*

A kultúcsoport a tél folyamán átköltözött a Tisza Kálmán térre, a sofőrök szakszervezeti helyiségébe, annak is a pincéjébe. Első nyilvános fellépésükre készülődtek Imre vezetésével. A kemény, gyakori próbáknak szép eredménye lett: bemutatkozásuk a Vasas Székház 11-es termében komoly sikert hozott. A cso-

port tagjai valósággal rajongtak Imréért, legkülönbnek ismerték el maguk között. Kati felemás érzésekkel figyelte az ifik és Imre viszonyát; pontosan szavakba önteni nem tudta volna, de valahogy visszásnak érezte azt a módot, ahogyan Imre a fiatalok közt forgolódott. Mintha még csakis az eszével értené, hogy milyen komoly útra lépett velük, de a szíve távol maradna céljaiktól, lelkesedésüktől, gondjaiktól. Néha egy-egy akaratlan gesztusa, elejtett szava árulkodott róla, hogy mivel a saját bőrén még sose tapasztalta az igazi nyomorúságot, a szegénységet, el sem tudja képzelni, mekkora összetartó erő lehet az, milyen erőteljes lázadozó indulatokat érlel. Imre egy kissé leereszkedett a csoporthoz; úgy is, mint költő, úgy is, mint jómódú, gondtalan fiatalember. Kati maga is megdöbbent azon, hogy ilyen bíráló szemmel képes nézni kedvesét, és igazságtalan sem akart lenni vele; az is tény volt, hogy Imre korábbi önmagához képest nagyon sokat fejlődött. Különösen azóta, hogy bekerült Madzsar József híres szemináriumába, ahol mindenről esett szó – filozófiáról, politikáról, kultúráról, gazdasági helyzetről –, és mindenről mélyen, alaposan, érdekfeszítően. Imre témákat is merített abból, amit egy-egy szemináriumon hallott. Az aktuális vonatkozásokat felhasználva szavalókórussal előadható verseket és jeleneteket írt, amelyeket a csoport nagy sikerrel adott elő számos pártnapon, gyűlésen, szakszervezeti összejövetelen. Úgy vonultak fel a színpadra, mint egy énekkar; először a világos hangszínű fiúk, utánuk a lányok, legvégül a sötét, mély hangú fiúk. Félkörben helyezkedtek el, Imre pedig velük szemben, mint egy karnagy, vezényelte a szólistákat, a teljes kart, s maga is mindig velük mondta a verset, hogy szájmozgásáról, hangsúlyairól, de még arcjátékából is tudják, mikor mit mennyire kell harsogni, vagy éppen ellenkezőleg, a suttogásig csillapodott halksággal kiemelni.

KÓRUS

I

Elnézem a hatalmas folyamot,
Micsoda erők táplálják sodrát,
Hány forrás gyűjti medrébe az
Energiát.

Pincelakásokból,
Barakkokból,
Bérkaszárnyákból
Jövünk.
Üres menhelyek
És kihűlt gyárak
Kergetnek minket
Előre.
Városok nincstelenjei
És a mezők éhes rabszolgái
Sűrítik sorainkat.

Reszkess, világ!
Ennek a folyónak nincsen gát,
És ha kicsap medréből
A Tömeg,
Házsorok szakadnak,
Tornyok dőlnek,
És az öklök erdeje fölött
A felkelő vörös nap
Megvilágítja az új
Termést:
Világszabadság!

Türelmetlen döngetés rázza a kaput.
Idő!
A kívül maradt új Ember
Nyúl most a kilincs után.
Tárulj fel előttünk, Kapu,
Vagy rozsdás sarkaiból
Dőljön ki a korhadt Világ.
Új szó harsog,
Új ének harsan,
Építeni lehet lassan,
De győzni csak tempóval
Lehet, Nyugat,
Dél,
Észak és
Kelet,
Minden győzelmet ígér,
És el kell pusztulnia
Mindannak, ami
Nem mi vagyunk.

A kórus igazán nem panaszkodhatott, hogy ne volna elég mozgalmas az élete. Új feladatot is kaptak: Népszava háziagitációra jártak a Práter utca, Baross utca meg a környék bérkaszárnyáiba, rosszul szellőzött, sötét, nyirkos, dohos lakásokba, ahol a családnak is szűk szobakonyhában még albérlőt, ágybérlőt tartottak. Kati érzelmei a megdöbbenés meg a felháborodás között hullámzottak, hiszen maga a puszta nyomor némelyik helyen nem volt nagyobb, mint az övéké odahaza, csakhogy amíg Ábelék igyekeztek a szegénységüket már-már kínos tisztasággal, saját ápoltságukkal ellensúlyozni, addig másoknál azt látta, hogy elhanyagolják a lakást, még csak nem is igen takarítják, ritkán nyitnak ablakot, holott a friss levegő ingyen van, s ami a legszörnyűbb: beletörődtek az

egészbe, olyan kilátástalannak érzik, hogy a változtatás szándéka is hiányzik belőlük. Ezek voltak azok, akik végig sem igen hallgatták, miért lenne hasznos járatniuk a *Népszavát,* hanem ajtót mutattak az ifjú agitátoroknak, és amúgy jó magyarosan megmondták nekik, hová menjenek az újságukkal! Szerencsére, akadtak olyan lakások is, ahol hatott az értelmes szó, ahol az öntudatos szegénység biztató példáival találkoztak.

Új tagokkal gyarapodott ekkortájt a csoport. Hét fiú és négy lány jelentkezett, hogy szeretne részt venni a szavalókórus munkájában. Az új tagok közül tízen voltak gyári munkások és csak egyikük nem az. Révész Feri a nyáron tette le az érettségijét, s azóta gyakornokként dolgozott a Gázgyárban. Ez a fiatal fiú hamarosan nagy segítségükre volt, ugyanis a Tisza Kálmán téri kis épületre kimondták, hogy le kell bontani (itt épültek az új OTI-lakóházak), s a csoportnak szállás után kellett néznie. Kiderült, hogy Révész Ferinek az apja is, a nagybátyja is komoly funkciót tölt be a Szociáldemokrata Pártban meg a szakszervezetben. Ők intézték el, hogy az ifiket átmenetileg befogadják előbb a Népszínház utcában a Fások, aztán meg a Magdolna utcában a Vasasok. Mindenütt tartottak egy kicsit a megjelenésüktől, hiszen a csoport létszáma már negyven főre duzzadt, és igen aktív, meglehetősen nyüzsgő-hangos életet éltek, sok összejövetelt tartottak. Később mégis megkedvelték őket, mert kiderült, hogy a pártszervezetek agitációs munkájához a kultúrcsoport komoly segítséget tud adni, műsoraik érdekesebbé, vonzóbbá tették a gyűléseket, s amellett az sem volt teljesen elhanyagolható szempont, hogy fellépéseik teljes bevételét az alapszervezet kasszájába fizették be, így aztán a helyiség bérleti díját, fűtését, világítását fedezte is, amit kerestek.

A választási harcok idején különösen megnőtt a fellépések száma. Az volt a dolguk, hogy mielőtt a szónok színre lép, ők már jó hangulatot csináljanak az

egybegyűlteknek. Imre leleményessége ebben is nagy szerephez jutott. Kitalálta, hogy minden induló párt falragaszait meg kell szerezni. Ezeket felkasírozták és felvitték a pódiumra. Imre írt egy szatirikus játékot *Amiről a plakátok beszélnek* címmel. A legvadabb ígéreteket, a legszemérmetlenebb hitegetéseket kigyűjtötte a pártok propagandájából, rímekbe szedte őket, s egy-egy kórustag olyan pátosszal adta elő, mintha a maga részéről hinne bennük – annál nagyobb volt a nézők mulatsága, hiszen Imre átdolgozása nyomán ezek az ígérgetések önmagukat leplezték le. Az agitációt a vöröskalapácsos ember figurája, a Szociáldemokrata Párt plakátja fejezte be – az előzmények után mindenki számára nyilvánvaló lett, hogy ez az egyetlen párt, amelyre szavazni érdemes lesz.

*

Ábeléknál megint rosszul álltak a dolgok: az egész családból egyedül Bélának volt munkája, egyetlen keresetből viszont jóformán semmire se jutott. Zálogházba vittek mindent, amit egyáltalán hajlandók voltak bevenni, de amit ezért kaptak, hamar elfogyott, s még reményük sem igen volt rá, hogy ki tudják váltani a holmit, vagyis elbúcsúzhattak szegényes kis tárgyaiktól. Kati minderről egy szót se szólt Imrének, a fiú azonban magától is megsejtette, hogy valami baj van. Kínos kérdésekkel nem akarta zaklatni Katit, ehelyett ravaszkodni kezdett. Ha találkoztak, azt mondta, rettentően éhes, és ennek ürügyén alaposan meguzsonnáztatta a kislányt. Ha Kati vonakodott, azzal vágta ki magát, hogy ő a molett nőket szereti, Kati pedig túlságosan karcsú. Ez így ment egy ideig, de a valóságos helyzet könyörtelenül lelepleződött azon a napon, amikor Ábelék már befűteni sem tudtak. Imre szokása szerint beállított Katiért, hogy sétálni vigye, és elképedve tapasztalta, hogy mennyi minden eltűnt a lakásból. Nem volt nehéz rájönni, hogy miért és hová. A dermesztő hideg is önmagáért

beszélt. Katira is csak rá kellett nézni, fülig pirulva vette fel a kabátját, és óvakodott attól, hogy Imrére nézzen. A fiú nem akarta még kínosabbá tenni számára ezeket az amúgy is keserves perceket, ezért nem mondott semmit, csak akkor fakadt ki, amikor leértek a Duna-partra.

– Mondja, Kati, nem gondolja, hogy előttem talán nem kéne titkolóznia? Azt hiszi, szégyellni kell, hogy ilyen nehezen élnek?

Katiból ekkor kitört a régóta készülődő keserűség.

– Minek mondtam volna el? Segíteni úgyse tud! De nem is az a lényeg. Maga nem képes megérteni, mit jelent szegénynek lenni! Azt hiszi, az ifik közül, akiket a kórusban tanít, nem élnek sokan ennél is rosszabbul? Honnét tudhatná maga, milyen megalázó ez, hiszen sose éhezett, magát még ki se lakoltatták lakbérhátralék miatt, magának csak a szebbik, jobbik életből jutott! Azt kérdezte az előbb, szégyellem-e, hogy nehezen élünk. Hát mit gondol, én nem találtam ki, miért akar maga mostanában mindennap uzsonnázni?

Kati hirtelen elhallgatott, könnyek peregtek végig az arcán. Imre megdöbbenve lépdelt mellette, de inkább csak Kati érzéseinek és hangjának szenvedélyessége rendítette meg. Némi megbántottság is bujkált a hangjában, amikor újra megszólalt:

– Ne felejtse el, hogy én is voltam már életem során egyedül, pénz és élelem nélkül, úgy, hogy senkire se számíthattam!

– Na persze, amikor kedvtelésből csavargott a hegyek közt! – vágra rá Kati indulatosan. – Én magyarázzam magának, az írónak, hogy ez mennyire más? Magának szinte szórakozás, érdekes élmény volt a nélkülözés, közben pedig tudhatta, hogy bármikor véget vethet ennek a kirándulásnak, és visszatérhet a jólétbe! Fogalma se lehet róla, milyen érzés, ha az ember nem önszántából nyomorog, és azt se tudhatja, vége lesz-e valaha! Önmagam előtt is szégyellem, nemhogy maga előtt!

Éppen a Lánchídhoz értek séta közben, Imre hirtelen megállt, és maga felé fordította Katit.

– Még sose beszéltünk a kettőnk jövőjéről, de azt hiszem, éppen itt az ideje, hogy elkezdjük!

– Ne! – Kati valósággal sikítva tiltakozott, és elered-tek a könnyei is. – Kérem, ne! Most ne mondjon semmit, akármit akarna mondani . . .

Kati kétségbeesése nyilvánvaló volt, csak az okát nem értette Imre, így hát nem tudott jobbat kitalálni: magához ölelte a lányt, simogatta a haját, az arcát, hogy megnyugtassa. Katira azonban mindez nem hatott, egyre erősebben sírt, már-már úgy látszott, nem képes abbahagyni. Imre megfogta a két karjánál és megrázta.

– Hagyja abba! Érti? Hagyja abba! Ha nem hagyja abba, én istenbizony, megverem! Minek néz engem tulajdonképpen? Micsoda ötlet, hogy ne beszéljek a jövőnkről! Hogy képzeli azt, hogy én ne tudjak a nyomorukról? Előttem érzi magát megalázottnak? Micsoda marhaságok ezek! Állítólag szeretjük egymást. Ha ez igaz, márpedig igaz, akkor honnét veszi, hogy én csak az élete szebbik oldaláról tudhatok? Csak a költőt szereti bennem, az embert nem? Vagy azt hiszi, olyan ember vagyok, akit a dolgok másik fele kiábrándít?

Miközben indulatosan pattogott, lopva megnézte Katit, és elégedetten látta, hogy kiabálásának megvolt a hatása: a kislány már nem sír, inkább kicsit riadt.

– Nagyon helyes, látom, végre abbahagyta az egerek itatását! – mondta megenyhült hangon. – Akkor karoljon belém, és ha tetszik, ha nem, beülünk valahová, ahol meleg van, mert maga reszket és mi tagadás, én is vacogok.

Megcsókolta Kati szemét, aztán beült vele a legelső, útjukba kerülő kis cukrászdába. Kati arca maszatos volt a sírástól, akár egy gyereké. Ahogy duzzogva behúzódott a sarokba, Imre egészen különös gyöngéd-

séget érzett iránta. Megfogta mindkét kezét, és duruzsoló szelídséggel beszélni kezdett hozzá.

– Legszívesebben holnap feleségül venném. Maga nem is gondol arra, hogy nekem nehezebb maga nélkül élni, mint magának nélkülem. Tudja, mit mondtak a szülei, amikor megpendítettem előttük a dolgot? Hogy maga a házassághoz még kislány. És én is azt hiszem, hogy van ebben valami. Hiszen annyira se volt képes felengedni, hogy legalább ne magázzon, hívjon Imrének, vagy uram bocsá', tegezzen ... Ha a feleségemmé tenném, abba biztos belehalna! Látja, még attól is elpirult, attól is szégyelli magát, hogy egyáltalán beszélünk erről. Hát mit tegyek, hogy ne jöjjön folyton zavarba? Bíznia kellene bennem, ha szeret. Nekem mindent elmondhat, jót is, rosszat is, örömöt is, keserűséget is. Másokon segítek, mert tudom, mi a bajuk, csak az én Katim nem engedi, hogy megosszam vele a gondjait! De miért? Muszáj mindig olyan rettentően erősnek lennie, hogy egyedül akar elviselni minden rosszat?

Kati a vállára hajtotta a fejét, de közben csendesen sírdogált. Aztán mégis felnézett, és már egy kis vérszegény mosoly is ült az arcán.

– Igazán ne haragudjon rám ... Nehéz nekem. Mindig nyom az az érzés, hogy kevés vagyok magához. Tudja, miért mondtam, hogy most ne mondjon semmit a jövőnkről? Mert amikor nálunk otthon ilyen nyomor van, azt hinném, hogy sajnálatból akar feleségül venni. Azt pedig nem akarom! Érti, Imre?

– No nézzék! Kimondta a nevemet, csak úgy, egyszerűen, meghitten ... Mondja, Katikám, nagyon nehéz volt? Ugye, hogy nem! Milyen furcsa lány maga, amikor megismerkedtünk, nem félt rögtön kijelenteni, hogy a feleségem lesz. Most meg, hogy majd egy éve naponta együtt vagyunk, rimánkodni kell azért is, hogy egy csöppet bizalmasabb legyen hozzám. Na, köszönöm szépen!

– Ne csúfoljon! – kérte Kati. – Maga volt az el-

ső, akire úgy néztem, mint férfira. És rögtön meg is szerettem. Hát nem furcsa?

– Egyáltalán nem! – nevetett Imre. Előfordult már másokkal is... – Látta a lány pillantásán, hogy a nevetése ezúttal bántó, ezért komolyra fordította a szót. – Katikám, értse meg, hogy szükségem van magára! Álljon mindig mellettem, segítsen legyűrni a hibáimat, szállítson le arról a talapzatról, ahová mint költőt fölrakott, és lássa bennem az embert, aki költőnek bizony még kiforratlan, ne csodálja a soraimat, hanem mondjon róluk kritikát, szóljon rám, ha kórusvezetőként nyegle vagyok vagy fölényeskedő...

– Hát igen, néha bántott, hogy milyen hangot használ velünk szemben...

– Velünk? Katikám, mostantól maga velem érezzen és ne másokkal! Mi ketten legyünk a „velünk" és a többiek az „ők".

– Ez nem egészen így van! – vitatkozott a lány. – Szeretem magát, de a kórus az más dolog. Az ifik és köztem sokkal több a közös vonás, úgy élnek, mint én, olyan élményeik vannak, mint nekem, olyan szavakat használok, mint ők... Ha velük lekezelő, velem is az, ezt meg kell értenie!

– Tehát menjek el én is nyomorogni, legyek munkanélküli, csak azért, hogy jobban megértsem őket?

– Ne csúfoljon, és ne forgassa ki, amit mondtam. Törekednie kéne rá, hogy ne csak ítélkezzen az ifik fölött, ha valami nem tetszik magának, hanem próbálja elképzelni, mi lehet mögötte! Ha nem érti meg őket, semmit se fog tudni róluk. Például nem tudja, miért szégyenlik a nyomorúságukat. Én tudom, mert nekem is éhesen fekszik le esténként az apám. Egészséges, munkaképes ember számára megalázó, hogy nem dolgozhat, pedig bármit elvállalna... Sajnálattal, szánalommal nem tudunk mit kezdeni.

Imre előtt felrémlett, milyen haragos pillantásait csípte el néha Katinak, amikor a kórus próbáin rendreutasított vagy letorkolt egy-egy ifit. No lám, ez a játékos, szeleburdi kislány némely dolgokban mi-

lyen érett, mennyi keménység van benne. És ahogyan beszél, amögött érződik a tapasztalatok aranyfedezete. Különös érzés kerítette hatalmába. Vágyott arra, hogy mindig maga mellett tudja ezt a lányt, de annak is a tudatában volt, hogy Kati nem lesz néma, áhítatos csodálója, aki minden megnyilatkozására csak bólint. Mégsem érzett kisebb kedvet ahhoz, hogy magához láncolja.

– Ide hallgasson, Katikám! Mindkettőnknek változnunk kell. Én megpróbálom jobban a maga oldaláról nézni az életet, magának viszont meg kellene tanulnia bíznia bennem. Semmit se szégyelljen előttem! A testi-lelki fájdalmai éppen úgy az enyémek is, mint az örömei, a jó hangulatai. Vagy azt képzelte, ez csak a hivatalos holtomiglan-holtodiglan után van így?

– Dehogy képzeltem! Én már most a magáé vagyok mindenestül. Igazán érezhetné . . .

– Csak biztasson, kis szamár!. . . De nagy csacsi vagy, kislányom, azt hiszem, fogalmad sincs róla, mit mondtál. Például eszedbe sem jut, hogy ha nekem azt mondod, hogy „a magáé vagyok mindenestül", akkor én gondolok is valamire. Na tessék, ettől is elpirultál! Pedig a szerelembe az is beletartozik, ami az ábrándozáson meg a tőled meglehetősen ritkán kapható csókokon túl van . . .

Kati vérvörösre vált arccal hajtotta le a fejét, és képtelen volt megszólalni. Imre gyorsan fizetett, hogy mehessenek.

– Ha nem vetted volna észre, most volt az eljegyzésünk, gyönyörűm! – mondta odakint, és megcsókolta Kati kezét.

– Imre! – szaladt ki a lány száján a meghökkent kiáltás.

– Remélem, hogy egyszer tegezni is fogsz?

A lány némán bólintott.

– Jól van, az is nagy eredmény, hogy legalább ezentúl nem „maga" a nevem. Tudom, türelem, te nem tartozol a könnyű nők közé . . .

Egymásba karolva sétáltak tovább a parton. Kati úgy érezte, a budai oldalon cukorsüvegekké változtak közben a hegyek.

*

A mozgalmi munka egyre nagyobb helyet követelt magának mindkettőjük életében. Imre szinte teljesen kivonta magát a családi megmozdulásokból, lazult a kapcsolata fivérével, Sándorral is, másfajta emberekkel barátkoztak, más elképzeléseik voltak a jövőről. A Knopp család mit sem tudott arról, hogy Imre kik között tölti ideje túlnyomó részét, fogalmuk sem volt róla, hogy a fiuk, a cég fiatal főnök ura – a Barátság-kórus műsorának tetemes részét írja kifejezetten politikai célzattal, ennek érdekében böngészi át a parlamenti ülésszakokról szóló tudósításokat, a lapok politikai riportjait – bőven meríthetett belőlük gúnyolódnivalót versekhez és jelenetekhez. Az meg végképp titok volt (még Kati is csak sejtette inkább, mint tudta, s magukat a műveket meg sem kapta olvasásra), hogy Imre nemcsak a legális szociáldemokrata mozgalom, hanem az illegális kommunista agitáció részére is készít anyagokat. Ez utóbbiakat leginkább a vidéki propagandamunkában használták fel. Energiájából arra is tellett, hogy tanulmányokat írjon, sőt, mivel úgy hozta a sors, hogy tanítania kellett másokat, Imre a tanításhoz tanult, örökké képezte magát.

Akadtak persze a mozgalmi életnek közösségi, oldottabb pillanatai is. Baróti révén, akivel megmaradt a barátság, Imre meghívást kapott Kadosa Pál házi zeneestjére. Kadosa már ismert nevű, baloldalinak tudott zeneszerző volt, s magától értetődően a fiatal értelmiség baloldala volt az, amely elsősorban érdeklődött művészete iránt. Kati eleinte teli volt szorongással, amikor Imre oldalán belépett a számára csaknem kizárólag ismeretlenekből álló társaságba – el sem tudta képzelni, mit fog ő csinálni itt, hogyan vi-

seli majd el a minden bizonnyal ugyancsak unalmas estét. Aztán annál boldogabb meglepetéssel látta, hogy az énekesnő, aki a zongorához megy és csodálatos hangján énekelni kezd, nem más, mint Basilides Mária, akit ő már az Operaházban is hallott énekelni. „Istenem, istenem, áraszd meg a vizet . . .” – hangzott a gyönyörű dal, amelyet hasonló továbbiak követtek. Bartók és Kodály gyűjtésének legszebb darabjai szerepeltek a kis hangverseny műsorán, s egészen természetes volt, hogy a műsor befejeztével ezekről indult meg a vita. Volt, aki a legmodernebb irányzatokra esküdött, mások Bartókék törekvésében látták az egyedül üdvözítő, helyes irányt – az ellentétes véleményekből kicsapó szenvedély izgalmassá tette a diskurzust, az elhangzó érvekből pedig Kati sokat tanult.

Máskor a munkásból lett festőművész, Cserepes István Német utcai műtermébe voltak hivatalosak, ahol már maga a helyszín érdeklődést keltett, mivel a művész maga építette be üvegtetővel a lichthófot, s így teremtett magának saját ügyessége révén tágas és világos műhelyt. Cserepes különlegesen érdekes figura volt. Paraszti sorból került a diósgyőri Vasműbe munkásnak. Már ekkoriban is szívesen és szépen rajzolt – a nehéz munkától elnehezült keze meglepő könnyedséggel vetett a papírra környékbeli tájakat. Valaki felfigyelt rá, és néhány munkáját bejuttatta egy szerényebb helybeli kiállításra. Mégis felfigyeltek rá, itt bemutatott munkái alapján felterjesztették egyéves párizsi ösztöndíjra, amit el is nyert. Párizsban nemcsak tanult és képzett festő lett, de – kommunista is. Hazatérése óta művészete egyre érettebbé vált (már nemcsak festett, de a maga építette kemencében szobrokat és kerámiákat is kiégetett), s igyekezett kapcsolatba kerülni mindenféle fiatal, baloldali szellemiségű művésszel. Hogy a nála rendezett összejövetelek vonzóbbak legyenek, Cserepes nem csupán szellemi táplálékkal kínálta vendégeit. Jó ízű,

erős teát főzött, és kemencéjében ilyenkor nagy adag ínycsiklandó lángost sütött.

– Ha a kajám ízlik, a műveimet is jobb hangulatban nézitek! – dörmögte ravasz mosollyal. Természetesen nemcsak a lángosokon múlt, hogy mint mások, Imréék is rendszeresen látogatták. Cserepesnél mindenki jól érezte magát, Imre számára pedig ezzel a barátsággal a mozgalmi munkának egy újabb csatornája nyílt meg. Versei közül a legkeményebb hangúakból rendre otthagyott egy-egy példányt a festőnél, aki eljuttatta azokat Szegeden, illetve Békéscsabán élő barátainak. Beszélni nem beszéltek erről, de mindketten biztosak voltak, hogy az írások jó helyre jutnak így – azokhoz, akiknek Imre szeretné felnyitni a szemét.

Egy este Kati ismét levélkét kapott Imrétől. Azt hitte, ez is vallomás, félig prózában, félig versben, mint az eddigiek, de most egészen másról volt szó.

„Drága!

Szombaton, kérem, menjen el az én cipészemhez. (Dávid, Ráday utca 49.) Szólítsa »Dávid elvtársnak«, és köszönjön »Barátság!«-gal. Kérdezze meg, hogy lesz-e csizma hétfőre, és ha lesz, úgy kérje meg, hogy *ne küldje* át az üzletünkbe, mert majd én érte megyek. Ügyesen!

Fiúka"

Nem volt kétséges, hogy valami illegális anyagról van szó, és Imre mindenáron szeretné elkerülni, hogy apja vagy fivére tudomást szerezzen ilyen irányú kapcsolatairól. Kati ebben a dologban nem értett egyet vele. Ha mindent nem is mondhat meg a szüleinek, de azt a tudomásukra kellene hoznia, hogy tagja a Szociáldemokrata Pártnak, hogy ificsoportot vezet, mozgalmi kórust irányít. Végtére is felnőtt, önálló férfi, nem méltó hozzá ez a bujkálás, titkolózás! Ha szeretik, meg kell érteniük, hogy a fiuk számára ez fontos. Nehéz ilyesmit közölni az idős, más felfogásban

meggyökeresedett szülőkkel? Nehéz. De hát neki sem volt egyszerűbb dolga, amikor – igaz, Magdával és Bélával egyetértésben – tudomására hozta az Ábel szülőknek, hogy a vallás előírásait, az ünnepi szertartásokat már kizárólag a kedvükért tartja meg, hinni nem hisz ezekben. Mégis rászánta magát, pedig akkor még tudatlan volt. Ha ma kellene megtennie, amikor már rendszeresen jár a dr. Ries István vezette szemináriumra, és érvei is vannak, könnyebb dolga lenne. A szemináriumon hallottak értették meg vele, miért hitt gyerekként, és miért volt szinte törvényszerű a kiábrándulása. Az is világossá vált, milyen világban él, miért van munkanélküliség, és ez milyen mozgásokat szül a társadalmi életben. Könyveket adtak a kezébe, amelyek az átélt eseményekről egészen más képet rajzoltak, mint ami benne korábban kialakult. A legérdekesebbnek Engelsnek *A család, az állam és a magántulajdon fejlődése* című művét találta, amit önmaga legnagyobb csodálkozására első olvasásra megértett. Más könyvekkel persze nem boldogult ilyen könnyen. Volt, amit kétszer is hiába böngészett végig, képtelen volt felfogni a lényegét mindaddig, amíg a szemináriumon részletesen meg nem magyarázták. Új világ nyílt ki Kati előtt, s ő úgy szívta magába a tudást, mint szivacs a vizet. Boldogan vállalta el, hogy az ificsoport bizalmija és könyvtárosa lesz, könyvekkel foglalkozni nem is munka, élvezet volt számára. A körzet könyvtárát ugyan egyelőre csak egy tömött szekrény jelentette az alagsor 7-ben, de aztán a könyvállomány is örvendetes gyarapodásnak indult, csakúgy, mint az ifi-olvasók létszáma. Ez pedig annak volt köszönhető, hogy a fontosabb könyveket nemcsak egyszerűen a fiatalok kezébe nyomták, „nesze, olvasd el!", mint például Upton Sinclair *Kutató Sámuel*jét, hanem bizonyos részeket dramatizálva előadott a kórus, ami jobban felkelthette az érdeklődést. Máskor meg Imre vagy más előadó beszélt a műről, ismertetve a cselekményt, jelezve az előadódó problémákat. Traven könyveinek

megszerettetésére felhasználták például, hogy az író ekkortájt lett világhírű, a sajtó sokat cikkezett róla, találgatták, ki rejlik az álnév mögött, s így a személyiségéhez kötődő érdekességek a mű iránt is kíváncsivá tettek sok fiatalt.

Révész Feri ötlete volt, hogy hozzanak létre „olvasó-szemináriumot". Nemcsak arról volt szó, hogy bizonyos könyveket mindenki olvasson el, hanem arról is, hogy megbeszéljék olvasmányaikat. Rossz időben a Vasas Székház egyik szűk szobájában gyűltek össze, jó időben pedig kint, az udvaron, egy hosszúhosszú asztal mellett. Csakúgy, mint Révész Feri, eleinte Imre is tartott tőle, hogy a feladat második része, tudniillik a könyvek megbeszélése túlságosan nehéz lesz az ifik számára. Annál nagyobb volt a megkönnyebbülésük, hogy mindjárt a legelső összejövetel fényesen sikerült. Kati bátyja, Béla vállalta el, hogy beszélni fog Traven *Gyapotszedők* című regényéről. A meglepetést az okozta, hogy nemcsak Béla beszélt kerekded, értelmes mondatokban, jól kamatoztatva utóbbi időben megizmosodott olvasottságát, de a hozzászólások is elevenek, érdekesek voltak, minduntalan összekapcsolták a regényben olvasott élethelyzeteket az őket körülvevő valósággal, a hazai viszonyokkal, a magyarországi munkanélküliséggel, s így tágabb összefüggésben tárult fel mindannyiuk előtt az írói mondanivaló. A következő alkalommal Kuku beszélt Remarque *Nyugaton a helyzet változatlan* című regényéről. Ezúttal még többen jöttek el, mint először, és Kati azon mérhette le igazán a sikert, hogy amikor Kuku befejezte nehézkesen induló, de szenvedélyessé és lendületessé fejlődő előadását, a hallgatóság soraiból többen is feliratkoztak Katinál, szeretnék elolvasni a könyvet.

A Vasas Székház udvara kedvelt találkozóhelye volt az öregebb szakiknak is. Ezt a tűzfalakkal határolt, néhány futónövénnyel, pár kecskelábú asztallal és paddal barátságosabbá varázsolt területet sokan látogatták; sakkoztak, vitatkoztak, ténferegtek itt

a munkanélküliek. Szomorú kedélyesség volt a meglett, erejük teljében levő férfiak lődörgésében, ahogy ehhez, ahhoz az asztalhoz is odakukkantottak, belehallgattak, beleszóltak a beszélgetésekbe, de szemlátomást csak az időt töltötték. Ha olvasó-szemináriumra gyülekezve itt voltak az ifik is, Katinak alkalma nyílt megfigyelni, hogy ha valamelyik idősebb munkás cigarettát sodort magának a zsebéből komótosan előbányászott pléhdobozból, mindig állt mellette valaki más, aki szótlanul figyelte a műveletet, s amikor elkészült a cigaretta, készítője habozás nélkül kettétörte és megfelezte a társával, épp olyan magától értetődő természetességgel, mintha az utolsó falat kenyerét osztaná meg. Elnézte ezeket a komor, méltóságteljes férfiakat, s ha munkanélküliségről olvasott, mindig a cigarettasodrás néma szertartása ötlött fel benne. Persze az „öregek" nem mindig maradtak ilyen távolról bámulható, tiszteletet parancsoló szobrok a fiatalok számára. Ahogy nőtt a munkanélküliség, ahogy romlott a helyzet, az elégedetlenkedők mind élesebb hangot ütöttek meg, türelmetlenül követelve, hogy a mozgalom tegyen végre valamit, s az idősebbek szájából gyakran kiszaladt a megsemmisítő vád: aki így beszél, az „bolsi"! Azt pedig mindenki tudja, hogy akire rásütik ezt a bélyeget, azt a Szociáldemokrata Párt és a szakszervezet hamarosan eltávolítja soraiból.

A viták egyre keményebben zajlottak a fiatalok között is. Bonyolult jelenségekkel találták magukat szemben, hiszen a gazdasági válság, a sokfelé előtérbe nyomuló fasizálódás összetett és nehezen megfejthető képlet volt még a képzettebbek számára is.

Az első, csaknem kenyértörésig éleződött vita az 1930. szeptember elsejei tüntetést követően robbant ki az ifik közt. Kati csak félfüllel hallotta, hogy szóváltás zajlik Karcsi és Kuku közt, de amikor Karcsi hirtelen ordítani kezdett, oda kellett figyelnie.

– A szocik lepaktáltak a rendőrökkel!

– Nem igaz! Mi is tüntettünk! Senki se paktált!

– Nem? Hát akkor minek sétált ott a Peyeretek azokkal a rendőrtisztekkel? De bizony, hogy ti tereltétek a tömeget a rendőrkardok közé!

– Az öreganyád, az terelte! – vágott vissza dühösen Kuku. – Elment az eszed, azt hiszed, kiküld minket az utcára a párt, ha az a célja, hogy lefogasson minket a rendőrökkel? Vagy tán a felső tízezerhez tartozunk, azért tüntetünk? Te szarházi, úgy szájalsz itt, mintha nem együtt mentünk volna a Teleki tértől véges-végig!

Ezen a ponton még a mindig higgadt Révész Feri is elveszítette a fejét, kiabálva avatkozott közbe:

– Nekem sem a komcsik mondták, hogy menjek tüntetni, hanem igenis a szocdem pártszervezet!

Knopp Imre idejét látta, hogy a szokottnál erélyesebb modorban teremtsen rendet. Túlharsogta a vitatkozókat:

– Hallgassatok ide! Együtt voltunk valamennyien, amikor megjött az utasítás, hogy vonuljunk ki az utcára! Igen vagy nem? És hol voltunk együtt? Itt, a Szociáldemokrata Párt helyiségében! Tény ez vagy nem? Akkor tessék tudomásul venni! Más kérdés, hogy a pártvezetésben előzőleg voltak viták a tüntetésről. De végül úgy döntöttek, hogy mi is kimegyünk az utcára. És szívesen mentünk. Ha pedig így van, mi értelme ennek a marakodásnak? Jobb volna számba vennünk, kik buktak le közülünk, kik nem tudtak idejönni?

Béla is az öt fiú között volt, akit a tüntetésen lefogtak a rendőrök. Kati és Magda sápadtan indult haza, rájuk várt a keserves feladat, hogy az Ábel szülőkkel tudassák a rossz hírt. De hát hogyan mondják el? Mivel vigasztalják őket? Mint kiderült, a rendőrség megkímélte őket ettől a kötelezettségtől. Házkutatást tartottak a nap folyamán, feltúrták Béla holmiját, és – szerencsére – még egy árva brosúrát sem találtak, hiszen minden írásos anyag az alapszervé volt, s így Kati őrizte a székház alagsorában, a 7-es szobában. Persze, ami a két lányra várt a la-

kásban, így sem volt éppen szívderítő. Anyuka kisírta a szemét, apuka sápadtan morzsolgatta a talesz rojtjait, s ahogy hajlongott, lebegtek körülötte az imaszíjak.

– Csakhogy legalább ti megjöttetek! – anyuka ezzel fogadta őket, s nagy megkönnyebbülés volt a lányok számára, hogy nem tesz nekik szemrehányást Béla lebukása miatt. Kati, hogy véget vessen a siralomházi hangulatnak, enni kért, mert mint mondta, a tüntetés meg az utána következő izgalmak miatt nem is vette észre, hogy egész nap falatnyit sem evett, most azonban rettentően éhes. Anyuka tüstént készíteni kezdte a vacsorát, s ez jó volt, mert így elfoglalhatta magát valamivel. Amint leültek enni, Katinak újabb ötlete támadt.

– Hidd el, anyuka, doktor Ries, a szemináriumvezetőnk, aki ügyvéd, azt mondta, hogy az ilyesmi csak kihágásnak számít! Legfeljebb néhány napig fogják bent tartani Bélát. És ha máris megvolt a házkutatás, akkor biztos, hogy hamarosan hazajön.

Magda is azon buzgólkodott, hogy másfelé terelje az öregek figyelmét. Evégett részletesen mesélni kezdte, hogyan zajlott le a tüntetés.

– Mire mi kiértünk, az Aréna út már le volt zárva. Akkora tömeg gyűlt össze, hogy én akkorát még az életben nem láttam! A csoportunk teljesen szétszóródott, mert . . .

– . . . mert Imre azt mondta, hogy sokfelé kell hangulatot keltenünk! – vágott a szavába Kati. – Kettes-hármas kis csoportokra szakadtunk, hogy ott lehessünk mindenütt!

– Béla két másik sráccal a Liget felé ment – vette át ismét Magda a szót. – Feri volt vele, meg még valaki . . .

Kati riadtan jelzett a szemével, hogy a részleteket el ne mondják az öregeknek, erről nem szabad beszélni: a tömegbe vágtató lovas rendőrökről, a velőtrázó sikoltásokról, a kardlapok villogásáról. Anyuka

meg Apuka csak kétségbeesne. Vissza is vette a szót Magdától.

– Tudod, Béláék valahogy egy teljesen körülzárt területre sodródtak, ahonnét nem lehetett meglógni. Riadókocsira rakták őket.

– És ti? – kérdezte anyuka rémülten.

– Nekünk az volt a szerencsénk, hogy Kuku ránk kiabált, fussatok, lányok, mi meg rohantunk, ahogy csak bírtunk, egyenesen a Bethlen térre. Nem tudtuk, hogy a tér biztosítva van. Saci behúzott minket egy kapu alá, felrohantunk a harmadik emeletre, és ott ültünk a lépcsőn, amíg haza nem jött egy asszony, és meghallottuk tőle, hogy a rendőrök már elmentek a térről. Ezért jöttünk csak ilyen sokára . . .

– És a bátyátok? – anyuka újból sírni kezdett. Most apuka szedte össze magát, levette a taleszt, összetekerte az imaszíjakat és elrakta egy kis hímzett bársonyzacskóba.

– Gyertek, lányok, etessük meg anyát, még a végén belepusztul az értetek való aggódásba!

Paprikás krumpli volt a vacsora, amit valamennyien nagyon szerettek, ezen az estén azonban annyira dicsérték, anyuka főztjét, mint még soha. Meg is vigasztalódott valamelyest, csak akkor eredtek meg újra a könnyei, amikor eltett a főztjéből egy adagot, hátha hazajön Béla is.

*

Bélát két nap múlva engedték haza. A lányok lopva azt lesték, látni-e rajta verés vagy kínzás nyomait, de nagy megkönnyebbülésükre semmi ilyet nem tudtak felfedezni.

– Az életben először vettem hasznát, hogy munkanélküli vagyok! – mesélte a fiú nevetve. – Minket engedtek el leghamarabb. Úgy látszik, azt ők is tudták, ha valaki, hát mi joggal kértünk munkát, kenyeret! Végig egy óriási csűrben tartottak minket, naponta kaptunk egy csajka levest és kenyeret. Bezzeg, aki-

nek volt munkája, és elkapták a tüntetésen, azt most alaposan lenyomozzák, és addig odabent tartják!

Amikor az Ábel szülők már nem hallhatták, Béla elmondta a lányoknak, hogy a lefogottak közül azokat, akik nem voltak munkanélküliek, rettenetesen megverték, aztán átszállították a toloncházba, vagy rosszabb esetben a Zrínyi utcába, illetve a Mosonyi utcába.

Ha a tüntetés közvetlen következményei el is csitultak, a viták továbbra sem szűntek meg arról, hogy mikor jár el a mozgalom helyesen: ha kiviszi a tömegeket az utcára, s ezzel szükségszerűen sokan áldozatul esnek a rendőri terrornak, vagy ha egyelőre tartózkodnak a veszélyes, nagy akcióktól, és az elméleti felkészülést fokozzák. Az, ami szeptember elsején történt, mindkét álláspont képviselői számára igazuk bizonyítékát jelentette – de ettől az álláspontok csak távolodtak egymástól. Az ificsoporton belül Kuku hangoztatta azt a nézetet, hogy tüntetésre, kivonulásra még nem érett a politikai helyzet, de azt már nem tudta kifejteni, hogy milyen feltételek alapján tartaná indokoltnak az ilyen akciókat, érettnek a helyzetet. Karcsi indulatosan vitatta a véleményét, s olyan elvakult szenvedéllyel hangoztatta a magáét, hogy az már sértegetésnek is beillett.

– Persze, várjuk meg, amíg mind éhen döglünk, akkor talán elég érett lesz a helyzet, viszont jártányi erőnk se marad a tüntetéshez! Így képzeled te, meg az egész rohadt jobboldal, ugye? Rendőri engedély nélkül szünetelne az osztályharc, ha a te Peyer haverodra hallgatnánk!

Mindkét fél álláspontjában voltak szemcséi az igazságnak, de a többség egyikükkel sem tudott maradéktalanul egyetérteni. Imre érezte, hogy mint a csoport vezetőjének tennie kell valamit a feszültségek oldására, a kedélyek lecsillapítására. Attól tartott, hogy ha elmérgesednek a viták, széthullik ez a jól összekovácsolódott, tehetséges társaság. Márpedig kik lépjenek majdan a mostani öreg szakik, tapasztalt moz-

galmi vezetők helyébe, ha nem a fiatalok? Szerette volna megértetni mindenkivel, hogy abból, ha egymást megbélyegzik, mint „jobboldalit" vagy „baloldalit", nem születhet semmi jó, eredményes munkát csakis együtt, közös erővel, egységbe forrottan végezhetnek. Hogy alkalmat teremtsen a nézetek tisztázására és a meglazult közösségi szellem helyreállítására, kirándulást hirdetett egy közeli vasárnapra.

– Reggel hétkor indulunk a Kálvária térről! – jelentette be. – Akinek nincs villamospénze, kap jegyet Valitól, ez tehát nem indok a távolmaradásra. Kaját is viszünk, úgyhogy éhes se marad senki. Még valami, ami fontos: kisebb csoportokban fogunk elindulni, mondjuk hat-nyolc embernél nem több, nehogy gyanút keltsünk. A hűvösvölgyi végállomáson megvárjuk egymást, és együtt megyünk a Julianna-majorig.

Ebben az évben sokáig tartott és különlegesen meleg volt az ősz. Vasárnap még a kiskabát sem maradt meg a lányokon, jólesett szoknyában, blúzban kirándulni. Szép volt az erdő, teli virággal, virított a csipkebogyó pirosa, a falevelek a zöld és a sárga minden árnyalatát felvonultatták a fákon, s még alig kezdtek hullani. Ahány csoport megérkezett a hűvösvölgyi végállomásra, mindegyik énekelt valamit, ezúttal azonban mind tudták egymásról, hogy nemcsak jókedvükben nótáznak, hanem ki-ki az izgatottságát is leplezi vele, hiszen nem volt titok, hogy a kirándulás igazi célja: a köztük feszülő ellentétek megvitatása és – ha lehet – megoldása.

A Julianna-majorban, a bokrokkal szegélyezett tisztáson vertek tábort. Leterítették pokrócaikat, s mielőtt bármi másba fogtak volna, kicsomagolták az ennivalót, és mindenki kapott egy-egy szelet kenyeret, keménytojást, szalonnát s még ami összegyűlt a hátizsákokból. Teával megtöltött termoszok is előkerültek, mások meg friss vizet hoztak a kulacsukban. Az idáig vezető út fáradtságát, a várakozás feszültségét átmenetileg pompásan levezette az evés. Monda-

ni sem kellett, magától értetődően Imrét és Vajdát ülték körül. Amikor már senki sem falatozott, Imre határozottan, de csendesen beszélni kezdett.

– Remélem, nem várjátok tőlem, hogy arról tartsak előadást, amit magatok is tudtok, úgy is mondhatnám, amit a bőrötökön éreztek nap mint nap. A politikai viszonyokkal, a gazdasági helyzettel, a munkanélküliséggel és összes okaival tisztában vagyunk. De van valami más, amire mostanában – legalábbis nekem úgy tűnt fel – nem vagy ritkábban gondoltok, és éppen erről akarnék beszélni. Az egységünkről van szó. Jó, jó, tudom, hogy beszélni beszélünk róla eleget, akár az imamalom, annyit hajtogatjuk, hogy egységben az erő, csak éppen a vitáink, vagy úgy is mondhatnám, a marakodásaink szétapróznak minket, elszakítanak egymástól, már nem látjuk lassan a fától az erdőt, folyton csak azt keressük, ki volt a hibás, és mi volt a hiba, és hogyan másképp kellett volna csinálnunk, amit csináltunk, eközben pedig mi történik? Lassanként széthullik a csoport! És kinek jó az, ha megszűnik az ificsoport, ha a Barátság-gárda többé nem ütőképes? Talán a baloldalnak? Annak biztos nem. Talán a jobboldalnak? De hiszen a jobboldal éppen magát a mozgalmat, a szervezetet félti, vagyis éppen nem örülne, ha megszűnnék egy ifjúsági szervezete! Hát akkor? Annak jó, aki ellen agitálnánk. Jó bizony, mert ha nem vagyunk, békén hagyjuk. Nem piszkáljuk, nem szúrkáljuk a műsorainkkal, nem agitálunk ellene, nem nyitjuk fel a munkások szemét. Én tehát azt mondom nektek, hogy választanunk kell: vagy együtt akarunk maradni és dolgozni, vagy vesszünk bele az eddigihez hasonló meddő vitákba. Mindenki szavazhat erre vagy arra, csak döntsük el, hogy mit akarunk, és folytassuk a szalmacséplést. Tessék, befejeztem, lehet hozzászólni.

Néhány pillanatig csend honolt a tisztáson, mindenki azt várta, hogy szólaljon meg a másik. Aztán Karcsi egyszer csak megtörte a nagy hallgatást.

– Beszéljünk magyarul! – kiáltott fel indulatosan. – Az egység kedvéért mondjak le a politikai nézeteimről? Mondjak le arról a szervezési munkáról, aminek a kedvéért beléptem a mozgalomba?

– Semmiről se mondjál le! – vágta rá Imre. – Csak a csoport munkáját ne bontsd meg. Vannak nálad képzetlenebbek, akik egyelőre nem tudnak vitatkozni a te érveiddel. Megzavarod őket! És főleg ne piszkolj senkit. Micsoda dolog sértegetni a társaidat, pusztán azért, mert végrehajtották a pártvezetőség utasításait! Ha van véleményed, amiről meg akarod győzni az embereket, vállalj szemináriumvezetést, tarts előadásokat, tanítsd a tudatlanokat. De ne ordítozz, és ne sértegess mindenkit nyakra-főre! Ez egyébként nemcsak rád vonatkozik, hanem legalább ennyire Kukura is. Ha olyan erős a hangotok, ott a kórus, ott vannak a fellépéseink, akkor tegyetek ki magatokért!

Imre válasza után nekibátorodtak azok is, akik eddig hallgattak, s általában nem merték elmondani a véleményüket. Nehezen keresték a szavakat, de végül is mindegyikük mondókájának az volt a lényege, hogy az egységet meg kell őrizni, semmiféle vita nem éri meg, hogy elszakadjanak egymástól. Éppen ez volt az az eredmény, aminek elérésére Imre törekedett. Amikor Vajda, immár négyszemközt, tudomására hozta, hogy bár a szándékát messzemenően helyesli, de a helyzetelemzését bántóan leegyszerűsítettnek tartja, Imre elismerte, hogy igaza van, de azzal védekezett: a probléma önmagában is elég bonyolult volt a csoport többségének, további árnyalása valósággal megbénította volna őket, áttekinthetetlenné tette volna számukra, végül is miben és miképp kell állást foglalniuk. Ezt viszont Vajda látta be, s abban egyeztek meg, hogy a csoport további fejlődését a szemináriumokra bízzák.

A politikai szemináriumnak azonban éppen ez idő tájt komoly vetélytársa akadt, ugyancsak a mozgalom kebelében, mégpedig az eszperantó nyelvtanfolyam.

Akinek nem volt kedve magas ideológiai problémákkal foglalkozni, beiratkozott valamelyik eszperantó kurzusra, az alapfokúra vagy a háromévesre, és igen hangzatos érvekkel védhette meg a választását: ez lesz az egész világ közös nyelve, kik tanulják hát inkább, ha nem a munkásmozgalomhoz tartozók? Voltak aztán olyanok is, nem kevesen, akik politikai szemináriumot is hallgattak, de az eszperantó tanulásából sem akartak kimaradni. Ez utóbbiak közé tartoztak az Ábel testvérek, mindhárman, és persze Knopp Imre is, akinek mindannyiuk közül a legkönnyebb dolga volt, hiszen tanult már két idegen nyelvet, egy harmadik nem jelentett számára különösebb nehézséget. Annál több baja volt az eszperantóval Katinak. Tetszett neki a kórusban hallott néhány szó, szívesen használta az eszperantó köszöntést: „amikeco" (így hangzott a szociáldemokrata „barátság" a fura hangzású, mesterséges nyelven), de ez inkább csak játék volt számára. Ahányszor otthon apukának így köszönt, már jött is rá a rímes válasz:

– Az nem egy szó!

Béla is, Magda is jót mulatott ezen, és ha otthon volt az egész család, gyakran hangzott el a tréfás kis felelgetős:

– Amikeco!

– Az nem egy szó!

Kati feje valahogy nem fogadta be az eszperantó szavakat, a kezdeti haladás után sehogy sem jutott előbbre a nyelvtanulásban. Magyarul bármilyen hosszú és nehéz szöveget könnyen megjegyzett, pontosan rögzített az agya, de eszperantóul egy rövidke mondattal is alig birkózott meg. Béla és Magda viszont jól haladt és örült is újonnan szerzett tudományának. Anyuka néha ugratta a gyerekeit, annyi volt a mozgalmi elfoglaltságuk. A kórus, a kultúrgárda, a szemináriumok, az olvasókör, az eszperantó-tanfolyam, a fellépések, s túl mindezen, amit még ki-ki egyénileg vállalt: Béla az R-gárda tagja volt, Magda a propagandacsoporté és a nőbizottságé, Katinak pe-

dig ott volt a könyvtár és a bizalmiság. 1930 szilvesztere után mindhárman komoly lépésre szánták el magukat: szervezetileg is a Szociáldemokrata Párthoz akartak tartozni, kérték tehát a tagfelvételüket. Ez azonban természetszerűleg újabb kötelezettségekkel járt.

– Ahogy elnézlek titeket – mondta anyuka –, még jó, hogy nincs állandó munkátok. Mert ha lenne, nem tudom, hogy jutna időtök ennyi mindenre . . .

Ezen a megjegyzésen azonban csak nevetni tudtak, hiszen arról, hogy munkához jussanak, ábrándozni is kár volt. Tetőzött a munkanélküliség, és úgy látszott, a helyzet egyre csak rosszabbodik.

*

Imrének egy téli reggelen a Svábhegyen akadt dolga, mint a Knopp-cég „fiatal főnök urának". A villában, ahová igyekezett, még nemigen látszott élet, a redőnyöket sem húzták fel az ablakokról. A csengetésre egy erős parfümszagot árasztó, perzsabundás hölgy nyitott ajtót, aki rögtön közölte, hogy kevés ideje van, le kell mennie a városba. Imre felvette társaságbeli modorát, szabályszerűen bemutatkozott, s a neve hallatán tapasztalhatta az asszony kellemes meglepődését. Végigmérték tetőtől talpig, s úgy látszott, a benyomás, amit a nőre tett, nem volt rossz.

– Eddig csak az édesapját meg a fivérét ismertem! – mondta a villa gazdája, akit Emmi nagyságosasszonynak szólított a rövid időre felbukkanó szobalány. – Úgy tudtam, maga csak dolgozni szeret, ritkán tárgyal az ügyfelekkel! Mindenesetre örülök, hogy velem kivételt tesz, de most, ne haragudjon, semmire sincs időm, jöjjön el inkább mához egy hétre, s akkor a házat is előkészíttetem a munkához! Ha akarja, magát is leviszem a városba . . .

Imre köszönte a szívességet, s beült Emmi mellé, egy kis piros autóba. Az ő benyomásai igencsak vegyesek voltak. A villa berendezésén látszott, hogy

pénzben nincs hiány, minden holmi drága és különleges benne, csak az elhelyezésük valahogy mégis ízléstelen. Stílbútor, perzsaszőnyegek, festmények, terrakotta vázák összevissza. És maga a nő? „Mutatós" – Imre egyelőre csak ennyit állapított meg róla, hiszen az alakját tökéletesen eltakarta a bunda. „Gazdag barátja lehet" – gondolta enyhe megvetéssel, de kisvártatva arra is rá kellett jönnie, hogy a nő érzékeny és gyorsan vág az esze. Valósággal megsejtette, mi lehet a véleménye a lakásról, mert sietett megjegyezni:

– Rémes, ugye, amit itt lát? Pont azért örülök, hogy magával tárgyalok majd, legalább segítségemre lesz átrendezni a bútorokat, kiválasztani a tapéta színét és a többi . . .

Jó volt, hogy ezt mondta, mert Imrében végül is ettől a búcsúzóul elhangzott mondattól támadt valami rokonszenv az asszony iránt.

Amikor egy héttel később, a megbeszélt időben újra beállított, már nem a lakást mérte fel legelső pillantásával, hanem a nőt, akinek vonzó külsejét ezúttal éppenhogy kiemelte a ruha, amit viselt. Imre érzékei azonnal reagáltak a vállig érő, hullámos, vörös hajra, Emmi nagyságosasszony feltűnően szép lábára, csábító vonalú szájára, csupa tűz, eleven szemére. Az időközben eltelt egy hét alatt sikerült megtudnia, hogy a nő egy bankvezér frissen elvált felesége. Kénytelen volt megállapítani magában, hogy a bankemberekre sok rosszat lehet mondani, de az tagadhatatlan, hogy ízlésük az van, mégpedig kitűnő. A nő olyan gátlástalanul nézte meg magának Imrét, hogy a pillantása maga volt a kihívó szemérmetlenség.

– Hálás vagyok, nagyságos asszonyom, hogy befűtette a villát! – mondta Imre. – Azért pedig különösen, hogy nem a szobalánnyal vagy valaki mással kell megbeszélnem a dolgokat, hanem magával a nagyságos asszonnyal . . .

– Arra gondoltam, hogy jobb, ha személyesen mondom el, mik az elképzeléseim, legalább már a

kalkulálásnál rögtön figyelembe veheti őket, és javasolhat is egy-két módosítást!

Megjelent a szobalány, és kávét meg röviditalt szolgált fel. Imre ezek után végigjárta és tüzetesen felmérte a lakást, máris szolgált néhány ötlettel a célszerűbb berendezéshez, az asszony pedig mindent helyesnek talált, csak azt az egyet kérte, hogy siessenek a munkával, mert szeretne minél előbb ideköltözni, hogy elhagyhassa jelenlegi lakását. Mintha régi, meghitt ismerősök volnának, bizalmasan megjegyezte:

– Tudja, nekem onnan csak kínos emlékeim vannak!

Imre biztosította róla, hogy tökéletesen megérti és pár napon belül elkészíti a költségvetést.

– Tudja, mit? Amint készen van vele, hozza fel a pesti lakásomra! – lepte meg Emmi nagyságosasszony a kéréssel, amelyet alig félremagyarázható mosoly kísért. Ezúttal is kocsin vitte le Imrét a Svábhegyről, s a férfi hosszan nézett utána, amíg csak el nem tűnt szeme elől a kis piros autó.

Hangos, gondterhelt sóhaj szakadt ki belőle. Katival volt találkozója, s ez a puszta tény elodázhatatlanná tette, hogy számot vessen önmagával, egész feldúlt lényével, megzavart érzékeivel. Semmi kétség, hogy őszintén, igazán szereti Ábel Katit. De az is bizonyos, hogy vele a csókolózásnál még sokáig nem juthat tovább, legfőképpen azért, mert a kislányban nincs igény a szexuális kapcsolatra. Sőt, még azt sem igen fogta fel a jelek szerint, hogy ő a házasságukat azért sürgeti, mert azzal végre testének vágyai is beteljesülést nyerhetnének. Egyszer, egy mozgalmi kiránduláson, Kati blúzán kinyílt egy gomb, s ő mohón ráhajolt a feszesen ágaskodó, kemény kis mellre és megcsókolta. Kati egyszeriben megdermedt, mintha kővé vált volna, s ettől Imre is zavarba jött, szégyellte is magát, meg dühös is volt, hogy éppen őneki kell olyan lánnyal járnia, aki ennyire éretlen bizonyos dolgokban. Úgy érezte, Katiban semmi

megértés nincs a kínlódása iránt. Mielőtt megismerkedtek, sok nővel akadt dolga, futó kalandoktól a hosszabb viszonyokig mindenféle kapcsolatban része volt, amióta azonban Katival járt, szexuális élete tökéletesen megszűnt. Gyötörte a kielégítetlenség, s ha olykor rá is szánta magát, hogy utcai nőkkel vezesse le feszült energiáit, utána csak undort és csömört érzett. Amellett azonban, hogy haragudott Katira, mélységesen tisztelte is ezért a vonásáért, hiszen nyilvánvaló volt, hogy nem hidegségről, érzéketlenségről van szó, hanem egészen másról. Kati önálló ember volt, akit nemcsak választani lehetett, de sosem adta fel a jogát, hogy válasszon is: ki lehet a szerelmi partnere és mikor lehet az. Ez a kislány minden tekintetben egyenrangúnak tartotta magát a férfiakkal, s még csak nem is olyan alapon, mint számos nő a mozgalomban, nem politikai meggondolásból, hanem természetes emberi tartásként. Afelől is bizonyos lehetett, hogy amint Kati magától eljut odáig, hogy kívánja a testi szerelmet, minden álszeméremés női fifika nélkül az övé lesz, fütyülve arra, házasok-e már vagy sem. Csak éppen az a kérdés, mennyit kell még várnia addig. Ő, Imre, huszonhatéves, és egyáltalán nem aszkéta típus. Most pedig, hogy felbukkant a láthatáron Emmi, aki vérbeli nő, és szinte sugárzik belőle a vágyakozás, döntenie kell, megmarad-e az eddigi állapot mellett, vagy változtat az életén, mert arra képtelen volna, tudta jól, hogy őrlődjön a két nő között, s úgy érezte, valamiképpen egyikükkel szemben sem volna tisztességes.

Ábeléknál, meglepetésére, csak az öregeket találta otthon. Ritka alkalom volt ez, s úgy gondolta, ha már így alakult, megpróbálja dűlőre vinni az őt gyötrő kérdést.

– Jöjjön csak, jöjjön! – tessékelte beljebb Ábelné. – Meséljen nekünk, mi újság a nagyvilágban?

– A nagyvilágról nem sokat tudok. Öregember vagyok én, aki ilyenkor télen behúzódik a kályha mellé, és azon töri a fejét, hogy talán ideje volna meg-

házasodni... Tudniillik akkor nem kéne rendevúzni ebben a rémes hidegben!

– Ejnye, fiatalember! – csóválta meg a fejét Kati apja. – A házasság olyan tréfa, ahol az embernek elmegy a kedve a nevetéstől. Higgye el, fiatalember, addig jó magának, amíg szabad...

Imre nagyot nézett.

– Hát mondhatom, Ábel bácsi nem úgy beszél, mint egy apa, akinek férjhez adandó lányai vannak!

– Nekünk még nincsenek férjhez adandó lányaink! – szólt közbe Ábelné meglepő határozottsággal.

– Hogyhogy? – csodálkozott Imre. – Hát hány éves korukban lesznek férjhez adandóak a lányok?

– Nem a korról van szó. Egy tisztességes lányt akkor ad férjhez az ember, ha rendesen kistafírozta.

– De Ábel néni, a férfiak nem stafírungot vesznek feleségül, hanem a lányt, akit szeretnek...

A további vitát elvágta a lányok hazaérkezése. Nagy szelesen berontottak, teli mesélnivalóval. Különösen Katit feszítette a mesélhetnék.

– Képzeljétek, amit ez az Irma művel a vőlegényével, tudniillik nála voltunk – magyarázta Imrének. – Az már igazán sok. Minden héten megváltoztatja az esküvőjük időpontját. Na, és most Pali kijelentette, hogy neki ebből elég, ha még egyszer átteszi a napot, mást vesz el!

– Igaza lesz... – dünnyögte Imre, és célzatosan Katira pillantott. – Persze, akadnak olyanok is, akik még időpontot se adnak.

A kislány értetlenül nézett rá, de amíg el nem indultak a kóruspróbára, nem firtatta a célzást. Szerencséjük volt, hogy Magda egy kicsit lemaradt a készülődéssel, így legalább most, amikor olyan fontos kérdésekről kellett beszélniük, kettesben lehettek. Katit, úgy látszik, furdalta a kíváncsiság Imre megjegyzése miatt, mert amint az utcára értek, kibukott belőle a kérdés:

– Mit értettél azon, hogy van, aki időpontot se ad? Csak nem rám gondoltál?

– Nem, a dalai lámára! Mondd meg, szívem, ha tudod, miért kell várnunk a kettőnk esküvőjével? Miért? Ma szóba hoztam a dolgot apádék előtt, és mondhatom, hajmeresztő dolgokat hallottam tőlük. De rendben van, a szüleid a szüleid, ők azt gondolnak, amit akarnak. Hanem hát te mit képzelsz felőlünk? Mindig így lesz, hogy ezekről a dolgokról még beszélni is csak akkor beszélhetünk, ha Magda nővéred véletlenül, mint most, nincs velünk? Úgy képzeled, hogy a végtelenségig fogod őrizni a lányságodat, én meg, ha szenvedek az önmegtartóztatástól, keressek magamnak szeretőt? Nem jut eszedbe, hogy ez mindkettőnkre nézve megalázó?

Kati valósággal megszeppenve nézett rá, és láthatóan nem értette, mi ütött Imrébe.

– De hát miért olyan sürgős, hogy össze is házasodjunk? Nem szép így, ahogy van?

– Szép, szép... Hogyne lenne szép. Csakhogy nem a serdületlen ifjúság számára írott liliomos lányregényben élünk, szívem, hanem az életben! Én például az enyémben, ahol ez a helyzet nemcsak nem szép, de gyötrelmesen rossz is.

– Rossz? Imre, hogy mondhatsz ilyet? A mi szerelmünk rossz?

– Igenis az. Van, amikor az. Túl légies a számonra. Megfoghatatlan. Nem tudok mit kezdeni vele. Testem is van, ami követeli a magáét, és nem vagyok képes egész életemben csak epekedni utánad. Ezt neked is értened kéne, de pláne érteniük kéne a szüleidnek, akik mögött mégiscsak ott áll egy tapasztalatokban gazdag élet. Vagy legalábbis, azt hinné az ember, hogy akiknek három gyerekük van, rendelkeznek némi tapasztalattal e téren. És még valamit, szívem: ahogy elnézlek, te magad sem úgy festesz, mint aki érzéketlen lesz majd a testi szerelemben. Nem vagy frigid típus!

Kati elpirult, azt is kínosnak érezte, hogy ilyesmiket kell végighallgatnia.

– Kérlek, hagyd ezt abba!

– Magda mindjárt itt lesz, nem szeretném, hogy ilyesmikről beszéljünk előtte!

– Dehogyis beszélek! Eszem ágában sincs! – Imre gúnyolódva helyeselt, érezni lehetett, hogy éppen az ellenkezőjét tartaná helyesnek. – Isten ments, hogy az Ábel család bármelyik tagja előtt akár csak szóba is hozzunk olyan lehetetlen témát, mint a testi szerelem... Na, ide hallgass, Katikám! Most viszont komolyan beszélek. Nézz körül az ificsoportban, nézd meg, ha ketten összetartoznak, nem titkolják a kapcsolatukat, nyíltan vállalják, és nem szabnak mindenféle határokat a szerelemben, hogy ezt szabad, ezt nem, ebből ennyit, abból annyit... Normális, egészséges ifjú emberek módjára élnek! – Imre a kifakadását megtoldotta még egy mondattal, éppen abban a pillanatban, amikor Magda lihegve utólérte őket az utcán. – És ha mennek valahová, nem vigyáz rájuk gardedám!

Amint kimondta, meg is bánta, hiszen Magdára nem volt oka haragudni, igazán nem a saját kedvéből, hanem Ábelné kifejezett kérésére akaszkodott rájuk. Abban reménykedett, hogy az összefüggések ismerete nélkül Magda nem találhatta ki, hogy róla van szó. Más tekintetben Imre mélységesen csalódottnak érezte magát. Lopva Katira pillantott, és látta rajta, hogy a szavai igazából nem hatoltak el a tudatáig, legfeljebb csak annyit ért az egész kirohanásból, hogy ő bántja valamiért. Olyan ez a lány, töprengett magában, mint akinek egyszerűen nem fejlődtek ki az érzékei. Kedves és jó kedélyű, nagy szíve van és fogékony minden szépre, de elfelejtett nővé válni. Én meg, milyen marha nyárspolgár vagyok, meg sem próbáltam kicsiholni belőle az érzékiséget. Mert a tisztesség, ugye, meg a fenenagy becsület a szülőkkel szemben, akik bíznak bennem... Annyira bíznak, hogy az már sértő, mintha nem kéne engem férfiszámba venni! De tévednek. Férfi vagyok, és ha itt zárt kapukra találok, ott fogom keresni az örömömet, ahol szívesen látnak...

Emmi nagyságosasszony belvárosi lakásában a vártnál is szívesebben látták. Meglepetésére a szépasszony azt is tudta róla, hogy költő. Ismert valakit az Új Útkeresők Társaságából, s tőle hallotta. A költségvetésről szóló tárgyaláson Emmi is szemlátomást minél hamarább túl akart jutni, még azt sem kérte, hogy faragjanak le a feltűntetett összegekből, amit csak lehet, mindent jónak és helyesnek talált, amit Imre javasolt.

– Most aztán igazán innia kell velem! – mosolygott Imrére. – Elvégre nagy, közös munka előtt állunk . . .

Amint közelebb hajolt a férfihoz, izgató parfümjének illata Imre orrába csapott és felbolydította összes érzékeit. Utólag jött rá, hogy amit Emmi az imént mondott, abban is bújkált egy kis kétértelműség. Attól meg végképp elveszítette a fejét, amikor az asszony – kezében a szobalánytól átvett tálcával, melyen a konyakot szervírozta –, igazából-e vagy nagyon is szándékosan, nem lehetett eldönteni, megtántorodott, nekidőlt, s ő egy másodpercig egész testén ott érezte a kívánatos női test feszes idomait. Elkapta Emmit, de a következő pillanatban, mintha az a nekisimulás csak látomás lett volna, az asszony már el is húzta magát tőle. Imre zavarában megnézte az óráját.

– Nocsak, hová siet, randevúja van? – kérdezte Emmi.

– Érdekli, hogy van-e valakim, akivel találkoznék?

– Lehet, hogy érdekel. Még nem tudom biztosan, de ha rájövök, magával fogom először közölni, kisfiú . . .

Imre csaknem felfortyant a furcsa megszólításon, aztán észbe kapott: ezzel is meghittebb lett a kapcsolatuk, szó sincsen már a tapétázó mester és a megrendelő viszonyáról, itt mostantól minden szó kétértelmű, de egyetlen irányba tart . . .

Az Emminél töltött éjszaka után két napig feléje

sem nézett a kórusnak. Amikor harmadnap megjelent a próbán, alig nézett Katira, ingerült volt az egész csoporttal, pattogott és fölényeskedett mindenkivel. Kati mindvégig várta, hogy a fiú legalább egy mosolyt küldjön feléje, hiszen nem volt szokása csak így, szó nélkül elmaradni, ő pedig azt sem tudhatta, nem volt-e beteg időközben, legfeljebb az utolsó beszélgetésükből visszamaradt rossz érzés mocorgott benne gyötrelmesen, s önmaga előtt sem titkolhatta, hogy sejti, valami nagy baj van a kettőjük kapcsolatában. Imre a próba végeztével sem lépett oda hozzá, s amikor csapatostul elindultak kifelé a teremből, a fiú váratlanul odakiáltotta mindőjüknek, hogy sürgős dolga van, és köszönés nélkül felugrott az első villamosra.

Ismét egy szenvedélyes, minden érzékét felkorbácsoló éjszaka következett Emminél, aztán Imre úgy érezte: mégsem intézheti el úgy a dolgot Katival, hogy bújkál előle és nem mond semmit. Sápadtan, mogorván, ünneplőbe öltözve állított be Ábelékhoz, és a szülőkkel folytatott szokásos udvarias társalgásra sem volt türelme, magával vitte Katit, s mindvégig olyan komor volt, mint aki a saját temetésére siet.

– Imre, mi van veled? – faggatta riadtan a lány, amint kettesben maradtak. – Napok óta nem tudok rólad, oda se jössz hozzám, nem szólsz egy szót sem . . . Történt valami?

– Igen, Kati, történt valami. Nehéz erről beszélnem, de úgy érzem, tudnod kell róla. Van valakim, aki most mindennél többet jelent számomra.

– Már nem szeretsz? – A lány hangja alig volt több suttogásnál, arca elfehéredett.

– Nem tudom, hogy szeretlek-e. Semmit se tudok. Minden összekuszálódott bennem! Tédeg is szeretlek, de őt is szeretem, csak mindkettőtöket másképp. És a kettő nem fér meg együtt. Értsd meg, elviselhetetlen érzés őtőle hozzád jönni. De ha veled voltam, akkor is szenvedek utána, ha nála vagyok.

Mostanában ne várj engem! Nem fogok jönni. A kórusban úgyis találkoznunk kell, de az más, ott sokan vagyunk.

Imre felemelte Kati állát, hogy a szemébe nézhessen. A lány nem sírt, csak nézett vissza döbbent rémülettel, mélységes szomorúsággal. Szerette volna megkérdezni tőle, mire gondol, de különös módon nem merte. Katinak az járt a fejében, hogy sejthette volna, ő, az ágrólszakadt kis nyomorult nem érdemel meg egy ilyen szép, okos, elegáns férfit. Miért is maradna mellette, amikor őt gyakran lehangolja a nyomor, amiben odahaza élnek, s egyáltalán, talán szépnek se szép . . .

Imre elviselhetetlennek érezte ezt a csöndes, zokszavak nélküli szomorúságot. Hirtelen elköszönt és elsietett. Távolabbról, a megállóból visszanézett, amikor a lány nem láthatta őt, és majd megszakadt a szíve Katiért. Kis híja volt, hogy vissza nem rohant hozzá, hogy átölelje, megvigasztalja és el se eressze többé. De egyszerre eszébe jutott a kényes bőrű, érzékien szép asszony, aki elegáns lakásban, ölelkezésre kész testtel vár rá. Elöntötte a forróság, repült hozzá. Ezen az estén nem kellett kínálnia itallal, maga kért konyakot Emmitől, és az ölelésben mintha valami dühödt indulat hajtotta volna . . .

Hajnalban úgy lopódzott ki Emmi lakásából, hogy föl ne verje a meztelenül alvó asszonyt. Csömört érzett és tompító kábulatot. Maga sem tudta, hogyan került a város túlsó végébe, de ott szendergett a padon Katiék házával szemközt. Amikor a lány kilépett a kapun, hogy dolgozni induljon (egy nagy áruházban volt éppen eladónő), Imre összeszedte magát, szó nélkül lépkedett a lány mellett, s elkísérte a villamosig. Kati érezte rajta az ital szagát, de meg sem mert szólalni. Így ment ez másnap is, harmadnap is és azontúl három héten át minden reggel. Ordítva tudott volna jajgatni, ahogy Imrére nézett, de megállta némán. A férfi egyre soványabb volt, mély karikák sötétlettek a szeme alatt, egyre nagyobb fáradt-

ságot tükröztek a vonásai, a tekintete valahogy üresnek tűnt.

Aztán elkövetkezett a negyedik hét, s egy vasárnap reggel Imre, mintha mi sem történt volna, turistaöltözékben bekopogtatott Ábelékhoz. Kati nyitotta ki az ajtót. A csodálkozástól csaknem felsikított, de Imre egy csókkal elnémította. Tiszta volt a lehelete, simák és nyugodtak a vonásai, valamiképpen a régi derűs és kiegyensúlyozott emberré változott vissza.

– Gyerünk, gyerünk, kislányok, öltözzetek, szép idő van, vége a télnek, itt az első barátságos vasárnap! – Látta, hogy Kati a csodálkozástól dermedten áll, hát tréfásan ráförmedt: – Mi lesz, gyönyörűm, mire vársz, külön kérvényt nyújtsak be? Öltözz fel, légy szíves, és induljunk!

– De hát hová? – találta meg végre a hangját Kati.

– Megyünk a kórussal Hűvösvölgybe!

Most azt se bánták, hogy nemcsak Magda, de Béla is velük tartott. Odakint, az erdőben aztán Imre mindent megmagyarázott.

– Kivártad, szívem, hogy visszatérjek hozzád. Sok bánatot okoztam neked, tudom, de most itt vagyok. Ugye, a lelked mélyén azért mindig tudtad, hogy egyszer visszajövök?

– Nem, nem tudtam. Mint ahogy mostanáig azt se, Imre, hogy mi mindent jelentesz nekem. Most már valóban velem maradsz?

– Igen. Veled maradok, sokkal inkább, mint eddig. Azt hiszem, kislányom, én se voltam tisztában vele, mennyire fontos vagy nekem! Az az asszony, aki... – zavartan elhallgatott, de Kati intett a szemével, hogy mindent ért, folytathatja. – Szóval ő sem tudott elvenni tőled, amíg vele voltam, közben is folyton azt éreztem, hogy téged szeretlek.

Kati mély lélegzetet vett, és így szólt:

– Én meg arra jöttem rá közben, hogy igazad volt. Én is nő vagyok, és ha neked szerető kell, én

leszek a szeretőd, de nem adlak oda senkinek! – elcsuklott a hangja. – Tudod, amikor elmentél, majd belepusztultam.

Imre apró csókokkal borította el az arcát, nyakát.

– Te leszel ezentúl a szeretőm is, meg a feleségem is. Mindenem! Csak egyet akarok: elfelejteni veled azt a néhány rémes hetet, amikor elmentem tőled.

– Ne gyötörd magad emiatt! – vigasztalta Kati hirtelen jött asszonyi érettséggel. – Mindketten megszenvedtük a magunkét, és talán még volt valami haszna is ennek a néhány hétnek. Ami most jön, mindkettőnk számára értékesebb lesz, hiszen már tudjuk, hogy el is veszíthetnénk egymást . . .

*

Imre azt hitte, pokoljárása és visszatérése után minden megváltozott a kapcsolatukban. Egy nap mégis rá kellett jönnie, hogy Kati változatlanul csak élete egyik részébe engedi be, a többit, a keserves gondokkal teli mozzanatokat úgy titkolja, rejti előle, mint egy idegen elől.

Azon a napon is, amikor ez kiderült, *Népszava*-előfizetőket toborzó háziagitációra indultak az ifi-csoport tagjai, mint máskor is, elég gyakran. Kettesével osztotta be őket Szabó bácsi, a tapasztalt, öreg propagandista; egy érettebb, okosabb, érvelni tudó fiatal mellé egy zöldfülű kezdőt, vagy olyan valakit, akinek éppenséggel nem kenyere a beszéd, a meggyőzés. Abban a párban, ahová Imre tartozott, magától értetődően neki kellett „vinnie a szót", Katit ellenben azért osztották be Révész Feri mellé, hogy tanuljon, lesse el, hogyan kell az ilyesmit csinálni. A lehető legnyomorúságosabb lakásokba kopogtattak be, s nagy eredménynek számított, hogy a hat meglátogatott lakásban két előfizetőt is tudtak szerezni. Révész Feri remekül beszélt, nemhiába ismerték úgy a csoportban, mint nagy „dumást"; közvet-

lenül, lényegre tapintóan tudta elmondani, miért érdemes még a szorongató nélkülözés közepette is pénzt áldozni a *Népszava* járatására. Kati mindenütt hallgatott, sőt úgy viselkedett, mint aki jelen sincs, annyira elfoglalják a saját gondolatai. Pedig a lakások, ahol megfordultak, neki sokkal ismerősebbek lehettek, mint Révész Ferinek, hiszen hasonló viszonyok között éltek Ábelék is – ha egyszer-egyszer találóan közbeszól, megerősíti a fiú mondókáját, igazán nem ártott volna. Amikor végeztek, Feri szóvá is tette ezt.

– Mi a baj, kisanyám, miért hallgatsz annyira? Csak nem vesztetek össze Imrével?

Kati csodálkozva kapta fel a fejét.

– Miért vesztünk volna össze? Miből gondolod?

– Abból, hogy egész idő alatt ki se nyitottad a szádat. Nem vagy te ilyen hallgatag természet, ismerlek már. Ha ennyire csöndben vagy, bánt valami. Na ki vele, mi az?

Egy pillanatra megálltak, és Révész Feri észrevette, hogy Katinak könnyes a szeme.

– Holnap... ki kell költöznünk a lakásunkból.

– Kilakoltatás?

– Majdnem. Hónapok óta nem fizettünk lakbért. Ha nem megyünk magunktól, úgyis kiraknak. De hát miből fizettünk volna? Jó, ha egyikünk dolgozott! Még főzni is ritkán főztünk... A háziúr megüzente, hogy nem vár tovább. Sőt, a hátralék fejében ott kell neki hagynunk az ebédlőbútort.

– Szóval ez a baj?

– Nemcsak ez. Azt se tudjuk, hová költözzünk. Magda meg Béla azért nem jött ma agitációra, mert otthon pakolnak és tartják a lelket az öregekben. De azt, hogy holnap hová menjünk, egyikünk se tudja.

Révész Feri egy sóhajtással jelezte együttérzését, aztán meglepő kérdést tett fel:

– Mondd, kisanyám, Imrének szóltál erről?

Kati megütközve nézett rá.

– Dehogy szóltam! Lakást ő se tud adni, pénzt meg úgyse fogadnánk el tőle!

– Hát tudod, ha én lennék Imre helyében, most szóba se állnék veled. Mi az, hogy nem szólsz neki? Hogyan képzeled ezt?

Kati még mindig sírdogálva, kérlelően nézett a fiúra.

– Nagyon kérlek, ne bántsál még te is. Úgyis elég nagy az én bajom . . .

– Hát a baj az nagy! – vágta rá Révész Feri. – De valahogy majd csak eligazítjuk. Már tudom, is, hogyan. Tudok egy lakást, ahová mindenesetre beköltözhetnétek. Annyi biztos, hogy olcsónak olcsó. Gyere, siessünk, bemegyünk a pártszervezetbe, leadom az új előfizetéseket, addig te mindent elmondasz Imrének . . .

– Inkább nem . . .

– De igenis, elmondod! Utána pedig megbeszéljük a részleteket!

Éppen akkor érkezett vissza az agitációról Imre is, amikor ők. Kati még semmit sem mondott, de a fiú csak ránézett, és aggódva odasietett hozzá, átölelte a vállát, s az a merevség, ahogy Kati éppen csak eltűrte ezt a mozdulatot, de nem simult hozzá, félreérthetetlenné tette, hogy baj van.

– Igen! – felelt Kati a fel sem tett kérdésre. – Holnap el kell hagynunk a lakást, és nincs hová mennünk.

Imre alig tudta felfogni, amit hallott. Arcán a megdöbbenés felháborodással keveredett. Révész Feri, miközben a maga teendőit intézte, látta, mi történik Kati és Imre között, s hogy megelőzze az összekoccanást, beavatkozott.

– Te Imre, most inkább ne mondd azt, amit mondanál. Szó se róla, Kati megérdemli, hogy ellásd a baját, de halaszd későbbre, amikor már megoldottuk a problémájukat!

– De akkor is . . . – kezdte volna Imre, a másik

azonban elébe vágott, s egyszerűen nem hagyta szóhoz jutni.

A néném az Örömvölgy utca 1-ben lakik, tőle tudom, hogy mellettük megürült egy lakás. Szoba-konyhás ugyan, de van alkóv is, maga a szoba pedig tizenegy méter hosszú, szóval elférnétek benne! Olyan, mintha egybeépült volna két szoba. Mi is odamentünk volna, ha anyám nem ragaszkodik a Nagyfuvaros utcához. Na, megnézzük? Gyertek, ne is töltsük feleslegesen az időt!

Imre kelletlenül lenyelte, amit mondani akart, de egész idő alatt ott ült a képén a mogorvaság. A lakás viszont megfelelt Ábeléknak. Nemrég festették, egész tűrhetően nézett ki. Kati beszélt is rögtön a a házmesterrel, aztán hazaszaladt elújságolni, hogy volna hová menniük, csak az a gond, hogy előre ki kell fizetni az első havi lakbért. Apuka eltűnt, és nem sokkal később titokzatos képpel újra megjelent: nála volt a kívánt összeg. Másnap be is költöztek. Nem sok bútoruk maradt; ahányszor el kellett hagyniuk egy-egy lakást, valamit mindig ott fogtak a lakbértartozás fejében. Megmaradtak az ágyak, egy asztal, a székek, a kopott konyhabútor, két szekrény, és ami a legfőbb családi vagyonnak számított, ami olykor az éhezéstől mentette meg őket: anyuka varrógépe. Berendezkedni könnyű volt, a lakás beosztása maga diktálta, ki hol alhat. S mintha az, hogy lett új otthonuk, a szerencse jele volna, másnap még valami jó történt az Ábel családdal: Béla munkát kapott. Szövőgyári munkásként hiába kísérletezett, hiszen ő nemcsak egyszerűen munkanélküli volt, de feketelistára is került, mióta a tüntetésen lefogták – felvették ellenben egy céghez kocsikísérőnek, ami ugyan link dolognak tűnt egy tanult szakmunkás előtt, viszont némi állandó jövedelemet jelentett.

Imre, ahogyan Révész Feri intette, kivárta, amíg mindez elrendeződik. De ahogy túl voltak rajta, csendes megbántottsággal azt mondta Katinak:

– Hát ki vagyok én, hogy szégyelled előttem a gondjaitokat? Egy idegen? Még mindig csak idegen?

*

Az ificsoport és kórus nagy eseményre készült: nyilvánosság előtt is be akarták mutatni munkájuk eredményét. A pártvezetőség hozzájárult, hogy egész estét betöltő műsoros estet rendezzenek, ráadásul a Vasas Székház dísztermében. Valakinek az az ötlete támadt, hogy magát az előadást nevezzék el így: „Főpróba", mivel a rendőrség csak a kész előadások engedélyezését kötötte feltételekhez, a főpróbák kívül estek figyelme körén. A „Főpróba" előadása tehát úgy szerepelt kifelé, mint főpróba. Egy nyomdában dolgozó elvtárs ezerötszáz darab meghívót készített, s a fiatalok valamennyit szét is küldték, mit sem törődve azzal, hogy a nagyterembe is csak ezerkétszázan férnek be. „Úgyse jön el mindenki!" – mondogatták egymásnak, arra számítva, hogy maga a műsor sokakat nem érdekel, ha megveszik a jegyeket, csak azért teszik, hogy az árával támogassák a csoportot.

A műsor felépítése, megszerkesztése, legtöbb számának megírása Knopp Imrére várt. Politikai kabarét állított össze, amit azért más jellegű produkciók is színeztek. Így például meghívták dr. Békési Mária mozgásművészeti csoportját, hogy két számmal vegyenek részt a műsorban. Tömérdek ötlet, kézügyesség, lelkesedés és szorgalom eredménye volt a jelmez és a díszlet; ezt mind maguk az ifik állították elő. Éjjel-nappal próbáltak, még a kirándulásokon is a számokat gyakorolták.

Amikor elérkezett az előadás – a legfőbb „Főpróba" – napja, kiderült, hogy ami az érdeklődést illeti, alaposan elszámították magukat. Eljöttek bizony mind az ezerötszázan, az ülőhelyek körül kitartóan álltak az emberek, teli volt a folyosó, de még a lépcsőház is olyanokkal, akik szerettek volna bejutni.

Most derült ki, mennyire jó ötlet a „Főpróba" cím! Nemcsak a rendőrséggel, de a tűzoltósággal is meggyűlt volna a bajuk, ha az előadás szabályszerűen be van jelentve.

A nézőtéren, a Székház körül, mindenütt fel-felbukkantak az R-gárdisták, készen arra, hogy minden provokációt, rendzavarást elhárítsanak. Az is a feladataik közé tartozott, hogy amint vége az előadásnak, gyorsan és rendben oszlassák szét a tömeget, nehogy utólag beleköthessenek az ificsoportba, hiszen ezerötszáz lelkes, izgatott ember már-már felért egy kisebb tüntetéssel. A fiatalok a pártszervezet megbecsülésének jelét látták ebben, lám, már ők is fontosak az „öregeknek", szükség van rájuk, nem akarják, hogy rendőri intézkedés hatálya alá kerüljenek.

Az elővigyázatosság – mint kiderült – nagyon is indokolt volt. Hatalmas sikert arattak, a nézőket sikerült teljesen felvillanyozni. Imre magánszáma, amikor csizmás-kucsmás parasztnak öltözve, mint „Pafcsuga", felment a színpadra a nézőtérről, és ártatlan képpel, magabiztos naivitással sorra vette és megmagyarázva kiforgatta, nevetségessé tette a kormány rendelkezéseit, a napi politika hivatalos felfogását – különösen nagy tetszésre lelt, az emberek dőltek a nevetéstől, aztán viharos tapsban törtek ki. Még zajlott az előadás, de a függöny mögött már tudni lehetett, hogy minden vonalon teljes a győzelem: elismerését fejezte ki a Vasas Szakszervezet elnöksége, sőt a Szociáldemokrata Párt vezetősége is. Mindennek megkoronázásaként már másnap olvashatták a *Népszavá*ban az ismert költő és újságíró, Szélpál Árpád, kritikáját, amely jogos kifogás mellett magát a kezdeményezést rokonszenvvel méltatta és folytatásra buzdítva ismertette:

„FŐPRÓBÁN VOLTAM"

A Józsefvárosi Barátság-kultúrgárda politikai kabaréja.

Ezen a helyen, ahol rendszerint a polgári színpadok eseményeiről adunk számot, most hadd emlékezzünk meg egy pompás kísérletről, amelyből – szeretnénk remélni – talán kisarjad a magyar munkásszínpad és a Bécsben annyira bevált politikai kabaré. A józsefvárosi pártszervezet „Barátság" kultúrgárdája vállalkozott a merész föladatra, hogy jóformán segédeszközök nélkül, premisszák nélkül nekifogjon egy – mondjuk így – pártszínház, agitációs színház megteremtéséhez. A gárda tagjai csak a maguk erejére számíthattak. Nem mentek a szomszédba semmiért. Nem írattak verset, dalt, tréfát, darabot senkivel. Maguk írták, rendezték, játszották, díszletezték és kosztümözték az egyes műsorszámokat.

Megbámultuk a merészségüket és az önbizalmukat. A főpróbát meglepetésnek szánták. És valóban meglepetés volt! Akik ott lehettek, megelégedéssel állapíthatták meg, hogy a kísérlet szépen sikerült és a Barátság-kultúrgárda nem dolgozott hiába, munkája, lelkesedése nem veszett kárba. Első kiállásnak, első próbálkozásnak bevált. Örömünk tellett az előadásban, de legfőképp abban, hogy íme: a rossz gazdasági viszonyok, a példátlan elnyomatás ellenére sem lehet kiölni a szervezett munkásságból a bátor kezdeményezés szellemét, a kultúra iránt való forró lelkesedést. Ez a főpróba örömteljes élmény volt számunkra.

De éppen azért, mert szívesen voltunk ott, mert sok szép és derék dolognak voltunk tanúi, mert egynéhányszor a főpróba alatt komoly elismerés alakult ki bennünk, nemcsak jogot, hanem kötelességet is érzünk arra, hogy a műsor hiányosságaira rámutassunk, a rendezés botlásaira, az elkerülhető lomposságokra és olyan naivitásokra, amelyek ma már egy jobb műkedvelői előadásnak is szégyenére válnának.

Mert mondjuk csak meg mindjárt az elején: nem arra van szüksége a magyar munkásszínjátszásnak, hogy egy műkedvelői gárdával több legyen, hanem

arra, hogy a munkásszínpadokon a hiánytalanul tiszta művészet kapjon helyet.

Knopp Imre elvtárs szocialista revüje például nagyon ötletes, a főpróba közönsége sokat kacagott rajta. De olyan rendezési hibák törték meg itt-ott a hatást, amelyek megbocsáthatatlanok. (...) A »Fél öttől–fél hétig« című kis színpadi játékot is rendezési hibák fosztották meg a különben megérdemelt siker teljességétől. Különösen a második rész szenvedett emiatt. Pedig a játék szerzője, Knopp Imre elég kitűnően dolgozta fel az ötletes témát. A Barátság-szavalókórus általában jól megállta a helyét, de azt kell hinnünk, hogy az összetanulásban vannak még némi hiányosságok. De hiszen a kórus még fiatal, viszont az anyag jó. Dr. Békési Mária mozgásművészeti csoportja komoly sikert aratott. Nagyon szép volt a produkciója. Amiről itt nem beszéltünk, az mind jól volt megcsinálva. Az összhatás különben is jó volt. A kultúrgárda erősségei: Knopp Imre, Vajda László, Marjai Ferenc, Somogyi Margit.

A főpróba közönsége nagyon hálás volt a szereplőknek, sokat tapsolt, és melegen ünnepelte a szerzőket és a szereplőket.

Az előadást dr. Berkes Jenő elvtárs nyitotta meg meleg szavakkal, majd Szakasits Antal elvtárs tartott bevezető előadást, amelyben a szocialista kultúra és a szocialista színpad messzeható jelentőségéről beszélt a főpróba közönségének megértő tetszése mellett."

Az ificsoport örömét nemhogy rontotta volna a bírálat, örültek annak, hogy odafigyeltek rájuk. Az előadás hibáival maguk is tisztában voltak, s arra kérték Imrét, máris kezdje felkészíteni őket a következő bemutatkozásra.

*

Minden eddiginél nehezebb idők következtek a mozgalomra. Az 1931-es biatorbágyi merénylet kapóra

jött a kormánynak: elrendelhette a statáriumot, eljárást indíthatott a szervezeti életnek még olyan megmozdulásai miatt is, amelyek ez idáig legálisnak számítottak. Megérezte ezt a változást a Szociáldemokrata Párt is, de az igazi hajsza az illegális kommunistákat vette célba. Sallai és Fürst, valamint mások lefogása rémületet keltett, de azzal is együtt járt, hogy a mozgalom legkiválóbbjai nem nézték, melyik párthoz tartozóról van szó, a munkásszolidaritásnak ismét szép példái születtek.

Az ifik kórusa nem sokat tehetett, de a maga módján szintén megpróbált tiltakozni, indulatokat szítani Sallai és Fürst kivégzése ellen. Knopp Imre verseket írt: *Mentsétek meg Sallait–Fürstöt* címmel, s ezt a József- és Ferencvárosban házról házra járva minden udvarban elénekelték – de a legtöbb, amit elérhettek, az volt, hogy az otthon tartózkodó lakók nem csukták be ablakaikat.

A kivégzés talán legjobban a fiatalokat döbbentette meg, akik a fehérterror tombolásának idején gyerekek voltak, az akkori gyilkosságokat csak hallomásból ismerték, de nem érezték saját bőrükön, milyen a fasiszta uralom, ha megvadulva, nekiszabadulva számol le ellenségeivel.

Budapestnek ez után a véres arculata után nagy élmény volt az ifik számára, hogy megismerkedhettek a „vörös" Béccsel, ahol szociáldemokrata kormány volt uralmon. A Nemzetközi Eszperantó Kongresszus volt az alkalom, amely indokolta utazásukat. Amikor a statáriumot feloldották, megint tarthattak műsoros előadásokat, s ezek bevételét a bécsi út költségeinek fedezésére fordították. Mivel az volt a legolcsóbb, a hajó mellett döntöttek, noha így két teljes nap ment el magára az utazásra, s csak három maradt Bécs megismerésére. A kongresszus megnyitó ünnepségén ők is felléptek, és eszperantó nyelvű szavalatukkal nagy sikert arattak. Délután a Práterben szórakoztak, másnap meglátogatták az újonnan épült munkáskerületet, a Karl Marx Hof né-

hány lakóházát. Álmélkodva bámulták az itteni „munkáslakásokat". Három-, sőt négyszobás is akadt köztük, mindegyik komfortos, és ami a fő: a bérük alacsony. Budapesten is láttak már nagy csinnadrattával beharangozott, úgynevezett „munkáslakásokat", ezek azonban leginkább arra voltak alkalmasak, hogy kiszúrják az emberek szemét. Hogy mi az igazi szociális gondoskodás, azt itt, Bécsben tapasztalták először.

Ami hazatérésük után idehaza várt rájuk, megint nem volt éppen szívderítő. Gömbös hatalomra kerülése a kormányzat fasiszta tendenciáit még nyíltabbá tette. Megindult a gőzhenger a szakszervezetek felszámolásáért, a legális munkásmozgalom különféle formáinak beszüntetéséért. A belügyminiszter 147.200/1933. VIII. sz. BM. rendeletével betiltotta a párt- és szakszervezeti munkáskórusok működését, 1934 áprilisában pedig a 177.338/1934 VIII. sz. BM. rendelettel feloszlatta az eszperantista munkásegyletet.

Nemsokára olvashatták az újságban, majd hallhatták személyesen is Szélpál Árpádtól, aki szemtanúja volt az eseményeknek mint riporter, hogyan verték le a „vörös" Bécset, hogyan mondott csődöt az a politika, amely visszariadt a munkásság felfegyverzésétől.

Jöttek a riasztónál riasztóbb hírek Németországból is, Hitler uralomra kerülésének legkeserűbb tanulságát, tudniillik azt, hogy a több milliós szavazótáborral rendelkező, de összefogásra képtelen Szociáldemokrata és Kommunista Párt ellenében tudott győzni, sem az öregek, sem a fiatalok nem tudták igazán megemészteni. Keserű gondolatok foglalkoztatták az egész társaságot. Ábel Kati sóhajtva gondolta magában, milyen jó is volt, amíg csak a nélkülözés, csak a szegénység volt a gondjuk!

*

Fényes eljegyzés volt Knoppéknál, csupa „jobb körökből való", elegáns, tehetős vendéggel. Sándor készült házasodni, mégpedig nem is akárhogyan: olyan lányt jegyzett el, akinek az apja komoly céget vezetett, neve fölöttébb jól csengett az iparos-kereskedő világban. Egyebek közt magáénak mondhatta egy bérház teljes első emeletét, egy villát a Svábhegyen meg egy másikat a Balatonnál. És természetesen: csöppet sem lebecsülendő hozományt adott a lányának. Az ünnepségre a lány szülei felvonultatták egész rokonságukat, élén a család díszével, az apa testvérével, aki a Kereszténydemokrata Párt egyik képviselőjeként ült a Parlamentben. A férfivendégek mind körülötte nyüzsögtek, lesték a szavait, ő pedig – élvezte, hogy hálás és népes közönsége van – valóságos szónoklatot vágott ki a „hazaáruló" és „népbolondító" szakszervezetek ellen, s mivel időközben már jócskán felöntött a garatra, nemigen válogatta meg a kifejezéseit, ha a „bolsinak" titulált szociáldemokratákról és kommunistákról volt szó. „Menjenek az anyjukba!" – vágta ki közvetlenkedve, és a hallgatóság nevetve, de mély belső egyetértéssel helyeselt neki.

Imre magányosan kószált a vendégseregben. Kedvetlenné tette, hogy a bátyja, akit annyira szeretett gyerekkorukban, ennyire idegenné vált számára. Lassanként azon túl, hogy milyen tapétához milyen ragasztót használjanak, nincs semmi, amiben megértenék egymást! Zavarta az is, ahogyan Sándor megjátszotta mások előtt a nagyfőnököt, akinek csak parancsolnia kell valamit, s a többieknek az a dolguk, hogy azonnal ugorjanak. Dühítette a képviselő-nagybácsi hangoskodó szájjártatása, ahogy a legócskább közhelyeket úgy vágta ki, mint aki sose hallott aranyigazságokat tesz közzé. Hogy a másik táborba tartozik, hogy gyűlöli a „szocikat", azt nem lehet zokon venni tőle, hiszen gyáros, az ott nyert haszonból szerzett magának mandátumot, érdeke hát, hogy azt a rendszert védje, amely ekkora hólyag létére potentátort

csinált belőle. De legalább volna saját véleménye mindenről, legalább lennének önálló gondolatai, egyéni érzelmei! Ez viszont, ez a díszvendég, csak egy szajkó, akinek még ízlése sincs, mert közhelyekből is a leglaposabbakat böfögi vissza.

Elege lett a társaságból, átnézett a másik terembe, ahol táncoltak. Itt sem érezte jól magát. Eszébe jutottak azok az idők, amikor a Knopp-cégnek sem ment ilyen jól, amikor ők is nélkülöztek. Mi közünk nekünk ehhez az egészhez, kérdezte magában, ahogy végignézett az egybegyűlteken. Hogy nekik mi, pillantott a családjára, azt nem tudom. De azt igen, hogy nekem semmi!

A hallban elkérte a kabátját a szobalánytól, s köszönés nélkül távozott. Sokáig sétált ezen az estén, csupa olyan utcát keresett fel, amit Katival együtt ismert és szeretett meg. Tudta, nehéz dolga lesz másnap. A család számon fogja kérni, hogy elment, ráadásul elfogadható, „társaságbeli" kifogást sem keresve, szinte hangsúlyozva a sértést. Mindegy – döntötte el a megnyugtató, magányos kószálás eredményeképp, ezen egyszer úgyis túl kell esnünk. Nem lehet tovább titkolni, hogy én egy másik világban élek, és nem is akarok az övékéhez tartozni.

Ahogy sejtette, Knoppék másnap valósággal haditörvényszéki hangulatban várták. Záporoztak a fejére a vádak, apja, anyja és bátyja egymást felülmúlva, minduntalan félbeszakítva zúdította rá a szemrehányásokat. Nem elég, hogy megsértette az előkelő, jövőbeli rokonságot! Nem elég, hogy kínos helyzetbe hozta az apját, a bátyját! Nem elég, hogy ezzel még a cég hírnevének is ártott! De az már mindenek a teteje, hogy akikkel barátkozik, egytől egyig – megvetően hangzott szájukból a szó – „prolik"! És ami végképp megbocsáthatatlan: az egésznek az a kis munkáslány az oka, aki valósággal kiforgatta Imrét önmagából, aki eltávolította a szüleitől, leszoktatta a belé nevelt jómodorról.

– Én csak azt nem értem, Imre, hogy mit vaca-

kolsz annyit egy ilyen semmi fruskával? – jegyezte meg cinikusan mosolyogva Sándor. – Az ilyennel a magunkfajta nem sokat totojázik, felcsípi, ha meg nem áll kötélnek, otthagyja, talál másikat, ebből tizenkettő egy tucat!

Imre agyát elöntötte a düh. Hát még Katit is gyalázzák?

– Lehet, Sándor, hogy a te úri menyasszonyaidnál ez a módszer bevált. Katihoz hasonló lányt, azt hiszem, te sosem ismertél.

– Ide hallgass, öcskös, ha engem is sértegetni akarsz...

– Dehogy akarlak. Azt viszont szeretném, ha apa is meg te is tudomásul vennétek, hogy a magánügyeimbe senkinek se hagyok beleszólást!

Most az idősebb Knopp érezte úgy, hogy családfői tekintélyének latba vetésével kell megtörni a lázadót.

– Amíg az én házamban laksz, és az én kenyeremet eszed...

– Hagyja abba, apa! – vágott a szavába Imre. – Én már réges-rég a saját kenyeremet eszem ebben a házban. De ha a szállás fejében meg akarják határozni, kikkel barátkozzak és kit szeressek, ezen is változtathatunk.

Sándor arca pulykavörösre változott a felháborodástól.

– Csak azt ne mondd, hogy még el is akarod venni!

– De mondom. Amint hozzám adják a szülei, elveszem.

– Mi az, hogy „hozzád adják"? – ezen meg Knoppné háborodott fel, már ő is magából kikelve kiabált. – Azt a senkit? Vedd tudomásul, hogy én tiltom meg neked, hogy elvedd! És ha nem engedelmeskedsz, ennek a háznak a küszöbét többé át se lépd! Addig pedig kutya kötelességed, hogy bocsánatot kérj az apádtól, amiért ilyen hangon mertél beszélni vele!

Imre lehajtotta a fejét, hallgatott. Sejtette, hogy ma

bekövetkezik a teljes szakítás a családjával, de a lelke mélyén remélte, hogy mégse így. Talán valamelyest megértik őt, és nem kell haraggal a szívében megválnia tőlük. De hát nem lehet. Ők nem hagyják. Elnézte az apja fenyegető, rideg arckifejezését, anyja vonásain az újabban megcsontosodott gőgöt, a bátyja elutasító közönyét, és halkan így szólt:

– Ha megsértettem magát, bocsánatot kérek, apám. De vegye tudomásul, hogy még ma végleg elköltözöm ... – egy pillanatig habozott, mondja-e úgy, hogy „hazulról", aztán inkább így fejezte be a mondatot: – innen. Úgy akarok élni, ahogy a lelkiismeretem diktálja. Nem vagyok már gyerek, magam is meg tudom ítélni, mi a jó és mi a rossz. Te pedig, Sándor, ha zavarná a karrieredet, hogy ilyen öcséd van, egyszerűen tagadj le engem. Meglátod, nem is olyan nehéz az!

A család szótlanul, dermedten nézte végig, ahogy Imre a szobájába indult, hogy összecsomagolja a holmiját. Senki se mozdult, nem hangzott el egyetlen visszatartó szó sem. Amíg pakolt a bőröndjébe, fülelt kifelé, hall-e lépéseket, akar-e valaki bejönni hozzá, hogy beszéljen a fejével, tompítsa az összeütközés élét. Nem hallott semmit. Amikor elkészült és kilépett az ajtón kíváncsiságból körbejárt a lakásban. Sehol senki. Hát persze, apának üzleti tárgyalásai vannak, Sándor az új, előkelő rokonaival vesz részt valamilyen úri programban, anya pedig sietett az üzletbe, hogy ellenőrizze az alkalmazottakat. Az üzlet az üzlet, gondolta kesernyésen, és legyintett, mindegy, túlvagyok az egészen. Taxit hívott, megadta egy Baross utcai penzió címét – így kezdődött az új, önálló élete. És persze, hatkor a Vasasoknál. Ott lesz Kati is.

*

Hat óra előtt pár perccel Imre, vibráló feszültséggel sietett be a könyvtárba, látható türelmetlenséggel

várta, hogy akik éppen kölcsönöznek, kimenjenek a szobából, s akkor karjaiba kapta a lányt, vadul csókolni kezdte, hogy Katinak szinte a lélegzete is elakadt.

– A próba...! – nyögte ki, amikor sikerült egy pillanatra eltolnia magától a fiút, mire Imre nemcsak, hogy rögtön elengedte, de valósággal dühösen fakadt ki:

– A próba, a próba! Én megcsókolom, ő meg nem képes egy kicsit elfeledkezni erről a rohadt világról!

Előre szaladt a teremben, ahol a kórus gyülekezett. Aztán mégis visszarohant, és ellentmondást nem tűrő hangon így szólt:

– Ma együtt megyünk haza! Közöld a testvéreddel, hogy beszélni akarod veled, hagyjon minket békén.

Kati csak ámult, nem tudta mire magyarázni, hogy Imre ennyire kikelt magából. Érezte, hogy valaminek történnie kellett. Aztán ez az érzése csak erősebb lett, ahogy figyelte, mit művel Imre a kórussal. Gúnyorosan, már-már sértően szólt rá hol erre, hol arra, ingerült volt, pattogott, türelmetlenül vette tudomásul, ha valami nem sikerült rögtön tökéletesen. Fölényeskedve beszélt az ifikkel. Idegessége annyira kiáradt, hogy átragadt a többiekre is. Egy idő után mindenkiből kitört a fáradtság, ingerültség. Rosszul ment a munka. Vajda sem volt jelen, aki csillapítani tudta volna Imrét. Magda, mielőtt a próba befejeztével egyedül hazaindult volna, lelkére kötötte Katinak:

– Te, ezzel a fiúval ma valami baj van. Ne vitatkozz vele, láthatod, hogy most úgyse érnél el semmit! És légy szíves, siess haza, mert anyukáék mindig izgulnak.

Amint Magda elment, Imre sietett Katihoz, de meglepő módon nem szólt semmit, csak baktatott mellette komoran, némán. Kati képtelen volt megfogadni a nővére tanácsát. Felháborodva fakadt ki:

– Hát tudod, amit ma műveltél a kórussal...! Szégyelltem magam miattad.

– Igen, tudom – felelte Imre. – Majd legközelebb jóváteszem. Olyan állapotban vagyok, hogy igazából le kellett volna mondanom a próbát. Azt hittem, jobban tudok uralkodni magamon. De hát az embert önmagával kapcsolatban is érhetik meglepetések.

Elhallgatott, s a lány szinte leolvasta az arcáról, hogy erőt gyűjt valaminek a kimondására.

– Össze kell házasodnunk! – bökte ki komoran.

– Kell? – Kati rémülten nézett rá. – Muszáj?

– Igenis, muszáj! Azt mondtad nemrég, hogy sose engedsz át más nőnek, hiszen nő vagy te is. Hát akkor légy szíves, értsd már meg, hogy nekem nemcsak Kati, a mindent megértő, kedves és okos lány kell, hanem a Kati nevű nő is. Évek óta szeretlek. Tiszteltem, hogy szűz vagy. Mégis, hogyan gondolod, meddig tiszteljem még? Egyszerűen nem értem, mitől rettegsz? Miért ijedtél meg attól, hogy összeházasodjunk? Nem bízol bennem? Azt hiszed, nem szeretlek eléggé?

Kati sápadt volt. Imre indulatos kitörése még inkább megriasztotta, de felelnie kellett.

– Tudod... anyámék is szerették egymást. Most is megvan ez közöttük, de azért én naponta látom, hogy mennyire más, mint azelőtt. És ha ez így meg tud változni, vajon meddig tart?

– Ide figyelj, kislányom, azért mondtam, hogy legyünk ma kettesben, mert tudtam, hogy egy sereg dolgot tisztáznunk kell. Azt kérdezed, meddig tarthat a szerelmünk? Én meg azt kérdezem tőled, mit jelent neked, ha megcsókollak! Már maga az is mutat valamit, hogy ezt kérdenem kell. Mert tényleg nem tudom. Eltűröd, hogy megöleljelek, de soha nem viszonzod. A házasságunkat is így képzelnéd el? Mint egy mártíriumra szánt szűz, reszketve fogsz feküdni az ágyban, és arra gondolsz, hogy amit a sors rád mért, neked el kell viselned? Hogyan vetkőznél le

előttem, ha már ezektől a gondolatoktól is remegsz? Azt hiszed, én erre a megadásra vágyom, nem arra, hogy az ágyban éppen úgy a társam légy, mint minden másban? Azt kellene megértened, hogy a szerelmünk ereje, tartóssága pont az ilyen dolgoktól függ!

Kati válasz helyett odabújt Imréhez, egész testével hozzásimult, hogy éreztesse, nem fél már az öleléstől, és csak annyit suttogott:

– Szeretem, ha megcsókolsz. Nagyon is szeretem!

Imre úgy nézett rá, mintha először venné szemügyre az életben. Nyugtalansága hirtelen feloldódott, jólesett, hogy Kati pontosan azokat a szavakat mondta ki, amiket a lelke mélyén várt tőle. Se többet, se kevesebbet.

– Érzem, hogy valami más is bánt téged... – szólalt meg a lány. – Nem akarod elmondani?

Imréből, mintha csak erre a felszólításra várt volna, megkönnyebbülten kezdett áradni a szó. Elmondta, hogyan szakított a családjával, és mennyire véglegesnek érzi, ami történt.

– Nem érdekel, beleegyeznek-e a szüleid! – vált újból harciassá. – Összeházasodunk és kész! Csak egyet ne kérj tőlem most: azt, hogy tegyek rá ígéretet, a szerelmünk örökké fog tartani. Őszintén megmondom, nem tudom, meddig tart majd. Előre megmondom, ha valaha is olyasmire akarnál rávenni, amire a családom, ha olyat kívánnál, ami nem összeegyeztethető a lelkiismeretemmel, téged is elhagylak, mint őket. Így küldj el magadtól, vagy így fogadj el.

Kati feleslegesnek érezte, hogy erre feleljen. Imréből az indulat beszél, de tudnia kell, ha szereti őt, hogy sose kérne tőle ilyesmit. Örömmel és büszkeséggel töltötte el, hogy a fiú valóban társaként kezeli, olyan szerepet szán neki az életében, amely megengedi, hogy – ha kell – éppen ő tartsa vissza a hibás lépésektől.

– Te Imre! – szólalt meg töprengve. – Ha már

arról van szó, hogyan fogunk együtt élni, én is kérnék tőled valamit.

– Tessék, kedves.

– Ne menj tapétásmesterhez dolgozni!

– Hanem hová? Ez a szakmám, ehhez értek. Jó szakma, rendesen meg lehet élni belőle.

– Nem akarom, hogy apád valamelyik konkurrenséhez állj be. A szakítástoknak híre megy, te jó szakember vagy, apád megrendelőinek nem kis része átmenne a kedvedért a konkurrenciához. Nem akarom, hogy anyagi kárt okozzunk a szüleidnek meg a testvérednek.

– Éppen te aggódsz az ő hasznukért? Csak nem azzal a hátsó gondolattal, hogy ennek fejében megenyhüljenek irántad?

Kati kirántotta a kezét Imrééből, haragosan elhúzódott tőle, és megbántottan kiáltotta:

– Hát ilyennek ismersz? Ilyen számítónak? Akkor mit szeretsz bennem?

Imre most döbbent rá, hogy mi szaladt ki a száján. Magához rántotta Katit, és egy csókkal fojtotta belé a további perlekedést.

– Bocsáss meg, gyönyörűm, igazad van, marhaságot mondtam. Csak tudod, egy pillanatra furcsa volt, hogy a családom téged átkoz, te pedig ellenemben is véded őket... De már értem, miért mondtad, és köszönöm neked, hogy ilyen vagy!

Eközben Katiék házához érkeztek. Eljött a búcsúzkodás perce. Imre boldog meglepődéssel tapasztalta, hogy Kati ezen az estén egészen más, mint a többi alkalommal. Ezúttal senki se foghatta volna rá, hogy csak eltűri a csókot meg az ölelést. Úgy tapadt a fiúhoz, hogy annak az izgalomtól kiszikkadt a torka, s éppen csak annyit tudott kérdezni:

– Ne menjünk el hozzám?

Kati nem válaszolt rögtön. Nehezen vette a lélegzetet, nem volt könnyű rászánnia magát, hogy kibontakozzék Imre karjából, és nemet intsen a fejével.

– Késő van. El nem tudják képzelni, hová lettem.

Imre diadalmasan ragyogó szemmel nézte. Hát ezt is megérte, hogy Kati is vágyik őrá, szívesebben maradna vele, felébredtek szunnyadó érzékei, csak a szülei iránti szeretet tartja vissza, hogy engedjen nekik.

– Jól van! – mondta erőt véve magán. – Menj, gyönyörűm! Holnap jövök, és úgy megyek el tőletek, mint a vőlegényed. Nincs olyan isten, ami engem ettől eltántorít!

Kati alig hunyta le éjjel a szemét. Tartott tőle, mit fognak mondani a szülei, ha Imre megkéri a kezét. Egyikteknek sincs munkája – miből fogtok élni, gyerekek? Lakásotok sincs – hol akartok lakni, gyerekek? S ez még a jobbik eset, amit el tudott képzelni. Leginkább attól szorongott, mi lesz, ha azt hozzák fel kifogásképp, hogy Imre istentagadó? Akkor neki is szakítania kell a családjával, de hát szereti őket és ragaszkodik hozzájuk, viszont Imrével akar élni, róla sem mond le semmi áron.

Hajnal felé nyomta el az álom, s amikor felébredt, nem maradt ideje tovább töprenkedni ezen, elfoglalta a készülődés, azután pedig egyszerre csak ott is volt Imre. Ábelék kedvelték a fiút, évek óta ismerték, és soha semmi rossz élményük, benyomásuk nem volt vele kapcsolatban. Szívélyesen fogadták hát, s ezúttal különösen apuka volt az, aki – mintha megérzett volna valamit a fiú jövetelének céljából – saját vendégeként kezelte.

Imre nem sokat teketóriázott, belevágott mondandója közepébe. Elmesélte összeveszését a szüleivel, nyíltan beszélt arról, hogy pillanatnyilag nincs munkája, de van némi megtakarított pénze.

– Azt hiszem, nem mondok újságot vele, hogy mi Katival már évek óta szeretjük egymást. Nekem rajta kívül az égvilágon senkim sincsen. Ha Ábel bácsiék nem egyeznek bele a házasságunkba, mindkettőnket boldogtalanná tesznek. – Elhallgatott egy pillanatra, szavai hatását fürkészte Ábelék arcán. Engedményt tett az utolsó mondatával, hiszen bele-

egyezés nélkül is elvenné Katit, de hát hadd érezzék úgy az öregek, hogy az ő szavuk eldönthet valamit! S talán a hiúságuknak tett gesztus meglágyítja őket, és nem kerül sor szakításra, ami Kati számára kétségkívül még a házasságukat is megkeserítené. – Még annyit mondanék, hogy nem ígérhetek a lányuknak ragyogó életet, gondtalan körülményeket. De azt is tudom, hogy az ő beleegyezése nem ettől függ. Hát akkor mit szólnak a tervünkhöz Ábel bácsiék?

Kati az anyját nézte közben, és úgy látta, mintha megöregedett volna attól a gondolattól, hogy az egyik lánya elkerül a házból. Apuka pillantása is reményvesztettnek tűnt, de ő jobban tudott uralkodni a vonásain.

– Nézze, Imre, hazudnék, ha azt mondanám, hogy váratlanul ért minket a kérése. Sejtettük, hogy előbb-utóbb elénkbe fog állni ezzel. És mert mi voltunk azok, akik engedtük az évek során, hogy Kati meg maga között meggyökeresedjék ez az érzés, azt hiszem, most nem is lenne jogunk hozzá, hogy megtagadjuk a beleegyezésünket. Szeretjük magát, fiam, és bízunk benne, hogy jó lesz a lányunkhoz. Tudom, hogy maga nem vallásos. De hát az én gyerekeim se azok már. Megváltozott a világ, változtunk benne magunk is. Nem venném a lelkemre, hogy emiatt maguk elszakadjanak egymástól. Úgy vesszük a dolgot, igaz-e, anyuka, hogy ezentúl Bélán kívül még egy fiúnk lesz!

Kati legszívesebben ugrált volna örömében. Büszke volt apukára, hogy ilyen megértőnek és okosnak mutatkozott. Hatalmas megkönyebbülést érzett, lám, az ő szüleitől nem kell tartaniuk. Odabújt az apjához, és mint egy kisgyerek, elégedetten tűrte, hogy összekócolják a haját. Aztán Ábel komolyabbra fordította a szót.

– Hanem azt hiszem, beleegyezés ide, beleegyezés oda, magát az esküvőt mégsem lehet olyan gyorsan tető alá hozni! Vagy maga nem így gondolja, fiam?

– Hogy micsodát . . .? Hogyan?

Imre, aki nagy ellenkezésre és harcra volt felkészülve, örömében valósággal elbambult, egyszerűen nem fogta fel, miről beszél Ábel. Anyuka azt hitte, a fiú azért van zavarban, mert nők előtt kellene a részletekről beszélnie. Kihívta magával Katit a konyhába, hogy csináljanak valami ennivalót, közben pedig hadd tárgyalják meg a megtárgyalnivalókat a férfiak.

– Látom, Imre, meg van lepődve! – mondta mosolyogva Ábel. – Arra is jól emlékszem, amikor pár éve egyszer ugyancsak itt járt, és célozgatott rá, hogy szeretné elvenni Katit. Higgye el, én már akkor is odaadtam volna. Megszolgált érte, akár Ráchelért Jákob, hiszen hét éve szereti. De hát a feleségemet is meg kell érteni. Ő abban nőtt fel, hogy egy rendes lányt kelengyével adnak férjhez! Tudom, Imre, mondania sem szükséges, hogy maga anélkül is elveszi, és eszébe sem jutott volna ilyesmit kérni. De hát ez a szegény asszony arról ábrándozott, hogy egyszer még jobbra fordul a sorsunk, és akkor bútort, stafírungot, mindent adhatunk Katival, amit csak szokás. Mostanra viszont beláttuk, be kellett látnunk, hogy nem fog változni semmi. Ha csak nem még rosszabbra... Nincs mire várni! A mi Katink azzal a pár ruhájával megy el hazulról, amit maga mind ismer...

– Nem megy el, Ábel bácsi! – mondta vigasztalóan Imre. – Nem szakad el a családtól. Sokat leszünk itt, legfeljebb engem is el kell fogadniuk, ezentúl, ráadásnak. Csak már esküdnénk meg! Annyit kell még várnom...!

Mintha végszóra nyitott volna be Ábelné Katival. Imre felkiáltását éppen meghallották. Nevettek rajta.

– Ha már hét évet kibírtál, fiam, ezt a pár hetet csak kibírod valahogy!

*

A házasságuk hírét mindenki örömmel fogadta. Béla Imre bátorságát dicsérte, hogy noha megismerhette már Kati vadmacska-természetét, mégis el meri venni. Magda gyakorlatias megjegyzéssel nyugtázta a hírt: ezentúl senkivel sem kell megosztania a duplaágyat, azonfelül pedig nem kell kísérgetnie vagy holmi ürügyek kitalálásával fedeznie a párocskát! Az ificsoport a segítségét ajánlotta a lakáskereséshez, bútorcipeléshez, bármihez, amiben hasznukat tudják venni.

Kati iratait, melyekre szükség volt a házasságkötésnél, vidékről kellett megkérni, s emiatt a nagy nap némiképp elhalasztódott. Közben lakás után jártak. Véletlenül találkoztak az utcán Manyival, akitől megtudták, hogy Zsellérék régi lakása a Liliom utcában üresen áll. Imre nem habozott, rögtön lekötötte a háziúrnál. Csak két szobájuk volt, de a konyhából még annak idején leválasztottak egy parányi fürdőszobát is – tulajdonképpen emiatt döntöttek e lakás mellett. A Teleki téri bódésoron vásároltak ócska – és persze olcsó! – bútorokat, amelyeket egy pártbeli ismerősük (civilben asztalos) darabokra szedett és újjáalakított részükre.

Miközben az esküvőre, illetve majdani közös életükre készültek, javában zajlottak egy újabb műsor próbái. Kati mindig ott ült a teremben, s amikor a munka végeztével hazafelé mentek, szigorúan elmondta a véleményét Imrének. Megesett, hogy heves vitába bonyolódtak egy-egy jelenet beállításáról, a kórus munkájáról, s ilyenkor tökéletesen megfeledkeztek róla, hogy életüknek miféle nagy eseménye előtt állnak. Ezek azonban a végtelenségnek tetsző várakozáshoz képest csak futó pillanatok voltak. Imrében egyre nőtt a türelmetlenség. Két éve, amióta Emmivel folytatott viszonyát befejezte, nem volt nővel dolga. Kívánta Katit, s a lány – nem lévén tudatában, hogy engedékenységével csak fokozza a kínjait – újabban azt is odaadóan hagyta, hogy lázas csókolózásaik közben Imre kigombolja a blúzát

és szép kerek melleit simogassa. Egy délután, amikor a próba a szokásosnál hamarább fejeződött be, előbb Kati kísérte haza Imrét a Baross utcai penzióba, aztán várta, hogy mint szokták, most Imre kísérje el őt a lakásáig. A fiú azonban váratlanul így szólt:

– Gyönyörűm, ma egyedül mész haza! Holnap vagy holnapután költözöm a közös lakásunkba, és még minden holmim szanaszét van, be kell pakolnom!

Kati válaszától Imre lepődött meg.

– Én inkább szeretném megnézni azt a nagy szanaszéjjelséget.

– Parancsolj! – mondta Imre gépies udvariassággal, és látszott a képén, hogy fogalma sincs, mit akar a lány. – Kérlek, erre! Már gyújtom is a villanyt . . . – Úgy ugrált Kati körül, mintha pár perce ismernék csak egymást, ő pedig társaságbeli zsúrfiú volna. A lány ezúttal sokkal érettebbnek és ravaszabbnak érezte magát, átlátott szerelmesén.

– Nahát, te még a földön is könyveket tartasz!

Hajolgatni kezdett, hogy a ledőlt kupacot rendbe rakja. Imre bosszankodott, hogy ez egyszer nem érti Katit.

– Megmondanád végre, mit akarsz itt? – a hangja szinte ellenségesen csengett. Katit gyöngédség fogta el. De buták is a férfiak, gondolta ellágyulva, istenem, még ez az én okos Imrém is . . .!

– Egyszer azt mondtad mérgedben, biztosan nem mennék fel veled egy szállodai szobába. Hát tessék, most itt vagyok. Csak nem vagy dühös? Csöppet se úgy nézel ki, mint aki örömében kiugrik a bőréből.

Imre valóban nem érzett egyebet, csak felháborodást.

– Játszol velem, mondd csak? Feljöttél, hogy lásd, mennyire kínlódom? De ha hozzád érnék, ellöknél, ugye! Nem is tudtam, hogy ilyen is tudsz lenni, ilyen kegyetlen.

– Én, kegyetlen? De hát honnét veszed, hogy el-

löknélek? Bántottalak én valaha, hogy azt mondd nekem, kegyetlen vagyok?

– Akkor meg mi akar lenni ez a feljövés? Megszántál? Azt gondoltad magadban, ez az Imre ideges a próbákon, mert nincs nője, segítsünk rajta a próbák érdekében? Vagy mi a fészkes fenét forgatsz a fejedben?

Kati enyhe megbántottsággal a hangjában, szelíden és halkan válaszolt neki.

– A próbáknak meg a többi hülyeségnek, amit összehordtál, semmi köze ehhez. Te feleségül kértél, apuka neked adott. Az elöljáróságon nemsokára összeesketnek minket, utána gyakorolhatod velem a törvényadta jogaidat. Ugye, milyen egyszerű? Csakhogy hol vagyok ebből az egészből Én? Jogom van megválasztani nemcsak azt, hogy kié legyek, de azt is, hogy mikor. Nem akkor, amikor az apám neked ad, nem akkor, amikor a törvény hivatalosan engedélyezi, hanem akkor, amikor én döntök úgy, hogy a tiéd akarok lenni.

Imre álmélkodva nézett rá, kicsit szégyenkezett az iménti feltételezései miatt, de azt, amit Kati szavai jelentettek, mégsem merte még elhinni.

– Már csak az hiányzik, hogy azt mondd : a vágyad hozott ide.

– Nem az enyém, a tiéd. Ha én vágyakoznék, akkor magamat ajándékoznám meg, de én most azt akarom, te kapj tőlem valamit.

Kati, látva, hogy Imre még mindig bátortalan, odalépett hozzá, két karjával átkulcsolta a nyakát, és a szemébe nézve suttogta:

– Értsd meg, másom nincs, csakis magamat adhatom neked. Annyi mindent kaptam tőled az évek során, most én szeretnék adni . . .

*

A Baross utcai elöljáróságon volt az esküvőjük, villamossal – elég volt „kisszakaszt" váltani – mentek

nászútra. Az esküvői „lakoma" néhány szendvicsből és aprósüteményből állt. Még egy hétig csak kettesben voltak, így ünnepelték a házasságkötésüket, aztán kezdődtek a szürke hétköznapok, és nem túl sok jót hoztak, habár meg kell adni, hogy unatkozni sem unatkoztak.

Amitől az élet egyre komorabbá és áttekinthetetlenebbé vált, az mind a világpolitikából következett. Sűrűsödtek a baljós események; Németország kilép a Népszövetségből, Hitler és Mussolini egyezményt köt, a Szovjetunió belép a Népszövetségbe, Németországban nyilvánosságra hozzák a nürnbergi törvényeket... Szemináriumok és baráti viták sora foglalkozott ezekkel a problémákkal, de megnyugtatóan és egyértelműen állást foglalni nehéz volt, hiszen azt már az ifik is érzékelték, hogy a Szociáldemokrata Párt vezetőségében is eltérő vélemények, különböző irányzatok harcolnak. Változatlanul megbélyegzésnek, sőt, ha a rendőrség felfigyelt rá, feljelentéssel felérő fenyegetésnek számított, amennyiben valakire a pártban rásütötték a bélyeget, hogy „bolsi". Imre nem is tűrte az ilyesmit a kultúrgárdában. Keveset tudtak a Szovjetunióról, hiszen a sajtóban olvasható, habzó szájjal fröcskölődő rágalmakat nem akarták elhinni, ami viszont ennek ellenkezőjéről tudósított volna, abból alig szűrődhetett be valami az országba. Ezért is várták, lesték, olvasták lélegzet-visszafojtva azt a néhány könyvet, ami a szovjet irodalom alkotásaiból eljutott hozzájuk. A Monde *Magyar könyvei* című sorozat néhány kiadványa, a cseh polgári demokrácia liberalizmusával okosan élő, haladó szellemű „Práger" Kiadó könyvei néha átjutottak a határon, s ilyenkor annyian adták kézről kézre ezeket a könyveket – Katajev „*Hajrá*ját, Taraszov-Rogyionov „*Csokoládé*ját, Ehrenburg „*Három pár selyemharisnyá*ját, Gladkov „*Cement*jét – hogy egy-egy kötetet a szó igazi értelmében ronggyá olvastak. Vad csatározások követtek egy-egy olvasmányt, hiszen ezeket a regényeket úgy tekintették,

mint a kommunista erkölcsről, a kommunista ember kritériumairól szóló leírásokat. Arra mindenesetre rá kellett döbbenniük, hogy „bolsik" nemcsak olyan értelemben nincsenek köztük, ahogy Imre és mások óvni próbálták őket a rendőri eljárástól, de más mércével mérve sem felelnének meg azoknak a magas (az ő szemükben valósággal eszményi) követelményeknek, amelyekkel ezt a jelzőt ki lehetne érdemelni.

Mégsem csüggedtek a szinte emberfeletti példák láttán, úgy gondolták, ők azzal tehetik a legtöbbet, ha a kultúrgárda munkájának színvonalát emelik, s nem kímélik magukat. Bizonyos tekintetben meg is volt az eredménye ennek a felfokozott igényességnek.

Most már a rendőrség is felfigyelt működésükre, és azzal ismerte el tevékenységüket, hogy veszélyt látott benne. Harmadik nyilvános műsoruknak már hiába adták ismét a „Főpróba" címet, már az első műsorszámnál óriási szirénázás nyomta el a kórus hangját, rendőrautók vették körül az épületet, berontott egy tiszt, és a színpadra vezető lépcsőn álldogáló Vajdához fordulva követelte, hogy szüntessék be az előadást, hiszen nem kértek rá engedélyt. Vajda felment a színpadra, s halk, fegyelmezett hangon arra kérte a hallgatóságot, hogy rendbontás nélkül vonuljon el, lehetőleg minél gyorsabban. Eközben a rendőrtiszt felírta a kultúrgárda vezetőinek nevét, de senkit nem vett őrizetbe. Ries István, a szociáldemokrata ügyvéd, aki jelen volt az esetnél, megnyugtatta a fiatalokat: nagyobb baj egyelőre nem lesz a dologból, legfeljebb kihágásért indíthatnak eljárást. Igaza lett, aránylag enyhe pénzbüntetést róttak ki a gárda vezetőire, s ezzel az ügy le volt zárva. Azt azonban mindannyian tudták, hogy mostantól ott szerepelnek a rendőrségi nyilvántartásban, s ez semmiképp se jó jel a jövőre nézve.

Imre, ami a munkáját illeti, egyelőre biztonságban érezte magát. Elit helyen dolgozott: egy szociál-

demokrata elvtárs, akit ismert a Vasas Székházából, beszervezte az Egyesült Izzóhoz. Betanított munkás volt, keményen kellett hajtania a keresetért, mégis kiegyensúlyozottabb, nyugodtabb volt, mint annak idején, a Knopp-cég tulajdonosa kisebbik fiának felemás szerepében. Fizikai megterhelésben akkor is volt része, a tapétázás sem volt éppen könnyű munka, de minden percében jelen volt az a feloldhatatlan ellentmondás, hogy nappal – akármilyen kis részben is – a jól szituált polgár, a burzsoá életét éli, este pedig osztályharcot oktat munkásoknak, a burzsoázia gyűlöletére nevelő torz vonásait kigúnyoló jeleneteket ír és tanít be az ifiknek. Amióta az Izzóban dolgozott, minden izma fájt, ujjaiból az olajos piszkot soha többé nem tudta igazán eltávolítani, bőre megrepedezett, az „úri" ápoltságnak lőttek, rendben volt viszont a lelkiismerete, és szeretni, becsülni tudta azokat az embereket, akik körülvették. Beszéddel nem sokra ment volna a gyárban, szűkszavú, mogorvának tűnő férfiak között dolgozott, akik csak akkor fogadták be maguk közé, amikor látták, hogy a munkája is ér valamit. Akkor viszont fenntartások nélkül álltak szóba vele, elismerték maguk közé tartozónak.

Ettől persze az ifik között is másképp viselkedett Imre. Többé nem fordult elő, hogy lekezelte volna őket vagy ellentmondást nem tűrő modorban parancsolgatott volna. Képes volt már feloldódni ebben a közösségben, s nemcsak a próbákon meg az előadásokon volt hajlandó köztük lenni, de szívesen töltötte velük a szabadidejét is. Leginkább a Dunára szerettek járni; a Monostori szigeti kis sátortanyára. Nomád élet zajlott itt, bográcsban főztek lecsót, paprikás krumplit, sátorban aludtak, naphosszat együtt voltak a legkülönfélébb munkahelyekről, alapszervekből érkező emberek. Politizáltak, játszottak, ismerkedtek, fújta őket a szél, sütötte a nap, derűsen és egészségesen zajlott itt az élet.

Kati is új barátokra tett szert. Egyik ismeretségéből mindjárt az első alkalommal csaknem baj lett, s ha a kis kaland végül szerencsésen végződött is, a tanulságát egy életre megjegyezte. A *Népszava* új főszerkesztőjének, a mozgalomban már jól ismert Szakasits Árpádnak a lánya, Klári szintén itt töltötte a nyarat, miközben az apja valamilyen nemzetközi kongresszuson vett részt a párt képviseletében. Kati és Klári megbeszélték, hogy mivel a Duna megejtően tiszta, egy kora reggelen, amikor még mindenki alszik, ők ketten meztelenül fognak fürödni. Kati megvárta, amíg Imre hajnalban elmegy a csónakkal, amely visszavitte a városba mindazokat, akik dolgozni jártak, s csak munka után tértek vissza a szigeti tanyára, aztán kilopódzott a sátorból. Klári már a parton várta. Kibújtak a fürdőruhájukból, és otthagyták a parton. Nevetve dobták bele magukat a vízbe, de arra egyikük sem számított, hogy ilyen korai órákban, amikor a nap még nem tudta felmelegíteni, a víz túlságosan hűvös lesz. Úsztak egy keveset, aztán visszafordultak, hogy kimásszanak és felöltözzenek. Ekkor azonban berregést hallottak, és észrevették, hogy egy motorcsónak tart feléjük, benne két folyamőri beosztásban működő rendőrrel. Tudták, hogy meztelenül fürdeni tilos, ezért igyekeztek a ruháiktól minél távolabbra úszni, mintha az nem is az ő holmijuk volna, hátha így a rendőrök nem fedezik fel, hogy nincs rajtuk semmi. A csónak egyre közelebb jött, és lelassított a közelükben.

– Nem túl hideg a víz, lányok? – kérdezte az egyik rendőr.

– Á, ilyenkor a legjobb! – felete Kati. – Később felkavarják az iszapot a gyerekek, de most még tiszta . . .

– Hát akkor jö fürdést, de vigyázzanak, mert megfáznak!

A rendőr szalutált, a motor gyorsabb sebességre kapcsolt, és a csónak elberregett a közelükből. A két lány úgy érezte, már nem is a víztől leli a hideg, ha-

nem az ijedtségtől. Gyorsan kiúsztak, felöltöztek, és beszaladtak Katiék sátrába.

Amikor kalandjuknak híre terjedt, megjelent a sátorban Kristóf Anna néni, akitől minden ifi tartott. Idősebb is volt valamennyiüknél, de a tekintélye főképp abból származott, hogy ő már ült Horthyék börtönében mint politikai fogoly. Szigorúan végigmérte a pokróc alatt vacogó két lányt, előbb forró teát itatott velük, aztán megkérdezte:

– Nem jutott eszetekbe, hogy mi lehet abból, ha bárki felfedezi, pláne, ha rendőrök, hogy a mozgalomhoz tartozó fiatal lányok pucéran úszkálnak a Dunában? Nem, persze, hogy nem, ti buta perszónák! Hát nem hallottatok arról, hogy mennyi marhaságot találnak ki a „szocik" erkölcstelenségéről? Pont egy ilyen eset jönne kapóra a sajtójuknak, hogy ország-világ előtt bizonygassa, lám, aki közénk keveredik, az egyenesen az erkölcsi fertőbe süllyed!

Kati és Klári nem mert egymásra nézni, annyira szégyellték magukat. Utólag még Imre is alaposan megmosta Kati fejét, Klárinak pedig attól kellett tartania, hogy az eset az apja tudomására jut. Néhány napig mindketten úgy járkáltak a táborban, mint közmegvetés tárgyai – ott azonban egy újsághír, amely annyira felkavart mindenkit, megváltoztatott mindent, hogy ezzel a kis szenzációval, amit az ő fürdésük jelentett, többé senki sem törődött.

Spanyolországban kitört a polgárháború.

*

A „spanyol ügy" ismét felrázta és összefogta az embereket; régóta nem látott elevenséggel és ötletességgel látott munkához a mozgalom. Aki tehette, jelentkezett önkéntesnek, és az illegális párt segítségével – rendszerint Franciaországon keresztül – Spanyolországba ment harcolni. Aki itthon maradt, gyűjtéseket rendezett, előadásokat tartott, tiltakozó megmozdulásokat szervezett. Arról, hogy mi zajlik oda-

kint, a hivatalos magyar sajtó a legképtelenebb rágalmakat közölte. A munkásmozgalom éppen ezért feladatának tartotta, hogy felnyissa az emberek szemét: kivel legyenek szolidárisak, melyik ügy az igaz ügy. Nyílt titok volt, hogy ami a Pireneusok táján zajlik, nemcsak „egyszerű" polgárháború, de előjátéka, főpróbája is annak a világméretű összecsapásnak, amelyre a fasizmus és támogatói készülnek. A haladó polgári lapok mellett egyedül a *Népszava* tette meg, hogy állandóan napirenden tartotta a spanyolországi eseményeket, nem engedte, hogy elfeledkezzenek róla az emberek.

Az ificsoport is szárnyakra kapott és karöltve a Szalmás-kórussal számtalan helyen tartott műsoros előadást; versekkel, jelenetekkel, dalokkal élesztgetve a szolidaritást. Knopp Imre egész sor verset – valóságos ciklust – szentelt a spanyol témának. Ezek megjelentetésére természetesen még úgy sem gondolhatott, mint többi, mozgósító erejű, harcos versének közzétételére. Mégis mindenütt hallottak műveiről, sőt számosan betéve tudták a *Pedrót*, egy hősi halált halt, kilencéves spanyol kisfiú történetét, meg a talán még híresebb *Madridi plakátok* címűt. Vagy maga Imre mondta el mindkettőt a gyűléseken és rendezvényeken – lobogó hajával, lendületes előadásmódjával, hangjából is sugárzó, magával ragadó egyéniségével impozáns látványt nyújtva –, vagy a régi Barátságkultúrgárda oszlopos tagja, Marjai Feri adta elő. Akadtak, akik szerették volna maguk is megtanulni a verseket. Imre óvatos volt, és jól tudta, miért az; leírva soha, senkinek nem adta oda ezeket a műveit, de hajlandó volt segíteni abban, hogy bármelyik elvtárs hallomásból megtanulja és továbbadhassa másoknak. Ezekben az években, amíg a spanyol polgárháború tartott, valósággal „pillérverse" volt minden megemlékezésnek, összejövetelnek valamelyik Knoppvers.

ÉNEK 112-RŐL

Ezerkilencszázharminchatban,
július végén, egy szimpla kedden,
elindultak Toledóból
a milíciából 112-en.
Férfiak, asszonyok, lányok vegyest
és ifjúmunkások is huszonheten.
Elindultak, mert így szólt a parancs,
és összesen voltak 112-en.
Két teherautón, hét géppuskával,
kezükben ócska, kimustrált fegyverek.
Népönkéntesek 112-en;
és közülük is 27 gyerek.
Északnak mentek, a híres Royal-Guarda
várta őket a Szent Patrick-Hegyen.
Kelet felől a népfront közeleg,
kell, hogy az út arról szabad legyen.
Egy keresztútnál a két autó megállott:
„Meghalunk mind! mire a Nap holnap feljő!
Aki élni akar, most forduljon vissza!"
és összenézett a száztizenkettő.
Egy öreg munkás – fegyverrel a vállán,
előlépett és beszélni kezdett:
„Olyan mindegy, hogy halunk meg, – itt
vagy otthon és éhen a gépek mellett."
Egy ifjúmunkás egy verset szavalt:
„Ha nincsen szabadság, minek éljek?"
S végül kórusban elénekelték
„A madridi börtönök jaj de mélyek!"
És vonultak tovább az alkonyatba,
a Nap vörös fénnyel vérzett rájok.
Mentek, dalolva, a halál elé
a száztizenkét spanyol proletárok.
És Szent Patrick-hegyén, a kolostorban,
már lesett rájok a híres Royal-Guarda.
A száztizenkettőt tíz golyószóró
és 720 fegyveres katona várta.

Lement a Nap, és feljött újra,
huszonhat órát álltak ellen.
S végül ott maradtak Szent Patrick alatt
elestek mind a száztizenketten.
Meghaltak mind, de körülöttük
hegyekké nőtt a sok „hősi halott".
Harcoltak bátran, egészen addig,
míg Toledo vörös erősítést kapott.
A temetésük nem volt díszes,
sírjukon nem nő zöld borostyán.
Elégtek mind a száztizenketten
Toledo alatt egy nagy máglyán.
És harmadnap messziről távirat jött:
„A 180 millió büszke rátok!"
A toledói száztizenkettőt
ne feledjétek, proletárok!

A kultúrgárda részére írt jelenetek, a spanyol ügyben mozgósító versek révén a mozgalomban jóformán mindenki ismerte Imre nevét. Költeményei, más munkái népszerűek voltak, mindig megtalálták a tisztességes, jóakaratú emberek szívéhez vezető utat. Azzal, hogy írói körökben ismerik-e egyáltalán, s ha igen, hogyan értékelik őt, Imre sokáig nem törődött. Ha néha szóba hozták előtte ezt a kérdést, rendszerint azt felelte: „A halhatatlanságommal még ráérek törődni!" Aki komolyabban firtatta a dolgot, annak azt is elmondta, hogy szerinte a mostani helyzetben a mozgalom érdeke mindennél előbbre való – de írt ő régebben politikamentes, „költői" költeményeket, s talán egyszer, ha nem lesz szükség rá, hogy verssel mozgósítson, eszméltessen, megint ír majd ilyesmit is. Régebbi irodalmi ismeretségei szinte megszűntek, Vajdával más témájuk volt, Rábával pedig ritkán akadtak össze. Egyszer azonban volt egy találkozása, amely alaposan gondolkodóba ejtette és komoly hatással volt rá.

Kivételesen nem a Simplon kávéházba ült be, amikor valakivel találkozni akart, hanem az Abbáziába.

A szomszéd asztalnál is ült valaki, de hogy kicsoda, sokáig nem látta a kiterített újság miatt. Aztán egyszer csak kiderült, hogy az a költő ül tőle karnyújtásnyira, akinek a nevét mindig akkor vette a szájára, ha Ady iránti rajongásáról beszélt, határozottan kijelentve, hogy a századnak egy igazán nagy, korszakos költője van, Ady, újabban viszont azt is hozzátette: „és József Attila". Ő ült a lepedőnyi újság mögött, amit hirtelen letett, s bár nem voltak rendszeresek a találkozásaik, és nem szoros barátság fűzte őket egymáshoz, mégis olyan közvetlenül szólította meg Imrét, mintha napról napra találkoznának.

– Te Imre, olvastam a *Népszavá*ban egy jó versedet. Meghökkentett.

Knopp Imre szeme már-már felragyogott a dicsérettől, de József Attila felemelte az ujját, jelezve, hogy jön még folytatás is, ne örüljön túl korán.

– Azért hökkentett meg, mert most láttam, hogy tudsz mást is írni, nemcsak plakátverseket. Hallgass rám, ne kapkodj, ha írsz, dolgozd ki a gondolataidat, megérdemelnék! Mélyülj el a versben, ne csapd össze!

Imre szívenütve hallgatott, s éppen felelni akart volna, hogy vannak neki művészi tekintetben kiérleltebb dolgai is, amiket szívesen megmutatna, amikor hirtelen József Attila asztalához is megérkezett, akire várt, és az is berobogott, akivel Imrének volt találkozója. A beszélgetésük így nem folytatódhatott. Amit hallott, mégis tovább munkált benne. Valóban, honnét ismerné akár József Attila, akár más az ő költészetét? Nem vette igazságtalanságnak a kapott bírálatot, hiszen kiérződött belőle a tehetsége iránti elismerés. Kezdett gondolkodni rajta, talán elérkezett annak is az ideje, hogy kiadjon egy önnálló kötetet. Nem is volt vitás, hogy hivatalos kiadókhoz hiába fordulna, csakis az a forma jöhet szóba, amikor a címoldal alján ez szerepel: „A szerző kiadása." Sokáig válogatta a verseit, többeknek megmutatta, míg aztán 1937 nyarán a Reichenberg-nyomdában elké-

szült a kétszeresen is találó című bemutatkozó kötet, az *Elindulás*.

A huszonnégy verset tartalmazó szigorúan megrostált gyűjteményről a *Népszavá*ban Szélpál Árpád írt kritikát, nagy rokonszenvvel és elismeréssel, mégsem elfogultan. „Knopp Imre – költő. Sokszor meglepően ötletes, sokszor meglepően pongyola, de mindig költői és mindig szocialista." Imre leginkább a következő megjegyzésnek örült: „Olyan verseket ír, amelyek hivatottak arra, hogy népszerűek legyenek a munkásolvasók között, hiszen róluk ír. Érdeméül említjük és ösztönös tehetségének tudjuk be, hogy nem használ olcsó eszközöket, és sajátságos, néhol fanyar, néhol csúfondáros, néhol ellágyuló lírájában az igényes olvasó is gyönyörködhetik."

A *Pesti Napló* így írt a kötetről: „A fiatal Knopp Imrében erős a szatirikus hajlandóság. Hosszú, lüktető sorú szabadverseiben keserű, fájdalmas gúnnyal, kemény, helyenként szinte tárgyilagos hangon ír arról, amit maga körül lát a külvárosban. Hasonlatai, képei helyenként eredetien groteszkek, meglepően frissek."

Rövid ismertetést közölt a könyvről a *Literatura* című folyóirat is, de Imre különösen annak örült, hogy a *Szép Szó* nem feledkezett meg róla. Szerkesztője, József Attila ugyan öngyilkos lett 1937 decemberében, de azért a *Szép Szó* mégis az ő szellemi műhelye volt, az irodalmi baloldal legigényesebb folyóirata. S aki a rövid, de lényegretörő, szigorú és mégis elismerő bírálatot írta, maga sem volt akárki: Karinthy Gábor, a nagy humorista idősebbik fia, aki egyéni hangú, különös versei révén ekkortájt még a jövő nagy ígéretei között szerepelt minden irodalomértő értékrendjében. Karinthy Gáborról senki sem mondhatta volna, hogy azért fogadja el és nevezi tehetségesnek Knopp Imre verseit, mert elv- és eszmetársa. Ő a „tiszta irodalmiság" szemszögéből tette mércére a verseket, és megállapította, hogy a négy újonnan jelentkező költő közül kimagaslóan

a legsikerültebb Knopp Imre kötete. Tényként szögezte le róla, hogy „szociális tendenciájú költő", idézett eredetinek, találónak nevezett szóképeiből, ugyanakkor szemére hányta – joggal –, hogy rosszak a rímei, nem sokat ad a műgondra. „Tipikusan városi költő", vette észre Imrének Budapesthez és lakóihoz fűződő szenvedélyes vonzalmát, elkötelezettségét, s végül így összegezte véleményét: az *Elindulás* költője „nagy fejlődés előtt áll".

Más költő talán ilyen és hasonló kritikák hatására minden energiájával az irodalomnak szentelte volna magát – Imrét azonban amikorra kötetének a vártnál nagyobb és kedvezőbb visszhangja beérett, már sokkal jobban izgatta az a feladat, amely az ifik kultúrgárdájában várt rá. Régóta tervezte, hogy szavalatokból és jelenetekből álló műsorok után egyszer egy színdarabot is megpróbál előadni velük, méghozzá nem is akármit, Molière *Dandin György* című komédiáját. Az ötlet váratlanul megvalósítható lett, mivel a Párizsból nemrég hazatért rendező, a kísérletező kedvű Ligeti József szintén a mozgalomhoz tartozott, és azt forgatta a fejében, hogy munkásfiatalokkal mutat be klasszikus drámai alkotásokat.

A vezetőség – jó kézben látva a rendezés munkáját – áldását adta a tervre. Megkezdődhetett a minden addiginál nehezebb munka. Szereposztás, próbák, szövegtanulás, díszlet- és jelmeztervezés, jegyek szétküldése, eladása – mindenkinek jutott feladat. Ezúttal kivételesen a rendőrségtől is megkérték az engedélyt, nehogy annyi erőfeszítés hiábavalónak bizonyuljon, ha a bemutató napján betiltanák az előadást. A Vasas Székház díszterme zsúfolásig megtelt. Maguk sem hitték volna, hogy akkora sikerük lesz, mint amiben részük volt, a közönség alig akarta leengedni a színpadról a résztvevőket. A második előadás hasonlóan telt ház előtt zajlott le. Az volt csak a meglepő, hogy rendezőjük, a mindig nyugtalan Ligeti, aki a bemutatón csitítgatta, most volt szembeszökően izgatott, amikor pedig már tudhatta, hogy mire képe-

sek. Egész este látszott rajta a szorongás. Utólag tudták meg, hogy mi ütött belé: meghívta a nézőtérre a legkiválóbb magyar színházi rendezőt, Hevesi Sándort. „De jó, hogy nem tudtunk róla!" – sóhajtottak fel a szereplők, biztos, hogy görcsösen játszottak volna. Valósággal szenzáció volt, amikor Ligetitől megtudták, mit mondott az előadás után Hevesi: „Ezt az egész előadást, úgy, ahogy van, legszívesebben átvinném a színházamba!"

Annyi eredménye mégiscsak lett Imre első kötete sikerének, hogy pontosan egy évvel később, 1938 nyarán követte a második. Ennek már kifejezőbb, Imre egész felfogását, egyéniségét kifejező címe volt: *Ne csak énekeljetek!* Ismét saját költségén kellett megjelentetnie, és megint a Reichenberg-nyomdához fordult. Most is szigorúan válogatott, mindössze 25 verset tartott méltónak arra, hogy kötetben szerepeltesse őket, holott több ezer költeménye volt, némelyik le sem jegyezve, csupán költőjének memóriájára bízva. Az igazsághoz tartozik, hogy sok versét ő maga vonta cenzúra alá, hiszen eleve tudni lehetett, hogy úgysem engedélyeznék, vagy a kötet utólagos betiltását vonná maga után. Ez a második gyűjtemény így is határozott egyéniséget tükrözött, meglepő nyíltsággal hirdetve Imrének azt a nézetét, hogy olyan időkben, mint a mostani, még a költőnek sincs joga „csak" énekelni. Tettek kellenek, cselekvések, tömeget mozgósító kiállások, ez pedig csakis a mozgalmi munka keretében képzelhető el igazán.

A helyzet változása hozta, hogy az újabb kötetről már jóformán meg sem emlékezett a sajtó. Júniusban kihirdették az első zsidótörvényt, amely sok tisztességes újságírót, tollforgatót elnémított, követte ezt az úgynevezett „sajtótörvény", amely részben megszüntette, részben „árjásította" a lapokat és folyóiratokat. Részint nem volt, ki és nem volt, hol írjon Knopp Imre könyvéről. Sajátos módon „a világ fővárosában", Párizsban azért megemlékeztek a kötetről, mégpedig azért, mert a Franciaországban élő balol-

dali magyar emigránsoknak még volt újságjuk; a *Szabad Szó* elismerőleg emlékezett meg a *Ne csak énekeljetek!*-ről.

Ebben az időben már egyre többen mentek el az országból azok közül, akik éppen baloldali meggyőződésük miatt érezték úgy, hogy itthon már nem marad terük a cselekvésre. Sokukat az egzisztenciális és fizikai fenyegetettség űzte el – a németországi és ausztriai fejlemények után nem volt nehéz elképzelni, mi következik idehaza is, különösen, ha uralomra kerül az egyre veszettebbül szájaló és mindinkább szabadjára eresztett szélsőjobboldal. Főként érelmiségiek emigráltak, de mentek el munkások is, nem kevesen. Katinak is megfordult a fejében, hogy egy nyíltan jobboldali fordulat esetén Imre élete veszélyben lesz. Óvatosan megpendítette előtte, hogy talán ők is elmehetnének az országból, de Imre hallani sem akart erről. Teli volt feladatokkal, tervekkel, azokra szegezte a szemét, nem volt hajlandó azzal foglalkozni, hogy „mi lenne, ha . . ."

Az Újpesti Munkásotthon fiataljai, akik látták a Barátság-kultúrgárda „Dandin György"-előadását, meghívták Imrét, legyen a rendezőjük. A tervük első hallásra eléggé meglepő volt. A fiatalon, harminchat évesen elhunyt német expresszionista író, Klabund darabját, a *Krétakör*t akarták bemutatni. Az ötletben az tűnt eleinte furcsának, hogy a darab hosszú sikerszériát ért meg a húszas évek végén, a Nemzeti Kamaraszínházban, szövegét a *Színházi Élet* közölte, a szerző annak idején maga is megjelent az ötvenedik előadáson, és a nem éppen proletárokból verbuválódott közönség, valamint a hivatalos kritika is tüntető elismerésben részesítette. Vajon mit kezdhet egy ilyen drámával az újpesti ifik munkásszínjátszó csoportja? Munka közben kiderült, hogy az ötlet nagyon is életrevaló volt. Mindenekelőtt azért, mert a darab témája, az ősi kínai legenda modern feldolgozása ártalmatlan dolognak tűnt fel a rendőrség szemében. Arról pedig már Imre gondoskodott, hogy

a történetnek a nézőtéren ülők számára mégis legyen felrázó, aktuális, politikai mondanivalója. A csoport lelkesen, odaadóan dolgozott. Tagjai fiatalabbak voltak, mint a Barátság-kultúrgárda tagjai, de éppen ezért talán könnyebb is volt velük Imre dolga; hagyták magukat formálni, nem voltak régi, esetleg éppen nem ideillő beidegződéseik. Minden szépen haladt a bemutató felé, amikor váratlanul közbeszólt a politika.

1938. december 19-re várták Budapestre Cianót, Mussolini vejét, az olasz külügyminisztert. Tekintettel a nagy eseményre, a rendőrség különleges óvintézkedéseket határozott el; begyűjtöttek minden gyanús elemet, és néhány napig fogva tartották őket. Senki sem úszta meg szabadlábon, akinek a neve már fel volt jegyezve valamiféle listára, de különösen nem azok, akik „refesek" voltak, azaz állandó rendőri felügyelet alatt álltak valamilyen korábbi cselekedetük miatt, mint például Asztalos Gyuszi, aki Klabund darabjában a herceget játszotta volna.

Imrét, amikorra hazaért a munkából, egy riadt ifjúmunkás várta otthon a rossz hírrel: Gyuszit „begyűjtötték". Lerítt a képéről, hogy meg van győződve róla: hiába volt minden erőfeszítésük, nem lesz előadás, hiszen nincs férfifőszereplő. Kati csak bámult, amikor hallotta, hogy Imre rejtélyes mosollyal megnyugtatja a fiút, és visszairányítja Újpestre. Hívja össze a csoportot, lesz férfifőszereplő, van még néhány óra a bemutatóig, egész délután próbálni fognak. A fiú – hitte is, nem is – reménykedve elnyargalt. Kati kérdő tekintetére aztán elmagyarázta Imre, hogy mire gondolt: ő mint rendező kívülről tudja az egész darabot, ismeri a mozgásokat, a próba is csak azért kell, hogy a többiek – különösen a herceg anyját alakító Ébner Piroska – megszokják, hogy Gyuszi helyett ő a partnerük.

Imre magabiztosan beszélt, és az esti előadás teljes mértékében igazolta őt: fényes sikerük volt, senki

sem vette észre, hogy pár órával korábban még úgy volt: elmarad a bemutató.

Pár nappal később Imre, mintha egyik korábbi vitájukat folytatná, egyszerre csak beszélni kezdett Katihoz.

– Ezért nem lehet elmenni! Valakinek itthon is folytatnia kell a munkát, vinni kell tovább a mozgalmat. Ha mindenki elmegy, mi lesz ezekkel az ifikkel, a sok százezer munkással, akikért eddig is mindent tettünk?

– És a háború után nem lesz szükség emberekre? – vágott vissza Kati. – Nem mártírok kellenek majd, hanem olyan valakik, akik dolgozni tudnak! Téged pedig, ha így folytatod, az elsők közt fognak lecsukni vagy megölni.

– Tudod te, mire biztatsz engem? Eddig sem babra ment a játék. Most egyszerre hagyjak abba mindent, mert veszélyesebb lett a dolog? Nem gondolod, hogy ez gyáva dezertálás volna? Persze, hogy élő emberek kellenek, nem mártírok, de ez most is így van! A mostani mozgalomnak is szüksége van emberekre, akik vállalják a nehezét . . .

– Nézd, Imre, nem szóltam egy szót se, amikor betiltották a kórusokat, mert azt ki lehetett játszani. Nem szóltam amiatt, hogy az illegális mozgalomnak is dolgozol, pedig tudtam róla, de azt is tudtam, hogy szükség van rá. Az viszont, amit most művelsz, hiábavaló hősködés! Menjünk el innen, mentsd meg magad a jövőnek!

– Nem! És nagyon kérlek, hogy erről többet ne is beszéljünk. Gondolj arra, hogy nekem se könnyű, de ha még veled is hadakoznom kell, ha a te megértésedre sem számíthatok, akkor még nehezebb. Nem mehet el mindenki, és a jövőnek sem mentheti meg magát mindenki. Ebben a dologban ez az utolsó szavam! – Elhallgatott, aztán néhány pillanat múltán, mint aki túl keménynek érzi az iménti mondatát, megtoldotta ezzel: – Kell valaki, aki helyettem megmarad neked . . .

Mindketten tudták, hogy Imre a gyerekre gondol, akit Kati ekkor már a szíve alatt hordott. Bármilyen nehezen éltek is, előbb mondtak volna le akármiről, mint arról, hogy gyerekük legyen. Csak éppen az volt Kati számára a fájdalmas, hogy Imre eleve úgy gondolkodik magáról, mint akit majd pótolni kell.

Áldott állapotát – különösen az első időkben – nehezen viselte. Nem tudott enni, s amit egyáltalán mégis elfogyasztott, azt is rögtön kiadta. Gyarapodnia kellett volna, ehelyett kísértetiesen lefogyott. Érezték, hogy valamit tenni kéne, mert ennek így nem lesz jó vége. Azt találták ki, hogy költözzön le egy időre vidékre, az Ábel nagyszülőkhöz. Ott aztán nem lesz miért aggódnia, nyugalomban telnek majd a napjai, varrogatja a babakelengyét, és várja Imre leveleit Pestről – ennyi a dolga, semmi más. Minden így is történt, csak éppen a vészesen közelgő háború előjelei itt is nyomasztották az embereket; ahányszor összegyűlt a család, betértek az ismerősök, előbbutóbb mindig annál a témánál kötöttek ki: meg lehet-e még akadályozni a háborút, s ha nem, mikor fog kitörni? Igazi megkönnyebbülést Katinak végül mégis az szerzett, ami felidézte számára az otthoni környezetet, a pesti életét: Imre egy-egy levele, amelyet úgy olvasott, mintha nem papírra rótt sorokat böngészne, hanem Imre jött volna látogatóba, s az ő hangját hallaná.

„Kedves jó Katikám!

Én már írtam Neked egy levelet válaszul az első lapodra, és nem tudom, hogy lehet az, hogy nem kaptad meg. Abban megírtam, hogy mindenki jól van, és azt is megírtam, hogy én nem dolgozom. De ez ne aggasszon, majd csak leszünk valahogy. Apád is írt hétfőn egy levelezőlapot, amelyen jó újságot közöl: keresett ezer pengőt, és így nálatok otthon most vidám napok vannak. A Nyanyuska ír majd neked levelet, és abban küld tíz pengőt, útiköltségre, italra és férfiakra. Lehetőleg úgy osszad be, hogy húsz-

huszonöt pengőt hozz is haza belőle, mert pillanatnyilag ennyire lenne szükségem. Örülök, hogy kellemesen érzed magad, maradj csak, ameddig jólesik. Én egészen jól vagyok, és minden ellenkező feltevéssel szemben állítom, hogy igenis sokat gondolok Rátok!

Heti híradó:

Pénteken: volt egy »bécsi harcok évfordulója«, amikor is elmondtam a Vasasoknál »A bécsi temetőkert balladája« című új versemet.

Szombaton: doktorrá avatták Baróti Erzsit, és mi az előkelő közönség első soraiban ültünk: Baróti Gyuri, Marjai Feri meg én. A »felemelő« ceremóniákat végigröhögtük, de később mi is sírtunk, ha nem is a meghatottságtól, de mindenesetre az elmaradt áldomás miatt.

Kedden: volt a »Somogyi–Bacsó« emlékest, és a Nyomdászoknál meg a Vegyészeknél is elmondtam az új versemet, amelynek címe: »Korszerű beszéd, mártírok felett«. Nagyon tetszett mindenkinek, neked is fog tetszeni, tudom.

Kedves jó Katikám!

Most hirtelen nem tudok mást írni, mert sietek gyorsan elküldeni a levelet Neked. Az Öregjeid, Magda, valamint Szélpálék, Marjaiék, Vajda, Ágostonné és sok mindenki küldi üdvözletét és csókjait és még utoljára, de nem utolsónak maradok én, a jó öreg férjed."

*

A Frigyesi-klinika tanársegéde (akihez Baróti Erzsi küldte el Katit) augusztus elejére mondta a gyerek születésének várható időpontját. Annál jobban meglepődött, amikor augusztus vége felé egy napon megjelent nála Kati, még mindig nagy hassal. Most már mindenképpen megindítják a szülést, mondta az orvos, hiszen ez a gyerek majd egy hónapot késett! Kati vidáman megígérte, hogy másnap újból jelent-

kezni fog. Imre természetesen el akarta kísérni, de ekkor éppen volt munkája, s az elmaradást nem vették volna jó szemmel.

– Nem vagyok én kényes úri hölgy! – intette le Kati. – Bemegyek magam, te menj nyugodtan dolgozni. A pénzre amúgy is nagy szükségünk lesz . . .

Megnyugtatta Imrét, hogy minden szükséges holmit összekészített magának a kisbőröndbe, nem lesz semmi baj, bízza rá az egészet. Másnap reggel, miután Imre valóban elment dolgozni, Kati a nagy hasával, a kis vulkánfiber kofferjével lesétált az utcára, és elindult a klinika felé. Útközben Manyiba botlott, akit évek óta nem látott.

– Hát te hová tolatsz?

– Megyek szülni!

– Csak így, gyalog? Várj, hozok egy taxit! Nem vagy rosszul? Add ide a bőröndödet, majd én viszem!

Kati nevetett.

– Semmi bajom, csak az orvosok szerint késik a gyerek. Szerintem meg egyszerűen nem tudnak számolni! – Vidáman intett Manyinak, és már ment is tovább. A klinika felvételi irodáján mindent elintézett, aztán jelentkezett az orvosnál. Biztos volt benne, hogy nem lesz semmi komplikáció, semmi baj.

Neki lett igaza. Amikor este fél tízkor felébredt, Baróti Erzsi állt az ágya végénél, és tartotta a síró, kalimpáló kis újszülöttet a fáradt és boldog Katinak, hogy megnézhesse. Amikorra másnap reggel Imre is bejött a kórházba, már szépen megfésülve, tiszta holmiban feküdt az ágyában, lábánál pedig az egészséges, nagy csecsemő, aki – majd ha érti is – az István névre hallgat.

A gyerek születése nagy változásokat hozott az életükbe. Az öreg Knoppék eljöttek kibékülni, sőt, amikor Imréék visszaadták a látogatást, Sándorék is ott voltak, és Kati örömmel látta, hogy a testvérek végre kibékültek. Az öröm azonban, amit emiatt éreztek, nem tartott soká, kisvártatva felváltotta a gyász. Imre apját nagyon megviselte az utolsó egy év. Az első

zsidótörvény után fel kellett adnia az üzletét, legfeljebb alkalmi munkákat vállalhatott, de megbizatásból is kevés volt. Az öregúr, aki megszokta, hogy mint jó szakembernek és tisztességes polgárnak rangja és tekintélye van, nem tudta megemészteni, hogy a faji megkülönböztetés törvénye egyszeriben másodrangú állampolgárrá minősíti, akit bárki megalázhat, semmibe vehet. Belső összeomlásával együtt járt a fokozatos fizikai leépülés. A család kibékülésének, az első unokának még nagyon örült, de mintha már csakis erre várt volna, egy sebes lefolyású tüdőgyulladás pár nap alatt végzett a legyöngült szervezettel.

A temetés után, hogy ne maradjon egyedül, az öreg Knoppné odaköltözött Imréékhez. Katiból a szánalom kimosta a keserű emlékeket, eszébe sem jutott éreztetni az anyósával, hogy nem akarták befogadni a családba, sőt, miatta még Imrével is szakítottak. „Mamának" szólította az öregasszonyt, s hogy ne is legyen ideje átadni magát a bánatnak, apróbb háztartási munkákkal látta el, rendszerint olyanokkal, amik valamiképp az unokájához kapcsolódtak – így lassan-lassan oldódni kezdett a nagy veszteség fölött érzett fájdalma.

Éppen csak kezdett kialakulni a nagymamával és unokával megszaporodott család életének ritmusa, amikor újabb csapás érte őket. Alig lett István háromhónapos, amikor Imrét behívták katonának, kiképzésre, mint egy elmaradt korosztály tagját, újoncnak. Kérvényét, amelyben nemrég született gyermekére hivatkozva kérte a fölmentését, kurtán elutasították.

BÚCSÚ ÖZVEGYEMTŐL

Mert világbékéről szónokolnak
A szájtépő, úri banditák,
Biztos a háború s lehet, már holnap
Harcba kergetnek a trombiták.

Átkozott kezek szűrik a mérget,
Hogy mindennek színe a gyász legyen.
Már most elkezdem – nehogy elkéssek –
A búcsúzást tőled, özvegyem.

Az álmainkat söpörjük halomba.
Az én részem is eztán rád marad.
Mit együtt hordtunk a Gondolat-malomba,
Már ezután csak őröld meg magad.

Félig kész házunk, amit építettem,
A falak felhúzva, tetőre várnak,
A magokat, mit elszórtunk a kertben
Ha kikelnek, majd jó lesz sírvirágnak.

Fiunkat, ha meglesz, arra tanítsd,
Ne csak várja, építse a jövőt.
Örökségnek kapja hozzá
Az Eszmét és sok-sok versemet.

Tanítsd meg szeretni Erdőt, Mezőt,
Várost; a Munkást és Parasztot.
Tanítsd rajzolni ötágú csillagot!
És helyettem emelje, két kézzel magasra,
Pest utcáin a vörös lobogót!

Ezt a verset Imre nem most írta, hanem csaknem egy évvel ezelőtt, de amióta behívták, Katinak folyton az eszébe jutott. Üresnek érezte a lakást, kihaltak voltak a szobák, s ha az anyósára nézett, látta, hogy az öregasszony ugyanígy érez, nem találja a helyét, gépiesen tesz-vesz, de gondolatai mindig Imre körül forognak. A dermetségből az rángatta ki őket, hogy egy napon kiderült: Katinak feltétlenül valami munkát kell szereznie, különben nem tudják eltartani magukat, nem képesek gondoskodni a gyerekről. Ismét a véletlen segített, és a véletlen megint Manyi képében jelentkezett. Összetalálkoztak az utcán, és Manyi tudott munkát. A Ranolder utcai lányiskolában,

ahol apácák tanítottak, helyet kapott egy hadifehérnemű-raktár. Annak, akinek van saját varrógépe, az előre kiszabott fehérneműt kiadták varrásra.

– Piszok rosszul fizetnek! – mondta Manyi. – De hát az ember manapság nem válogathat. Hozd el az igazolást arról, hogy Imre katona, akkor biztos kapsz munkát!

Együtt mentek el a Ranolder utcába. Két feketeruhás, repülőfátylas apáca adta ki a munkát. Kiszámolták a darabokat, adtak pertlit és cérnát is, közölték a határidőt, s azt is elmagyarázták, hogyan kell passzítani a varrásokat. Kati olyan sok varrnivalót kapott, hogy alig tudta hazacipelni. Mint utólag kiderült, meg is erőltette magát, holott – legalább a szoptatás időszakában – éppen ettől ajánlatos lett volna tartózkodnia. Nem volt mit tenni; abból éltek, amit a varrással keresett. Anyósa levette a válláról a háztartás gondját, neki csak a kicsi etetése maradt, de egész nap a varrógépnél ülni és a vastag, kemény vászonból szabott katonai alsónadrágokkal kínlódni – az sem volt könnyű. Ráadásul a munkát átvevő apácák mindenben tudtak hibát találni, a nekik kiszolgáltatott fiatal nőkkel meglehetősen durván közölték kifogásaikat – így hát különösen igyekezni kellett, hogy az ember kivívja elégedettségüket, és legközelebb is kapjon munkát. Katit a cipekedés meg a varrás annyira megviselte, legyöngítette, hogy már orvost kellett hívni hozzá (a megerőltetés nőgyógyászati problémákat is okozott), ezért aztán az öreg Knoppné úgy akart segíteni, hogy ami holmija egyáltalán eladható volt, azt pénzzé próbálta tenni. Kati viszont éppen erről nem akart még hallani sem – a kis öregasszonynak ez az egyetlen tartaléka, amire bármikor máskor szüksége lehet, ehhez nem fognak hozzányúlni. Tudta, valahogy majd enélkül is kihúzzák. Erőt kölcsönzött neki az az érzés, hogy másra nem számíthat; most – amíg Imre távol van – ő a családfenntartó.

Imre levelei rendben, sűrű egymásutánban érkez-

tek, de mivel csak nyílt lapokat írhatott, legfeljebb célozgathatott rá, hogyan telnek a napjai, hogyan érzi magát. Annyi mindenesetre kiderült még ezekből a pár sornyi üzenetekből is, hogy Imrének nem idegen a környezet. Munkás- és parasztfiatalok között volt, akiket éppúgy sértett a kiképző altisztek durvasága, butasága, mint őt, elkeseredve gondoltak ellátatlanul maradt családjukra, ahogy ő is – nem volt hát nehéz, idősebb, tapasztaltabb és tájékozottabb lévén náluk, hogy tartsa bennük a lelket. Tréfálkozott, történeteket mesélt társainak, s igyekezett megértetni velük, hogy itt éppen az önérzetük megtörése a cél – jobb hát önként beletörődni a helyzettel járó kellemetlenségekbe, akkor nem kerül folyton fogdába az ember, nem lehet vele annyira s olyan sokféleképp kitolni.

Három hónapig volt távol Imre, aztán hazajött, és már az a puszta tény is boldoggá tette mindannyiukat, hogy ismét együtt a család.

*

Nem sok szívderítőt hozott a harminckilences év sem. Az első zsidótörvényt követte a második törvénybe iktatása, s ez már szinte minden ismerősüket és barátjukat érintette. Az ificsoport életét is feldúlták a megkülönböztetések. Tavaly, amikor még csak arról volt szó sokuk esetében, hogy az egykori Monarchia területéről – tehát Kárpátaljáról, Galíciából – bevándorolt és nem honosodott zsidó nagyszülők leszármazottainak a KEOK-nál (Külföldieket Ellenőrző Országos Központ) kell jelentkezniük mint „ideigeneknek", sokan azt hitték, nem is kell komolyan venniük az egészet, hiszen napnál világosabb, hogy képtelenség rájuk azt mondani, ők nem magyarok. Itt élték le életük tetemes részét a nagyszülők, itt születtek, éltek és dolgoztak a szülők, s ők a „harmadik generáció", már magától értetődőnek tartották, hogy ide tartoznak, soha eszükbe sem jutott az ősök val-

lásával törődni vagy azt követni. Csakhogy az újabb Imrédy által előkészített és Teleki által tovább szigorított zsidótörvény szerint mindazok, akiket a KEOK-nál tartottak nyilván, kitoloncolandó idegen állampolgároknak számítottak. Előbb a Gyűjtőfogházba vitték, onnan pedig szigorú őrizet mellett Lengyelországba szállították őket. Erre a sorsra jutottak Kukuék is. Kuku nagyapját 1885-ben, egy galíciai pogrom alkalmával megölték. A nagyanyja hónapokig vándorolva mentette meg Kuku apját, gyalog jutott el Magyarországra, ahol aztán mosásból és takarításból nevelte fel a fiát. Kuku – egészen mostanáig – mit sem tudott a valaha történt borzalmakról. A nagyanyja velük élt, de soha nem beszélt arról, hogy másutt született és milyen viszontagságos módon került Budapestre. Most tudott meg mindent, amikor értük jöttek és elvitték őket.

Nem Kuku volt az egyetlen, aki ilyen módon szakadt el a csoporttól. Egy napon Asztalos Gyuszi jelent meg azzal a hírrel, hogy Ébner Piroskát és a szüleit szintén elvitték. Gyuszi azt hitte, kifoghat a sorson: úgy tervezte, feleségül veszi Piroskát (Imrét kérte fel, legyen a házassági tanúja), s így a lány mint árja felesége megmenekül a kitoloncolástól. Gyuszinak sose volt dolga Piroskával, az egyetlen közös szereplésükön kívül alig találkoztak, de most egy pillanatig sem habozott, hogy – ha lehet – ezen a módon megmentse. Piroska végigzokogta az esküvőjét, mert egyre a családjára gondolt, akiket már visznek, s akiket soha többé nem fog viszontlátni. Az sem igen lehetett kétséges, hogy akit Lengyelországba toloncolnak most, amikor a németek lerohanták ezt az országot is, éppúgy koncentrációs táborba kerül, mint ahogy odakerültek a németországi zsidók is.

Naponta jöttek a hírek, hogy ez vagy az, egész családjával öngyilkosságot követett el – sokan érezték úgy, hogy az önként választott halál még mindig jobb, mint az a sors, ami elkerülhetetlenül vár rájuk.

*

Kivételesen Katinak is, Imrének is volt munkája. Kellett is a pénz, mert Kati ismét gyereket várt. Hogy Imre közelebb legyen a munkahelyéhez, kiköltöztek Megyerre, így legalább nem kelt hajnalban. Az új lakás bére is sokkal szerényebb volt, mint a régié; igaz, nem volt fürdőszobájuk, a vécé pedig kint az udvarban. Volt viszont egy jókora kert, s ennek annál inkább örültek, mert így István egész nap a levegőn lehetett. Éppen csak kezdték megszokni az új környezetet, amikor Imrét újra behívták. Ezúttal azonban – mivel nem kiképzésről volt szó – már esze ágában se volt beletörődni abba, ami az egységénél várá. Amióta a bécsi döntés következtében visszacsatolták a Felvidék egy részét, s megszálló csapatokként reguláris magyar egységek is részt vettek – a németek oldalán – Csehszlovákia feldarabolásában, Imre megfogadta, hogy fegyvert pedig nem fog a kezébe. Egyetlen módon bújhatott ki ez alól: elkezdett főzni tanulni. Messzire ugyan nem jutott ebben a tudományban, éppen csak arról lett némi fogalma, hogyan kell rántást csinálni, különféle húsokat kisütni, tésztát kifőzni, de ez is elég volt, amikor bevonult: szakács lett. Először csak mosogatott, és az ételosztásban vehetett részt, később – mivel a konyhára beosztott többiek közül még mindig ő tudta a legtöbbet! – följebb emelkedett rangban, segítséget kapott a keze alá, mások hordták a vizet, pucolták a zöldséget, rakták a tüzet a kondér alá. Amit maga se hitt volna: olyan híre lett a főztjének, hogy néhány hét múlva már a tiszteknek is ő főzött. Könnyebb sora volt, mint másoknak, de a családjától való távollét őt is megviselte.

Most már, amikor leszerelt, nem is mert igazán fellélegezni, hiszen – mint másokat – behívhatták harmadszor, negyedszer, sokadszor is. Amellett a megélhetés gondjai is csak szaporodtak otthon. Úgy köszöntött be 1940 tele, hogy nem volt tüzelőjük, pedig kemény hidegek voltak, s a gyerek könnyen megfázhatott. Ha valahol egyáltalán árultak szenet, órák

hosszat kellett sorba állni a pince előtt, és nyolc-tíz kilónál többet senkinek sem adtak, az pedig legfeljebb egyetlen napra volt elég.

Február elején aztán egy nap azzal jött meg Imre a gyárból, hogy egy kolléganője szerzett részükre egy mázsa kokszot, amivel legalább két hétre meg volna oldva a fűtésük.

– Katikám, készíts elő két zsákot meg spárgát. Én közben elmegyek ródlit kölcsönkérni, azzal hozom haza a tüzelőt!

– Megyek én is! – felelte Kati. – Egyedül, ekkora hóban, nem tudnád elhúzni!

– De a Gázgyárba kell menni! Szó se lehet róla, hogy velem gyere! – Imre egészen felindult, valósággal kiabált. – Még mit nem, te állapotos vagy, pont az hiányzik, hogy megerőltesd magad a koksszal!

– Jó, akkor te sem mész! – vágta rá Kati nyugodtan. – Amíg a kokszot átöntöd, valakinek tartania kell a zsákot. Ha tartom, az csak nem árt meg nekem, nem vagyok én cukorból! Már holnapra sincs tüzelőnk, muszáj elmennünk érte.

Imre tudta, hogy Katinak igaza van, egyedül valóban nem boldogulna. Elhallgatott, csak az arcáról lehetett leolvasni, hogy feszíti a harag; micsoda nyomorult világ ez, hogy még a felesége áldott állapotát is kockáztatnia kell, ha nem akarnak holnap vacogni, és semmi, de semmiféle más megoldás nincs . . .

A mama, aki néhány napja a karját törte, és hallgatagon feküdt mostanáig, amikor látta, hogy indulni készülnek, félig sírva megszólalt, és pontosan azt mondta, amitől Imre még nyomorultabbnak érezhette magát.

– Vigyázz, fiam, nehogy megemelje magát ez az asszony!

Keményre taposott hó lepte végig az utcákat, itt-ott rá is fagyott a kőre. Az út mentén embermagasságúra púpozott hóbuckák sorfala állt. Imre vadul, haragosan húzta az üres ródlit, Kati alig győzött utána loholni. Öt óra volt még csak, de már teljes sö-

tétség. Errefelé még gázlámpák világítottak, no meg az érintetlen hó csillogott itt-ott.

– Jól felöltöztél? – Imre eddig úgy viselkedett, mintha Katira is haragudna, nemcsak a világra. A kérdése inkább azt akarta jelenteni, hogy szégyenli az indulatosságát. Kati értette ezt, és örült a szelídebb hangnak.

– Persze! – vágta rá megnyugtatóan. – Két harisnyát is húztam, és magas szárú cipő van rajtam!

Arról magától értetődően hallgatott, hogy vékony már és imitt-amott lyukas is a cipője talpa. És ha megmondom, gondolta, akkor mit tehetünk? A tüzelőt akkor is haza kell hozni!

Végigmentek a Megyeri úton, átvágtak a Váci úton, aztán befordultak a Bőrgyár mellett egy szűk kis utcába. Sínek, iparvágány, veszteglő, behavazott vagonok mellett haladtak el. Egyszerre csak – anélkül, hogy hídon mentek volna át – egy szigeten voltak. A befagyott Duna mellett folytatták az útjukat, végig egy magas töltésen. Hirtelen vidám visongás, gyerekzsivaj ütötte meg a fülüket. A töltésről kipirult arcú, boldog gyerekek szánkáztak le a jégre. Kati aggódva nézte őket, elképzelte, hogy az övéi csinálják ezt, s eltökélte magában, hogy jégre nem engedi őket, nem volna egy nyugodt perce, vajon nem szakad-e be alattuk? Hirtelen megtántorodott, s egy pillanatra megtorpant. A gyerek megmozdult odabent, rúgott egyet. „Te vagy az Mihálykám?" – beszélgetett vele gondolatban Kati. – „Ne félj, azért nem leszek szigorú anyád, sok mindent meg fogok engedni, de azt szeretném, hogy a jégre ne is kívánkozz!"

Elérték az összekötő vasúti hidat, megcsapta őket a jeges, vad szél.

– Most vigyázz! – figyelmeztette Imre. – Valahogy el kell kerülnünk a hídőrt. Ezzel a nagy szánkóval talán fel sem engedne minket!

Szerencséjük volt, senki sem állította meg őket. Kati már éppen örülni akart, de Imre lehűtötte.

– Sajnos, visszafelé mindenképp baj lesz. A hídon

majd a vállamra kell vennem a zsákot, itt nem szabad ródlit húzni, mert állítólag rongálja a hidat. Nagyon fázol?

– Á, dehogy, csak egy kicsit átjárt ez a szél.

Kati érezte, mekkora feszültség van Imrében, mintha valaki vádolná őt azért, hogy ilyen hosszú és nehéz az útjuk, és arra sem telik, hogy villamossal körbekerüljenek. A széltől és a hidegtől könnyes volt a szeme, minden pillanatban úgy érezte, most már egy lépésnyit sem bír tovább, de azért csak botorkált Imre után.

Ahogy lekerültek a hídról, mindjárt jobb lett. A Gázgyár kerítése mellett szélcsend volt, az út is gondozott, széles. Egy kis őrházba kellett bekopogniuk a kokszért. Kati tartotta a zsák száját, amíg Imre teleöntötte, aztán segített összekötni a száját. Egyszer csak fázni kezdett a talpa, nedvességet érzett. A hó beletapadt a hibás részekbe, s most egyszerre olvadni kezdett, beszivárgott a harisnyájába is. Nem baj, vigasztalta magát, mindjárt indulunk, és ha járok, nem fog fázni a lábam . . .

Elkészültek a rakodással, Imre valami pénzt adott az őrbódé gazdájának, aki csak nézte a kínlódásukat, s aztán indultak visszafelé. Kati úgy tudta, mintha olvasna a gondolataiban, hogy mit érez most Imre. Borravalót adni, egyik munkás a másiknak, egy egyszerű szívességért – hát ide jutottunk? Tehetetlenség, szégyen és düh feszítette a férfit, de néma maradt. „Persze, erről sem beszélünk!" – gondolta Kati keserűen. – „Nem akarja, hogy nekem még jobban fájjon, én meg azt nem akarom, hogy neki legyen még kínosabb. De hát így meg egyre több dolog van, amiről egymás előtt is csak hallgatunk!"

Látta, mennyire kínlódik Imre a szánkóval.

– Tudod, mit? – szólt rá vidámnak mutatva magát. – Ezekkel a nehéz zsákokkal ez így nem megy! Majd én húzom, te meg tolod hátulról.

Imre egyik pillanatról a másikra valósággal kikelt magából.

– Megvesztél? Megrántod magad, s akkor nagyobb bajt csinálsz, mint ha el se jöttél volna!

Megint nekiveselkedett egyedül, de nem bírt vele. Attól lehetett tartani, ha sikerül is megmozdítania a szánkót, az inkább felborul, de nem előre indul. Imre arca égett a szégyenkezéstől.

– Tudod, mit, inkább told te, vagy vigyázz, hogy le ne boruljon az egész szakramentum . . .

A vállára akasztotta a ródli kötelét, és húzni kezdte. Kati engedelmesen tolta hátulról, de mire a hídhoz értek, annyira fájt a dereka, hogy meg kellett mondania, nem bírja tovább.

– Hidd el, jobb lenne, ha húzhatnám! – szaladt ki belőle az elkeseredés. A hangja olyan volt, hogy Imre megriadt, elengedte a szánkót, az rögtön csúszni kezdett vissza a lejtőn, majdnem elütötte az asszonyt. A férfi rémülten rántotta félre.

– Katikám, rosszul vagy?

Kati nevetni kezdett. Kínjában nevetett, de Imre engedte becsapni magát, szüksége volt rá, hogy azt hihesse, nincs semmi baj.

– Jól van, már úgy megijedtem! – sóhajtotta megkönnyebbülten. – Amúgy is haragszom magamra, hogy engedtelek eljönni . . .

– De miért? Az én állapotomban direkt jó, ha sokat sétálok levegőn. Hajolni viszont nem nagyon tudok, azért szeretném, hogy engedj engem előre! Ne félj, a kötelet majd úgy igazítom, hogy ne vágjon sehol.

– Hát nem bánom, ha akarod, megpróbálhatjuk. De ígérd meg, hogy szólsz, ha mégis nehéz neked!

Kati bólintott, és alig tudta elfojtani a mosolygását. „Milyenek a férfiak!" – gondolta megbocsátó gyöngédséggel. – „Mint a gyerekek. Nagyon könnyű becsapni őket!"

Imre nem figyelgette az arcát, azzal volt elfoglalva, hogy levegye a ródliról a két rákötözött zsákot, mivel a lejtőn fölfelé egyszerre úgysem tudnának ekkora súlyt fölvinni. Egyenként felcipelte a zsákokat,

akkor felhúzták a ródlit, és megint ráerősítették a rakományt. Fent voltak a hídon, és az őrrel ismét szerencséjük volt, nem látta meg őket, húzhatták a szánkót, nem kellett vállon cipelni a zsákokat. Időközben leszállt a köd, alig láttak az orruknál tovább. Amint leértek a hídról, Imre azt mondta:

– Azt hiszem, nem mehetünk vissza ott, ahol jöttünk. Ekkora súllyal, ilyen ködben még lecsúszhatnánk a töltésről. Tudok egy másik utat, ami rövidebb ugyan, viszont az meg nincs eléggé letaposva.

– Akkor menjünk a rövidebb úton!

A híd lába alatt balfelé elkanyarodtak, de alig mentek néhány métert, egyszer csak megszűnt az út. Belepte a hó, még egy ösvény se látszott sehol. Imre csüggedten állt és nézett előre. Úgy látszik, ezen a délutánon minden összeesküdött ellenük.

– Visszaforduljunk? – kérdezte fakó hangon. Kati látta rajta, hogy az ereje végén tart.

– Dehogyis fordulunk! – mondta élénken, mintha még örülne is a szép látványnak, amit a szűz hóval borított mező kínált a szemüknek. – Majd én csinálok utat mindjárt!

Beletaposott a hóba. Térdig belesüllyedt, de a ródli engedelmesen futott utána. Imre erőt merített a lendületéből, nekiveselkedett, és tolta tovább. A köd egyre vastagabb, áthatolhatatlanabb lett. Mindent beborított a szürkeség. Egyszerre csak korogni kezdett a gyomruk. Fáradtak voltak, gémberedettek, s akkor most még az éhség is . . . ! „Neked azért jó meleg van odabent, Mihálykám!" – beszélgetett Kati gondolatban a mocorgó gyerekkel. – „Téged nem érhet szél, fagy, hideg! Azt szeretném, ha mindig így gondoskodhatnék rólad . . ."

A hallgatását Imre félreértette.

– Ne légy szomorú, Katikám! – most olyan gyöngéd volt a hangja, mint máskor. – Egyszer majd nekünk is lesz tüzelőnk egész télre. Ugye emiatt, amit most kiállunk, sose fogod megbánni, hogy gyerekeink vannak?

– Megbánni? A mi kicsikéinket? De hát miért, Imre? Hiszen fiatalok vagyunk, egészségesek, és szeretjük egymást. Azért ne lenne gyerekünk, mert kevés a pénzünk?

Kati nem is folytatta, csak átölelte a férje nyakát, arcát az arcához nyomta, és tudta, hogy Imre megérti, mekkora képtelenség volt, amit kérdezett.

Végre visszajutottak a Váci útra. Itt már könnyebb volt haladni, és embereket is láttak. Egy hentesüzlet előtt Imre megtorpant:

– Várj, veszek neked kenőmájast, azt nagyon szereted.

– Jó, de aztán én meg bemegyek a másik üzletbe, mert Andrisnak narancsot, a mamának meg egy kis cukrot akarok venni.

Mire mindketten bevásároltak, eloszlott belőlük a feszültség, örültek az apró ajándékoknak, boldogok voltak, hogy túlvannak a keserves út nehezén. Odahaza békés, megnyugtató kép fogadta őket: a szobában meleg volt, az utolsó pár darab koksz befűtötte a kis lakást. István édesdeden aludt.

*

Második gyerekét, Mihálykát, június közepére várta Kati. Olyan biztos volt benne, hogy a kisfiú pontosan tizenötödikén fog megérkezni, hogy mindent előkészített, előző nap nagytakarítást csinált a mamával, éppen csak ablakot nem pucolt, hogy nyújtózkodnia ne kelljen, de legalább tudta: tiszta lakásba jöhet majd haza. Ekkora munkához neki egy ideig nem lesz ereje, a mama pedig egymaga nem győzné. Imre éjszakás volt, s amikor hajnalban hazaérkezett, Katit felöltözve a kapuban találta.

– Baj van? Rosszul vagy? – kérdezte, és rohanni kezdett.

– Baj nincs, de azt hiszem, sietnünk kell a klinikára. Legalább egy óra odáig az út, és biztos, hogy nincs már sokkal több időm!

Éppen akkor frodult be a sarkon a villamos, amikor ők ketten kiléptek a kapun. Kati akaratlanul kiáltott egyet, és futni kezdett. A villamos fékezett, és vezetője már nyitotta is a rácsos ajtót.

– Ne szaladjon, az istenért, megvárom! – kiabálta. – Ha nem vigyáz, itt fog szülni a peronon!

Kati, amikor odaért, mosolyogva válaszolt neki:

– Ne féljen, annyira azért nem sietek vele.

Újpesten átszálltak egy másik villamosra, de mikorra az bedöcögött a Nyugati pályaudvarig, Imre látta, hogy már nincs idő további villamosozgatásra. Taxiba ültek, száguldottak a klinikáig. Már a felvételi irodába is csak Imre ment, ő intézte a hivatalos dolgokat. Félóra múlva meg is született Mihályka.

A sors ezúttal három hónapot sem engedélyezett Imrének, mint első fia születésekor; már egy héttel a gyerek megszületése után harmadszor is behívták. Tehervagonban utazott a visszacsatolt erdélyi területre, ahol a munkaszolgálatos csapat szakácsa lett. Hiába volt varázslatosan szép a táj, a sepsiszentgyörgyi vidék, ő azért keserű és nehéz szívvel nézte. Rosszkedvét csak fokozta, hogy mennyire belevakultak sokan az újabb „területszerzés" örömébe, eszükbe sem jutott arra gondolni, hogy minden Hitlertől kapott „adományért" keservesen kell majd megfizetni. Hiányzott neki a megszaporodott család is. Azzal vigasztalta magát, hogy hosszú leveleket írt haza, s amíg Katinak írt, úgy érezhette, beszél hozzá, ott van vele. Kati egy ízben különleges örömben részeltette: megfogta a kis István csöpp kezét, s vezette a pici ujjak közé szorított ceruzát a papíron; így aztán Imre „levelet kapott" a fiától. Boldog, minden rosszat feledtető játék volt, hogy „válaszolhat" Istvánnak, neki címezte ezt a levelet, s úgy írt, mintha már most a majdani felnőttnek üzenne, egy kicsit annak tudatában, hogy személyesen nem lesz módja elmondani.

„Kedves kis Fiam!

Mindennap megkérdezem, hogy mikor engednek

haza, Hozzád, de senki nem felel rá. Én is jó kis fiú vagyok, én is szépen kéredzkedem, de mégsem engednek; én nemcsak megeszem, de meg is főzöm az ebédet. A konyhán most heten vagyunk, akár a mesebeli törpék, egyikünk fát vág, a másik vizet hord, a harmadik babot szemez, a negyedik rántást csinál, az ötödik megkeveri, a hatodik megsózza, a hetedik, szomorú Apád, megterít és mosolyogva tálalja ki a mindennapi babot. Én is szeretem az Anyukát és a Nagymamát, én a világ összes Anyukáit és Nagymamáit szeretem, és mondom Nekik, hogy ne sírjanak, majd visszajönnek a fiúk Északról, Keletről, Nyugatról és Délről, de ha mégsem jönnének mind vissza, az nem az én bűnöm lesz, Fiam! Én is vigyázok a Mihálykára és Terád és mindennap elaltatlak. Ágyamban ugyanis – amely kísértetiesen hasonlít Hamupipőke koporsójára (de itt üvegfedél helyett oláh rongyos takarók vannak felettem), – párnám alatt egy egész család fészkelte be magát, egy egérmama a két kisfiával (apjuk ki tudja, merre van?), az egyik cincogó kicsit, amelyik mindig sír, Mihálykának neveztem el, a másik rakoncátlan kisegérnek István a neve, mondom, minden este én altatom el őket, miután megetettem őket sajttal és komiszkenyérrel. Én is nagyon szeretnék Veled túrára menni Troleybuszon, a Kevélyre. A kabátommal egy kis baj van, az enyémet nem varrta meg az Anyukám, és így rongyokban csüng rólam. Csizmásan gázolok át a répaföldeken, és szakállas elvadult képemmel pontosan úgy nézek ki, mint a képeskönyvedben a Rühberaht. Én is a fényképeddel alszom el minden este, de álmom ettől csak szebb lesz, nem nyugodtabb. Szívemben négyszólamú ének zeng: Emberszeretet, Igazság, Szabadság és Béke, de nem hallja senki. Én is sokszor csókollak, kisfiam, köszönöm, hogy levelet írtál nekem, most apró örömök díszítik Apád életét.

Kentelke, 1940. XI/1."

Egy pengő segély járt a két gyerek után, és ugyanennyit keresett Kati azzal, ha elkészített 160 darab, „Amazon"-melltartóra való ötcentis gumidarabot, amelynek mindkét végére két-két gomblyukat kellett slingelni. Aprólékos, fárasztó munka volt, sokszor éjfélig is ült Kati a varrásnál, de erről a kis pénzről sem mondhatott le, mert valamiből enni is kellett, s hiába hoztak rá rendeletet, hogy a hadbavonultak családjának csak utólag kell lakbért fizetnie, azért a pénzt ajánlatos volt hónapról hónapra épp úgy félretenni, mint azelőtt, hiszen egyösszegben még úgy sem tudták volna előteremteni. Amellett még egyéb – igaz, örvendetes – kiadás is várt rájuk: még Imre bevonulása előtt megpályáztak egy lakást a Petneházy-réten épített új OTI-lakótelepen, s már megjött az értesítés, hogy az elsők között költözhetnek a kertes, verandás, fürdőszobás, két lakószobás kis családi házak egyikébe. Nagy szerencsének számított ez a lehetőség, mert viszonylag szerény volt a lakások bére, amellett komfortosabban, tágasabban élhettek benne, mint eddigi helyükön; nem kerültek messzire a gyártól, ahová Imre dolgozni járt, de a városhoz mégis közelebb voltak, Megyer helyett Angyalföldön.

Annyira szükségük volt minden fillérre, hogy amikor Imre hazajött Erdélyből, egyetlen napot sem akart veszíteni a munkából, mindjárt másnap jelentkezett a gyárban.

– Tudod mit, Katikám? Te fogsz leszerelni helyettem! Elviszed a katonakönyvemet a Zách utcai laktanyába, és megmondod, hogy én nem jöhettem, mert kell a kereset.

Kati előbb nagy szemeket meresztett, hiszen ki hallott még olyat, hogy egy nő menjen leszerelni, aztán elnevette magát, és bólintott:

– Rendben van. Holnap én vonulok be a laktanyába!

Másnap már a kapuban álló őrszem képén felfedezhette az álmélkodást, de nem törődött vele, köszönte az útbaigazítást, és nagy önérzetesen benyitott

az ügyeletes tiszthez. Az előszobában egy fiatal tiszt fogadta, ez is rábámult, mint aki csodát lát, aztán bement jelenteni, és kisvártatva visszajött azzal, hogy a százados úr várja.

A százados – középkorú, magas, elegáns férfi – ugyancsak kíváncsian méregette Katit.

– Foglaljon helyet, asszonyom. Azt hiszem, nem egészen értettem, hogy mit óhajt. Ha volna szíves nekem újra előadni!

– A férjem tegnap érkezett haza Erdélyből. Szegények vagyunk, két kis gyerekünk van, ezért már ma dolgozni ment. Én jöttem el helyette leszerelni.

– De hát mégis, hogyan gondolja? Hogyan szereljük le . . . magát?

Kati jót nevetett magában, hogy milyen értetlenek tudnak lenni a férfiak.

– Tessék, a férjem katonakönyve. Elhoztam.

A százados töprengve forgatta a katonakönyvet, látszott az arcán, hogy éppoly tanácstalan, mint az imént.

– Hát ilyen még nem volt! – dünnyögte magában. – Erre egyszerűen nincs előírás . . . Mit csináljak ezzel? – Úgy látszott, hirtelen támadt egy gondolata, mert hangos kiáltással beszólította a fiatal tisztet az előszobájából. – Mondja, Bodonyi, maga hallott már ilyet?

– Parancsára: én sem hallottam.

A százados még egyszer szemügyre vette a teljes lelkinyugalommal üldögélő Katit, akiről csak úgy sugárzott a beléjük vetett bizalom, hogy el fogják intézni, amiért idejött. Megcsúfolhatja egy magyar katonatiszt egy nő bizakodását? Nem csúfolhatja meg!

– Tulajdonképpen . . . – mormogta a százados. – Ha úgy vesszük, minden szabályszerű. A leszerelőnek 24 órán belül jelentkeznie kell, és be kell hoznia a katonakönyvét. A jelentkezés megtörtént, a katonakönyv itt van. Bodonyi! Intézze el a dolgot!

A százados udvariasan megbiccentette a fejét Kati felé, és a megkönnyebbüléstől, hogy túlvan a dönté-

sen, nagyot sóhajtott. Bodonyi kikísérte Katit, az előszobában bejegyzett valamit a katonakönyvbe, lepecsételte és visszaadta.

– Rendben van, leszereltem a férjét.

Ezúttal Kati bámult: emiatt a kis firkálás meg egy pecsét miatt voltak úgy fennakadva? Mindenesetre örült, hogy elintézte, amit rábíztak, és boldogan sietett haza. Jót mulattak Imrével, amikor este részletesen beszámolt neki laktanyabeli kalandjairól, de Imre a végét sehogysem értette.

– Miért adták vissza a katonakönyvemet? Eddig még mindig bent tartották!

– Csak nem arról van szó, hogy többé nem hívnak be? – kérdezte Kati félénken.

– Nem tudom! – felelte Imre. – Nem hiszem. De még az is lehet . . .

Ebben azonban egy pillanatig se mertek komolyan hinni.

*

1941. április 10-én, négy nappal azután, hogy a németek megtámadták Jugoszláviát, a magyar csapatok is átlépték a határt, megszállták Bácskát, a Mura vidékét, valamint a baranyai háromszöget. Imre behívója sem késett, de szerencséjére, ezúttal is csak tábori szakácsként kellett részt vennie a hadműveletekben. Egy héttel azután, hogy elment, katonai teherautó állt meg Katiék háza előtt, és egy honvéd csomagot hozott Imrétől, Szabadkáról. Maga sütötte fasírozottat küldött az övéinek, no meg persze levelet. Arról, hogy mi történik ott, természetesen nem írhatott. Aki azonban követte az újságok híreit, tudta, hogy nem sok jót lehet remélni az elkövetkező időktől. A hirhedten németbarát Bárdossy volt a miniszterelnök. Elődjének, Teleki Pálnak a hirtelen halálával kapcsolatban is különös mendemondák keringtek; sokan esküdtek rá, hogy a gróf nem lett öngyilkos, hanem meggyilkolták, mépgpedig éppen azért, mert ellenezte Jugoszlávia lerohanását . . .

Az amúgy is egyre szűkebb területre visszaszorított mozgalomból is egyre-másra baljós hírek érkeztek.

Egyik nap Magda látogatta meg Katit, játszott Istvánnal, Mihálykával, érdeklődött az iránt, hogyan öltözteti őket Kati, de mindvégig látni lehetett rajta, hogy valami más foglalkoztatja.

– Bánt valami? – kérdezte Kati.

– Igen! – bökte ki Magda, szinte megkönnyebbülve, hogy beszélhet róla. – Emlékszel Váraljaiékra a propagandabizottságból?

– Azt hiszem, igen. Az asszonynak sokdioptriás szemüvege volt, ugye, a férfi pedig pipázott... Úgy rémlik, nagyon szellemes ember volt.

– Jól emlékszel. Szóval velük van valami. Napok óta nem láttam őket, hát elszaladtam a lakásukra, a Mátyás-térre. A lépcsőházban elém állt egy férfi, aki úgy látszik, ismert engem, de én sose láttam őt, és azt mondta, ne menjek fel, sőt, mondjam meg a többieknek is, hogy jobb, ha mostanában nem jönnek ide. És az sem ártana, ha egy ideig egymással se találkoznának. Értesítettem, akit tudtam, de borzasztó nyugtalan vagyok.

– Váraljaiéknál szoktatok találkozni?

Magda nem felelt rögtön, hanem tűnődve nézte a húgát, s aztán csak ennyit mondott:

– Ne kérdezz semmit! Az a jó, ha nem tudsz semmiről, érted? Amit mondtam, azt is felejtsd el!

Kati nem faggatta tovább, de látva a nővére nyugtalanságát, azt javasolta neki, hogy ne menjen haza az öregekhez, aludjon kint nála. Magda megrázta a fejét, köszöni, nem marad.

– De miért nem? Holnap korán kelsz?

– Nem kelek korán, de hazamegyek.

Kati nem erőszakoskodott vele, Magda feszültsége azonban őrá is átragadt, egész éjjel forgolódott, alig aludt egy keveset. Eszébe jutott, mit hallott annak idején az ifik közt Váraljaiékról: benne vannak ugyan a Szociáldemokrata Pártban, de valójában kommunisták. Őt ez a közlés sem tudta elriasztani, hiszen

őszinte rokonszenvet érzett a házaspár iránt; a férfi tanító volt, a nő tisztviselő, okosak, szerények, kedvesek. Azt is tudta, hogy az utóbbi időben ők voltak Magda legjobb barátai.

Másnap nagymosást rendezett, alig látszott ki a gőzből, s ez a fárasztó munka egy időre elfeledtette vele, amit Magdától hallott, este azonban meglátogatta Vajda, a délutáni lapot lobogtatta a kezében, sápadt volt, feldúlt és lehangolt. Kati kérdő tekintetére kezébe nyomta az újságot, amelynek első oldaláról a szenzációknak kijáró nagy betűkkel virított Váraljaiék neve. A cikk címe ez volt: „Fiatal házaspár halálugrása az ötödik emeletről!" Megírták, hogy a rendőrség előző nap elvitte őket, mert kommunista sejt szervezésének gyanújába keveredtek. Odabent a csoportjuk névsorát kérték tőlük, amit meg is ígértek, minek következtében hazaengedték őket. Hazatértük után nem sokkal kéz a kézben leugrottak ötödik emeleti lakásukból és szörnyethaltak.

Kati sápadtan nézett Vajdára, és noha egyetlen szót sem tudott kipréselni a torkán, a férfi értette, hogy mit érez, és megpróbálta megnyugtatni.

– Szerintem egyáltalán nem akarták átadni a listát. De azt is tudták, hogy nem bírják a kínzást, ha újra beviszik őket, még kivernék belőlük a neveket. Nem találtak más kiutat, inkább az öngyilkosságot választották...

*

Imre június elején szerelt le. Konzerveket hozott haza, valóságos kis kupacot rakott ki belőlük a konyhában, aztán az oldaltáskájából elővett egy Frommert, meg egy jóval nagyobb katonai revolvert.

– Ez a hadizsákmányom. Még nem tudom, kinek és mikor lesz szüksége rájuk, de egyszer még jól jöhetnek. Tegyük el együtt, hogy te is tudd, hol vannak!

Volt egy kis szekrényük az előszobában, aminek

az aljához csak felülről lehetett hozzáférni. Itt tartották a változó évszak éppen nem használatos fehérneműit, ezek alá rejtették el a két revolvert, s igyekeztek rögtön meg is feledkezni róla, hogy ott vannak.

Imre másnap dolgozni ment, és a mozgalomban is jelentkezett. Az lett a megbízatása, hogy a rákospalotai Munkásotthonban tartson előadásokat. Látszólag helyrerázódott az életük, együtt volt a család, vasárnaponként kirándulni jártak, hétköznapokon, esténként sűrűn találkoztak a barátaikkal. Imre még ezermesterkedett is: apró ülőkét szerkesztett Istvánnak, hogy amikor kirándulni mennek, a hátára vehesse, mint egy hátizsákot, és a kisfiú a magasból nézelődhessen. Mihályka is szépen gyarapodott, a mama is békésen éldegélt körükben, rajongott az unokáiért, boldog volt, ha segíthetett bármiben, ami a gyerekekkel volt kapcsolatban. Katiban azonban egy pillanatra se tudott elcsendesedni az a tudat, hogy nincs nyugalomra kilátás a világban, akármilyen boldogító volt is a család együttléte. Erre figyelmeztette állandóan Imrének az az újabban megrögzötté vált szokása, hogy mindenről úgy beszélt, mint aki búcsúzik, mint aki hosszú időszakra szóló utasításait-tanácsait fogalmazza. Kati ilyenkor úgy érezte, ordítani tudna, legszívesebben hisztériás kitörésekkel tiltakozna Imre szavai ellen, de sikerült nyugodtnak és fegyelmezettnek maradnia. Már belátható volt, hogy mi következik hamarosan: a németek előbb-utóbb meg fogják támadni a Szovjetuniót is, akkor pedig Imrét újra behívják.

Hogy a helyzet egyre válságosabb, azt abból is érzékelhette, hogy a férjének mind sűrűbben akadtak olyan útjai, amelyekről nem szívesen beszélt odahaza. Igyekezett azzal magyarázni a kimaradásait, hogy a Munkásotthonban, s tanítványaival tölti az időt, a bonyolultabb nemzetközi helyzet hosszabb magyarázatokat igényel, s ő nem szívesen mondaná azt egy érdeklődő, tájékozódni vágyó munkásfiatalnak, hogy

nem ér rá felvilágosítani. Kati azonban számos apró jelből arra következtetett, hogy Imrének megszaporodtak az illegális munkái, ezekről pedig senkinek még a feleségének sem beszélhet. Az is mind többször megesett, ami régebben elképzelhetetlen lett volna, hogy Imre a frissen írott művét nem adta oda Katinak, és ő maga sem olvasta fel. Nem volt könnyű túltennie magát mindezen, de tudta, hogy ez a helyzet most az ő számára is próbatétel. Azzal az egy dologgal segíthet Imrének, ha nem faggatja, nem kényszeríti hazudozásra, kifogások kitalálására. Úgy tett hát, mint aki elhiszi, amit hall. Azon igyekezett, hogy Imre legalább odahaza békességet és nyugalmat találjon, ne legyenek családi problémák, amelyek még jobban megterhelik a lelkét. Pedig éppenséggel neki is volt mitől szorongania.

Közvetlen szomszédjukba egy MÁV-tisztviselőnő költözött, aki – mint fennen hirdette magáról – erdélyi szász nő volt, s e többé-kevésbé német származáshoz híven hatalmas Hitler-képet akasztott fel a szobájában. Kati ideges lett, ha csak köszönnie kellett is, pedig a nő roppant barátságos volt, szerette a gyerekeket, Istvánt folyton behívta magához, és mindig megajándékozta valamivel.

Kati percre sem szűnő belső nyugtalanságát végül is egy szép, napsütéses júniusi vasárnap igazolta. Úgy tervezték, hogy ezen a napon ismét felmennek a Nagykevélyre régi barátaikkal, akárcsak néhány éve, amikor ezeknek a rendszeres túráknak egyúttal mozgalmi találkozó jellegük is volt. Igazi kirándulóöltözékben indultak útnak: Kati piros tótkockás dirndlijében, Imre rövid nadrágban, mellényben. István pontosan úgy volt felöltözve, mint az apja, és boldogan várakozott kis hátiszékében, amíg felkerekedtek. Mihálykának fárasztó lett volna még ekkora túra, őt inkább otthon hagyták a mamával.

Amíg a hegyet mászták, Katinak egy pár évvel azelőtti rossz emlékével kellett megbírkóznia. Egy pünkösdi munkástalálkozó alkalmával, amikor ugyan-

csak itt voltak a kevélyi háznál, váratlanul, egyik percről a másikra meghalt egyik barátjuk, aki meglehetősen kövér volt, s a szíve nem bírta el a túlzott megerőltetést. Jelen volt a túrán a felesége is – vele Imrének kellett közölnie a rettenetes hírt. S ami ezután következett, az is olyan volt, mint egy lidércnyomásos álom. Parasztszekéren, lopva kellett lecsempészni a halottat a faluba, mert sem a találkozóra érkező munkásoknak nem akarták elmondani a halálesetet, sem a helybeli csendőrségnek nem volt szabad megneszelnie, hogy mi folyik odafönt a túristaházban. Kati azóta sem járt itt, mióta ez történt, s ahogy megpillantotta a jól ismert környéket, nyomasztó emlékei ismét úrrá lettek rajta.

Aztán persze, amint találkoztak a többiekkel, ő is felderült. Jókedvű, vidám társaságba érkeztek, egy szép kis tisztáson terítették ki a pokrócokat, kirakták az ennivalót, falatoztak, beszélgettek, ugratták egymást. István szép kis arcocskája mindenkit bámulatba ejtett, s Kati, ha akarta, se tudta volna letagadni, hogy feszíti az anyai büszkeség.

Már majdnem délután volt, amikor – utolsóként – megérkeztek Gyuriék. Gondterhelt, komor arcuk láttán Kati jókedvét egyszerre mintha elfújták volna.

– Ti nem hallgattátok a rádiót? – kérdezte Gyuri valósággal támadóan.

– Miért, történt valami? – kérdezte Vajda.

– Igen, történt! – bólintott Gyuri. – A németek ma hajnalban megtámadták a Szovjetúniót.

*

Senkit sem ért meglepetésként, hogy ezek után nem sokáig váratott magára a Magyarország és a Szovjetúnió közötti hadiállapot sem. Legfeljebb azt nem gondolták volna az emberek, hogy miféle ürüggyel fog a Bárdossy-kormány hadat üzenni. Június 26-án, a 6 órás hírekből szerzett tudomást az ország a történtekről, illetve arról, hogyan fest az erről szóló hivata-

los állásfoglalás. Kati és Imre is ott ült a rádió előtt, mint azokban a napokban mindenki, és szorongva hallgatták a közleményt:

„Halló, itt Rádió Budapest I. A Magyar Távirati Iroda jelenti, hogy csütörtökön 13 órakor Kassa ellen támadást intézett a szovjet légierő. Néhány épületet találat ért, aminek öt halálos és több sebesült áldozata van. Szovjet repülők 17 óra 30 perckor megismételték a támadást Kassa ellen, de a légvédelem előzte őket, még mielőtt bombáikat ledobhatták volna. Két szovjet gép Budapest felé közeledett. A légvédelem Vác és Nagymaros között visszaűzte őket. Budapesten csütörtök délután 4 óra 15 perckor légiriadó volt. A magyar királyi honvédelmi miniszter a hatósági légoltalom szervezetei számára az ország egész területén a könnyített készültségi szolgálatból a szigorú készültségi szolgálatra való áttérést rendelte el."

Mindenki, aki csak egy kicsit is képes volt önállóan gondolkodni, sejtette, hogy a hír képtelenség. Sokkal valószínűbbnek tűnt, hogy német vagy esetleg magyar gépek hajthatták végre a támadást, hiszen napok óta a levegőben volt, hogy a magyar kormány a németek oldalán mindenáron részt akar venni az oroszországi hadjáratban, hogy majdan a koncból is részesüljön. Parlamentben, sajtóban, mindenütt csak úgy buzgott a lelkesedés a rendszer támaszaiban, hogy végre leszámolhatnak a gyűlölt bolsevista uralommal. Eddig is alig lehetett féken tartani őket – most aztán csak az ok és ürügy hiányzott, hogy nekiszabadulhassanak.

A június 27-i újságokban megjelent hivatalos kommüniké fel is tette az előző napi „i" betűre a pontot: „A Magyar Távirati Iroda jelenti, hogy a szovjet légihaderőnek a csütörtöki nap folyamán magyar terület ellen intézett ismételt népjogellenes támadásai következtében Magyarország a hadiállapotot a Szovjetunióval beállottnak tekinti."

Ettől kezdve még feszültebben lesték az újságokból a háborúval kapcsolatos híreket. Kati napról nap-

ra várta, mikor kap Imre újabb behívót. Eleinte csak arról szóltak a tudósítások, hogy a magyar légierő megtorló akciót hajtott végre Lavocsna, Rozanka, Nadvorna és Sztaniszlav szovjet városok ellen. Aztán a gyalogság is átlépte a határt. Július 2-án a magyar csapatok már elérték a Sztrij folyót, benyomultak Viszkovba. A hivatalos jelentés mindennap hangsúlyozta: „Csapataink tervszerű előrenyomulásukat a német egységekkel szoros összeműködésben folytatják." Július 5-én bizonyos magyar egységek már elérték a Dnyeszter folyót. Az emberek „villámháborúról" beszéltek, sokan bedőltek a hivatalos propagandának. A háborús konjunktúra is éreztette hatását, több volt a munkalehetőség, az itthonmaradottak közül sokan – akik nem estek a megszorító faji rendelkezések hatálya alá – egy kicsit föllélegezhettek. Még mozgalmi emberek körében is gyakran lehetett tapasztalni megzavarodást vagy csüggedést, bénító tehetetlenséget.

Akárhol és akármilyen alkalomból verődött is össze a társaság, hiába próbáltak más témákról beszélgetni, előbb-utóbb mindig azon vették észre magukat, hogy visszakanyarodtak a háború eseményeihez. Aggasztó volt a németek előrenyomulása orosz földön, s csekély vigasz volt a rossz hírekhez képest, hogy december 6-án az angol kormány hadat üzent Magyarországnak, a Szovjetunió elleni háborúban való részvétele miatt. Ettől azonban nemhogy észbe kaptak volna idehaza, még fokozták az uszítást és a hisztériát. A Pearl Harbor-i támadás, melynek következtében az Egyesült Államok is belépett a háborúba, a megkergült háborús pártiak szemében diadal volt, hiszen Németországnak olyan erős és – most már aktív – szövetségese támadt a Távol-Keleten, mint Japán. Az már inkább nevetséges hír számba ment, hogy december közepén Magyarország üzent hadat az Egyesült Államoknak.

Karácsonykor Imre még mindig itthon volt, együtt ünnepelhetett a családjával, barátaival. Zavartalan,

boldog ünnepük volt, sok ajándékkal, sok nevetgéléssel, játékkal. Rengetegen jöttek el hozzájuk, forgalmas volt a lakás, de a két gyerek nagyon élvezte a jövésmenést. Kati látta, hogy Imre nemcsak emiatt oldottabb, mint az utóbbi időben, lehet valami más is, ami felpezsdíti. Este aztán, miután feltálalta a maga készített kocsonyát, a halat és a salátákat, melyekkel hangos sikert aratott, kiderült, Imre bizakodásának magyarázata is. Elővette a *Népszava* karácsonyi számát, és mutogatni kezdte, ki mindenki adott cikket a lapba, olyan személyiségek közül is, akikről azelőtt elképzelhetetlen lett volna, hogy a Szociáldemokrata Párt lapjába írjanak. Szekfű Gyula, Bajcsy-Zsilinszky Endre, Móricz Zsigmond, Benedek Marcell, Kovács Imre és Darvas József, a legfiatalabb népi írók, s mellettük a párt hivatalos vezetői közül Szakasits Árpád, Révész Mihály, Millok Sándor írásai. Imre úgy látta, hogy végre a legszélesebb körű nemzeti összefogás szükségességét ismerték fel azok, akik ebben a minden értelemben ünnepi számban jelentkeztek. Sokféle nézet, indíttatás után jutottak el ezek a kimagasló képességű értelmiségiek és politikusok odáig, hogy a németellenesség jegyében a közös cselekvés mellett tegyék le a voksot. Imre elégedettnek látszott, és egészen fel volt villanyozódva. Kati látta rajta, hogy megint úgy érzi, van mit tennie. És valóban, újból megpezsdült az élet a mozgalomban is.

1942. március elsején a *Népszava* közölte a Magyar Történelmi Emlékbizottság felhívását, amelynek aláírói nagyjából azonosak voltak a karácsonyi szám szerzőivel. Ez a felhívás március 15-e megünneplése kapcsán még szélesebb rétegeket akart bekapcsolni a németellenes egységfront áramkörébe. A Bizottság azt vette tervbe, hogy koszorúzással végződő felvonulást szervez Petőfi és Kossuth szobrához. Jelvényeket is készítettek, s ezeket Imre és Kati is lelkesen osztogatta ismerősei körében. Az egyetlen aggasztó jel az volt, hogy a nyilasok – nem is különösebben titkolták – provokációra készültek a felvonulók ellen.

A *Népszava,* erre hivatkozva, az utolsó pillanatban arra intette a szervezett munkásságot, hogy „az egyébként igen nemes gondolatot kifejező zarándoklástól tartsa távol magát".

Imre és Kati aggódott, vajon ezek után lesz-e tömeg az utcán március 15-én? A *Népszava* intelme szerencsére későn jött. Többezres tömeg vonult a Petőfi-szoborhoz, sőt a koszorúzás után az előzetes tervben nem is szereplő, spontán tüntetés robbant ki. „Le a háborúval! Vesszen a háború! Vesszen Hitler! Munkásegység!" Ilyen jelszavakat zúgott a tömeg, miközben a Szabadság tér felé vonult. Útközben azonban a Zrínyi utcából előrontottak a riadókészültségbe helyezett, gumibotos rendőrök, és rátámadtak a felvonulókra. Később már kardlapoztak is. Többszáz embert letartóztattak.

Ugyanezen a napon, a hat nappal korábban kinevezett új miniszterelnök, Kállay Miklós ünnepi rádiószózatot intézett a magyar néphez. Minden szépet és jót megígért, hozzátéve, hogy a felvirágzás addig el nem következik, amíg „az örök nagy ellenséget, a rémet, az orosz kommunizmust le nem vertük. Háborúba megyünk. Elől megy a márciusi fiatalság, biztosan tudom, hogy győztesen tér haza!" A beszéd vége pedig nyílt fenyegetőzés volt: „Nem tűrhetek semmi lázítást, bujtogatást, mert erre még mindig mindenki ráfizetett!"

A tüntetés nyíltan németellenes jelszavai miatt a Parlamentben interpellációk hangzottak el, melyekben megtorlást követeltek a szervezők és résztvevők ellen. A megtorlás késett ugyan néhány hetet, de annál rettenetesebb volt. Április közepén felállították az első büntetőszázadokat, amelyekbe főként börtönbüntetésüket töltő kommunistákat és más, „megbízhatatlannak" ítélt elemeket hívtak be. Imre, mintha érezte volna, hogy rá is sor kerül, nem győzte Katit óvatosságra inteni. A két revolvernek mindenesetre új rejtekhelyet kerestek a pincében.

– Mit fogsz kezdeni nélkülem? – kérdezte Imre. – Hiszen biztos, hogy elvisznek tőletek!

– Élünk, mint eddig. Dolgozunk. Ne nyugtalankodj, én eltartom ezt a kis családot, és vigyázok is rájuk.

Április 25-én kapta meg Imre a SAS-behívót. Tápiósüly-táborban kellett jelentkeznie, ahol a 401-es és 402-es különleges munkásszázad gyülekezett. A legtöbb „megbízhatatlan" elemet a Beszkárt és az Egyesült Izzó köldte ide. A bevonulási központ parancsnoka Muray-Metzl Lipót ezredes volt, aki rövid idő alatt is hírhedtté tudta tenni magát. Behívottak és hozzátartozóik egyaránt csak úgy emlegették: „a vadállat".

Kati néhány nap múlva vonatra ült, hogy meglátogassa Imrét. Az egész vonat asszonyokkal volt tele, s a leszállásnál kiderült, hogy szinte mindegyik ugyanoda tart, ahova ő: a táborba. A kapu előtt már hosszú sor kígyózott, itt is csupa asszony, mind csomagokkal megrakva, tartásukról látszott, hogy órák óta ácsoroghatnak így. Katiék sem tehettek mást, elfoglalták helyüket a sor végén. Egyszer csak egy tiszt ment el a kerítés belső oldalán, és recsegő hangon odaüvöltött az őröknek:

– Kergessétek el azt a sok zsidó kurvát!

Az őrségen álló közkatonák megvárták, amíg a tiszt elég távol van tőlük, s akkor emberséges hangon egyikük így szólt:

– Nézzék, asszonyok, menjenek át inkább a túlsó oldalra. Jobb lesz, ha majd kis csoportokban jönnek ide a kapuhoz . . .

Órák teltek bele, amíg Kati bejutott a táborba. Megrémült, ahogy Imrére pillantott. Elgyötörtnek, megviseltnek látszott. Mosakodni nemigen hagyták őket, enni alig kaptak. Azt viszont rögtön közölték velük, hogy két nap múlva indulnak Ukrajnába.

– Tudod, Katikám, az is rémes, ami itt van, de hidd el, a másik században még szörnyűbb állapotok uralkodnak! – mondta Imre, hogy valamiképp vigasz-

talja az elkeseredett asszonyt. – Ott verik is az embereket, engem pedig, legalábbis eddig, nem ütött meg senki!

Kati nem tudta erre azt mondani, hogy örül, csak átölelte Imrét, és szorosan hozzásimulva, szótlanul álldogált. Aztán Imre vett erőt a megindultságán, és így szólt:

– Gyönyörűm, talán még egyszer láthatjuk egymást, ha vasárnap nagyon korán idejössz. Tudod, amíg a háborúnak nincs vége, biztos, hogy több alkalmunk nem lesz. De egyben biztos lehetsz: ha senki nem, én akkor is visszajövök hozzátok! Ne sírj, még sok erőre lesz szükséged. Anyám is meg a gyerekek is csak rád támaszkodhatnak. Csókold meg őket helyettem is . . .

Alig tudtak kiszakadni egymás öleléséből. Kati homályos szemmel, szinte kábultan támolygott a kapuig. Egy idősebb asszony belekarolt:

– Jöjjön, bemegyünk ebbe a kis kocsmába, amíg jön a vonatunk. Legalább ülünk egy keveset.

Kati hálásan bólintott, de szólni nem tudott. Két teát meg pogácsát kértek. A meleg ital jólesett, valamelyest oldotta a szorongását. Az ismeretlen asszony, aki látta, hogy támogatásra szorul, megkérdezte a nevét, aztán ő is bemutatkozott: „Kossa Istvánné vagyok!" Megbeszélték, hogy másnap megint idejönnek, hátha be tudnak jutni.

Kati csomagjának tetemes része Olgától származott. Olga gazdag úriasszony volt, akitől Kati sokáig tartott, s amíg kint laktak Megyeren, inkább kerülte, semmint meg kelljen hívnia szegényes kis lakásukba. Csakhogy Olgát a zsidó származásával járó korlátozások politikailag is közelebb hozták a haladó, baloldali értelmiséghez, rajtuk kersztül pedig utat talált a mozgalomhoz is. Így újra találkozott Katival, aki végül is beléptette a Szociáldemokrata Pártba. Amióta pedig az új lakásukban laktak, annak sem volt akadálya, hogy barátkozzék ezzel a különös, jószívű és okos nővel, akinek üzlete volt a Rákóczi úton. Ol-

ga abban is különbözött másoktól, hogy nem keresett strómant, amikor számosan így próbálták átmenteni a vagyonukat. Amije volt, azzal inkább segíteni igyekezett barátainak és ismerőseinek. Katinak például harminc pár kesztyűt, sálakat, zoknikat, nagy csomag kolbászt és kekszet adott, vigye el a táborba, juttasson belőle azoknak is, akiknek a hozzátartozói nincsenek olyan anyagi helyzetben, hogy ilyesmit vihessenek.

Amikor másnap Kossánéval együtt újból megjelent a kapunál, s ezúttal hamar be is jutott, Imre felragyogó arca láttán úgy érezte, gyalog is eljött volna Pestről idáig. Az újabb csomag ismét megörvendeztette Imrét, és rögtön el is mesélte, hogy mennyire jól jött Olga küldeménye: valóban sokan voltak itt, akiknek se meleg kesztyűje, se téli zoknija, se tápláló ennivalója nem volt.

– Holnap lesz a bevagonírozás! – mondta Imre.

Kati csak bólintott, s a feltoluló szomorúságtól nem jött ki hang a torkán. Aztán csak annyit tudott mondani:

– Holnap megint eljövök!

Amikor búcsúzniuk kellett, s Kati a kijárat felé tartott, időnként hátrafordult, és látta, hogy Imre rendületlenül ott áll, ahol elváltak, néz utána, úgy követi a távolodását, mint aki utoljára lát valakit az életben. Nem tagadhatta maga előtt, hogy őt is ez az érzés kerülgeti. „De hiszen holnap még jövök!" – gondolta újra meg újra. – „Holnap még biztosan látom egy kicsit!"

Másnap a legelső vonattal érkezett Tápiósülyre, de hiába. Kívüle még sokan álltak a peronon, nehéz szívvel, tanácstalanul, tehetetlenül, hiszen a lezárt szerelvényeknek még a közelébe se engedtek senkit. Nem tudhatta, Imre nincs-e ott valamelyik veszteglő, lelakatolt vagonban, esetleg látja is őt a kis ablakból. Ez a gondolat adott erőt ahhoz, hogy megállja sírás nélkül.

Imre ekkor még valóban ott volt az állomáson, de

onnét, ahol az ő vagonjuk állt, nem láthatta Katit. Mégis érezte, biztos volt benne, hogy itt van valahol. Megpróbált arra gondolni, hogy ő ezúttal is szakács lesz, s így talán egy hajszálnyival több esélye van arra, hogy élve hazakerüljön. De ha akarta, ha nem, ott dübörgött az agyában az is, amit Muray Lipót, „a vadállat" mondott a századhoz intézett beszédében, mintegy búcsúztatóul: „Most kimentek Ukrajnába, de onnan nincs visszatérés!"

*

Kati már az Imre bevonulását követő héten jelentkezett az Egyesült Izzóban; ha már a férjét bevonultatták, adjanak munkát neki, elvégre valamiből mégiscsak meg kell élnie. A válasz kurta volt és elutasító: „megbízhatatlan" munkásnak a feleségét sem alkalmazzák. Jó, gondolta Kati, ha nem az Izzó, hát legyen másik nagyüzem. Nyakába vette a várost, sorra megjárta az összes felvételi irodákat, de semmit sem ért el. Ahol lett volna munka, ott a munkaalkalmat a háborús konjunktúra teremtette meg, hadiüzemben azonban a katonai parancsnok döntött a felvételekről, és munkaszolgálatos hozzátartozóját, pláne olyanét, akit különleges büntetőszázadba hívtak be, tilos volt alkalmazni. Próbálkozott kisebb üzemekben is – ezekben viszont nem volt munka. Végül jelentkezett a kerületi elöljáróságon, és kérte, vegyék fel azok listájára, akik segélyben részesülnek. A tisztviselő, aki fogadta, közölte vele, hogy ugyanazon okból, amiért munkát nem kaphat, a segélyből is ki van zárva. Kati már azt hitte, bezárult a kör, nincs segítség, amikor Olga üzent: amíg még működik az üzlete, felveszi varrónőnek.

Nehéz napok járták máskülönben is. Sok volt a lebukás a mozgalomban, a legjobb elvtársak illegalitásba vonultak, vagy külföldre szöktette őket a párt. Megesett, hogy egyikük-másikuknak valahol ki kellett húznia néhány napot, amikor a saját lakásába

már nem mehetett, de még nem volt útlevele vagy az illegalitást fedező új papírjai. Kati is adott szállást ilyenkor, néhány éjszakára, és éppen mert sejtette, miről van szó, miért kérik a szívességet, nem kérdezett semmit. Amit ezen kívül még tehetett, legfeljebb annyi volt, hogy a börtönbe kerültek feleségeinek segített, ha a férjüket mentek meglátogatni – ilyenkor ő vigyázott a gyerekekre. Máskülönben nem sok esemény tarkította az életét, de ennek újabban már örülni is tudott, hiszen tapasztalhatta az utóbbi években, ha történik valami, az többnyire rossz. Imrétől nagy ritkán érkeztek tábori lapok, de ezeken legfeljebb semmitmondó, közömbös mondatok voltak – a büntetőszázadban az is kegynek számított, ha megengedték a levélírást, de szigorúan cenzúrázták a lapok tartalmát. Ő is írt időnként, és neki is ajánlatos volt vigyáznia, de nemcsak óvatosságból szűrte meg, miről tudatja Imrét és miről nem, nyugtalanítani sem akarta a férfit, s ezért inkább csak humorosnak felfogható vagy egészen hétköznapias dolgokról számolt be, és természetesen a két gyerek fejlődéséről.

Magától értetődő volt például, hogy egyetlen szóval sem említheti azt a délutánt, amikor négy detektív állított be hozzá. Kettő benyomult a lakásba, másik kettő az ajtón kívül őrködött.

– Kit rejteget maga, mondja? – kérdezte a legidősebbik, akit a többiek felügyelő úrnak szólítottak. – Kik laknak ebben a lakásban és hány helyiségük van?

Kati felsorolta a szobákat, és közölte, hogy senkit sem rejteget, az anyósával és a két kisfiával lakik itt, amióta a férje bevonult.

– Mutassa meg a pincét és a padlást is!

Készségesen vezette a detektíveket, de a szíve a torkában dobogott. Arra gondolt, ha pár nappal előbb állítanak be, itt találták volna azt a bizonyos házaspárt, akik pártutasításra kivándoroltak, s nála húzták ki azt a pár napot, amíg elintéződött az útlevelük. Ahogy lementek a pincébe, eszébe jutottak a revolve-

rek is. Szerencsére, a detektívek főképp a lakásban turkáltak, a szekrényeket, rekamiékat forgatták fel, a pincében nem kezdtek kutatni. Több mint egy óra hosszat voltak nála, de amikor elmentek, tüntető udvariassággal köszöntek el tőle.

Kati nem tudta mire vélni a látogatásukat. Kapta magát, és besietett a szociáldemokrata pártszervezetbe, hátha az elvtársak tudják, mi lehetett ez, és mit tegyen a jövőben?

– Úgy dolgoztak, mint holmi szolid tisztviselők. Semmi durvaság, semmi sértegetés. Úgy viselkedtek, mint akik szinte unják az egészet . . .

– Azért csak légy nagyon óvatos, semmit se kockáztass! – tanácsolta neki a titkár, akinek persze egy szóval sem említette a bujtatott házaspárt, illetve a két eldugott revolvert. – Gondolkozz, Kati, kikkel érintkeztél mostanában, kinek állhatsz az útjában?

– Senki ilyenről nem tudok! – felelte ő. – Azt hiszem, még haragosom sincs, nemhogy ellenségem . . .

Ebben meg is nyugodott volna, ha a házkutatás még kétszer, gyors egymásutánban, rajtaütésszerűen meg nem ismétlődik. Amikor már harmadik alkalommal járt nála ugyanaz a négy detektív, összeszedte a bátorságát, és megkérdezte a felügyelőtől:

– Tulajdonképpen kit vagy mit keresnek nálam?

A felügyelő sóhajtott egyet, végigmérte, aztán csendesen így szólt:

– Nézze, amit mondok, nem én mondtam. Maga szovjet ejtőernyőst rejteget, és saját rádióleadója van. Legalábbis hozzánk ilyen feljelentések jönnek.

Látta Kati arcán a teljes elképedést, ezért suttogva megtoldotta az előbbieket:

– Az a tanácsom, szabaduljon meg a szomszédasszonyától, mert nem nyugszik, amíg magát nem internálják.

Ezzel a detektívek elmentek, de Kati továbbra is csak bámult maga elé, és nehezen tért magához a döbbenettől. Hát persze a szőke szomszédasszony, aki

olyan nagyra van a szász származásával. A Hitler-kép a szobájában! És Istvánt se engedtük be hozzá... Az egészben csak az tűnt változatlanul érthetetlennek, hogy a rendőrség miként vehetett komolyan ilyen átlátszó rágalmakat, márpedig ha három ízben is a nyakába szabadítottak négy detektívet, nem is vitás, hogy komolyan vették!

*

Olgának is be kellett zárnia az üzletét, így Kati ismét kereset nélkül maradt. Ha munkát ezután már nem is, ötletet azért újra Olgától kapott.

– Tudod mit? Telepíts sampinyongombát! Keresni kell egy levegős, de jó sötét pincét. Adok pénzt kölcsön, abból megveheted a spórát és a trágyát, de a trágyával lesz egy kis bajod, ugyanis ehhez csak „tiszta" lótrágya jöhet szóba, azt pedig kizárólag huszárlaktanyában szerezhetsz!

– De hát én egyáltalán nem értek a többi dolloghoz sem!

– Az nem baj. Vannak szakkönyvek, meg lehet tanulni. Viszont ha felcsapsz gombatermelőnek, javítod a közellátást, akkor pedig téged, fiam, nem akadályozni, hanem támogatni fognak még a hivatalok is! Na hallod, a mai háborús időkben, amikor alig van hús!

– És a pince? – akadékoskodott tovább Kati. – Honnét szerezzek megfelelő pincét?

– Jaj, légy már egy kicsit életrevalóbb, Katikám! Itt vagy Újpesten, nem lehet gond üres pincét találni... A gazdája direkt örülni fog, hogy bérbe adhatja! Menj be a házmesterekhez, kérdezősködj, aztán válaszd ki a legmegfelelőbbet!

Olga magabiztossága Katira is megtette a hatását, belevágott a gombatermelésbe. Egy háromemeletes újpesti bérház fáspincéje mellett döntött, ezt mindjárt le is kötötte három hónapra. Következő állomása egy gombaszaküzlet volt. Itt nemcsak a spórát szerezte

be, de hasznos gyakorlati tanácsokat is kapott a telepítés módját illetően, no meg arról, mennyi és milyen minőségű trágyáról kell gondoskodnia. Ezt követően már „csak" a legnehezebbnek vélt feladat volt hátra.

Tudta, hogy a Hungária úton van a Ferenc József laktanya, ott huszárok laknak. Gondolt egy merészet, s azzal ment oda a kapuőrhöz, hogy a gazdasági irodát keresi. Szó nélkül beengedték. Ez mindenesetre adott neki némi önbizalmat. A gazdasági irodában azt az útbaigazítást kapta, hogy trágyaügyekkel a főhadnagy úr foglalkozik, menjen egy ajtóval beljebb. Odabent két, akták fölé hajló tisztet látott.

– Bocsánat! – mondta Kati. – Én a főhadnagy urat keresem, nem tudom, alkalmas-e most, hogy rám szánjon néhány percet?

– Parancsoljon, asszonyom! – emelkedett fel egy magas, feltűnően jóvágású huszártiszt. – Miben lehetek szolgálatára?

– Gombatermeléshez trágyára volna szükségem. A férjemet behívták, két kisgyermekről kell gondoskodnom. Munkám nincs. Ez jelentené a megélhetésünket, ha ön segítene.

– Kérem, méltányolom az indokait! – felelte a főhadnagy. – Tudok is adni két-három szekérrel. Ha egy kis időre helyet foglal, és szíveskedik várni, azt is megmondom, mikor küldhetem a kocsikat. Megbocsát . . . – A tiszt udvariasan biccentett, és kiment. Kati még alig tért magához meglepetéséből. Ettől a trágyaügytől tartott a legjobban, és lám, milyen könnyen megy! Még ki is szállítják, amire ő nem is gondolt.

Már jött is vissza a főhadnagy.

– Ha megfelel, holnap kilenc és tíz óra között ott lesznek a szekerek. A katonáim le is hordják a pincébe, arra ne legyen gondja. Adja meg a címet, ahová a trágyát kéri, továbbá a saját címét is, hogy kiállíthassam a számlát.

Olyan nevetséges összeg szerepelt a papíron, hogy Kati elpirult, és kérdőn nézett a tisztre.

– Ennyi három szekér trágya meg a szállítás ára?

A tiszt kedves mosollyal adta meg a választ:

– Asszonyom, mi itt nem kereskedünk. Ha valaki trágyát kér tőlünk, ennyiért adjuk. Legyen nyugodt, másnak is.

– Nagyon köszönöm a segítségét! Nem is tudom, hogyan hálálhatnám meg... Jöjjön el hozzánk egy teára, mondjuk vasárnap délután, legalább megismeri a gyerekeimet is, akiken segített. Eljön?

– Köszönöm, és elfogadom a meghívást. A címét tudom.

Kati a boldogságtól szinte repült a villamosig. Nemcsak annak örült, hogy sikerült elintéznie azt, amitől félt, de annak is, hogy ilyen szépen, emberségesen bántak vele, nem kellett megaláztatást eltűrnie, nem kegyként gyakorolták a neki nyújtott szívességet.

– Látja, mama – mesélte otthon repeső hangon. – Vannak még rendes, jó érzésű emberek is! Nem olyan rossz a világ...

Másnap, pontban a megadott időben meg is érkezett a pincéhez a három trágyásszekér. A katonák nagy kosarakkal lehordták rakományukat, szét is terítették, hogy azzal se legyen gond, majd egy magukkal hozott vesszőseprűvel össze is takarítottak. Kati ugyanannyit adott nekik borravalóul, mint amennyibe az egész trágya került. Először el sem akarták fogadni, de amikor megmagyarázta nekik, hogy még így is mekkora szívességet tettek, eltették a pénzt és elmentek.

A trágya maróan erős szaga betöltötte a pincét, marta Kati szemét. Fogta a vasvillát, amit előzőleg már ugyancsak meg kellett vennie, és megforgatta a trágyát. Most értette csak meg igazán, mire vállalkozott. Életében se foglalkozott semmiféle mezőgazdasági munkával. Ahogy dolgozott, csurgott róla a verejték, fojtogatta az ammóniák szaga. Tudta, hogy

most kell erőt vennie magán, mert ha az elején feladja, hiába a befektetett pénz, a szaladgálás, szervezés, semmire se fog jutni. Késő délután lett, mire az egész pincében kész lett az átforgatással. Akkor hazament, megfürdött, a ruháit kirakta a tornácra szellőzni. Minden tagja sajgott a megerőltetéstől.

Este aztán leült az asztalhoz, és levelet írt Imrének. Újabban ez rendszeres szokásává lett, hiszen valakivel meg kellett beszélnie a gondjait, az üres papírnak pedig mindent elmondhatott, aggályait, kételyeit, félelmeit, de a kisebb-nagyobb örömeit is. Reggel aztán rendre eltépte, eldobta ezeket a leveleket – valahogy mégis megkönnyebbült, hogy ami foglalkoztatta, kiadhatta magából.

Eljött a nevezetes vasárnap, amikorra a főhadnagyot várta. A teához túrós dekli és finom foszlós kalács volt, nem is Kati sütötte, hanem egyiket a mama, másikat Ábelné. A két kisfiú tisztára mosdatva, legszebbik ruhácskájában ült kis etetőpultos asztalkájánál. Kati is csinosan felöltözött, így várták a tisztet, aki nemsokára meg is érkezett.

Magas, fess alakján jól mutatott a huszáregyenruha, ragyogott a csizmája, fénylett a kardja. István meg Mihályka tátott szájjal bámulta, mint egy festményt. A főhadnagy kezet csókolt az idős asszonyoknak, akik természetesen jelen akartak lenni a látogatásnál, bemutatkozott, aztán pedig tréfálkozva elbeszélgetett a két kisfiúval. Kati felszolgálta a teát meg a süteményeket, s aztán maga is helyet foglalt a társaságban. Többször nekifogott, hogy valamiképpen most is kifejezze a háláját, de a főhadnagy mindig úgy tett, mint aki nem érti, s inkább valami játékba fogott a gyerekekkel. Aztán, mintegy másfél órai ott-tartózkodás után, egyszer csak felállt, összecsapta a bokáját, udvariasan megköszönte a vendéglátást, és eltávozott. A két kisfiú, de különösen István, odáig volt a látogatójukkal, huszárost akartak játszani, és még este, amikor Kati levelet írt Imrének, akkor is odafúrta magát a kisfiú, és bediktálta

a kérését: „És hozzál nekem, apukám, egy olyan igazi huszárt, karddal, mint amilyen az anyukámnál volt!" Kati nevetve leírta ezt is, remélve, hogy Imre sem talál benne mást, csak mulatságot.

A pincében tíz napig is eltartott, mire a megforgatott trágyából ágyásokat formált, és az előírt távolságban egy kis fadarabbal bedugdosta a spórákat. Naponta kellett öntözni is az egészet, de a legnehezebb a hetekig tartó várakozás volt, hogy lesz-e és milyen lesz a termés?

Egy reggel, amint kinyitotta a pinceajtót, valósággal elkápráztatta az elébe táruló látvány: mintha hóval fedték volna be az ágyásokat, úgy virított mindenütt a sok szép sampinyongomba. Alig győzte leszedni. Ezen a napon még nem számított termésre, ezért nem hozott magával mást, csak egy bevásárlókosarat. Azt mindenesetre teliszedte, és átment vele a sarki csemegeüzletbe. Nemcsak, hogy mindet megvették, de kapott kölcsön egy újabb kosarat is, hogy hozzon még ebből a szép, friss gombából. Még egyszer és még egyszer fordult, aztán a végén haza is vitt belőle.

Hetekig termett a gomba, és egyre többet kapott érte. Hús nemigen volt az üzletekben, mindenütt örültek az árujának. Gondolt egyet, ha ez ennyire jól megy, érdemes még további pincéket is telepíteni. Kibérelt egyet Rákospalotán, egy másikat pedig Kőbányán. Annál jobban tette ezt, mivel egy-egy pincét a termés után legalább három hónapig pihentetni kellett – így szólt a szakkönyvek útmutatása. Ezekkel az újabb pincékkel azonban már korántsem volt olyan szerencséje, mint az elsővel. A rákospalotai nem volt annyira szellős és sötét, mint az újpesti, s nem volt annyira közel. A kőbányai persze még messzebb volt, de az hagyján, hanem a rokonszenves, szolgálatkész huszárfőhadnagy időközben elkerült a laktanyából, s így Kati kénytelen volt egy fuvarostól venni – sokkal drágábban – a trágyát, ráadásul neki magának kellett a szekérről behordania.

Keserves hajszával teltek ettől fogva a napok. Reggel Újpesten kezdett, aztán jött Rákospalota, végül Kőbánya. Mindenütt egy másik fázisa várt rá a munkának, de egyik sem volt éppen pihentető. A fáradságot persze nem bánta volna, ha a pincék meghálálják, de a kőbányainak a termése rettenetes csalódást okozott: a szép nagy fehér gombákon kerek lyukak voltak. Amikor leszedte az egyiket, és megnézte közelebbről, az undortól majd elájult: meztelen fehér csigákat látott.

Kétségbeesésében nagy elhatározásra szánta el magát: befejezi az egész gombaügyet. Átsietett egy közeli vegyeskereskedőhöz, akit már ismert, és elmondta neki, mekkora baj érte a pincével. A boltos hajlandó volt megnézni a helyzetet, aztán ajánlatot tett Katinak: átveszi az egészet annyiért, amenyibe Katinak került a telepítés, így legalább rá nem fizet, ő pedig majd értékesíti a többit.

Jó volt, hasznos volt a gombatermesztés, amíg sikerrel járt, de végül mégiscsak megkönnyebbülés volt, hogy abba lehet hagyni. Kati ismét bérmunka után nézett. Női és gyermekruhákat varrt, igaz, fillérekért, de ez lényegesen egyszerűbb tevékenység volt, mint a gombázás. Megkapta a kiszabott anyagot, és készen visszavitte, a többire nem volt gondja.

*

Ahogy beköszöntött az ősz, Kati figyelgetni kezdte az újságokban a meteorológiai jelentéseket. Elszoruló szívvel olvasta, hogy orosz földön máris fagyos az időjárás. Arra gondolt, vajon Imrének van-e elég meleg holmija? Jó-e a bakancsa, nem ázik-e be? Megvan-e még a derékmelegítője? A mind ritkábban érkező tábori lapokból még ezt sem lehetett megtudni.

November elején aztán végre jött egy levelezőlap, amelyen Imre megírta: végre engedélyezték, hogy hazulról meleg téli holmit küldessenek maguknak, de még véletlenül se legyen a csomagban más, mert aki-

nek a pakkjában egyebet is találnak, az a ruhaneműt sem kaphatja meg. A dátum, amit Imre erre a tábori lapra írt, szeptember 12-e volt.

Kati lázas sietséggel állt neki bélelt kabátot és mellényt varrni. Mélységes keserűséggel gondolt rá, amíg dolgozott, hogy amióta Imre ezt megírta, két hónap is eltelt. Ha már szeptemberben szüksége lett volna a meleg holmikra, mennyit dideregtetett, vacoghatott azóta, egyes-egyedül csak azért, mert ilyen lassan, vánszorogva érkezett haza a híradás.

Az összeállított csomagot nem a postára, hanem Nagykátára kellett elvinniük a hozzátartozóknak, abba a bevonulási központba, amelynek Muray Lipót volt a parancsnoka, s amihez a tápiósülyi büntetőszázad is tartozott. Kati borzongató rossz érzéssel látta viszont az állomásokat, s az a nap jutott eszébe, amikor Imrétől elbúcsúzott. Ezúttal is sokadmagával igyekezett ugyanoda, akárcsak áprilisban. Férfiak, nők vegyesen jöttek, mindenkinél ott volt az előírásszerűen elkészített csomag. A kerítés mögött, az udvarban egy hosszú asztalnál ültek a katonák, akiknél le kellett adni a küldeményt. Fel kellett mutatni a tábori levlapot is, azt egy másik katona vette át, felolvasta róla a nevet és a büntetőszázad számát. Minden század más és más ügyintézőhöz tartozott. Úgy vezényeltek a hozzátartozóknak, mintha följebbvalójuknak képzelnék magukat: „Hozzám!" – pattogott a felszólítás egy-egy név és szám után.

Kati elkomorodva figyelte, hogy nem mindenkitől veszik át a csomagot, de fogalma sem volt, hogy miért nem. Egyszerre csak ő került sorra.

– Knopp Imre, négyszázegy per egy!

– Hozzám!

A katona, aki elé oda kellett állnia, felnézett rá, és nem szólt semmit. Aztán odanézett a jobbról-balról mellette ülő is. Azok is hallgattak.

– Nem vesszük át! – szólalt meg végre az illetékes. – Majd kap értesítést, hogy mikor hozhatja újból.

Kati könyörgőre fogta a dolgot.

– Nagyon szépen kérem, vegyék át inkább most! Már november van, a férjemnek nincs meleg holmija odakint!

– Nem lehet! – vágott a szavába a katona. – Hallotta, megmondtuk már.

– De kérem, tessék megnézni, itt van a tábori lapon, ő írta, hogy engedélyezték ruhacsomag küldését! Hát akkor miért nem veszik át?

Kati rimánkodó, kétségbeesett pillantását nem állhatták az asztal mögött ülők. Lehajtották a fejüket, nem néztek rá. Egyszercsak felkelt a helyéről és odalépett hozzá egy idősebb katona, akinek – ellentétben a többiekkel – már valami rangjelzése is volt. Megértően, szelíden beszélt.

– Nézze, jóasszony, velünk hiába vitatkozik. Így szól az utasításunk, és a parancs az parancs. A magáét most nem tudjuk átvenni, de legyen nyugodt, hamarosan értesítést kap, és akkor újból elhozhatja a csomagját. Menjen szépen haza . . .

Kati minden erejét összeszedte, hogy ott helyben, a katonák meg a többi ember szeme láttára el ne sírja magát. Érthetetlen és ijesztő volt, hogy nem vették át a csomagját, egyre Imrét látta maga előtt, aki vékony ruhában fagyoskodik odakint, és talán nem is érti, miért nem érkezik már hazulról a csomag? Jóformán azt sem tudta, hogyan került vissza Pestre, félig öntudatlanul szállt vonatra, ment az utcán teljesen belefeledkezett a gondolataiba.

Otthon egy levél várta, amelyben felkérték, hogy másnap menjen be a Szociáldemokrata Párt központjába, megbeszélésre. Nem tudta elképzelni, mit akarhatnak tőle. Mégis jó volt, hogy ezzel kellett foglalkoznia, legalább egy kis időre megszabadult annak kényszerétől, hogy a Nagykátán történtek megfejtésén törje a fejét.

Másnap aztán kiderült, hogy Szakasits Árpád kérette magához. Szakasits még fél évvel ezelőtt is a párt főtitkára volt, de a jobboldal leváltotta tiszt-

ségéből, mondván, hogy Szakasits baloldalisága veszélyezteti a párt működését. Azóta a *Népszava* főszerkesztőjeként dolgozott. Kati mindig is tisztelte és szerette ezt az őszinte beszédű, jó humorú, okos férfit, és kedves emlékei között őrizte azt a nyarat, amikor Klárival, Szakasits lányával nyaraltak a Dunánál.

– Ide figyelj, Kati! – mondta Szakasits, miután végzett egy telefonnal. – Számítok rá, hogy okos, értelmes, felnőtt ember vagy. Meg kell ígérned, hogy amit most elmondok neked, kettőnk között marad!

Katit megmagyarázhatatlan szorongás fogta el. Hang nem jött ki a torkán, csak bólintani tudott.

– Hogy ez titok maradjon, az a pártnak is érdeke, és neked is érdeked. Tudjuk, hogy tegnap nem vették át tőled a csomagot Nagykátán. Várj, azt is megmondom, hogy miért nem. Imréd átszökött a szovjet csapatokhoz. Ezt a tényt ők sose fogják beismerni, inkább küldenek neked egy hivatalos értesítést, hogy Imre meghalt.

– Nem! – kiáltott fel rémülten Kati.

– Persze, hogy nem! Azért kérettelek be, azért figyelmeztetlek előre, hogy a dolog ne érjen váratlanul, és okosan viselkedj.

– Honnan tudják, hogy így van?

Szakasits figyelmes, átható pillantással nézett rá.

– Ne azzal törődj, az nem a te dolgod! Az a lényeg, figyelj jól, hogy mások előtt te nem tudhatod, mi az igazság. Úgy kell tenned, mintha elhinnéd a hivatalos értesítést. Feketébe kell öltöznöd, és egyáltalán, ügyelj arra, hogy az egész világ azt higgye, igazán gyászolsz, és eszedben sincs kételkedni Imre halálában. Érted, mit kérünk tőled?

Kati tágra nyílt szemében annyi félelem volt, hogy a férfi két keze közé vette a kezét, és melengette, mintha nem tudná, hogy Kati belülről fázik.

– Nehéz lesz, tudom! – folytatta Szakasits. – De így kell lennie. Neked is jobb, hiszen azért mégiscsak tudod, hogy él, és haza fog jönni egyszer. Még vala-

mit: Imre is kap majd időről időre értesítést felőled és a gyerekekről. Légy okos és erős, Kati, neked kell fölnevelned a fiúkat. Mi persze segítünk mindenben, amiben tudunk. Most azt ajánlom, pihenj itt nálam egy kicsit, nyugodj meg, rendezd el magadban az egészet. Utcára csak akkor menj ki, ha már elég erősnek érzed magad.

Kati ezt már nem hallotta, mint ahogy azt sem vette észre, hogy Szakasits közben tapintatosan kiment a szobából, hadd maradjon Kati egyedül egy ideig, ne kelljen magán éreznie valaki más tekintetét. Sokáig üldögélt lecsukott szemmel, és megpróbálta előre elrendezni az életét, akár évekre is. Igen, annyi biztos, hogy a háború vége előtt Imre nem jöhet haza. De hazajön! Hogy addig mi lesz, hogyan vészelik át a dolgokat, azt nem lehet tudni. De a legfontosabbról nyugodt lehet: Imre él és biztonságban van. Eszébe jutott az a mondata, amit utolsó találkozásukkor hallott tőle: „Katim, ha senki nem jön vissza, én akkor is visszajövök hozzátok!" Igen, így lesz. Egyetlen esetre sem tudott visszaemlékezni közös életük során, amikor Imre ne tartotta volna meg az ígéretét.

November 27-én kapta kézhez a hivatalos értesítést.

„Magyar Vöröskereszt, Központi tudósító és hadifogoly-gyámolító Iroda. – 20/1942. szám. Budapest. VIII. Baross utca 15.

Tekintetes Knopp Imréné úrnőnek, Budapest.

Értesíti a Magyar Vöröskereszt Katonai Osztálya, hogy *Knopp Imre* kiseg. mu. szolg., aki Budapesten az 1905. évben született, a szovjet ellen vívott keresztteshadjárat alkalmával, 1942. évi szeptember hó 13-án meghalt, és Archangelskojeban helyezték nyugalomra.

Budapest, 1942. november 27."

*

Két és fél olyan év következett Kati életében, amelynek minden pillanatát, minden kisebb vagy nagyobb eseményét 1942. szeptember 13-a határozta meg. Folyamodott hadiözvegyi segélyért, s habár barátai lebeszélték a megalázó procedúrában való részvételről, ő mégis megjelent minden hónapban az illetékes hivatalban, és tüntetett vele, hogy bár kezében a hadiözvegyi igazolvány, az elöljáróság tisztviselője minden alkalommal, harminc negyven ember fülehallatára kijelenti: „Munkaszolgálatos özvegye nem kaphat segélyt!" Agitáció volt ez is, agitáció a háború ellen, a viszonyok ellen.

Munkát vállalt egy műanyagfeldolgozó kisüzemben, de a műhely tulajdonosát, dr. Beer mérnököt behívták munkaszolgálatra, s ezzel az ő munkalehetősége is megszűnt. Aztán a sors fintora következett: ő, aki soha nem volt a Hitközség tagja, kapott tőlük egy nemzetiszínű keretbe foglalt iratot, melyben arról értesítették, hogy két kisfia gyámjául Budai Goldberg Leót jelölték ki. Elment, bemutatta gyerekeit a méltóságos úrnak, és segély helyett csak munkát kért tőle. Két nappal később beállhatott az óbudai gyár férfiing-varrodájába, a szalaghoz.

Jöttek közben rossz és jobb hírek. Testvérét, Bélát behívták. Váci János, a költő viszont levélben tudatta, hogy kislánya született, s egyelőre mint szívbeteget felmentették a katonai szolgálat alól.

1943 karácsonyán egy idegen asszony és egy gyerek kért menedéket Katinál. A nagykanizsai internálótáborból szabadultak amnesztiával, és Vörös Segély-csomagjukra írva az ő lakáscímét kapták meg elvtársaiktól.

1944 tavaszán, amikor a németek megszállták az országot, Kati ismét elveszítette a munkáját. A gyárat, ahol dolgozott, hadiüzemmé nyilvánították, s ettől kezdve olyan kétes elemet, mint ő, nem tarthattak állományukban. Ekkor ismét jelentkezett életében a Vörös Segély; feladó nélküli levélben, egy bemutat-

kozni sem hajlandó fiatal nő közvetítésével 300 pengőt kapott, hogy két gyerekét legyen miből eltartania.

Aztán jött a rendelet, hogy minden zsidónak sárga csillagot kell viselnie. Bombázások és riadók szabdalták fel az életet, jobbnak látszott, ha Katiék lemennek Mezőkövesdre, a nagymamához. A nagymama, aki 37 évig tanított felekezeti iskolában, „a magyarul legszebben oktató felekezeti tanító" oklevelének birtokosa volt. Ő segített Katinak munkát találni – takarítani járhatott egy zsidó orvos házába. Alig tíz napja dolgozott, amikor csendőr ment érte, és egyenesen a helybeli parancsnok elé kísérte. A férfi kimérten tudtára adta, hogy a két gyerekkel együtt azonnal el kell hagynia Mezőkövesdet. Vonatra tétette őket, és Kati csak két nappal később értette meg, hogy emberséges gesztusban volt része, ami ez idő tájt – különösen egy csendőrtiszt részéről – ritkaságszámba ment. Megjelent ugyanis a rendelet a vidéki zsidóság gettóba való összeköltöztetéséről. A mezőkövesdi parancsnok – nem is kétséges – ettől akarta őt megmenteni. Jó volt tudni, hogy ilyesmi is akad még a világban, Katinak később gyakran eszébe jutott ez az eset, ha már-már ott tartott hogy elveszíti a hitét az emberekben.

Pesten nem a régi lakásba költözött vissza, azt kölcsönadta illegális célokra; ő maga az Ábel szülőknél élt gyerekeivel. Júliusban a budapesti zsidók számára is csillagos házakat jelöltek ki. Katiéknak a Népszínház utca 19. jutott. Szerette volna a két kisfiút másoknál biztonságba helyezni, de az emberek, az ismerősök, még a derekabbak is, leplezni sem tudták rettegésüket, így hát meggondolta magát.

A Népszínház utca 19-et átmenetileg egy fura hisztéria kerítette hatalmába: a kerületi plébánia egyik papja előadásokat tartott az összeköltöztetett zsidóknak, térítgette őket a katolikus hitre, abban a reményben, hogy a kikeresztelkedetteket inkább meg lehet menteni a pusztulástól. Tömegesen jelentkeztek nála az emberek. Kati nem tudott hinni az akció sikeré-

ben, de rájött, hogy el sem ítélheti azokat, akik ebbe a szalmaszálba kapaszkodnak.

Az emberség egy-egy röpke megnyilvánulását néha még ebben a nyomorúságos helyzetben is tapasztalhatta. Egy nap például élelmiszerért való sorállás közben úgy eltelt az idő, hogy a kijárási tilalom után is az utcán ragadt. Egy Víg utcai prostituált segített rajta lélekjelenlétével, letépve kabátjáról a sárga csillagot.

Október 15-e után riasztó híreket hallottak arról, hogy a Népszínház utca többi házában már szedik össze az embereket. 17-én érte el őket is a sors, néhány karszalagos nyilas képében, akiket egyenruhás rendőrök segítettek „munkájukban". Némi élelmet csomagolhattak össze, aztán indították a menetet, végig a Népszínház utcán, ki a Tisza Kálmán térre, ahol a „Tigris"-tankok vaktölténnyel körbelövöldözték őket, mintegy figyelmeztetésül. A járókelők csak álltak és bámultak, de nem mindenki volt ennyire közömbös. A Kenyérmező utca sarkán például egy nő lekapta Kati nővérének karjáról a plédet. „Minek az már neked?" – kiabálta, és eltűnt a zsákmánnyal. A Tattersallba vitték őket, ahol elkoboztak tőlük minden ékszert, órát, evőeszközt, de ha volt valakinél zseblámpa, azt is. Itt esett meg az a furcsaság, hogy még némelyik német tiszt is emberségesebbnek mutatkozott a nyilasoknál; egyikük például a saját lámpáját adta kölcsön Katinak, hogy megetethesse a gyerekeit. Másnap reggel a nyilasok átadták a tömeget a rendőröknek, akik visszakísérték az embereket a csillagos házakba.

November elején szinte kísértetiesen megismétlődtek a dolgok. Egy hirdetmény előírta, hogy minden 18–40 év közötti nő jelentkezzen a KISOK-pályán, egynapi élelemmel.

Kati és Magda természetesen beleesett a rendelet hatályába. Még jó, hogy a gyerekek otthon maradhattak az öregeknél. Egy nyilastól megtudták, hogy ezúttal az Óbudai Téglagyárba viszik őket. Megint vé-

gigvonultak a városon, mindenütt látták a nézelődő, bámészkodó embereket, akik egyetlen mozdulattal sem kísérelték meg, hogy segítsenek a nyilasok között menetelő lányokon és asszonyokon. A Téglagyárban már nagy tömeg várakozott; akadtak, akik napok óta ott sínylődtek. Sokan az öngyilkosságot választották ahelyett, ami föltehetőleg várt rájuk.

Másnap útnak indították a szétválogatott tömeget, csak a járni sem tudók maradtak. Piliscsaba, Pilisvörösvár volt az útvonaluk. Akire közben rájött a szükség, nő létére is géppisztolyos, karszalagos, röhögő nyilas suhancok szeme láttára volt kénytelen elvégezni a dolgát. Sváb falvakon gyalogoltak át, közömbös arcok bámulták őket a takaros kis házak, kerítések mellől. Dorog, Tokod következett a mezőn töltött éjszaka után. Aztán: Nyergesújfalu, Gönyü. Éjszaka egy uszály nyirkos padlóján aludtak. Másnap tovább az országúton. Néha parasztokkal találkoztak, akik főtt krumplit, almát, sülttököt hoztak, de korántsem ingyen – elkérték a zsidók utolsó értékeit is, a jegygyűrűt például, mondván, hogy „maguknak már úgysem kell!".

Egy megrázó kivétel: Tokod környékén egy bányász és az asszonya az országút szélén állva meleg teát öntögetett kannájukból az odatartott bögrékbe, meg főtt krumplit adogatott szomorú szótlansággal, konok hallgatásban tűrve a nyilas kísérők szidalmait is, míg a végén el nem verték őket onnan.

A harmadik éjszakát is a szabadban töltötték. Reggel egy magyar katonai alakulattal találkoztak. A katonák szökésre biztatták őket, de nem merték megkockáztatni: tudták, ogy a nyilasok hátulról sortűzzel terítenék le a menekülni próbálókat. Hegyeshalomnál hagyták el az országot, Zurndorfnál szálltak vonatra, ám a vonat ismét magyar területre, Kopházára hozta vissza őket. Kopházán egy csűrben éjszakáztak. Itt hallották meg, hogy a férfiakat Balfra vitték, őket pedig a Todt-szervezet tovább terelte. Közben még árkot is kellett ásniuk. December 12-én

tehervagonokba zsúfolták őket, és miután egy álló napig utaztak, valami gyárudvarszerű hely volt számukra a végállomás, ahol a fal mentén szalma volt leterítve – mint később kiderült, ez lett a fekvőhelyük.

A régebben érkezettektől tudták meg, hogy Lichtenwörthben vannak, s a legközelebb eső város: Wienerneustadt. 2400-an voltak kezdetben, de a rossz táplálkozás és az embertelen körülmények hatására gyorsan hullottak az emberek. Különös módon főleg a fiatalabbja. 18–19 éves foglyok pusztultak el – végelgyöngülésben.

Közel volt már a front (hallották, hogy a németek újabban a 16 évesek korosztályát sorozzák), napról napra kevesebb lett az élelem. Január közepétől Kati, két másik fogollyal együtt, a tábor konyhájára került. Nagy villanykondérokban levesport és némi tésztát főzhettek. Kemény volt a tél, az egész tábor éhhalállal küszködött. Február végén már diftériajárvány is tizedelte őket. Márciusban jött a flekktífusz.

Április 2-án eltűntek a táborból a németek. Nem sokkal később megjelentek az első szovjet katonák. Magda ekkor már súlyos diftériás beteg volt, bekerült a wienerneustadti kórházba. A táborban maradtaknak a szovjet csapatok – kényszerűségből – karantént állítottak fel. Egy valahai malomban ideiglenes kórházat rendeztek be, és fertőtlenítés, fürdés, a haj és a szőrzetek leborotválása után ide helyezték el a legyöngült embereket. A flekktífusz utáni lábadozásában Kati is itt feküdt, s örökké Magda után kérdezősködött. Már fent járkálhatott, mire megtudhatta, hogy nővére a kórházba szállítás után két nappal meghalt. Legyöngült a szíve, nem bírta tovább.

Kati ekkor csak valami fásultságot érzett, mintha megszűnt volna körülötte a világ. Egyre az járt az eszében, hogyan mondja el Magda halálát az anyjáéknak? Most utólag tudta meg, hogy a lichtenwörthi tábor volt a németek „lassú éhhalállal kísérletező" lágere.

A volt rabok közül ötven lányt, még változatlanul

együtt tartották közös kórteremben, két lavórral, két vödörrel, éppúgy, mint az előző időkben.

Egy nap Kati azt hallotta, hogy az épület földszintjén igazi vécé van. Járástól elszokott, gyönge lábain lement, csak azért, hogy hét hónap után egyszer ismét egyedül lehessen, magára csukhasson egy ajtót. Sajátságos módon ez a lehetőség akkor az emberré való visszaváltozás szimbóluma lett számára. Ebben az áhított magányosságban végre tudott gondolkodni önmagán, a jövőjén. Rengeteget szenvedett, és ezeket a szenvedéseket emberek okozták. De mondhatja-e, hogy emiatt csalódott az emberekben? Hogy gyűlöli őket? Rájött, hogy erre sohasem lenne képes. Hiszen mindig voltak, akik a maguk módján a hitét, a bizalmát táplálták. Akik a segítség és emberség ezerféle módját, forrását találták meg a nehéz helyzetekben. Azok is emberek voltak. S még inkább azok, akik a borzalmak közepette meg tudták nevettetni társaikat, akik táplálták a reményt a többiekben, vigasztaltak másokat, holott minderre maguk is rászorultak volna. Kati ekkor ébredt tudatára, hogy nem szabad befejezettnek tekintenie az életét. Talán megmaradt a családja, a fiai vagy legalább a családból valaki, akinek szüksége lesz rá, s akibe ő is belekapaszkodhat. Haza kell térnie. Semmi kétség: haza.

Egy nap dzsip állt meg az udvaron, magyar zsidó férfiak érkeztek vele Budapestről. Hozzátartozóikat keresték. A lányok mind nekiálltak levelet írni, hogy elküldjék velük. Kati is írt, de Magda haláláról egyelőre hallgatott. Nem talált hozzá szavakat. Két héttel később a pesti dzsip újból megjelent. Katinak is hoztak levelet; apuka és anyuka írta. Mind jól vannak, a két kisfiú remekül érzi magát. A borítékból még egy különálló kis cetli is kiesett, melyre István gyermeki ákombákomjaival ez volt odaírva: „Édes anyu, gyere haza, csókol István és Mihály." A levélből még egy meglepő újság derült ki: az öreg Knoppné odaköltözött Kati szüleihez, együtt várják vissza őt.

A türelmetlenül várt hazaindulás május 20-án következett el. Teherautók vitték őket Sopronig. Sohasem fogják elfelejteni azt a népvándorlásszerű emberáradatot, amely az országutakon hömpölygött. Gyalog, biciklivel, szekéren, kézikocsival, kis és nagy pakkokkal nők és férfiak, öregek és gyerekek közeledtek. Mintha az egész világ útra kelt volna. Mindkét irányban nagy volt a forgalom. Katiékhoz olyanok is felkiabáltak magyarul, akik Ausztria felé tartottak. Ők tudják, miért kell elmenniük az oroszok elől, gondolták a hazatérő lányok; biztosan alapos okuk volt rá.

Két napot töltöttek Sopronban, amíg beállították az első vöröskeresztes vonatot, hogy Budapestre vigye azt a 116 túlélőt, aki a 2400 fős lágerből ott megérte ezt a napot. Amerre robogtak, mindenütt pusztulást és sivárságot láttak. Emberek sehol: kihalt és szétlőtt állomásokon futott át velük a vonat, az első, amely a németek kiverése óta nem katonákat szállított. Ahogy közeledtek Budához, mind többet láttak a romokból. Végigsírták az utat. Sejtették, mégis meglepte őket, hogy ekkora a pusztulás. Kábultan szálltak le a vonatról.

Kati a néhány napja megindított 6-os villamosra szállt fel. Csöngetésére apja, anyja nyitott ajtót, s első kérdésük természetesen az volt: „Magda?" Kati érezte, hogy nem közölheti csak a puszta tényt, a halált. Hozzá kellett tennie, hogy kis híján ő is ottmaradt. Érezzék át a szülei legalább egyik lányukat visszszakapták. Bámult, mennyire megnőttek a fiai. István rögtön eldicsekedett, hogy már ismeri a betűket. Közben a család megszokott hétköznapi élete is zajlott tovább. Knoppné készülődni kezdett, mert házi sütésű friss fánkot árult a Körúton. Kati elképedt; erről a hajdan gőgös asszonyról sose hitte volna, hogy egyszer még ezt is természetesnek fogja tartani. Este korán lefektették a gyerekeket, s akkor végre beszélgethettek a jövőről is. Kati megtudta, hogy a Szociáldemokrata Párttól már többször keresték, kérdezték, él-e, hazajött-e? Másnap meg is jelent két régi jó-

barát: Révész Feri és Kővári Vali, hogy hívják, dolgozzon velük. Így tudta meg, hogy a régi szocdemifik közül sokan a kommunistákhoz léptek be, és egyáltalán a két munkáspárt versengése nagyon megosztotta a baloldali érzelműeket.

Néhány napba telt, amíg Kati elég erősnek érezte magát, hogy felkeresse a Szociáldemokrata Párt központjában Szakasits Árpádot, aki most ismét a párt főtitkára volt. „Szaki" megcsókolta a két arcán, megfogta a kezét és leültette maga mellé. Közölte vele, hogy nagyon várták vissza és már a helye is megvan: Révész Ferenc mellett fog dolgozni a pártközpontban, az oktatási osztályon. Szakasits ezután nehéz szívvel, de rátért a legnehezebbre, amit közölnie kellett. Knopp Imréről volt szó.

– Katikám – mondta. – Jobb, ha tisztán látsz: Imre nem jön haza. Amikor neked azt mondtam, hogy átszökött, mi már tudtuk, hogy agyonlőtték, meghalt. De azt akartuk, hogy abban a hitben éld végig a háborút: Imréd hazajön, bízzál ebben. Most viszont nem szeretném, hogy hamis illúziókkal kezdd el az új életet. Segíteni fogunk mindenben, amiben csak tudunk!

Kati olyan fásultságot érzett, hogy a közlés szinte el sem hatolt a tudatáig. Mintha nem is Imréről lett volna szó, aki az egyetlen férfi volt az életében, az egyetlen szerelem. Fölfogta a szavakat, de elhinni őket képtelen volt. Mindig mindent megbeszélt magában Imrével, s az elmúlt hónapok borzalmai között is örökké őrá gondolt. Sírás nélkül vette tudomásul a hallottakat. Kiment a romos utcára. Úgy érezte, talán mégis van remény. Talán most tévednek Szakasitsék, nem akkor. Talán hibás volt a tájékoztatás. Hiszen Imre azt ígérte, hogy visszajön. Kati megszokta, hogy Imrének higgyen. Imre sohasem csapta be. Csak türelem kell, gondolta, sok-sok türelem és kitartás. De legalább a két fiammal várhatom.

És így talán nem is lesz olyan nehéz a várakozás.

*

KNOPP IMRE

Utolsó tanítás

Fiam: tanuld meg, aki fél,
Soha, de soha nem győzhet itt.
Az isten messze és ködben él,
A gyönge ima ma nem segít.

A gyávák ideje letelt már,
A holnap az erőseknek int,
És az, aki csak csodákra vár,
Üres kezekkel néz megint.

Köszörüld kardod élesre,
Készítsd el fogad és körmödet.
Készülj vad, harcos életre,
Eddzed keményre szívedet.

Bátraktól tanulj nyugalmat,
Felejtsd el ezt a szót: kegyelem.
Harcolj: a szabad, tiszta életért,
Mert nem lehet, hogy hiába haljak meg.

(1942)

15,– Ft

Oláh Anna

Négyszólamú ének

Knopp Imre életregényét tartja kezében az olvasó; egyike volt ő azoknak a fiatalon elpusztult, tehetséges költőknek, akik József Attila nyomdokán haladva (bár az ő nagyságát el nem érve) képviselték a két világháború közötti időben a magyar szocialista költészet ifjabbik generációját. „Mártír költők" néven szoktuk emlegetni őket, hiszen nemcsak eszmei tájékozódásuk, de sorsuk is közös: a fasizmus áldozatai valamennyien.

Ki volt Knopp Imre? Emlékét, nevét utca őrzi Budapesten, emléktábla a Köztársaság téri pártház falán s egy válogatott műveit tartalmazó vékonyka verseskötet, amely csaknem egy évtizede jelent meg. A szocialista értelmiségivé, művésszé emelkedő kétkezi dolgozó jellegzetes életútja az övé – fejlődésének, gyötrelmeinek és örömeinek stációit rajzolta meg művében a leghitelesebb tanú, az egykori hitves jogán Oláh Anna. Ez a könyv – Király István szavait idézve – „hiteles tudósítás a két háború közötti magyar baloldali értelmiség sorsáról, életéről. Ennek a társadalmi rétegnek útja-múltja nincs jelen még eléggé a nemzeti köztudatban, fontos minden híradás, amely erről beszél".

Oláh Anna – noha dokumentatív értékkel – mégis regényt írt; könyvének szereplői közt költött alakok, helyzetei közt az írói képzelet formálta szituációk is találhatók. A regény címe Knopp Imrének a munkaszolgálatból kisfiához írott leveléből származik, s egyben kifejezi Oláh Anna írásának legmélyebb törekvéseit: „Szívemben négyszólamú ének zeng: Emberszeretet, Igazság, Szabadság és Béke".

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ